

Универзитет «Дон Незбит», Београд
Факултет за право, јавну управу и безбедност, Београд

Драгана Ђурић

УСЛОВНА ОСУДА КАО ДОМИНАНТАН ТИП КРИВИЧНЕ
САНКЦИЈЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

- ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА -

Предмет: Кривично право

Име и презиме ментора: проф. др Срето Ного

Име и презиме студента: Драгана Ђурић

Број индекса: 1101/12

Студијски програм: право, јавна управа и безбедност

Смер/модул: /

Матични број: 1908988175132

Београд, 2016.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

**Мојим родитељима у знак поштовања,
љубави и захвалности.**

Резиме

Докторска дисертација под називом „Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије“ садржи седам тематских целина, поред уводног дела и закључка. У првој глави дат је методолошки оквир докторске дисертације, где су одређене главна, посебне и појединачне хипотезе истраживања. Поред тога, описан је проблем и предмет истраживања, као и научни и друштвени циљеви израде ове дисертације. Детаљан опис и начин примене метода и техника истраживања, дат је такође у првом делу овог рада. Други део посвећен је теоријском и појмовном одређивању санкције. Класификација санкција и историјски развој овог института одређен је од ранијих времена па до данас и приказан је у другом делу дисертације. На почетку ове дисертације анализирали смо појам санкције са становишта морала и филозофије. Појмовним дефинисањем кривичне санкције, преко класификације и прегледа кривичне санкције кроз целокупан развојни пут Републике Србије заокружен је трећи део ове докторске дисертације. Истраживање свих кривичних санкција према тренутно важећим законским прописима, у циљу проналазак најдоминантније кривичне санкције на територији Републике Србије, учињено је у четвртом делу. Уз помоћ правила науке и струке, доказано је да је условна осуда најдоминантнија кривична санкција у законодавству Републике Србије. Даља истраживања усмерена су искључиво на условну осуду, чему је и посвећен остатак докторске дисертације. Теоријско одређење појма условне осуде, њен настанак и развој као и однос са другим санкцијама објашњен је у петом делу дисертације. Поред тога, пети део обухватио је и изрицање и опозивање условне осуде, појаснио начин вођења казнене евиденције у случају условне осуде и детаљно објаснио појам, могућности и начин спровођења условне осуде са заштитним надзором. Компаративноправним аспектом бави се шести део, анализирајући прихваћена решења у англо-саксонском и европско-континенталном праву. У овом делу, дат је упоредноправни преглед условне осуде у девет земаља региона и шире. Након свеобухватне анализе ове појаве, у седмом делу предвиђени су правци развоја и примене условне осуде у законодавству Републике Србије. Позитивни и негативни примери из праксе и критички осврт и примедбе упућене условној осуди представљени су у последњем делу докторске дисертације.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: санкција, кривична санкција, казна, условна осуда, условна осуда са заштитним надзором

НАУЧНА ОБЛАСТ: Право

УЖА НАУЧНА ОБЛАСТ: Кривичноправна научна област

“Probation as a Dominant Type of Criminal Sanction in Legislation of the Republic of Serbia”

Summary

The Doctoral thesis entitled “Probation as a Dominant Type of a Criminal Sanction in Legislation of the Republic of Serbia” contains seven units together with the introductory part and conclusion. The first chapter presents a methodological frame of the doctoral thesis in which the main, special and individual hypotheses of the research were defined. Besides, the problem and subject of the research were described, as well as scientific and social goals of this thesis. A detailed description and the way of applying methods and techniques of the research are also presented in the first part of this paper.

The second part is dedicated to theoretical and conceptual determination of a sanction. The classification of sanctions and historical development of this institute are determined from earlier times till present and are presented in the second part of the thesis. At the beginning of the thesis we analysed the concept of sanction from the aspect of ethics and philosophy.

The conceptual definition of a criminal sanction, through classification and overview of a criminal sanction through the overall development of the Republic of Serbia completes the third part of the theses. A study of all criminal sanctions according to currently applicable legislation, with the aim of finding the most dominant criminal sanctions on the territory of the Republic of Serbia was conducted in the first part.

With help of rules of science and profession, it was proven that probation was the most dominant criminal sanction in the law of the Republic of Serbia. Further research is solely directed to probation, and the remaining part of the doctoral thesis is dedicated to it. Theoretical determination of the concept of probation, its origin and development, as well as its relationship with other sanctions is explained in the fifth part of the thesis.

Besides, the fifth part encompassed the imposition and revocation of probation, explained the method of keeping criminal records in the case of probation, and explained in detail the concept, possibilities and manner of implementation of probation with supervision.

The sixth part deals with comparative and legislative aspect by analysing accepted solutions in Anglo-Saxon and European Continental law. This part presents the comparative and legislative overview of probation in nine countries of the region and wider.

After the comprehensive analysis of this concept, the seventh part envisages directions of development and application of probation in the legislation of the Republic of Serbia. Positive and negative examples from the practice and a critical review and remarks addressed to probation are presented in the last part of the doctoral thesis.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

KEY WORDS: sanction, criminal sanction, punishment, probation, probation with supervision

SCIENTIFIC FIELD: Law

NARROW SCIENTIFIC FIELD: scientific field of criminal law

«Условное осуждение как доминирующий вид уголовных санкций
в законодательстве Республики Сербии»

Резюме

В диссертацию на соискание ученой степени кандидата юридических наук «Условное осуждение как доминирующий вид уголовных санкций в законодательстве Республики Сербии» входят введение, семь тематических глав и заключение. В первой главе определяются методологические рамки диссертации, формулируются общая, частные и специальные гипотезы, описываются проблема и предмет исследования, а также научные и общественные цели работы. Подробное описание методов и техник исследования и их применения также выложены в первой части настоящей работы. Вторая ее часть посвящена теоретическому и понятийному определению санкции. Во второй главе излагаются классификация санкций и историческое развитие данного института с ранних времен до настоящего времени. В начале диссертации было проанализировано понятие санкции с точки зрения морали и философии. Понятийное определение уголовных санкций, классификация и рассмотрение уголовных санкций на протяжении всего развития Республики Сербии входят в третью главу настоящей диссертации. В четвертой главе представлены результаты исследования всех уголовных санкций согласно действующему законодательству, с целью выявления доминирующего вида уголовных санкций на территории Республики Сербии. С помощью правил науки и структуры было доказано, что доминирующим видом уголовных санкций в законодательстве Республики Сербии является условное осуждение. Дальнейшие исследования направлены исключительно на условное осуждение, которому и посвящаются следующие части кандидатской диссертации. Теоретическое определение понятия условного осуждения, его становления и развития, а также его соотношение с другими видами санкций объясняются в пятой части диссертации. В пятой части также рассматриваются назначение и отмена условного осуждения, порядок ведения реестра учета судимости в случаях условного осуждения и подробно объясняются понятие, возможности и способы проведения условного осуждения с защитным надзором. Сравнительно-правовому аспекту проблемы посвящается шестая глава, в которой анализируются принятые решения в англосаксонском и континентально-европейском праве. В этой части автор дает сравнительно-правовой анализ условного осуждения в девяти странах региона и за его пределами. За комплексным анализом данного явления в седьмой главе следует анализ возможных перспектив развития и применения условного осуждения в законодательстве Республики Сербии. В последней части кандидатской диссертации проанализированы положительные и отрицательные примеры из практики, представлен критический обзор условного осуждения и замечания по нему.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: санкции, уголовные санкции, наказание, условное осуждение, условное осуждение с защитным надзором

НАУЧНАЯ ОБЛАСТЬ: Право

УЗКАЯ НАУЧНАЯ ОБЛАСТЬ: Уголовное право

„Die Strafaussetzung zur Bewährung als dominanter Typ
strafrechtlicher Sanktion in der Gesetzgebung der Republik Serbien“

Zusammenfassung

Die Dissertation mit dem Titel „Die Strafaussetzung zur Bewährung als dominanter Typ strafrechtlicher Sanktion in der Gesetzgebung der Republik Serbien“ umfasst, neben Einleitung und Schluss, sieben thematische Einheiten. Im ersten Kapitel wird der methodologische Rahmen der Dissertation, der die Haupt-, Spezial- und Einzelhypothesen der Untersuchung bestimmt, vorgestellt. Außerdem werden das Problem und der Gegenstand der Untersuchung sowie die wissenschaftlichen und gesellschaftlichen Ziele der Ausarbeitung dieser Dissertation beschrieben. Eine detaillierte Beschreibung und die Anwendungsart der Methoden und Techniken der Untersuchung werden ebenfalls im ersten Teil dieser Arbeit präsentiert. Der zweite Teil ist der theoretischen und begrifflichen Bestimmung der Sanktionen gewidmet. Die Klassifikation der Sanktionen und die historische Entwicklung dieses Instituts werden von damals bis heute bestimmt und werden im zweiten Teil der Dissertation vorgestellt. Zu Beginn dieser Dissertation wird der Begriff der Sanktion vom Aspekt der Moral und der Philosophie analysiert. Mit der begrifflichen Definition strafrechtlicher Sanktionen durch Klassifikation und Überblick über die strafrechtlichen Sanktionen im Laufe des ganzen Entwicklungsweges der Republik Serbien wird der dritte Teil der Doktorarbeit abgerundet. Die Untersuchung aller strafrechtlichen Sanktionen gemäß momentan gültiger gesetzlicher Vorschriften, zum Ziele der Entdeckung der vorherrschenden strafrechtlichen Sanktion auf dem Gebiet der Republik Serbien, wurde im vierten Teil durchgeführt. Mithilfe der Regeln aus Wissenschaft und Fachgebiet wurde bewiesen, dass die Strafaussetzung zur Bewährung die vorherrschende strafrechtliche Sanktion in der Gesetzgebung der Republik Serbien ist. Weitere Untersuchungen konzentrieren sich ausschließlich auf die Strafaussetzung zur Bewährung, der auch der Rest der Doktorarbeit gewidmet ist. Die theoretische Bestimmung des Begriffs der Strafaussetzung zur Bewährung, ihre Entstehung und Entwicklung, sowie das Verhältnis zu anderen Sanktionen, werden im fünften Teil der Dissertation erläutert. Darüber hinaus umfasst der fünfte Teil auch Verkündung und Widerruf der Strafaussetzung zur Bewährung, erklärt die Art der Führung der Strafevidenz im Falle einer Strafaussetzung zur Bewährung und erläutert den Begriff, die Möglichkeiten und die Durchführungsart der Strafaussetzung zur Bewährung mit Führungsaufsicht detailliert. Der sechste Teil behandelt den rechtsvergleichenden Aspekt, indem die angenommenen Lösungen im angelsächsischen und kontinentaleuropäischen Recht analysiert werden. In diesem Teil wird ein rechtsvergleichender Überblick über Strafaussetzungen zur Bewährung in neun Ländern der Region und darüber hinaus gegeben. Nach einer umfassenden Analyse dieser Erscheinung, ist der siebte Teil für die Entwicklungsrichtungen und die Anwendung der Strafaussetzung zur Bewährung in der Gesetzgebung der Republik Serbien vorgesehen. Positive und negative Beispiele aus der

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

Praxis und kritischer Rückblick sowie Einwände zur Strafaussetzung zur Bewährung werden im letzten Teil der Dissertation vorgestellt.

KEY WORDS: Sanktionen, strafrechtliche Sanktion, Strafe, Strafaussetzung zur Bewährung, Strafaussetzung zur Bewährung mit Führungsaufsicht

WISSENSCHAFTSGEBIET: Recht

ENGERES WISSENSCHAFTSGEBIET: Strafrechtliches Wissenschaftsgebiet

Садржај

Резиме.....	3
Summary	4
Резюме.....	6
Zusammenfassung	7
Уводна разматрања	13
I део.....	17
МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ	17
1. Проблем истраживања	18
2. Предмет истраживања докторске дисертације	19
3. Циљеви истраживања.....	21
4. Основне хипотезе од којих се у истраживању полази	21
5. Методе и технике истраживања.....	24
6. Научни и друштвени допринос дисертације.....	25
II део	27
ТЕОРИЈКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ.....	27
1. Теоријско одређење санкције.....	29
1.1. Појмовно дефинисање санкције.....	32
1.2. Класификација санкција	34
1.3. Историјски аспекти развоја санкција	37
1.4. Морал и санкција.....	44
1.5. Филозофија и санкција.....	49
III део	61
ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ У ПРАВНОЈ И ЗАКОНОДАВНОЈ ИСТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	61
1. Појам кривичне санкције.....	63
2. Класификација кривичних санкција.....	65
3. Историјски аспекти развоја кривичне санкције	67
3.1. Кривична санкција у правној теорији и законодавству	71
Кнежевине Србије	71
3.2. Санкција у кривичном законодавству и правној теорији	76
Краљевине Србије	76
3.3. Кривична санкција у правној теорији и законодавству	79

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Краљевине Југославије	79
3.4. Кривична санкција у правној теорији и законодавству	82
Федеративне Народне Републике Југославије.....	82
3.5. Кривична санкција у правној теорији и законодавству	86
Социјалистичке Федеративне Републике Југославије	86
3.6. Кривична санкција у правној теорији и законодавству	91
Савезне Републике Југославије.....	91
3.7. Санкција у кривичном законодавству	94
државне заједнице Србија и Црна Гора.....	94
3.8. Санкција у кривичном законодавству Републике Србије	95
и правној теорији двадесет првог века	95
IV део.....	98
ДОМИНАНТАН ТИП КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ.....	98
1. Анализа кривичних санкција у законодавству	100
Републике Србије у периоду 2003-2013	100
2. Утврђивање тенденција и тренда у изрицању кривичних санкција	103
у периоду 2003-2013.....	103
3. Прогноза изрицања кривичних санкција у наредних десет година.....	107
V део	124
УСЛОВНА ОСУДА КАО ДОМИНАНТАН ТИП КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ	124
1. Теоријско одређење условне осуде.....	126
1.1 Појам условне осуде.....	126
1.2 Настанак условне осуде	128
1.3 Развој условне осуде у законодавству.....	132
Републике Србије – кроз историју.....	132
2. Условна осуда и њен однос са другим кривичним санкцијама	135
2.1 Условна осуда и казна затвора.....	135
2.2. Условна осуда и новчана казна	139
2.3. Условна осуда и судска опомена	140
2.4 Условна осуда и васпитне мере.....	142
2.5 Условна осуда и рад у јавном интересу	145
2.6 Условна осуда и мере безбедности.....	147
3. Изрицање и опозивање условне осуде	149

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

3.1 Изрицање условне осуде.....	149
3.2 Изрицање условне осуде у Републици Србији	154
3.3 Опозивање условне осуде.....	164
3.3.2. Опозивање условне осуде због раније учињеног кривичног дела.....	167
4. Условна осуда и казнена евиденција.....	175
4.1. Упис условне осуде у казнену евиденцију.....	175
4.2 Брисање условне осуде из казнене евиденције.....	178
4.3. Давање података из казнене евиденције	183
5. Условна осуда са заштитним надзором.....	184
5.1. Појам и сврха условне осуде са заштитним надзором.....	184
5.2. Улога повереника	187
VI део.....	191
УПОРЕДНО ПРАВНА АНАЛИЗА УСЛОВНЕ ОСУДЕ У КОНТИНЕНТАЛНОМ И АНГЛОСАКСОНСКОМ ПРАВНОМ СИСТЕМУ.....	191
1. Англо-амерички систем условне осуде	193
2. Француско-белгијски систем условне осуде	196
3. Мешовити систем условне осуде.....	197
4. Сличности и разлике англо-америчног и француско-белгијског.....	198
система условне осуде	198
5. Условна осуда у законодавству Аустрије и Немачке	200
6. Условна осуда у законодавству Енглеске и Велса	202
7. Условна осуда у законодавству Русије	204
8. Условна осуда у законодавству Француске.....	205
9. Условна осуда у законодавству Федерације Босне и Херцеговине.....	206
10. Условна осуда у законодавству Републике Српске	209
11. Условна осуда у законодавству Републике Хрватске.....	212
12. Условна осуда у законодавству Македоније	216
13. Условна осуда у законодавству Црне Горе.....	219
VII део.....	222
ПРАВЦИ РАЗВОЈА И ПРИМЕНЕ УСЛОВНЕ ОСУДЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	222
1. Будућност условне осуде у Републици Србији	224
2. Примери из праксе у вези са	227
условном осудом са заштитним надзором	227

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

3. Критички приступ и примедбе упућене условној осуди	232
Закључна разматрања.....	238
Списак табела	244
Списак графикана.....	246
Литература	249
Прилози	266

Уводна разматрања

Од самог настанка људског друштва кажњавање учинилаца кривичних дела увек је привлачило посебну пажњу и интересовање свих наука, а посебно науке кривичног права. Људско друштво, без обзира на ком се степену развоја налази, представља заједницу која је уређена правилима која се могу разликовати, али се морају поштовати. Уколико би пак дошло до повреде таквих правила, следила би санкција. Правна правила омогућавају опстанак и развој друштва, а друштвене реакције на кршење тих правила, одувек су биле присутне, изражене у већем или мањем степену. Кажњавање учинилаца кривичних дела спада у основна питања кривичног права. Питање казни и кажњавања, није изгубило на значају ни до дан данас. Временом се казни систем у нашој држави развио, али се и у нашем праву и у праву других држава и даље трага за алтернативним начинима кажњавања. Тежња свих земаља света јесте да се уз примену најблаже кривичне санкције, кривичне санкције која је најмање ригидна, најлакше оствари сврха кажњавања. Кривичноправна наука, и дан данас, тражи кривичну санкцију која ће остварити и специјалну и генералну превенцију, а да при томе ангажовање државе буде на што мањем нивоу. Иако међу теоретичарима постоји неслагање по питању врсти казне, начина кажњавања и слично, цела кривичноправна теорије се слаже око једног – без казне, кривично право не би било то што јесте и у потпуности би изгубило свој карактер.

Можемо закључити да значај кривичних санкција и њених алтернатива, комплексност и мултидисциплинарност поменуте тематике управо представљају разлоге избора ове теме за предмет нашег истраживања. Докторска дисертације под називом „Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије“ конципирана је у седам целина.

На почетку рада, након одређивања проблема и предмета истраживања докторске дисертације, формулисали смо научне и друштвене циљеве дисертације и дефинисали хипотезе истраживања и. Поред једне опште односно генералне хипотезе, формирали смо четири посебне хипотезе, а уз другу посебну хипотезу и пет појединачних хипотеза. За потребе доказивања или оповргавања хипотеза унапред су дефинисани и

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

одређени генерални индикатори истраживања и описана научна и друштвена оправданост провођења истраживања.

Проблем дефинисања и теоријског одређења појма санкције решен је у другом делу рада, где је поред тога извршена и детаљна класификација свих санкција по неколико различитих критеријума. У овом делу истраживали описали смо историјски аспект развоја санкција, од настанка првих држава, преко санкција које су постојале и примењивале се у средњем веку, до савременог доба. Након тога, сасвим природно се појавило и питање односа морала и филозофије, са једне стране, и појма санкције, са друге стране. Кантово схватање појма казне, као и Хегелове теорије казне, умногоне су допринеле да спознамо начин схватања овог појма у ранијим периодима друштвеног развоја и данас. У другом делу рада објашњена је и утилитаристичка и ретрибутивистичка теорија казне.

Следећи сегмент рада односи се на појам и развој кривичне санкције у целокупном историјском, развојном путу Републике Србије. Сагледали смо кривичну санкцију у правној теорији и законодавству Кнежевине Србије, Краљевине Србије, Краљевине Југославије, Федеративне Народне Републике Југославије, Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Савезне Републике Југославије, Државне заједнице Србије и Црне Горе и најзад, на територији и у законодавству данашње Републике Србије. У овом делу рада, статистички смо пратили број и врсту изречених кривичних санкција у периоду од 1947. до 2005. године, дакле пуних 58. година.

Четврти, централни део дисертације посвећен је истраживању типа кривичне санкције који се на територији Републике Србије најчешће изриче. Проучавањем једанаестогодишњег периода, тачније од 2003. године до 2013. године дошли смо до резултата да је условна осуда најдоминантнија кривична санкција, и даља истраживања усмерили смо искључиво на ову меру упозорења. У овом делу дисертације, за сваку кривичну санкцију која постоји у законодавству Републике Србије извршено је истраживање динамике њеног изрицања у периоду од 2003. до 2013. године. Најзад, посебну вредност овог дела дисертације чини и прогноза изрицања свих врста кривичних санкција за наредних десет година. Сви прикупљени и прогнозирани подаци, представљени су табеларно и графички.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

У оквиру петог дела дисертације одређен је појам условне осуде, објашњен њен настанак, те представљен развој условне осуде у кривичном законодавству Републике Србије. За боље разумевање овог института и њеног положаја у систему кривичних санкција, извршили смо упоредни приказ и анализу односа свих кривичних санкција са условном осудом. Упоредна анализа обухватила је однос условне осуде са казном затвора, новчаном казном, судском опоменом, васпитним мерама, радом у јавном интересу, као и однос са мерама безбедности. Посебна пажња посвећена је објашњавању начина изрицања и опозивања условне осуде. Прикупљени су подаци о броју изречених условних осуда за десетогодишњи период, тачније за период од 2005. до 2014. године на територији Републике Србије и то према врсти кривичног дела. Начин уписа и брисања условне осуде из казнене евиденције, представљени су такође у петом делу рада. За потребе добијања комплетне слике о начину вођења казнене евиденције, а у вези са овом кривичном санкцијом, извршили смо још једно истраживање. Овога пута истраживање је учињено на територији града Београда и то за једанаестогодишњи период, тј. од 2005. године до 2015. године. Као посебан модалитет класичне условне осуде јавља се условна осуда са заштитним надзором. Пети део рада закључен је изучавањем условне осуде са заштиним надзором, њеног појма, начина изрицања, начина извршавања, улози Повереника као битног услова за несметано спровођење овог вида кривичне санкције.

Захтев за хармонизацијом нашег права са прописима земаља из ближег и даљег окружења утицао је на то да наредни део овог рада буде посвећен управо упоредно-правној анализи условне осуде у континенталном и англосаксонском правном систему. У шестом делу рада дефинисали смо англо-амерички, француско-белгијски и мешовити систем условне осуде, те затим истражили динамику изрицања условне осуде у земљама Европе и региона. За укупно пет земаља из ближег окружења, извршена је детаљна анализа динамике изрицања условне осуде у најскорије време обухватајући петогодишњи период.

Последњи део дисертације, бави се правцима развоја и примене условне осуде у законодавству Републике Србије. Будућност примене условне осуде, као и анализе примера из праксе, показују да ће ова кривична санкција бити више примењивана. Ова кривична санкција, тачније њен модалитет са заштитним надзором, представља будућност читавог казног система, али се томе мора приступити темељније, јер су

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

правне, политичке, етичке, моралне и филозофске дилеме по питању ове санкције још увек отворене.

I део

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Проблем истраживања

Проблем истраживања ове докторске дисертације јесу кривичне санкције и њихови модалитети. У кривично-правној теорији Републике Србије кривична санкција се најчешће дефинише као законом предвиђена мера која се изриче и примењује према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело након спроведеног кривичног поступка.

Разликујемо четири врсте кривичних санкција и то: казне, мере упозорења, мере безбедности и васпитне мере.

Казне су репресивне мере, законом предвиђене, које се изричу и примењују учиниоцима кривичних дела након спроведеног кривичног поступак за чију примену се захтева да је кривично дело учињено и да постоји кривица као последњи и обавезан елемент кривичног дела.

Мере упозорења или адмонитивне санкције су условна осуда и судска опомена. Сврха ових мера јесте да се избегавањем примене казне лишења слободе постигне општа сврха кажњавања, односно да се применом блажих санкција постигне жељена специјално-превентивна едукација учиниоца кривичних дела.

Кривичне санкције чија је главна сврха отклањање стања и услова или околности које могу бити од утицаја на то да учинилац убудуће не врши кривична дела називају се мере безбедности. Према Кривичном закону Републике Србије, разликујемо десет мера безбедности.

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица прописује девет васпитних мера и то су санкције које се изричу искључиво малолетним учиниоцима кривичних дела.

У зависности од врсте кривичног дела, обима угрожавања или повреде туђег добра, држању учиниоца након извршеног кривичног дела, мотива који су навели неко лице да изврши кривично дело и сличних квалификованих или привилегујућих околности, судије се опредељују за неку од поменутих кривичних санкција.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Степен репресивности је највише изражен код казне. Све казне у кривичном праву можемо поделити на казну затвора, новчану казну, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе. Казна затвора јесте казна која је најскупља за државни буџет, док је новчана казна, казна која се најчешће изриче.

Казна лишења слободе, и поред свих настојања да се њена примена ограничи, и даље заузима најважнију улогу у савременим казним системима. Међутим, данас се њој траже алтернативе, па се многе кривичне санкције примењују као супститут казни затвора. Једна од њих јесте и условна осуда, због чега она представља главни проблем истраживања у овој докторској дисертацији.

У теорији се јављају велике полемике око тога да ли је ефикасније, а за државу и учиниоце кривичних дела боље и делотворније, краткотрајне казне лишења слободе заменити неком другом кривичном санкцијом. Наше истраживање је показало да се на територији Републике Србије у данашње време судски органи пре одлучују за изрицање мера упозорења (и то условне осуде, а не судске опомене) него изрицање неке друге казне.

2. Предмет истраживања докторске дисертације

Предмет истраживања у овој докторској дисертацији јесте условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије која се према унапред одређеним и законом предвиђеним условима изриче кривично одговорним учиниоцима кривичних дела.

У предистраживању извршеном у припреми за израду пријаве ове докторске дисертације анализирали смо све изречене кривичне санкције у периоду од 1949. до 2013. године. На почетку истраживања није нам било познато која се кривична санкција у кривичном поступку најчешће изриче. Међутим, коришћењем неколико општих и посебних научних метода, утврдили смо да је најдоминантнији тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије, која је изрицана пунолетним учиниоцима кривичних дела у периоду од 1949. до 2013. године, управо била условна осуда.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Због актуелности европеизације Републике Србије и усклађивања наших кривичноправних прописа са прописима развијених земаља региона и шире, увидели смо потребу, а и прилику, да спроведемо самостално, оригинално истраживање на ову тему и укажемо на неопходност студиознијег изучавања кривичних санкција, а посебно условне осуде као института кривичног права. Ова најдоминантнија кривична санкција, у раду ће бити сагледана са теоријског аспекта и из угла њеног легислативног регулисања у кривичном законодавству Републике Србије, као и из угла њене примене у судској пракси.

Значајан сегмент предмета истраживања биће и упоредна анализа искустава условне осуде као кривичне санкције у законодавствима развијених земаља и земљама у окружењу.

Временски, предмет истраживања обухвата период од 1949. године до 2013. године. У том шездесетпетогодишњем периоду сагледаће се изречене кривичне санкције по годинама и по врстама. Међутим, због непотпуности евиденције и немогућности проналажења података за неколико година у овом периоду, као и због различите методологије која је коришћена при прикупљању релевантних података, у раду ће бити изведене генерализације и закључци за целину наведеног периода истраживања, а детаљан научно-аналитички приступ биће примењен за десетогодишњи период, од 2003. до 2013. године.

Просторно, предмет истраживања обухвата првенствено анализу условне осуде на територији Републике Србије са нужном упоредном анализом ове кривичне санкције на територијама изабраних земаља, пре свега: Федерације Босне и Херцеговине, Македоније, Хрватске, Велике Британије, Русије, Црне Горе, Аустрије, Немачке, Републике Српске.

Дисциплинарно, предмет истраживања припада пољу друштвено-хуманистичких наука, научној области правних наука, у којој научној области кривичноправних наука и тежишно научним дисциплинама кривичног права, кривично процесног права и кривично извршног права. Са осталим гранама права и другим научним дисциплинама има додирних тачака, али за ово истраживање то није од пресудног значаја.

3. Циљеви истраживања

Научни циљеви у овој докторској дисертацији који се намеравају достићи у истраживања јесу *deskрипција, класификација и типологизација* изречених кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 1949. до 2013. године, *откриће и научно објашњење* правилности у изрицању и примени кривичних санкција у теорији и пракси кривичног, кривичнопроцесног и кривично извршног права, како би се *de lege ferenda* унапредили кривичноправни и кривичнопроцесни аспекти доминантних типова кривичних санкција у законодавству Републике Србије.

Друштвени циљ истраживања који се тежи постићи истраживањем у овој докторској дисертацији, јесте повезивање кривичноправне теорије и праксе у области кривичних санкција. Сагледавање и анализирање условне осуде као најдоминантније кривичне санкције усмерено је на оправдавање толике фреквенције изрицања ове санкције, али исто тако и на изналагање алтернатива овој санкцији. Проналажењем веза између условне осуде и осталих кривичних санкција долази се до аргументованог доказивања о корисности или штетности примене различитих кривичних санкција на пунолетне кривично одговорне учиниоце кривичних дела, чиме се оправдава друштвени циљ израде ове дисертације.

4. Основне хипотезе од којих се у истраживању полази

Хипотетички оквир у докторској дисертацији чине једна општа (генерална) хипотеза, четири посебне и пет појединачних хипотеза, везаних за другу посебну хипотезу истраживања. Општа, посебне и појединачне хипотезе су усклађене са проблемом, предметом и циљевима истраживања у докторској дисертацији.

Општа (генерална) хипотеза у докторској дисертацији гласи: „У кривичном законодавству Републике Србије постоји више врста кривичних санкција, али најдоминантнији тип кривичне санкције која се изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела јесте условна осуда“.

Посебне хипотезе истраживања:

Прва посебна хипотеза (X-1) гласи: „Кривичноправна теорија у области санкција у Републици Србији заостаје за кривичноправном теоријом санкција у развијеним земљама“.

Индикатори: искази о условној осуди у англосаксонској и континенталној правној теорији.

Друга посебна хипотеза (X-2) гласи: „У кривичноправном систему Републике Србије доминантан тип кривичне санкције јесте условна осуда“.

Индикатори: Статистички подаци о изреченим кривичним санкцијама у Републици Србији у периоду од 2003-2013 године. Резултати емпиријских истраживања о кривичним санкцијама у Републици Србији.

Појединачне хипотезе уз другу посебну хипотезу:

ПХ-1 гласи: „Кривичноправна теорија о условној осуди у основи је добро дефинисана, али се у њеној примени јављају одређени недостаци“.

Индикатори: Искази о условној осуди у научној грађи кривичног, кривично процесног и кривично извршног права.

ПХ-2 гласи: „У структури кривичних санкција изречених у Републици Србији у периоду од 2003 -2013, условна осуда заузима доминантно место“.

Индикатори: Статистички подаци о изреченим кривичним санкцијама у Републици Србији у периоду од 2003-2013 године. Резултати емпиријских истраживања о кривичним санкцијама у Републици Србији.

ПХ-3 гласи: „Што је судска пракса уједначенија у изрицању условне осуде, то је одмеравање и опозивање ове кривичне санкције лакше“.

Индикатори: Пресуде основних, виших и апелационих судова, као и документа органа за извршење условне осуде.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

ПХ-4 гласи: „Иако је казнена евиденција о условној осуди у Републици Србији уређена прописима, у практичном поступању присутна су различита искуства приликом примене института застарелости“.

Индикатори: Исази у нормативно правној регулативи о условној осуди у Републици Србији. Статистички подаци о застарелости.

ПХ-5 гласи: „Савремени услови живота и рада захтевају примереније облике заштитног надзора над условном осудом“.

Индикатори: Исази у нормативно правној регулативи о условној осуди у Републици Србији. Исази у пресудама о заштитном надзору над условном осудом. Статистички подаци о врстама заштитног надзора над условном осудом у Републици Србији.

Трећа посебна хипотеза (Х-3) гласи: „Иако су модалитети законских решења о условној осуди у континенталном и англосанксонском правном систему различити, суштина овог института је у оба правна система иста“.

Индикатори: Исази о условној осуди у кривичном законодавству англосанксонског и континенталноог правног система.

Четврта посебна хипотеза (Х-4) гласи: „Политички, економски, социјални и културни просперитет државе утицаће на развој нових облика условне осуде у кривичноправном систему Републике Србије“.

Индикатори: Показатељи политичког, економског, социјалног и културног развоја земље и подаци о примени нових облика условне осуде.

Генерални индикатори истраживања у овој докторској дисертацији биће одговарајући писани извори, научне књиге, монографије, уџбеници, чланци, годишњи извештаји о раду судова, пресуде судова, законски прописи који се односе на предмет истраживања, као и остала документа везана за предмет и проблем истраживања.

5. Методе и технике истраживања

Предмет, циљеви и хипотезе истраживања детерминисали су научне методе које ће се применити у докторској дисертацији.

Из корпуса основних метода сазнања и истраживања у дисертацији су примењене готово све основне методе сазнања и истраживања, али је акценат стављен на:

Методама анализе и синтезе које ће своју примену наћи у истраживању теоријских ставова домаћих и страних аутора који се односе на условну осуду.

Нормативно-правној методи која је послужила за сагледавање и критичко преиспитивање законских, подзаконских и других прописа у предметној области.

Методи специјализације која је примењена у сазнавању посебних и појединачних одредби условне осуде у општој структури кривичних санкција, при чему ће се опште схватати као целина састављена од чланова који су сви међусобно повезани извесним заједничким својствима, али су међу њима задржане евидентне разлике на основу којих се може идентификовати њихова посебност.

Методи генерализације која је примењена приликом анализирања појединих елемената и института који постоје код ове кривичне санкције да бисмо дошли до општих закључака у вези са њом.

Индуктивно-дедуктивној методи која је у дисертацији коришћена за формулисање синтетичких закључака по главама докторске дисертације.

Из групе општенаучних метода у дисертацији су коришћене:

Историјски метод своју примену је нашао у проучавању појаве условне осуде од самог њеног настанка па све до данашњег времена, јер да бисмо разумели данашње стање, често морамо погледати у прошлост и у тренутак настајања неке појаве.

Упоредно-правни метод је примењен у сазнавању идентичности, сличности и различитости условне осуде у разним временима и на разним просторима одређеним адекватним мерилима, истоветних или разноврсних појава у дефинисаном простору и времену.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Статистички метод своју примену је оправдао статичком и динамичком анализом праћења кретања условне осуде у периоду који је обухваћен овом докторском дисертацијом.

Од оперативних метода за прикупљање података у докторској дисертацији је примењена:

Метода анализе докумената и то квантитативна и квалитативна анализа садржаја, чиме је остварен детаљнији увид у садржај појединих извора података у циљу сазнања битних својстава условне осуде која је предмет овог истраживања. Податке које смо користили класификовали смо као примарне, секундарне и терцијалне, званичне и полуваничне и податке који су имали висок степен валидности.

6. Научни и друштвени допринос дисертације

Доказивање, односно потврђивање или оповргавање постављених хипотеза са разлогом представља очекиване резултате ове докторске дисертације. Потврђивање или оповргавање генералне, посебних и појединачних хипотеза истраживања у докторској дисертацији представљаће конкретан допринос даљем развоју научне мисли у предметној области.

Резултати истраживања у докторској дисертацији, посебно предлози законских и других решења *de lege ferenda* представљаће основу која омогућава даља истраживања у овој области. Сазнања добијена овим истраживањем, такође, могу послужити за унапређење легислативе која се односи на изрицање и извршавање кривичних санкција, као и за анализу утицаја кривичних санкција на личност пунолетних учиниоца кривичних дела. Детаљна анализа условне осуде која ће се спровести овим истраживањем може се користити и у едукативне сврхе, јер даје целокупну слику стања наше државе, органа који примењују ове санкције као и лица на која се санкције примењују.

Посебна вредност овог рада, састоји се у томе што ће се њиме размотрити досадашњи домети реформе нашег законодавства у предметној области, како би се њиховим

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

поређењем с позитивним примерима из упоредне праксе утврдиле њихове евентуалне мањкавости и недоречености и прогнозирала будућа кретања предметне појаве.

II део

ТЕОРИЈКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

„Демократија производи демократске законе, тирани производе аутократске законе и тако даље. Са формирањем закона одређује се, шта је добро за субјекте и шта служи њиховим интересима. Ко крши законе, означавају га као грешника и кажњавају га.“ - Платон

1. Теоријско одређење санкције

Поред диспозиције, санкција је други нормативни елемент правне норме. Она се примењује онда када није примењена диспозиција норме, а састоји се у налогу упућеном државном органу или самом прекршиоцу диспозиције. Санкције се могу примењивати добровољно или уз принуду тј. државни орган ће санкцију применити онда када прекршилац диспозиције то не учини сам. На пример, прекршилац норме може да бира да ли ће сам платити новчану казну или ће га надлежни државни орган обавезати на казну затвора. Карактеристика санкција јесте да њена важност не проистиче из њене оштрине, нити од количине претње садржане у њој, него од извесности њене примене. Већи утицај има она санкција за коју је сигурно да ће бити примењена, па макар била и блажа, од оне санкције која је драстично прописана, али нема извесност примене.

За примену санкције, неопходно је прво установити услове њене примене, што се у теорији назива претпоставка или хипотеза санкције. Та претпоставка подразумева кршење диспозиције односно непоштовање диспозиције или непоступање по диспозицији. Из тих разлога, често се у литератури може прочитати констатација да ко не поступа по диспозицији поступаће по санкцији. Из овог произилази да је прекршај диспозиције услов за примену санкције.

У казненом праву, законодавац прописује норме сасвим јасно и прецизно. На пример, уколико норма гласи „ко без положеног возачког испита управља моторним возилом и учествује у јавном саобраћају казниће се за учињени прекршај новчаном казном или казном затвора у складу са законом“. Са лакоћом можемо закључити да је претпоставка санкције део реченице који гласи „ко без положеног возачког испита управља моторним возилом и учествује у јавном саобраћају“.

У теорији је заузет став да се за санкцију обично везују два значења. Санкција се третира као саставни део правне норме или као принудна мера коју надлежни државни орган предузима против прекршиоца диспозиције. Када је реч о томе да санкција представља део правне норме, она се тада схвата као пропис који одређује начин

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

понашања прекршиоца диспозиције и као пропис који одређује понашање надлежног органа који примењује мере према прекршиоцу диспозиције. Са друге стране, санкција је схваћена и као примена принуде и подразумева низ мера којима се дозвољена државна принуда легитимно и легално непосредно примењује на прекршиоца диспозиције.

„Санкција се сматра другим основним елементом правне норме. Санкција правној норми даје правни карактер, јер је у њој предвиђена правна последица за прекршиоца диспозиције и могућност да се она спроведе принудним путем. Осим правне последице, у санкцији је уједно садржано и ново правило тј. нова заповест упућена држаним органима (субјектима санкције) да ту санкцију примене. Због тога се санкција назива још и секундарном диспозицијом. У томе се огледа нормативни карактер санкције с обзиром да она садржи у себи заповест о понашању. Осим нормативног карактера и значења, санкција има и друго, фактичко значење. Она се тада своди на саму принуду коју државни орган примењује приликом спровођења санкције.“¹

„Санкција може имати два значења. Прво, у ширем смислу, где представља секундарну диспозицију, тј. правило о понашању за случај прекршиоца диспозиције и друго, у ужем смислу, где не означава део правне норме, већ саму принуду, принудну меру коју држани орган силе примењује над прекршиоцем диспозиције. Дакле, у другом случају санкција није нормативни елемент и није правило о понашању, већ представља меру принуде државног органа према прекршиоцу правне норме, тј. фактичку радњу државног органа принуде. Ако државни орган не примењује санкцију и он чини прекршај па ће се над њим односно над службеним лицем у његовом саставу применити одређена санкција.“²

„Санкција као нормативно правило представља други главни или завршни део правне норме. Она је алтернативно и секундарно правило понашања које је обавезно за прекршиоца диспозиције. Али, она је алтернативно и примарно правило понашања за

¹Мирослав Живковић, Радомир Зекавица, „Увод у право“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013., страна 239.

²Милорад Жижић, „Увод у право“, Дуга, Краљево, 1997., страна 202.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

одговарајући државни орган који треба да примени санкцију према лицу када оно одбије да се понаша по санкцији правне норме која се на њега односи.“³

„Санкција се као основни правни појам има дефинисати као правна последица неправна (деликта) у закону предвиђена, која се изриче од надлежне државне (јавне) власти због извршеног неправна и прекршиоца права против прекршиоца права (субјекта неправна / појединца или правног лица) коју овај има лично да издржи и која се изриче и издржава непосредно или посредно у општем интересу. Појам санкције има два значења: нормативно и материјално. У нормативном смислу, санкција је саставни део онтолошке структуре норме, пропис којим се од прекршиоца диспозиције као примарне заповести захтева одређена радња или држање и налаже надлежном државном органу да истражи услове и изрекне санкцију, као и да, уколико је то потребно, насилно примени нормом предвиђену и појединачним актом изречену меру према прекршиоцу диспозиције. Материјални смисао санкције показује се у изрицању апстрактно предвиђене санкције за конкретан случај прекршаја диспозиције и у самој примени изречене мере субјекта прекршиоца или овлашћеног државног органа.“⁴

„У расправама о улози санкције, и поред многих споредних питања, теоретичари су се сагласили око следећег. Пре свега, једни субјекти примењују принуду на друге који су прекршили диспозицију да би их мотивисали да се понашају на правно пожељан начин. Друго, правна норма служи се физичком силом и принудом. Треће, санкција се примењује као последица непоштовања диспозиције и четврто, савремено право обележава централизована и нормативно уређена употреба физичке принуде. У погледу везаности правне норме за санкцију као физичку принуду у теорији су се искристалисале две велике групе схватања: санкционистичка и антисанкционистичка. Према првој групи, за право је битна његова везаност за санкцију, за физичку принуду, док аутори у оквиру друге скупине доказују да принуда ни у нормативном, ни у фактичком смислу није битно обележје права.“⁵

„У основи сваког правног система је основна норма. Ако се различине норме правног система своде на основну норму онда се то догађа на тај начин што се показује да се

³ Драган Митровић, „Увод у право“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014., страна 174.

⁴ Коста Чавошки, Радмила Васић, „Увод у право“, Правни факултет Универзитета у Београду, 2010., страна 242.

⁵ Гордана Вукадиновић, Драгутин Аврамовић, „Увод у право“, Центар за издавачку делатност Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014., страна 204 и 205.

стварање појединачне норме догодило сходно основној норми. Ако се, рецимо, пита зашто је одређени акт принуде – на пример чињеница да неки човек другом човеку одузима слободу тиме што га ставља у затвор – правни акт и зашто, према томе, припада одређеном правном поретку, произићи ће као одговор: зато што је тај акт био прописан одређеном индивидуалном нормом, судском пресудом. Ако се, даље, пита: зашто та индивидуална норма важи, и то као саставни део сасвим одређеног правног поретка, онда ће се добити као одговор: зато што је донета сходно кривичном закону.⁶

1.1. Појмовно дефинисање санкције

„Термин санкција долази из латинског језика и преузет је у већини европских језика са углавном истим значењем. *Sanctio* (лат. *Sancire*) у преводу значи учинити светим или неповредивим у религијском смислу.“⁷

„У почетној фази примене овог термина, он је означавао свечану наредбу, посвећење, потврду. Најпре се тако називало освештавање или други свети чин, затим наредбе о поштовању којима су се завршавали најважнији правни документи, а тек касније је основни смисао сведен на појам казне и кажњавања.“⁸

Санкција се може дефинисати и као реакција друштва или одређеног броја његових чланова на начин понашања његових припадника. Религијски елемент из генеричког поимања санкције временом је исчезао, па се данас, у зависности од области живота у којој се овај термин користи, санкција другачије и схвата и користи.

„Одобрење неке одлуке ниже власти од стране више надлежне власти представља поимање санкције. Правно посматрано, санкција је део законске одредбе који садржи правне последице кршења позитивних закона. Појам санкција се такође користи и за означавање економских, политичких, војних и других казних мера које се примењују

⁶ Ханс Келзен, „Чиста теорија права“, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007., страна 48.

⁷ <https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0> приступ 10.08.2015.

⁸ Кривокапић Борис, „Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа“, Службени гласник, 2010.год, страна 955.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

према прекршитељима међународних уговора и резолуција Савета безбедности Уједињених нација.“⁹

„Санкција се одређује као посвећење, према *sanctus* што значи посвећен, неприкосновен, неповредив. Гледано правнички, санкција се преводи као стављање на снагу неког законског акта, тј. његово званично одобрење. Ова реч има и међународно значење и тада означава политичке, економске и војне казнене мере којима подлежу прекршиоци међународних уговора. Поред наведеног, овај појам може да означава и параграф закона којим се одређују казнене мере за прекршиоце закона.“¹⁰

„Свечана потврда неког закона или уговора коју врши виша власт или поглавар државе односно давање законске силе нечему, представља санкцију. Међутим, овај термин може означавати и казну или присилну меру као јемство за чување закона и поштовање уговора. Поред ових, постоје још и финансијске или војне мере које се предузимају против државе која не поштује међународне уговоре, а ове мере се такође подводе под појам санкција.“¹¹

„Сваки наш акт производи извесне последице. У области нашег физиолошког и психолошког живота може се говорити о некој „природној санкцији“. Ако се човек, на пример не утопли добро или не храни хигијенски, он ће се разболети. У људском друштву за повреде социјалних права има међутим реакција друге врсте санкције које се јављају као колективне реакције. То исто налазимо у праву. На треба мислити да су људи то чинили свесно, промишљено. То се у примитивним временима збивало као реакција освете, а доцније ће се збивати као реакција осећања правдољубља или по друштвеној корисности. У једном и другом случају је реч о нашем неодобравању и осуди због повреде вредности и светиња друштвених, повреда друштвених правила – која ће се изразити у акцији према кривцу. У типичној својој форми (у области кривичног права) санкција значи одбрану од неког зла и потврђивање друштвених вредности и схватања.“¹²

⁹ Љубо Мићуновић, „Савремени речник страних речи“, Глобус – М, Београд, 2006., страна 362.

¹⁰ Иван Клајн, Милан Шипка, „Велики речник страних речи и израза“, Прометеј, Нови Сад, 2012., страна 1110.

¹¹ Милан Вујаклија, „Лексикон страних речи и израза“, Штампар Макарије, Подгорица, 2011., страна 1011.

¹² Ђорђе Тасић, „Увод у правне науке“, Привредник, Београд, 1941., страна 21.

Дакле, овај термин добија другачије значење уколико се примењује у социолошком, политичком, правном, економском, етичком, религијском или педагошком смислу.

За потребе ове докторске дисертације, ми ћемо истражити санкцију у већини њених појавних облика, али разуме се, због тематике рада, акценат ћемо ставити на кривичну санкцију и њено порекло и примену.

1.2. Класификација санкција

Правне санкције можемо поделити на оне које се примењују према физичким лицима и оне које се примењују према правним лицима.

Такође, поделу правних санкција можемо учинити и на основу тога у којој области права је до деликта дошло, те тако разврстати их на кривичне, грађанске, прекршајне и сл. Кривичне санкције имају за циљ да казне учиниоца кривичног дела на одговарајући, сразмеран и праведан начин, као и да спрече даља вршења таквих дела. Могу да буду усмерене према животу, телу, слободи, части, имовини или ограничењу неких других права.

„У грађанском праву, санкције према лицима састоје се у накнади имовинске или неимовинске штете која је наступила деликтом као прекршајем правила из ове гране права, на пример неиспуњењем уговора.“¹³

„За најблаже повреде права, прописују се прекршајне санкције. То су мере друштвеног реаговања према учиниоцима прекршаја, које имају један јединствени циљ, а то је сузбијање вршења прекршаја и тиме остваривање заштите јавног поретка који се вршењем прекршаја повређује.“¹⁴

„Поред ових санкција које су одређене за физичка лица, постоје и санкције које се одређују за правна лица која чине привредне преступе. Привредни преступ представља друштвено штетну повреду прописа о привредном или финансијском пословању, која је

¹³ Владан Кутлешић, „Увод у право“, Мегатренд универзитет, Београд, 2008., страна 82.

¹⁴ Радан Илић, Славица Динић, „Прекршајно и привредно преступно право“, Мегатренд универзитет, Београд, 2009., страна 46.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

или проузроковала или могла да проузрокује теже последице и која је као привредни преступ одређена прописом надлежног органа.“¹⁵

„Санкције се могу поделити према тежини прекршаја који зависи од величине повреде интереса државе (уколико је повреда диспозиције важнија за државу, утолико ће санкција бити тежа). Надаље их делимо према врсти добара која се одузимају санкцијом, према појединим врстама прекршаја и гранама права, према томе на кога су уперене односно на кога се примењују, према томе на коју област се односе – мисли се пре свега на међународном нивоу.“¹⁶

„Санкције се најчешће деле:

1. према степену одређености (одређене у фиксираним износу и одређене оквирно, као и минималне и максималне и слично, одређене у виду збира казни и одређене кумулативно, као казне затвора и новчане казне, алтернативне, уговорне и заменљиве итд.)
2. према тежини учињеног дела (теже и лакше, односно оштрије и блаже)
3. с обзиром на врсту добра које се санкцијом одузима (санкције моралног карактера, као што су опомена, јавна опомена, укор и слично; санкције имовинског карактера као што су новчана казна, накнада штета и друге, санкције којима се одузима или ограничава слобода кретања грађана, као што су случајеви лишења слободе, санкције којима се одузима живот, као што је смртна казна)¹⁷
4. према одређеним врстама прекршаја и гранама права (кривичне, имовинске, прекршајне и дисциплинске)
5. према субјектима на које се примењују (опомена, јавна опомена, укор, распоред на друге послове, новчана казна, казна затвора и слично)
6. према актима против којих су уперене (поништавање или укидање незаконитих аката)

¹⁵ Радан Илић, Славица Динић, *„Прекршајно и привредно преступно право“*, Мегатренд универзитет, Београд, 2009., страна 199.

¹⁶ Момчило Димитријевић, Миролуб Симић, Срђан Ђорђевић, *„Увод у право“*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2006., страна 209 и 210.

¹⁷ О смртној казни видети више: James Acker, Actual Innocence: „Is Death Different?“, Behavioral Sciences and the Law Behav. Sci. Law 27: 297–311, Wiley InterScience, 2009, page 297-311.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

7. према нивоу на којем се изричу односно примењују (санкције везане за међународно право, као што су економске санкције уперене против одређене државе, рат, блокаде, замрзавање финансијских и других средстава одређене државе, преких дипломатских односа, прекид економских односа и слично, и санкције везане за унутрашње право).¹⁸

У правној науци, реститутивне санкције су оне које имају за циљ да пониште правно дејство незаконитог правног акта, врате ствар у пређашње стање, отклоне настале правне последице или надокнаде штету. Поред њих, постоје и ретрибутивне санкције које се користе када повреду и настале правне последице није могуће отклонити.

Санкције чије је главна сврха кажњавање за повреду радне дисциплине, представљају још једну врсту санкција и називају се дисциплинске санкције.

Поред уобичајених подела санкција које смо навели, њих још можемо поделити и на унутрашње и међународне санкције.

Међународне санкције су оне санкције које примењују државе једне према другима. То су обично ненасилне радње које предузима држава или државе. Ова врста санкција најчешће се примењује из политичких разлога.

Протеривање или повлачење амбасадора уз ограничавање контаката званичника две државе, представљају најчешће и најблажи облик дипломатских санкција које спадају у међународне санкције.

Поред дипломатских, разликујемо и економске санкције. Оне се најчешће манифестују увођењем казних царинских стопа, блокирањем извоза робе у одређену земљу или потпуног прекида било ког облика трговине.

Најдрастичније санкције које се примењују на међународном нивоу јесу свакако војне санкције које имају неколико облика. Могу бити блаже у виду блокаде или ембарга на увоз војне опреме, али могу и бити јако строге и ригидне у виду војних интервенција.¹⁹

¹⁸ Живко Кулић, „Увод у право“, Мегатренд универзитет примењених наука, Београд, 2005., стр. 145 и 146.

¹⁹ Видети више: Срето Ного, „Међународно кривично право“, Catena Mundi, Београд, 2016.

1.3. Историјски аспекти развоја санкција

Облици друштвене реакције смењивали су се по историјским етапама. Сходно томе, развијале се су и санкције. У првобитној заједници једнакост људи била је јако изражена због осећаја припадности истој групи и осећаја да су интереси већине исти као појединачни интереси. На почетку, осноси у заједници били су уређени обичајима. Оваква правила у заједници касније се називају примитивно право. Као и увек, свако право прати и неки вид друштвене реакције, племенске реакције, а то је санкција.

„Најстарија установа која се среће у односима унутар једне групе је забрањено вршење неких радњи или додиривања одређених предмета - табуа. Ова реч је прихваћена из језика полинежанских домородаца, а у Европу је донео енглески морепловац Џејмс Кук крајем 18 века. На пример, било је забрањено додиривати тело мртваца, крочити у неку шуму и слично.“²⁰

„У доба примитивног друштва сви људи су били подељени у две групе: на пријатеље племена и на непријатеље племена. Са пријатељима са склапало савезништво, док се са непријатељима искључиво ратовало. Међутим, ако би до сукоба дошло између појединаца, то се решавало путем крвне освете. Крвна освета првобитно се спроводила путем принципа талиона – око за око, зуб за зуб. Протоком времена, принцип талиона замењује композиција која је подразумевала материјалну надокнаду оштећеној страни.“²¹

„**Настанком првих држава** мења се и правно уређење друштва. Државе се јављају тек онда када је онај који је производи могао створити довољно производа за себе и своју породицу, а вишак који може дати у размену. Када се опште економско сиромаштво замењује појачаном производњом, повећава се и збир расположивих добара. Тада

²⁰ Сима Аврамовић, Војислав Станимировић, „Упоредна правна традиција“, Службени гласник, Београд, 2009., страна 48. На пример: „Код племена на ушћу реке Ванигеле, на Новој Гвинеји, човек који убије неког сматра се нечистим све док не прође извесне обреде чишћења. А када их прође, он ставља на себе свој најбољи накит и онолико значака колико је људи погубио; потом наоружан изађе напоље и шепури се по селу. Сутрадан мештани кенгуровом цигерицом премазују његова леђа. Затим он одлази до најближе речице, угази у њу, рашири ноге и док се пере сви млади и неискусни ратници пливају између његових ногу прибављајући тако храброст и снагу. Следећег јутра он изјури из куће потпуно наоружан и гласно узвикује име своје жртве. Тек пошто стекне уверење да је потпуно застрашио духа убијеног, он се враћао кући.“

²¹ Драган Николић, „Опита историја права“, СВЕН, Ниш, 2007., страна 37.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

долази до неједнаког присвајања тих добара и раслојавања друштва на ниже и више класе.“²²

Право у најстаријим државама у периоду старог века, није настало искључиво применом обичаја. Важну улогу тада, као и у данашњем времену, имале су судске одлуке које су представљале извор права и имале карактер опште нормe. Иако се на прве правне кодификације гледа као на нешто јако неразвијено, оне представљају камен темељац данашњег права. Први покушаји кодификације и систематизације прописа имали су јако доста правних празнина, али су опет јако корисне биле за друштво јер су сузбијале самовољу поглавица и владара, старешина.

„Место које је означено као колевка цивилизације, као место где се проналази писмо и као место где су настали први правни споменици јесте Месопотамија. Редослед настанка клинописних законских текстова из Месопотамије јесте:

- Ур- Наму законик је донет око 2100. године пре нове ере;
- Законик Липит – Иштар је настао око 1720. (или око 1770.) године пре нове ере;
- Ешнунски законик потиче из времена око 1720. (или око 1770.) године пре нове ере;
- Хамурабијев законик је донет око 1680 . (или око 1750.) године пре нове ере.

Законик који потиче из града Ур у јужној Месопотамији јесте законик владара Ур – Наму. Сачуван је до дан данас, али је у јако лошем стању. Већ на почетку наведен је циљ доношења овог Законика, а то је да се очисти држава од отимача, варалица и подмитљиваца. Овим Законом настоји се спречити да „сиротиња постане жртва богатих“, и „да удовица не падне у руке моћнику“. Такође, прописује и неколико норми о полном моралу које гласе: „Ако жена слободног човека, служећи се чаролијом, салеће другог човека и он с њом легне, та жена да се убије, а мушкарац је слободан.“ Законом се и уређује однос између одбеглог роба и његовог власника, али и кажњавање у случају нанетих телесних повреда (нпр. у случају откинуте ноге, смрскане кости и одсеченог носа). У овим случајевима биће изречена новчана казна – композиција, а не нека од примитивнијих попут талиона.“²³

²² Љиљана Славнић, „Историја правних институција“, Алфа-Граф НС, Нови Сад, 2008. , страна 52.

²³ Видети више: Jacob Finkelstein, „The Laws of Ur-Nammu“, Journal of Cuneiform Studies 22/1969, p. 7.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

„Да је уређивање мушко-женских односа било потребно и у старом веку видимо из Ешнунског законика који је предвиђао да уколико младожења преда тасту веридбени поклон, а отац уда ћерку за другог, овај мора младожењи вратити двоструки износ. Сличне одредбе има и Хамурабијев законик у члану 136., који одређује да ако неко напусти родно место и своју жену, те она оде другом, а потом се он предомисли и дође натраг, не може тражити да му се жена врати.“²⁴

„Неједнакост у статусом положају била је изражена и приликом изрицања казни па тако ако неко уништи плод слободне жене у деветом месецу трудноће платиће десет секела сребра, а уколико се радило о робини онда ће платити пет секела сребра. Овај Законик је садржао највише одредби из области кривичног материјалног права. За већину кривичних дела била је предвиђена имовинском казна, а тек мали број њих кажњавао се смртном казном. До данас су пронађене две плоче са око 100 чланова Законика.“²⁵

„Хетитски закон је прописивао следеће: „Ако неко изврши абортус, тај мора платити новчану казну према месецу трудноће“, „Ко је насилан према својим родитељима, казна је смрт“, „Освета је дозвољена, само ако мушкарац затекне своју жену у прељуби, тада их може убити обоје“, „Ако слободном човеку неко растрга ухо, даје 12 шекела сребра, јамчи кућом“, „Ако неко растрга ухо служавки или слуги, плаћа 3 шекела, јамчи кућом“.“²⁶

Један од најзначајнијих правних споменика свакако је Хамурабијев законик. Донео га је Хамураби за време своје владавине, по коме је и добио име.²⁷ Хамурабијев законик, иако донет јако рано, успео је да стриктно постави норме и уведе реда у заједницу. Он је прописивао да „Ако се у чијој кући појави ватра и неко, који дође да гаси, баци око на својину господара куће, својину господара куће узме, да се баци у исту ватру“.²⁸

„Хамурабијев законик се ипак држи једног редоследа материје коју уређује: на почетку су одредбе о суђењу и судском поступку (члан 1-5), затим прописи о имовинским односима (6-126), о браку и породици (127- 195), о кривичним делима против личности

²⁴ Сима Аврамовић, Војислав Станимировић, „Упоредна правна традиција“, Службени гласник, Београд, 2009., страна 61.

²⁵ Ајдин Хусеинспахић, „*Tutela mulierum* и правни положај жене у старом вијеку“, Анали правног факултета Универзитета у Зеници, Правни факултет Универзитета у Зеници, година 5, број 8, стр. 210.

²⁶ Више о томе: Frederic Hrozy, „*Code Hittites*“, Cran Rusak, London, 1986., p. 58.

²⁷ Више о томе: Стојан Јасић, „*Закони старог и средњег вијека*“, GIP Vona Fides, Београд, 1968., стр. 49.

²⁸ Чедомир Марковић, „*Законик Хамурабија*“, Гесе Кона, Београд, 1925., стр. 34.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

(196-220) и најзад о разноврсним пословима и услугама, о коришћењу, оштећењу или крађи туђих средстава за рад (221-282). Обухвата стварно, облигационо, брачно, породично, наследно, кривично и процесно право.²⁹

„Што се тиче кривичних санкција, у овом Законику разликујемо смртну казну (бацање у воду, ватру или набијање на колац), талион и сакаћење. Морамо приметити, да у овом периоду Вавилон не прописује казну затвора. Према члану 14. Хамурабијевог законика ако неко украде неодораслог сина, казниће се смртном казном („Ако неко украде туђег неодораслог сина, да се убије“). У члану 19. ко сакрије одбеглог роба има се казнити смртном казном („ако одбеглог роба задржи у својој кући и по том се роб нађе код њега, тај човек да се убије“). У члану 22. овог Законика за извршено разбојништво била је примењивана смртна казна („Ако неко изврши разбојништво и буде ухваћен, да се убије“).“³⁰

„Прописи египатског права нису у потпуности сачувани, јер су писани на папирусу, а не на глиненим плочама. У Египатској држави за кривична дела против државе задржавала се колективна одговорност. То се најбоље види по томе што се поред извршиоца недозвољеног дела, смртна казна изрицала и члановима његове породице. Смртна казна била је предвиђена за кривична дела попут убиства, религијске преступе, лажну оптужбу и лажно сведочење. Код одређених кривичних дела смртна казна се извршавала на један бруталан начин, на пример, оцеубице су убијани на тај начин што су им се секли делови тела, а потом спаљивали. Уколико се припадници највишег друштвеног ранга осуде на смрт, биће им омогућено да изврше самоубиство тровањем.“³¹

„Египатска цивилизација, за разлику од других култура из тог периода, је била доста блажа у извршењу казни, што се показује на примеру телесних казни. У Египту се од телесних казни најчешће примењивала батина, а број удараца је зависио од тежине кривичних дела учиниоца (од 10 до 100). У Египту су, примењиване и санкције

²⁹ Видети више: Andre Finet, „*Le Code de Hammurapi*“, Les Editions du Cerf, Pariz, 1973., p. 14.

³⁰ Драган Николић, Александар Ђорђевић, „*Законски текстови старог и средњег века*“, СБЕН, Ниш, 2007. године, стр. 12.

³¹ Видети више: Joseph Modrzejewski, „*L’Egypte Ptolemaïque*“, Aspects institutioneles, Paris, 1989., p. 26.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

имовинског карактера, као и принудни рад. Класна разлика приликом кажњавања није била толико уочљива као што је то случај са Хамурабијевим закоником.³²

„Особеност атинског правног резонувања у сфери казненог права, најбоље се показује на примеру убиства. За време хомерског доба, па и неколико векова касније, право на гоњење је припадало сроднику убијеног, а не држави. Породица убијеног, а не држава, могла је са убицом да се споразуме око намирења („крвине“).“³³

Најтеже казне биле су намењене учиниоцима кривичних дела против државе. Њиховим извршиоцима се изрицала смртна казна. У кривична дела против породице и полног морала сврстани су неверство жене, подвођење, отмица девојке, сурово поступање са родитељима и слично. Када је у питању прељуба оштећени може убити мушкарца на лицу места, док је жена пролазила знатно боље. Жени је следио развод, а за казну она више није смела да се појављује на религијским светковинама нити да носи накит.

„За кривична дела у Атини су изрицане смртна казне, прогонство, атимија³⁴ и имовинске казне. Телесно су кажњавани само робови. Смртна казна је ретко изрицана и извршавана је без додатних суровости. Осуђени је по правилу могао да бира отров, бодеж или вешала, али су издајници, убице и лопови ипак умирали у мукама, испребијени и приковани за округлу дрвену плочу. У почетку се осуђеник слао у смрт и тако што се жив бацао у провалију. Касније се убијао на лакши начин, да се не би мучио, а затим се његово тело бацало у амбис, како му се не би знао гроб. Убицама, издајницима и лоповима је изрицана смртна казна која се извршавала уз муке. Осуђени је био прикован гвозденим алкама на округлу дрвену плочу, затим претучен, и тако се остављао да умре од исцрпљености.“³⁵

„Гортински законик је најстарија европска кодификација. Познат је још под именом Књига закона, *Liber Iudicum*, *Fori Iudicum* као и *Rekesvintov* законик. Настао је у

32 Драган Николић, „Историја права стари и средњи век“, СВЕН, Ниш, 2011., стр. 98.

33 Драган Николић, „Фрагменти правне историје“, СВЕН, Ниш, 1997., стр. 110.

34 Атимија - губитак части. Атимија се прописивала за крађу, расипништво, финансијске преступе у односу на државу, злоупотребу у коришћењу политичких права, подношењу скупштини незаконитих предлога, за вређање богова и храмова, недозвољену проституцију.. Изрицала се као самостална, а некада и као споредна казна. Лица под атимијом свако је могао некажњено убити, малтретирати или му одузети имовину. Казна губитка грађанске части атимија до 5 века п.н.е је изједначена са смртном казном. Од 5 века, ова казна подразумева губитак привилегије да се учествује у јавном животу пописа – вршење државних функција, учествовање у раду народне скупштине, посеђивање позоришта и светковина, појављивање пред судом.

35 Alick Robin Walsham Harrison, „*The Law of Athens*“, I-II, Oxford, 1968-1971., p. 31.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

критском полису Гортини, средином 5. века п.н.е. Највише пажње законодавац поклаља санкционисању силовања и прељубе. Казне за оваква дела су имовинског карактера. Тако је било предвиђено да за кривично дело обљубе, учинилац плати одређени новчани износ зависно од тога ко је жртва. „Ако неко (невину) домаћу робињу силом обљуби, платиће два статера; а ако је већ била обљубљена, ако је (силована) по дану један обол, а ако је силована по ноћи два обола; робиња нека има предност у заклетви.“
“Ако неко покуша да приволи на обљубу слободну (неудату жену) која је под надзором рођака, платиће десет статера ако потврди сведок.“³⁶

Када се радило о прељуби између слободног мушкарца и жене у кући њеног оца, брата или мужа казниће се новчаном казном и то са сто статера. Међутим, уколико су прељубници увиђајнији те изврше прељубу на неком скровитијем месту, они ће се санкционисати дупло блаже. Упоредивши овај Законик са законцима грчких држава, можемо приметити да се прељуба доста цивилизованије кажњавала. У Залеуковим законима прељубницима се ваде оба око, у малоазијским полисама се прељубник води на магарцу и извргава јавном руглу, док се у Лепреону мушкарац три дана води кроз град везаних руку, а жена се једанаест дана одевана само у чаршав излаже погрдама на тргу. Гортиски законик је карактеристичан по одсуству талиона, смртна казна такође не постоји, а уместо ње примењивана је новчана казна.³⁷

„Закон XII таблица је најстарији римски правни споменик, прва римска кодификација. Овај Закон предвиђа смртну казну код малог броја кривичних дела. Смртна казна примениће се ако се неко гласно другом руга или пева песму ради нечијег клеветања или ругања, као и ако ноћу неко преоре или посече туђе плодове. Принцип талион ће се применити код nanoшења тешких телесних повреда тј. ако неко буде осакаћен, док се телесне казне примењују највише код крађе. Закон XII таблица у табlici VIII предвиђа да се лопови који су слободни људи ухваћени на делу крађе избатинају, а ако је у питању роб онда и да се баце са Тарпејске стене.“³⁸

„Карактеристика средњег века је настајање феудалних држава. У феудализму није постојало кодификовано кривично законодавство, што је доприносило појаву

³⁶ <http://www.alanwatson.org/> посећено 11.09.2015.

³⁷ Драган Николић, Александар Ђорђевић, „Законски текстови старог и средњег века“, СБЕН, Ниш, 2007. године, стр. 61.

³⁸ Видети више: Alan Watson, „*The state, law and religion: Pagan Rome*“, Univerzity of Georgia Press, Amazon, 1992., р. 27.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

арбитрности и судске самовоље у изрицању казне. Од кривичних санкција које тада разликујемо присутне су смртна казна, композиција и казна друштвене деградације.

Типична ранофеудална западноевропска држава је Франачка држава. Позорницу свакодневних мучења, спаљивања, сакаћења, черечења и спаљивања на ломачи која су имала за циљ одвраћање осталих да не врше кривична дела представљали су средњовековни градски тргови. Као опште обележје кривичног права у Франачкој, може се издвојити једна од најзаступљенијих казни - композиција (откуп). Само у неколико случајева у Салијском закону је предвиђена смртна казна. За своја дела робови су кажњавани шибањем, ушкопљењем и смртном казном. За крађу се кажњавало новчаном казном. На пример, уколико је реч о крађи у кући кажњаваће се строже од крађе ван куће, провална крађа се сматра опаснијом од просте крађе, а крађа коју изврши роб, повлачила је још и 120 удараца бичем, па и ушкопљење уколико овај не би имао да плати казну од 6 солида.³⁹

Кривично право Византије се заснивало на старом римском начелу, које се потврђује у Дигестама, да је за постојање кривичног дела важнија намера него последица. Сходно овом начелу, убицом ће се сматрати онај који „свесно покуша неког да убије, али у томе не успе, док се убицом не сматра онај ко је убио ако није хтео да убије“.⁴⁰

„Византијско кривично право углавном се сагледава кроз одредбе Прохирона. Овај Казнени систем Византије познаје пет врста казни: смртну, телесну и новчану казну, конфискацију и прогонство. Смртна казна се најчешће извршавала одсецањем главе, вешањем, ређе спаљивањем и набијањем на колац. Најраспрострањеније су телесне казне, попут бичевања и батинања, као и сакаћења – као суровији облик телесних казни. Ономе ко прода у ропство слободног човека, ко прави лажни новац, изврши отмицу жене, крађу у поврату, ко намерно некога теже повреди (рани) и ономе ко раскопава гробове, следовало је одсецање руке. Извршиоцима сексуалних деликата одсецан је нос, док је за скотлоштво било предвиђено ушкопљење. Уколико се кривоклетство и лажно сведочење докаже био је одсецан језик, а за крађу црквених ствари кривац је ослепљиван. За кривична дела оштећења туђих ствари и за лакше сексуалне деликте, углавном су прописиване новчане казне. Казна конфискација целокупне имовине погађала је учиниоце кривичних дела против државе, јеретике и

³⁹ Драган Николић, „Упоредна правна историја“, СБЕН, Ниш, 2005., стр. 169.

⁴⁰ Видети више: Edwin Freshfield, „A Manual of Byzantine Law“, University Press, Cambridge, 1930., p. 33.

удате жене које су живеле са сопствених робом. Као допунска казна уз основну казну, најчешће уз сакаћење, одређивано је прогонство.“⁴¹

„Стари Рим је примењивао бруталне начине извршења смртне казне. Осим што је смртна казна била веома заступљена и често употребљивана, у отежавању њеног извршења користиле су се и животиње. За кривично дело убиства родитеља, убица се бацао у зашивеној врећи заједно са псом, петлом, мајмуном и змијом. Како би смрт била суровија, понекад, осуђеника су пробадали мачем, шибали и ломили им удове. Лице су им мазали медом, како би их нападали инсекти и смрт учинили још тежом. Преступници су бацани лавовима и другим крволочним животињама, што је требало да послужи као забава за народ.“⁴²

1.4. Морал и санкција

1.4.1. Формални појам морала

У новије време, у савременој теорији и пракси, све више се прибегава проналажењу формалног појма морала. Покушава се изнаћи шта морал одваја и чини различитим од других појава, истих обележја, али различите примене.

Посебну пажњу одређивању појма морала посветио је Емил Диркем, по коме је морал друштвена установа, систем норми, начин понашања и мишљења људи у друштву који има два јако битна обележја. Принудност и пожељност. Принудност, сматра Диркем, представља заједничку особину већине друштвених појава и састоји се у поковавању моралу коме појединац подлеже због утицаја друштва. Поменута принудност праћена је санкцијом за прекршај. Међутим, пожељност је једна посебна карактеристика морала, која га као појаву, одваја од других друштвених појава. Диркем истиче да се у моралу налази један битан садржински елеменат – добро, које игра кључну улогу у конституисању другог елемента односно обележја морала, а то је пожељност. Дакле, пожељност значи да морални субјекат, човек, хоће сам оно што му морал заповеда

⁴¹Видети више: Драгош Јефтић, Драгољуб Поповић, „Народна правна историја“, Савремена администрација, Београд, 2009. године, стр. 78.

⁴² Сима Аврамовић, Војислав Станимировић, „Упоредна правна традиција“, Службени гласник, Београд, 2009., страна 179.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

управо због наведене компоненте морала. Битно је нагласити и да Диркем инсистира на „поунутрашњавању“ норми и прави разлику између норми које су наметнуте од друштва, норми које су поунутрашњене и моралних норми. Поред овога истиче и принудност санкција које ове норме прате. Према Диркему, нису најбоље ни норме које је наметнула држава под претњом силе, ни норме које је наметнуло друштво као моралне норме, него оне које су поунутрашњење односно оне које је појединац прихватио сам, без принуде, за које дубоко у себи сматра да су исправне и за које осећа потребу поштовања и неспорног спровођења. „Покоравајући се моралу, човек се уздиже над самим собом, над својом природом, и сам врши принуду над собом, при чему мора уложити напор и услед чега осећа муку, непријатност“.⁴³

Пре Емила Диркема, формални појам морала одредио је и Имануел Кант. Он је морал одредио као безусловну заповест коју разум сам себи наређује. Морална је само она делатност које се врши искључиво ради ње саме, ради унутрашње потребе појединца за чињењем таквих поступака, ради унутрашњег мира и благостања, а не ради постизања других циљева, не ради постизања виших вредности. Све оно што се ради из било ког другог мотива, било да је то срећа, љубав или блискост са неких другим лицем, не представља поштовање самог морала, јер је учињено из других побуда, а не ради поштовања самог морала и његових правила. Према Канту, сваки човек дубоко у себи има усађене моралне вредности, носи морал у себи и осећа се нелагодно и трпи унутрашњу санкцију уколико се не понаша у складу са тим што носи у себи. Дакле, сваки појединац врши моралну принуду над собом у случају моралне непослушности односно моралног прекршаја.⁴⁴

⁴³ Више о томе: Émile Durkheim, „*Détermination du fait moral*“, p.64.

⁴⁴ Више о томе: Имануел Кант, „*Критика практичног ума*“, Београдски издавачко-графички Завод Београд, 1979.год. страна 41-64.

1.4.2. Морално право

„Морално право јесте право моралног субјекта у моралном односу да захтева да му друга страна у том односу, субјекат моралне дужности, учини нешто што је прописано моралном нормом.“⁴⁵

Примећује се да се дефиниција моралног права и чистог субјективног права, у неким сегментима поклапају. Сходно томе, треба утврдити разлику и наћи граничну линију између ове две друштвене појаве.

Правне и моралне норме уско су повезане на неколико начина. Наиме, све правне норме теже, пре или касније, да се претворе у моралне норме. Поштовање правних норми обезбеђује се применом државне силе, државне принуде. Међутим, такав начин примене норми није у циљу ниједној држави, ниједном властодржцу. Увек се тежи да правне норме пређу у моралне норме и буду широко прихваћене и поштоване од појединаца, грађана, али не зато што се плаше санкција које ће уследити за непоштовање таквих норми, него зато што сматрају да је такво поступање најисправније. То пре свега због тога што неке правне норме временом могу престати да постоје, али се њихова примена и даље спроводи, јер су постале прерасле у моралне норме.

Поред тога, право има велику улогу у учвршћивању морала. За непоштовање моралне норме, следи морална санкција. Или боље речено, требала би да следи морална санкција. Често очекивана морална санкција после учињеног моралног преступа изостане. Реакција друштва, околине или појединца на кршење моралног права, некада касни, а некада у потпуности и изостане. Из тих разлога, неопходно је моралну норму обући у правну одору, односно дати јој правну санкцију. То доводи до својеврсног потврђивања моралне норме као прихватљивог обрасца понашања, за чије непоштовање следи санкција која је извеснија и делотворнија од моралне санкције, а то је правна санкција.

⁴⁵ Радомир Лукић, „Социологија морала“, Седми том, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995.год. страна 224.

У другом случају, треба бити веома опрезан. Давање принудне конотација нечему што је већ било поштовано, врло лако може попримити негативне ефекте. Треба имати на уму да се санкције које су строго прописане, круте и децидне, морају применити на људе, појединце који нису равнодушни на било који вид силе. Било какво подупирање морала правом, може довести до побуне код појединаца, грађана, те ће се све што је било морално претворити у неморално и нешто што вређа људско достојанство. Овакво разарање меког моралног ткива, grubим неелестичним правним средствима, може довести до потпуно супротног резултата.

1.4.3. Морални преступ

Морални преступ представља непоштовање моралних норми. Са становишта духовности и моралности, теоретичари тврде да је најтежи преступ који се може учинити верски. Одмах после верског преступа, долази морални преступ. Верски преступ је грех, а морални преступ није грех, али је најсличнији њему и представља повреду вредности дубоко усађених у сваком појединцу. За морални, па и сваки други преступ, треба тражити разлоге. Они су свакојаки. Њихова тежина зависи од средине у којој се чине, од начина на који се чине и од разлога који су довели до ових преступа.

Уколико појединац не усвоји неку вредност као њему важну и блиску, он неће поступати то том обрасцу понашања без обзира што то чинило морални преступ. За овакав преступ није потребан никакав мотив или интерес, појединац то чини, јер не осећа потребу за поштовањем утврђених моралних правила.

Али, уколико појединац усвоји неко схватање као морално важно и усади то у свој ум, па ипак има понашање које је супротно том схватању онда се морају анализирати мотиви, интереси и разлози који су га навели на такво нешто. У оваквим ситуацијама, треба истражити и то колико чврсто је појединац усвојио моралну норму и колико је обзирљиво схватио моралну санкцију. Поред тога, неопходно је и анализирати и то који интереси су преовладали за чињење оваквог преступа, да ли је у питању интерес материјалне природе, корист, или је у питању потпуно ирационалан разлог, рецимо страст.

Не треба заборавити ни један спољашњи фактор, који јако утиче на појединце у смислу подстицања поштовања моралних вредности, моралних норми, или одвраћања од тога. То је средина којој појединац припада. У жељи да се интегрише у средину, да постане њен равноправан члан, појединац усваја нова или се одриче неких моралних вредности које је до тада поседовао. Такође, знајући да ће изостати реакција средине, њихова осуда или прекор, појединац лакше напушта вредности које је до тада поседовао и губи представу о томе шта је добро, а шта зло.⁴⁶

1.4.4. Морална санкција

Управо због специфичности моралне санкције, моралне норме се разликују од других врста норми, најчешће правних норми. Морална санкција је неповољна реакција за прекршиоца моралне норме. Оне могу бити унутрашње и спољашње.

У унутрашње моралне санкције убрајамо гружу савести, која је посебно специфична за ову врсту санкције. То је нешто што се јавља код учиниоца моралног преступа у жељи да се самоказни, да осећај кривице због учињеног неморалног дела брже прође. Морални преступник не мора да призна своје дело, али обично то уради, јер грижа савести у том случају брже пролази и унутрашња душевна равнотежа преступника се брже врати.

Поред гриже савести, морални презир и гађење такође представљају санкције за моралне преступнике. Ове санкције може да примењује сваки припадник друштва. Уколико припадник друштва усваја моралну норму, подржава је и поштује, наведене санкције ће примењивати и мимо своје воље, сасвим спонтано и случајно без икакве принуде државе, друштва или средине у којој живи.

Спољашње санкције, у виду благог телесног кажњавања или изопштавања из неке групе, најчешће су санкције које се примењују на учиниоце моралних преступа. У оваквим ситуацијама, најважнију улогу имају „чувари морала“. То може да буде црква или нека друга верска заједница, али исто тако могу да буду било каква професионална или сталешка удружења која ће основати „судове части“.

⁴⁶ Видети више: Gráinne McKeever, „Social Security as a Criminal Sanction“, Journal of Social Welfare and Family Law, 2004, page 1–16.

Најбољи резултати у сузбијању моралних преступа ипак се постижу комбинацијом унутрашњих и спољашњих моралних санкција. Најбоље од свега јесте уколико појединац осећа потребу и сматра исправним моралне ставове, моралне норме и моралне вредности, а да при томе припада организацији и средини која те исте ставове подржава. Појединац треба да осети потребу да поштује моралне вредности не зато што мора, јер тада се не осећа као слободно људско биће него неко коме су одређени обрасци понашања наметнути, него зато што постоји осећај унутрашње моралне обавезности. Наметање моралних норми као обавезујућих и под претњом државне принуде, дакле претварајући их у правне, може имати потпуно негативно дејство и имати ефекат „слона у порцуланској радњи“.

1.5. Филозофија и санкција

1.5.1. Филозофија правне принуде

Филозофски проучавати проблем правне принуде, санкције или казне, значи настојати да се филозофски искаже, поткрепи или разреши једна дилема са којом се суочавају бројне судије, поротници, тужиоци, адвокати, осуђеници и жртве њихових преступа. Санкционисање је проблем који је најпогоднији за критично преиспитивање два супротстављена становишта. Филозорије и етике, са једне стране, и утилитаризма са друге стране.

Казном (санкцијом) су се бавили многи теоретичари. Многе науке. Она је била предмет различитих расправа. Проучавана је са становишта теологије, права, социологије и слично. Посматрана је као божија казна, морална осуда, казна у правном смислу, казна као васпитно средство..., али за потребе нашег рада казна односно санкција посматраће се искључиво са правног аспекта.

Дуго се сматрало да се за све прекршаје и преступе, треба применити једна и иста санкција и то најстрожа. Временом, то становиште је исчезло и очито је било да се тако поступати не може. Такво поступање не би било ни од користи, јер би се људи мање либили да чине крупније преступе. Такође, будило би се осећање правде и правичности

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

у човеку, које би указивао да овакав систем поступања није добар и није у складу да дубоко укоревеним моралним вредностима.

Већ тада, може се уочити велики проблем око принципа праведности и сразмерности. Било је битно одредити меру санкције за учињен преступ. Једнакост је заиста и суштина правде, јер са једнаким треба поступати једнако. Уколико је то немогуће, а најчешће јесте, јер су уништена добра забрањена делом друге врсте од оних која се могу одузети прекршиоцу, мора се ићи на приближно изједначавање учињеног зла и зла нанетог починиоцу прекршаја. Овакву дилему увек је пратила једна изрека „око за око, зуб за зуб“.

„Савремено друштво и кривично право не примењују строго начело једнакости. То им не дозвољава начело хуманости које је поред начела законитости у већини земаља, па и у нашој, подигнуто на ниво уставног начела. Комбинацијом ових начела, према мишљењу проф. Радомира Лукића, злочинац повлашћује. На овакав начин се бежи од сурових казни мучења, па да је и кривац садистички мучио своје жртве. Разлог свему томе јесте поштовање човека у учиниоцу престапа, поштовање његовог личног достојанства, и по свему судећи делимично праштање учиниоцу. Према томе, у литератури су отворена многа питања као што су: да ли право има право да прашта у име друштва? Појединац може да опрости, али да ли може и држава односно право који треба да су непристрасни? Може ли се бити против суровости, а сме ли се бити благ према суровом злочинцу?“⁴⁷

⁴⁷ Радомир Лукић, „Систем филозофије права“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995. године, страна 493.

1.5.2. Кантово схватање казне (санкције, принуде)

Имануел Кант је био заступник ретрибутивне теорије казне. Он је своју теорију казне најисцрпније и најсистематичније објаснио у „Метафизици морала“.

„У свом најпотпунијем облику, према овом аутору ретрибутивна теорија казне има пет основних теза:

- „1. Морално право да неког казнимо проистиче једино из тога што је он починио преступ.
2. Из престапа проистиче не само право да преступника казнимо већ и морална дужност да то учинимо.
3. Казна треба по тежини да буде сразмерна преступу (*lex talionis*).
4. Казна (утемељена и одмерена према претходно наведеним принципима) представља нешто на шта преступник има морално право.
5. Казна је „негација“, „укидање“ престапа.“⁴⁸

„Нема сумње, да се одвајкада сматра да је право утемељено на принуди, али се с разлогом поставља питање да ли је та принуда оправдана? Према Канту „казна се не може изрећи само као средство да се унапреди неко друго добро, било за самог злочинца или за грађанско друштво, већ се свагда мора изрећи само зато што је он починио злочин. Јер са човеком се никада не може поступати као са пуким средством за постизање циљева неког другог и он се не може мешати са предметима стварног права, против тога га штити његов урођени персоналитет, иако, наравно, он може да буде осуђен да изгуби свој грађански персоналитет. Пре но што се уопште може помишљати на то да се из његове казне извуче каква корист за њега самог или за његове суграђане, мора се утврдити да је он кажњив. Кривични закон је категорички императив, и тешко ономе ко се провлачи врлудавим стазама еудемонизма да би пронашао нешто што ће предношћу коју обећава разрешити злочинца казне или бар једног њеног дела, према фарисејском геслу: „Боље да један човек умре за народ, него

⁴⁸ Игор Приморац, „Преступ и казна“, НИП Младост, Београд, 1978. године, страна 12.

ли да народ сав пропадне“. Јер ако нестане правде, више не вреди да људи живе на земљи. – Што дакле да се мисли о предлогу да се једном на смрт осуђеном злочинцу, ако би се он сложио да се подвргне опасним експериментима помоћу којих би лекари дошли до неког новог, за заједницу корисног сазнања, и ако би имао среће да прође добро, поштеди живот? Суд би медицински колегијум који би то предложио са презрењем одбио, јер правда није више правда ако се продаје, без обзира каква је цена.“⁴⁹

У овој анализи садржане су прва, друга и четврта теза ретрибутивистичке теорије. Почивени преступ је сасвим довољан да починилац буде кажњен, без изналагања других оправдања за његово санкционисање. Из тог преступа такође проистиче и морална дужност да се преступник казни. То не само да нам правда допушта. Она нам то и налаже. Четврта теза заступа становиште да човек има морално право да буде кажњен само уколико је учинио преступ. Урођени персоналитет у човеку не дозвољава његово поистовећивање са стварима као ни то да човек буде средство за постизање других циљева. Дакле, преступник се кажњава зато што је учинио неко недозвољено дело, а не да би се његовим кажњавањем помагало заједници, утицало на друге да такво дело не чине и слично.

Да би се ретрибутивно схватање казне учинило људима што ближе и разумљивије, казну се почела схватити и као друга страна награде. Другачије речено, казна је била наличје награде, односно њен негативни корелат. За људе је потпуно прихватљиво и разумљиво да када учине добро дело добију награду. Сходно томе, награда се даје за учињено дело, а не да бисмо убудуће поступали на пожељан начин. Истини за вољу, присутна је намера да се онај кога награђујемо и убудуће понаша на такав начин, као и да се други који то чују или томе присуствују понашају на такав начин, међутим то је од другостепеног значаја. Главни разлог награђивања је учињено дело. Уколико тако не би било, људи би се награђивали и када не учине ништа, никакво дело, а онда награда не би ни имала смисла.

На основу овога можемо закључити да је Кантова теза да се човек може и треба казнити искључиво и само ради тога што је учинио неки преступ, а не да би се утицало на потенцијалне учиниоце или на самог учиниоца да не врши таква дела.

⁴⁹ Више о томе: Immanuel Kant, „*Metaphysik der Sitten, hrsg. v. K. Vorlander*“, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Hamburg, 1966. page 158.

Кант је критиковао и утилитиристичку теорију и њене творце, јер су казну објашњавали кроз њене добре последице, то јесте тврдили су да казна онемогућава преступника да свој преступ понови, као и да доприноси томе да васпитно утиче на друге, потенцијалне учиниоце, преступнике. За разлику од ретрибутивне теорије која је окренута на прошлост (и сматра да се неко може кажњавати само уколико је учинио неки преступ) утилитаристичке теорије су биле окренуте ка будућности (сматрају да казна има и превентивну моћ).

Оспоравањем ове теорије, Кант је изнео свој став о кажњавању невиног човека. Према јеванђељском учењу, Исус је васкрсао Лазара из мртвих. Видевши то, верски поглавари су закључили да ће народ поверовати да је Исус нови месија и да ће кренути за њим. Такво нешто довело би до сукоба са римским окупаторима. Након неког времена и покушаја изналагања правог решења, Кајафа, свештеник, предложио је да се Исус казни и разапне на крст. Иако потпуно невин, Исус је оптужен за богохуљење и подривање власти. Видимо да је и Исусу суђено по принципу „Боље да један човек умре за народ, него ли да народ сав пропадне“. Начин размишљања који је довео до оваквог става судија био је потпуно утилитаристички. Овај аргумент се у литератури сматра једним од најјачих аргумената уперених против утилитаристичких теорија.

Посебна битна јесте и трећа теза, која каже да казна буде сразмерна преступу. То је део који се највише оспорава код ове теорије, јер се ова теорија залаже за поступање по принципу „око за око, зуб за зуб“. Међутим, *lex talionis* не захтева да се у сваком случају преступник казни тако што ће му се учинити исто оно што је он учинио својој жртви. Битно је само да га казна по свом учинку погађа онолико колико је и његов преступ погодио жртву.

Мада, ту су морали постојати и неки изузеци, на које је Кант и указао. Тако ће на пример за кривично дело силовање, пошто је по својој природи немогуће узвратити преступнику истом мером, сразмерна и праведна казна бити кастрација. Такође, према Канту, постоје и два злочина за које би принцип одмазде захтевао смртну казну, али их треба изоставити, јер су то злочини које људи чине да би сачували част. Ту спадају убиство у двобоју и чедоморство ванбрачног детета. Зато Кант ова два случаја сматра одузимањем живота, а не убиством, а све зарад чувања части. Као још један изузетак Кант наводи и чињење престапа у случају нужде, односно одбране.

Ту се појављује чувена дилема везана за бродолом. Да ли се може и сме казнити човек који да би спасао свој живот у случају бродолома одгурне другог човека са даске за коју се држи да би спасао свој живот, иако су у једнакој животној опасности? Поред свега наведеног, Кант је тврдио и да преступи чија је жртва сам владар, могу довести до суспенције начела ретрибуције када је владар вољан да кривицу опрости.

1.5.3. Хегелова теорија казне (санкције, принуде)

Георг Вилхелм Фридрих Хегел је створио теоријски несумљиво најинтересантнију и историјски најјугицајнију класичну формулацију ретрибутивизма. Хегел као основно начело казне сматра начело одмазде које гласи „око за око, зуб за зуб“. Овде можемо приметити да је темељно начело одмазде исто као код Канта. За Хегела, одмазда и њена једнакост преступу представља једино што је праведно и то је принцип на коме мора почивати сваки државни поредак. Овакво становиште заступљено је у његовим најранијим разматрањима о казни.⁵⁰

У својим анализама, Хегел сматра да је казна ништа друго до осветничка правда и да питање морала и моралне оправданости казне треба подробније истражити. Поставља се питање како то да слика одузимања живота једном осуђенику од стране више наоружаних људи неизазива бес, гађење и разјареност код посматрача? Једино разумно оправдање за овако нешто, Хегел закључује, јесте то што је за те посматраче казна која је изречена на основу закона нешто свето и крајње морално.⁵¹

Велику критику Хегел упућује и утилитиристичким теоријама које казну виде само као средство и указује на то да се као критеријум за оцењивање користи ефикасност, а не правда. Даље, његова примедба гласи да све утилитаристичке теорије казну приказују преваходно у њеној супротности према вољи преступника, као пуку принуду и тако је у моралном смислу потпуно ниподаштавају. Ту се казна схвата као нека врста робе, као нешто помоћу чега се може купити друга роба (а то је преступ), тако да се може

⁵⁰ Видети више: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „*Der Geist des Christentums und sein Schicksal*“, Hegels theologische Jugendschriften, Tübingen, 1907., p.271.

⁵¹ Видети више: Johannes Hoffmeister, „*Dokumente zu Hegels Entwicklung*“, Frommann Holzboog, Stuttgart, 1974., p.271-280.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

закључити да је у овом случају држава са судовима, нека врста трговца робама, а законик ценовник по коме се та трговина и обавља.⁵²

У „Јенској реалфилозофији“ може се приметити да Хегел наводи две тезе којих се држи и после приликом формулисања и заступања своје теорије казне. Прва теза јесте да казна преступника ослобађа његовог преступа. Када је казна досуђена и извршена, са становишта закона преступ више не постоји, као да се није ни догодио и преступнику се више ништа не може приговорити. Посматрајући тако казну, казна представља и неки вид помиловања. Раније, у „Духу хришћанства“ Хегел је тврдио да је казна неки вид измирења, што подразумева да казна доводи до измирења преступника са самим собом, са својом савести, као и са друштвом коме припада. Поред ове тезе, јавила се и друга теза која се базирала на разлици између казне и освете. Казна је у овој тези одређена као одмазда за повређено опште добро, добро заједнице, закона, а не повреде појединца. Освета такође може бити праведна, али врши се зарад задовољавања интереса појединаца, а не осећаја правде и задовољавања закона и поновног успостављања права.⁵³

У књизи „Филозофска пропедеутика“, која садржи нацрт целокупног Хегеловог филозорског учења, уобличена је теорија казне по први пут. То се одвијало од 1808.године до 1811.године у склопу предавања које је држао у нирнбершкој гимназији. Међутим, коначна верзија теорије казне, која није подлежала никаквим каснијим променама објављена је у „Основним цртама филозорије права“.⁵⁴

У својим излагањима Хегел се бавио објективним и субјективним оправдањем казне.

Као претпоставку за постојање казне, овај филозоф наводи постојање преступа. Наиме, преступ за њега није оно право, позитивно, за којим би казна дошла као негација, већ нешто негативно само по себи, кршење неког закона, гажење нечијег права и у том случају негација тог права и закона. Према томе, ако се за преступ каже да је негација права, онда се за казну која обавезно долази након учињеног преступа, каже да је негација преступа односно негација негације. Такође, Хегел апостофира и разлику

⁵² Видети више: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „*Über die wissenschaftlichen Behandlungsarten des Naturrechts*“, Schriften zur Politik und Rechtsphilosophie, Philosophische Beibibliothek, Leipzig, 1923., p.332.

⁵³ Видети више: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „*Jenaer Realphilosophie*“, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Hamburg, 1967., p. 212-240.

⁵⁴ Видети више: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „*Grundlinien der Philosophie des Rechts*“, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Leipzig, 1921.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

између незлобивог неправа и неправа по злој вољи учиниоца. Он надаље објашњава шта је разлика између ове две врсте неправа. Незлобиво право је, по његовом схватању, нешто што као неправо постоји само као чин и последице, а „спољашњи“ начин, а не и у злој вољи онога ко такво неправо почини. Међутим, код преступа је другачије, јер поред пуког чина и његових последица постоји и зла воља починиоца и управо је она оно што је специфично за преступ који треба негирати казном. Према томе, главна теза Хегелове теорије казне јесте да је казна начин „укидања“ преступа.

Субјективно оправдање казне Хегел објашњава на један јако занимљив начин. Он тврди да је преступ чин појединца дакле умног бића. Сам преступ није ништа умно, напротив то је прекршај закона, прекршај опште умне воље, али то је још увек чин бића које је умно и зато се и тако мора третирати. Појединац чинећи неки преступ успоставља неко начело свог понашања које је обично супротно општеприхваћеним начелима, али чинећи такво дело преступник успоставља начело по коме он жели да се понаша, за које сматра да је у потпуности исправно и за које би желео да се примењује. Он се дакле оглушава на начела која су постављена у заједници и успоставља свој поредак. Према Хегелу, то му треба и допустити и ту се налази оправдање казни. Дакле, ако је неко нешто украо, он је прокламорао начело да се туђа својина сме повредити, па се према томе тако сме поступити и са његовом својином. Исто тако, ако је неко убио, тиме је постављено начело да се другоме сме одузети живот па сходно томе то се може учинити и њему.

Неправо које преступник почини, извршено и примењено на њему јесте опет право, пошто се овим другим чином, који је он сам признао и поставио, поново успоставља једнакост.

Овакво становиште Хегела наишло је на критику од стране Ossip Kurt Flechtheim-а који је сматрао да преступник својим понашањем жели да успостави изузетак од правила, а не своје ново правило и да у односу на опште правило и право, себи прибави привилегију, а привилегија постоји само онда када нешто није опште.⁵⁵

⁵⁵ Више о томе: Ossip Kurt Flechtheim, „*Hegels Strafrechtstheorie, Schriften zur Rechtsstheorie*“, Duncker u. Humblot, Berlin, 1963., p.102.

1.5.4. Утилитаристичке теорије и казна (санкција, принуда)

„Утилитаризам је етичка теорија према којој је степен у којем наши преступници имају добре или рђаве последице једини критеријум њихове моралности. Она није ништа друго до општа утилитаристичка концепција примењена на проблем моралне основе кажњавања. Према њој, једино морално оправдање казне је у томе што она има одређене добре последице. Зло које судија наноси преступнику када му изриче казну, а тамничар или целат када ту казну извршавају, морално је оправдано зато што казна има добре последице, пошто доприноси томе да се преступи убудуће не чине и зато што доброта тих последица премашује зло из којег се казна састоји.“⁵⁶

Утилитаризам као теорија, даље се дели на теорију застрашивања и теорију преваспитања у зависности од тога шта се тачно поступањем према преступнику или остатку друштва жели постићи. Међутим, пошто је суштина обе наведене гране ове теорије скоро иста, нећемо улазити у дубљу расправу о њиховим разликама које су незнатне.

Казна⁵⁷, према присталицама утилитаристичке теорије, има неколико позитивних страна. Пре свега, она преступника може физички спречити да не чини више кривична дела (казна затвора), може да смањи или у потпуности уклони његову склоност да врши кривична дела уз помоћ застрашивања или преваспитавања (условна осуда, васпитне мере...), као и да пружи добар пример осталим припадницима друштва да не чине кривична дела и слично.

Критичари ове теорије тврде да је утилитаристичка теорија неспојима са елементима праведности и да је у потпуности морално неприхватљива. То из разлога што се ова теорија још и назива, према критичарима, теорија само-жртвовања невиних. Наиме, сматра се, да ова теорија доводи до дилеме да ли невинно оптуженог ослободити или осудити? Према поставкама утилитаристичке теорије, закључак који би следио из ове дилеме јесте да се такво лице треба осудити и то поготово уколико замислимо да је у некој држави хаос и безвлашће. Уколико се неки појединац казни, па се то учини још и

⁵⁶ Игор Приморац, „Преступ и казна“, НИП Младост, Београд, 1978. године, страна 123.

⁵⁷ Више о казни: Jim Sidanius, Michael Mitchell, Hillary Haley, Carlos David Navarrete, „Support for Harsh Criminal Sanctions and Criminal Justice Beliefs: A Social Dominance Perspective“, Social Justice Research, Vol. 19, No. 4, 2006, page 433-449.

јавно, пропраћено великим публицитетом, онда су последице по друштво вишеструке. То би, истина, било јако неправедно према јединки, према појединцу, невино осуђеном, али су последице његовог кажњавања јако корисне за цело друштво. Подсећања ради, утилитаристичка теорија и прокламује да треба изабрати онакво поступање, које има највише добрих импликација на друштво, па макар било погубно за неког појединца. Према свему изреченом, видимо да утилитаристичка теорија сматра да је морално оправдано казнити невиног човека. Овакав аргумент против утилитаристичких теорија јавља се још од Канта.

Такође, овакву ситуацију кажњавања невиног потребно је сагледати из два угла. Са становишта ове теорије, поступајући судија иако зна да је лице које оглашава кривим, у потпуности невино, иако зна да је такво његово поступање у супротности са свим начелима кривичног права, он ће то учинити зарад већих интереса и због преваге добрих последица над свим другим аргументима. Ова ситуација треба да се посматра и из угла невино оптуженог. Према овој теорији, оптужени треба да схвати да ће његова сарадња и признање допринети уверљивости процеса, да он треба да сарађује у изрицању и извршавању овакве одлуке, јер је једино такво понашање морално оправдано. Свако његово инсистирање на доказивању његове невиности или пак негирање кривице, избегавање лажног признања или избегавање лажног покајања сматрало би се одустајање од остваривања виших циљева и бивало би морално недопустиво.

Уочавамо да се утилитаристичке теорије могу одобравати у погледу генералне и специјалне превенције, али да се такође могу оспоравати у делу који се односи на кажњавање невиних појединаца.

1.5.5. Критички осврт на ретрибутивне и утилитаристичке теорије

Као што смо видели у претходном излагању ретрибутивистичке теорије оправдање казне виде у сузбијању криминалитета применом одмазде. Њихова главна идеја на којој су развијали своју теорију јесте „око за око, зуб за зуб“. Утилитаристичке теорије теже сузбијању криминалитета применом одређених средстава, било преваспитавањем или застрашивањем, која ће допринети остваривању превенције како специјалне тако и генералне. Њихова главна идеја на којој се ова теорија развија јесте сузбијање преступа, па макар и уз помоћ невино осуђених лица.

У савременој литератури, у погледу оправдања и сврхе казне развиле су се три теорије. Апсолутна, релативна и мешовита теорија. Оне не представљају у потпуности нове приступе казни, принуди нити санкцији, него критикујући претходне теорије изналазе нова теоријска и практична решења ове вишевековне дилеме.

Апсолутна теорија оправдања и сврхе казне и њена главна поставка одговара ретрибутивистичној теорији. Ова теорија се у потпуности ослања на схватања Канта и Хегела. Кант тврди да се и по цену нестајања једног друштва треба поштовати категорички императив и треба извршити смртна казна и у односу на последњег члана друштва који се налази у затвору. Према Канту само је овакво поступања уистину праведно.⁵⁸ За Хегела, казна је „негација негација права“ те стога воља преступника јесте његова појединачна воља која негира општу вољу и чинећи преступ, појединац даје своју сагласност да му казна буде изречена. Дакле, само се казном може негирати претходна преступникова негација права. Апсолутна теорија, иако је дала велики допринос разумевању појма, сврхе и циља казне, са становишта савременог кривичног права припада прошлости.

Релативна теорија одговара утилитаристичком концепту схватања казне. Она сврху казне види у превенцији која може бити специјална и генерална. Специјална превенција има своје ефекте приликом застрашивања или преваспитавања појединца да више не чини кривична дела. То је један вид ресоцијализације. Генерална превенција

⁵⁸ Видети више: Immanuel Kant, „*Die Methaphysik der Sitten*“, In. Weischedel, Kant, Werke in zwolf Banden, Frankfurt, Band VIII, 1956., p 452-459.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

представља утицај на све потенцијалне учиниоце кривичних дела да не чине кривична дела или због страха од запрећене казне или од ризика да ће бити ухваћен и осуђен (негативна генерална превенција) или због чвршћег поверења у правни систем и поштовања моралних и друштвених норми (позитивна генерална превенција).

Мешовита теорија чини спој апсолутне и релативне теорије. Ова теорија заступа становиште да у кривичном праву мора бити у превенције и ретрибуције. Дакле, неопходно је и вршити праведну одмазду, али и тежити спречавању вршења кривичних дела. Морамо приметити да ова два циља не могу у исто време бити подједнако остварена. Мешовита теорија се мора приближити и примат дати, у неком тренутку, или превенцији или ретрибуцији. За разлику од већине земаља, које се не изјашњавају по овом питању и став о томе не уносе у своје законодавство, Република Србија се изјаснила да ће предност дати превенцији. Како генералној тако и специјалној. Став нашег законодавца јесте да предност треба дати позитивној генералној превенцији која подразумева јачање поверења грађана у моралне и друштвене норме без икаквог застрашивања.

Можемо закључити, да је мешовита теорија најбоље решење за оправдање сврхе казне, јер обједињује две врло важне компоненте – превенцију (без ње се не може замислити савремено кривично право и све већи притисци на кривично право везани на хуманизацију казне и дословну примену начела хуманости) и ретрибуцију (колико год да се оспоравала ова теорија, не може се негирати аргумент да у свакој санкцији има део одмазде за учињено зло, као и то да се ова теорија базира на основном принципу кривичног права тј. на праведности и сразмерности).

III део

ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ У ПРАВНОЈ И ЗАКОНОДАВНОЈ ИСТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

*„Да бисте оценили неку државу,
погледајте какви су им затвори.“*

Толстој

1. Појам кривичне санкције

Сврха постојања кривичног права јесте управо остваривање његове основне односно заштитне функције. То се постиже потпуном применом начела законитости. На основу овог начела, за учињена кривична дела лице може одговорати само уколико је такво дело, пре него што је извршено, било прописано у закону као кривично дело и уколико је за њега била одређена кривична санкција.

Основна функција кривичног права не може се остварити без кривичних санкција⁵⁹. „Кривичне санкције су законом предвиђене репресивне мере које се с циљем сузбијања криминалитета примењују према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело на основу одлуке суда након спроведеног кривичног поступка. Лако можемо закључити да се дефиниција кривичних санкција састоји их неколико делова, а то су:

1. циљ кривичних санкција је сузбијање криминалитета;
2. оне су по својој природи репресивне мере;
3. примењују се према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело;
4. морају бити предвиђене законом;
5. изриче их суд;
6. изричу се у кривичном поступку.“⁶⁰

Кривичне санкције су по својој природи репресивне мере које служе са сузбијање криминалитета. Међутим, то никако не може да значи да главна сврха и циљ кривичних санкција није превенција. Ове мере представљају претњу да ће доћи до одузимања или ограничења одређених права или добара учиниоцима кривичних дела.

⁵⁹ Видети више: Gail Caputo, „*The "Voice of Justice" vs. the "Voice of Care" in the Assignment of Criminal Sanctions*“, *Current Psychology – Developmental, Learning, Personality, Social*, University of Texas, Spring 2000, Vol. 19, No. 1, page 70-81.

⁶⁰ Зоран Стојановић, „*Кривично право – општи део*“, Правна књига, Београд, 2013., стр. 287.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Кривичне санкције се могу применити искључиво након спроведеног кривичног поступка пред надлежним судом и то према учиниоцу противправног дела након изнете одбране, а никако *ante delictum*.

Такође, морамо поменути и једну посебну карактеристику кривичних санкција која из одваја од казне. Наиме, кривичне санкције се могу изрећи и лицима која нису кривично одговорна. То значи да се ове мере могу применити и на лица која су учинила непотпуна кривична дела, односно кривична дела којима недостаје последњи елемент – кривица. Дакле, за учиниоце кривичних дела у објективном смислу, законодавац је наменио неке кривичне санкције почев од разноврсних мера безбедности до мера упозорења.

У кривично-правној теорији, кривичне санкције често су предмет полемика, јер су то мере које се називају истим именом, а степен репресивности које у себи носе никада није исти, па чак није ни приближно велики.⁶¹

Оне обухватају велики опсег мера које законодавац прописује, а судија примењује на учиниоце кривичних дела, почев од смртне казне, преко судске опомене, као мере упозорења, до укора као васпитне мере.

⁶¹ Видети више: Stephanie Carmichael and Alex Piquero, „Sanctions, Perceived Anger, and Criminal Offending“, Journal of Quantitative Criminology, Center for Studies in Criminology and Law, University of Florida, Vol. 20, No. 4, December 2004, 371-393.

2. Класификација кривичних санкција

У овом поднаслову објаснићемо класификацију кривичних санкција према Кривичном законнику Републике Србије који је донет 2005. године.⁶² Овај кривични законик, до данашњег дана, претрпео је одређене измене и допуне. На пример, 2009. године, уведено је кривично дело тероризма, као резултат ратификованих међународних уговора и кривично дело злоупотребе у вези са јавном набавком, као резултат унутрашњег стања државе и области где се највише јављају злоупотребе.

И 2013. године учињене су измене и допуне важећег Кривичног законика. Оне су се највише односиле на измене услова за условни отпуст, одмеравање казне за дела учињена из мржње, договарање исхода такмичења, омогућавање злоупотреба остваривања права азила у страни држави, терористичко удруживање и слично. За увођење оваквих кривичних дела, њихове измене и допуне можемо наћи јасно криминално-политичко оправдање сагледавајући стање у коме се нашло наше друштво у том периоду.

Наше, тренутно важеће, кривично право разликује четири врсте кривичних санкција.

⁶² Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

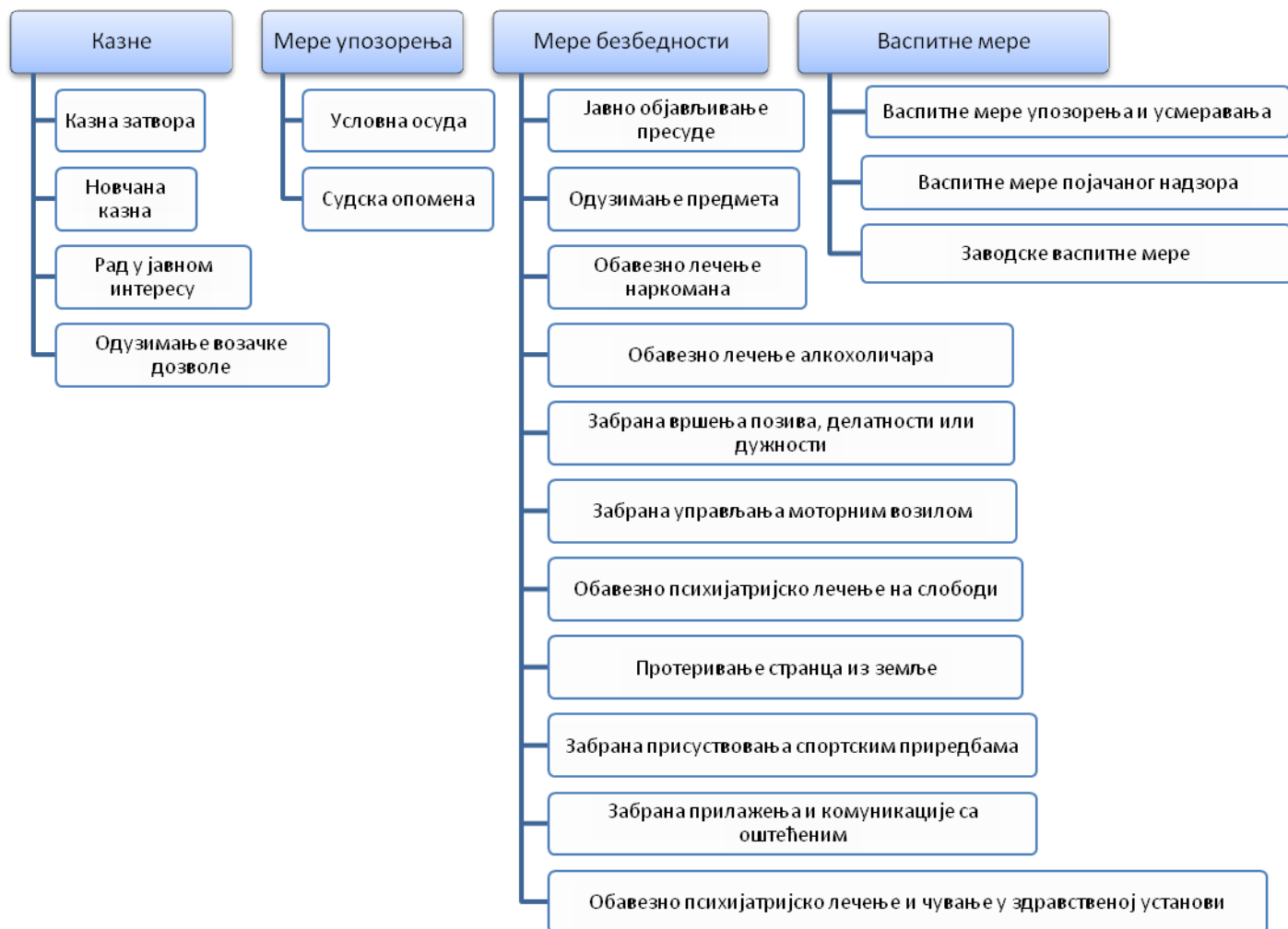

Схема 1.: Структура кривичних санкција у законодавству Републике Србије

На основу представљене схеме, можемо закључити да наша држава припада плуралистичком систему кривичних санкција. Међутим, са оваквим ставом се савремена теорија и не слаже. Наиме, као главне и основне санкције издвајају се казне и мере безбедности, док се мере упозорења и васпитне мере сматрају споредним санкцијама. То је зато што се васпитне мере изричу малолетним учиниоцима кривичних дела, док мере упозорења, како тврди већина истакнутих кривичних теоретичара, нема никакве сврхе без казне и да представљају само допуну казне. Мере безбедности, такође заузимају споредно место у односу на казну, јер се оне претежно изричу уз казну или се изричу учиниоцима непотпуног кривичног дела, па сходно томе се поставља питање да ли оне уопште и представљају кривичну санкцију у правом смислу.

Посебну пажњу привлачи и мера одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом. Наш законодавац је стао на становиште, а и ми сматрамо да је то у потпуности оправдано, да ова мера не може бити и није кривична санкција, јер не садржи њене битне елементе. Кривична санкција, како смо већ навели, представља одузимање или ограничавање неких права или добара учиниоцу кривичног дела. Сходно томе, одузимање неког права или добра које је прибављено кривичним делом и које према свим принципима савременог кривичног права не припада учиниоцу кривичног дела, не представља санкцију него доследно поштовање принципа да нико не може задржати оно што је стекао на противправан начин.

3. Историјски аспекти развоја кривичне санкције

Кривично право је једна од најстаријих грана права. Од како постоји друштво можемо наћи неке трагове постојања кривичног права и казне. Почев од крвне освете, прогонства, *lex talionis* и слично. Међутим, можемо сматрати да кривично право постоји тек од када постоји и држава која примењује принуду, јер сви принципи у кривичном праву заснивају се на тези да само држава може примењивати силу.

Lex talionis, који смо већ напред анализирали, представља велики напредак на пољу кривичног права, јер се тада по први пут тражи да се разграничи одмазда и казна, те да казна буде праведна и сразмерна. Ово начело по први пут се јавља у Хамурабијевом законик⁶³ и римском закону XII таблица. Међутим, кривично право које и данас познајемо и које најчешће називамо модерно кривично право јавља се тек у XIII веку.

Неки од најстаријих, али и за теорију кривичног права најважнијих кривичних законика који су ударили темеље савременом кривичном праву и кривичним санкцијама, били су

⁶³ Хамурабијев законик је у члану 196. и 200. прописивао да „ако неко другоме уништи око, да се уништи његово око“ и „ако неко избије зубе себи равном човеку, да се избију његови зуби“. Овај законик је предвиђао казну и за убиство из ниских побуда, па је било прописано да „ако жена неког човека због другог неког мушкарца убије свога мужа, да се набије на колац“. За телесне повреде било је прописано да „ако неко човека положаја већех од свог удари по образу, да му се бичем од говеђе жиле удари шест удараца“. За кривична дела крађе, Хамурабијев законик је прописивао да „ако неко користи пожар да би крао, буде бачен у ватру“. Због борбе против групног брака и очувања покорности, Законик је прописивао да се за полни однос између мајке и сина имају обоје спалити, а за однос између оца и ћерке, има отац прогнати. „Ако би се десило да свекар са снахом спава и при томе буде ухваћен, да се веже и баци у воду. Више о томе: Марко Павловић, „Развитак права“, Артпринт, Крагујевац, 2013., страна 33-35.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

најпре тоскански законик (1786. године), аустријски законик (1787. године), француски законик (1791. године), Наполеонов законик (1810. године), баварски законик (1813. године) итд.

Душанов законик представља најважнији средњовековни, писани, извор права. Он је донет 1349. године. По први пут у историји наше државе, злочин се не посматра као приватна него као јавна ствар и кажњавање се не препушта појединцу него „Царству ми“.

Душанов законик није сачуван у оригиналном издању, али из Струшког и Атонског рукописа може се уочити каква је то врста законика била и могу се сагледати његове карактеристике у погледу одређивања казне.

„Струшки рукопис се чува у Москви у библиотеци СССР В.И.Лењин под сигнатуром Но. 29. М 1732. Рукопис је на папиру које је био оштећен влагом, па су делови текста постали нечитки или су потпуно изгубљени. Рукопис има свега 15 листова. Није сачуван ни почетак ни крај, а недостају и неки листови из средине. Приликом реставрације погрешно је окренут и залепљен други лист.“⁶⁴

У Струшком препису Душановог законика имамо одредбе везане за духовне ствари, хришћанство, о игуманима и калуђерима, о смрти властеле, о пронији, о ђефалијама, о сиротама, о отроцима и меропсима, о паши, за попашу, о судијама итд.

Према преводу Струшког преписа можемо уочити различите начине кажњавања. Па тако, „ако се нађе полуверац ожењен хришћанком, да се крсти у хришћанство ако усхтедне. Ако ли се не крсти, да му се одузму жена и деца и да им се да део од куће, а он да се одагна и који се јеретик нађе да живи међу хришћанима да се жеже по образу и да се прогна, а ко би га крио и тај да се жеже“. Чланом 27. прописано је да „себрова збора не буде. Ко ли се нађе зборник, да му се уши одрежу, а коловође да се осмуде“. Надаље, чланом 42. прописано је да „и ко рече бабунску реч, ако буде властелин да плати 100 перпера, ако ли буде себар да плати 12 перпера и да се бије штаповима“.

Одредбе о начину кажњавања за убиство прописане су у члану 43. који гласи „ко није дошао навалице, на силу, а учини убиство, да плати 300 перпера. Ако ли буде дошао

⁶⁴ „Законик Цара Стефана Душана, Струшки и атонски рукопис“, Српска академија наука и уметности – одељење друштвених наука извори српског права, Београд, 1975., страна 123.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

навалице, да му се обе руке одсеку“. Поред ове одредбе постоји још неколико чланова који се односе на кривично дело убиства и кривичне санкције прописане за ово кривично дело и сличне преступе. „Ако убије властелин себра у граду или у жупи, или у катуну, да плати тисућу перпера. Ако ли себар власелина убије, да му се обе руке одсеку и да плати 300 перпера“. У члану 54. прописано је како ће се казнити неко ко убије оца, мајку, брата. Овај члан гласи „ко се нађе да је убио оца, или матер, или брата или чедо своје, тај убица да се сажеже на огњу“.

Такође, у преводу Струшког преписа, постоји још одредби о кажњавању према Душановом законика. „Ко увреди светитеља или калуђера или попа да плати 100 перпера“ и „Ко се нађе да је убио светитеља или калуђера или попа тај да се убије и обеси“. ⁶⁵

Поред Струшког превода Душановог законика, постоји и превод Атонског преписа. Он се чува у Москви у Библиотеци СССР им. В.И.Лењин у истој збирци старих рукописа у којој се налази и Струшки рукопис. Сигнатура Атонског рукописа је No. 28. М 1708. Кодекс има свега 244 сачувана листа. ⁶⁶

За разлику од Струшког превода, Атонски превод има знатно више чланова и обухвата и другачија кривична дела и другачије санкције. Сходно томе, навешћемо и неке чланове из превода Атонског преписа Душановог законика.

На основу Атонског превода можемо приметити да се је Душанов законик обухватао одредбе о хришћанству, духовним стварима, духовницима, суду, епископима, игуманима, калуђерима, врачарима који телеса мртвих пале, црквеним људима, поповима, хрисовулима, умрлој властели, увреди, насиљу, невери, злу, пронији, цару, ђефалијама, сиротама, судском парничењу, отроцима и меропсима, закону, збору себровом, паши, за попашу, за потку, о међама, планинама, Власима и Арбанасима, писмима милосним, котлу, бабунској речи, убиству, јемству, позивању, залогама, препознавању предмета, чупању браде, паљевини, најезди, судијама, нађеном, тргу, зидању града, војскама, свађи, куповини, писању истрава, лажном писању, разбојницима, лоповима, бегунцима, пороти, пијаницама, златарима, правди, итд.

⁶⁵ Видети више: „Законик Цара Стефана Душана, Струшки и атонски рукопис“, Српска академија наука и уметности – одељење друштвених наука извори српског права, Београд, 1975., стр. 100-124.

⁶⁶ „Законик Цара Стефана Душана, Струшки и атонски рукопис“, Српска академија наука и уметности – одељење друштвених наука извори српског права, Београд, 1975., стр. 209.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Можемо приметити да је материја коју је обухватао и регулисао Душаном законик била јако широка и више него корисна у том времену. Све напред наведено регулисано је у укупно 173. одредбе.

У члану 3. прописано је „и ниједна свадба да се не учини без венчања. Ако ли се учини без благослова и питања цркве, такви да се разлуче“. У члану 29. записано је „и ако се нађе управитељ црквени да је примио мито, да му се распе све што има“. Овај споменик правне науке није толерисао ни насиље, па је у члану 52. прописано да „ако који властелин узме властелинку на силу, да му се обе руке одсеку и нос одреже. Ако ли себар узме властелинку на силу, да се обеси, ако ли себи равну узме на силу, да му се обе руке одсеку и нос одреже“.

Чланом 98. регулисана је паљевина, па је прописано „ко се нађе да је запалио кућу, или гумно, или сламу, или сено, да се тај паликућа сажеже на огњу. ...“

Члан 157. прописивао је правила о пијаницама. Он гласи „пијаница кад однекуд дође и нападне кога, или посече, или окрвави, а не до смрти, таквоме пијаници да се око извади и рука одсече. Ако ли пијан насрне или капу коме скине, или другу срамоту учини, а не окрвави, да га бију, да се удари штаповима 100 пута и да се вргне у тамницу, и потом да се изведе из тамнице и да се опет бије и пусти“.

Права вредност овог Законика, његова праведност и визија долазе до изражаја у одредбама о правди. Овим одредбама сам Цар ограничава своју власт, што је био јединствен пример у ово доба. Ове одредбе гласе „Наредба царска: Ако цар напише писмо или из срџбе, или из љубави, или из милости за некога, а то писмо нарушава Законик и није по правди и закону, како пише Закон, судије том писму да неверују, само да суде и врше по правди“ и „све судије да суде по закону, право, како пише у Законнику, а да не суде по страху од царства ми“.⁶⁷

На основу прегледа кривичних дела и кривичних санкција прописаних за та кривична дела у Душановом законнику, донетом 1349. године, који је измењен и допуњен 1354. године, примећујемо да је већина кривичних санкција била смртна казна (нпр. спаљивањем), затим телесно кажњавање у виду одсецања делова тела (нпр. руке, нос) или новчана казна. Сагледавајући историјске и друштвене прилике тог времена,

⁶⁷ Више о томе: „Законик Цара Стефана Душана, Струшки и атонски рукопис“, Српска академија наука и уметности – одељење друштвених наука извори српског права, Београд, 1975., страна 167-207.

разумљиво је и потпуно оправдавајуће што су кривичне санкције у овом периоду биле толико ригидне. Морамо напоменути да се целокупна стручна кривично правна теорија слаже око тога да је Душанов законик правни споменик који је и данас предмет проучавања, исто колико и предмет дивљења.

„Дакле, смртна казна и казне телесног сакаћења у српско право су ушле из византијског права. У то време смртне казне извршаване су вешањем, спаљивањем, а телесне казне биле су батинање, сечење руку, језика, носа, ушију, ослепљивање (само у два случаја) смуђење косе и браде. Жигосање се сматрало пре као начин евиденције злочинаца него као телесна казна.“⁶⁸

3.1. Кривична санкција у правној теорији и законодавству

Кнежевине Србије

Пре него што се упустимо у детаљнију анализу кривичног законодавства Кнежевине Србије, неопходно је поменути и Законик проте Матије Ненадовића који је донет 5. маја 1804. године. За његову израду, сам аутор је тврдио, да је користио Јунистинијанове законе и Крмчију.⁶⁹ Након три године, 1807. године, донет је још један законик који се искључиво бавио кривичним делима и кривичним санкцијама, а то је био Карађорђево криминално законик.

Како и сам наслов упућује на то, у овом делу рада пратићемо развој кривичних санкција кроз историју. Сходно томе, потпуно природно јесте да се прво осврнемо на кривичне санкције које су биле прописане у времену када је Србија носила назив Кнежевина Србија.

Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију донет је 1860. године по узору на пруски кривични законик од 1851. године. Овај законик је важио све до 1929. године, а у међувремену је мењан и допуњаван неколико пута. Међутим, морамо поменути да је пре овог законика донет Казнителни закон за полицајне преступе (Полицајни казнителни законик – 1850. године.).

⁶⁸ Љубомирка Кркљуш, „Правна историја српског народа“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015., страна 70 и 71.

⁶⁹ Видети више: Сreto Ного, „Судско право“, Мегатренд универзитет, Београд, 2010., страна 145.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

За време владавине Кнеза Александра Карађорђевића који је владао од 1842. до 1858. године донето је неколико указа којима се регулисала област кривичног права. Тако је прописано да свако онај који би, или сам или удружен, јавно или тајно, какво дело учинио или предузео, које би било управљено против живота, здравља, слободе и правде владајућег Кнеза, или би тежио ка растројству и поколебању основних народних права и Устава земаљског, јесте издајник, и *његова казна биће смрт*. У одредби број 4. прописује се да ће онај, који чини изданичко дело, или договара да то учини или подстекава или за спремање таквога дозна, па за времена када се предупредити могло, власти открио није, сматра се као и други учесници издаје и *његова казна биће вечита робија*. Члан 13. одређује да онај који се Полицијским наредбама, због безбедности или општег мира и поретка покоравао не би, и на опомену послушати и повинovati се не би хтео, подпада под *казну затвора од 7 дана до 6 месеци*.⁷⁰

Прве уредбе о замени телесне казне новчаном казном, јављају се већ 19. маја 1845. године и то је прописано овако: за преступника коме се буде изрекла казна до 25. штапова, моћи ће судови Примиритељски и Окружни суд, на молбу осуђеног, казну штапова новчаном казном заменити, тако да се место досуђених штапова до исто толико талира, при Примиритељском суду у касу општинску, а при Окружном суду у касу судску наплати, но ово да се чини само у том случају где Судија процени да треба уважити његово пређашње владање и признање и његово садашње стање од телесне казне поштедити.

Исте године кривично законодавство се бавило и кажњавањем крадљиваца и лопова. Тако је прописано да на кога би пала основна сумња, да је какву превару учинио, тај ће се у почетку испитати, а напоследку, ако не би хтео кривицу своју признати, бит ће у строгом затвору и држаће га само на лебу и води, на признање притегнути. Још је прописано да се лопови казне сразмерно злочинству и батинама и робијом у једно исто време, и одређену робију да издржава у месту, које ће бити најмање 20. сати удаљено од места пребивања.⁷¹

⁷⁰ Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од априла 1840 год. до краја децембра 1844.године“, Печатано у књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1845., стране 272-275.

⁷¹ Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од 01. јануара 1845. до краја децембра 1846.год“, Печатано у Књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1847., стране 43-60.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

У периоду од 01. јануара 1847. године до краја децембра 1848. године се опет санкционишу кривична дела крађе. Прописује се да свако ко кућу, дућан, или другу какву зграду обије или отвори и опљачка, било какву и од ма какве вредности, као и онај који кога на путу или било где нападне и опљачка или му што отме, да се казни смрћу. Ако ли женско учини крађу да се казни са 100. канџија. Ако ли малолетна лица учине крађу, да се казне сразмерно узрасту и полу шибом, штаповима или канџијом.⁷²

Због све већег броја насилног одузимања земљишта, Кнез Александар Карађорђевић кривичне прописе мења и у 1849. години и тако одређује да се свако ко противно законима самостално или насилно заузме туђу земљу да се казни са 25. штапова, или да уместо ове телесне казне плати 25. талира, као и да надокнади штету, дангубу и друге трошкове проузроковане својим поступком. Занимљиво је да се већ тада води расправа о томе каква је разлика између крађе из куће која је била затворена и закључана и куће која је била отворена. Кнез је стао на становиште да се такви лопови имају казнити исто и за свакога да важи овај Казнителни законик, све док се крађе не умање и докле се прилика не укаже да се на другима примени блажи закон. Свако ко би учинио крађу или пљачку, треба да се казни смртном казном. Исте године, донета је и одредба да се за кривична дела која почине чиновници или свештеници примени иста казна која би се применила и на нечиновника и на несвештеника, пошто се свога чина лиши.⁷³

У току 1851. године, Кнез Александар Карађорђевић доноси Указ којим наређује судовима и полицијској власти да воде рачуна о буџетима. Вршилац кривичног дела крађе, морао је десети део вредности крађе или пљачке уплатити у судску касу исто колико има дати и полицијској каси. Зато је Кнез наложио да се касе сваких пола године прегледају, преброје и ако се установи неки дефицит, да се виновници пронађу да се каса не би даље оштећивала.⁷⁴

Закон о замени телесне казне донет је 31. јануара 1853. године у Београду и имао је 19 чланова. У члану 1. прописано је следеће: нашим казнителним законима између

⁷² Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од 01. јануара 1847. године до краја децембра 1848. године“, Печатано у Књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1849., стране 28-30 и 145-147.

⁷³ Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка 1849. године до краја 1850. године“, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1853., стране 10-12, 26-29, 34-36.

⁷⁴ Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка 1851. године до краја 1852. године“, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1853., стране 60, 143-145.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

осталих усвојена је и телесна казна, као главна, или као споредна казна, но како се неретко догађа, да осуђеници досуђену им казну због своје слабости или болести или свог особито телесног стања, нису у стању издржати, то се она казна има заменити. Овде се напомиње да се казна телесна од 25. штапа, има заменити казном затвора од 15. дана, а ако се преступник осуди на два пута по 25. батина, сваких 25. батина замениће се затвором од 25 дана. Уколико је пак осуђеник осуђен на три пута по 25. батина, сваких 25. батина замениће се затвором од 40 дана. И уколико је осуђеник осуђен на четири пута по 25. батина, сваких 25. батина замениће се затвором од 60. дана. Телесна казна од 50. батина, једанпут, замениће се са казном затвора од три месеца, а ако је осуђен на два пута по 50. батина, сваких 50. батина замениће се затвором од четири и по месеца.

Ако је пак неко осуђен на 100. батина, то се мора разделити на два пута по 50. или четири пута по 25. батина. Мртва шиба, или 12. пута на исто место, има се заменити са 12. година робије у тешком гвожђу. Мртва шиба од девет пута на исто место има се заменити са осмогодишњом робијом у тешком гвожђу, шиба од шест пута мења се за петогодишњом робијом у тешком гвожђу, а шиба од три пута на место замениће се двогодишњом робијом у лако гвожђу.

Казна од 10. канџија има се заменити казном затвора од петнаест дана. Казна од 20. канџија замениће се казном од два месеца. Казна од 40. канџија одједанпут, мења се са казном затвора од осам месеци. Једна година дана затвора замениће 50. канџија одједанпут.⁷⁵

Од 1854. године до краја 1855. године донете су многе одредбе, али постоји само једна која се односила на кривично право и тиче се регулисања коцкања и занемаривања својих послова.

Увидом у Зборник закона и уредби Кнежевине Србије издатог 1858. године, видимо да се јављају неке дилеме по питању смртне казне. Поставља се питање како извршити смртну казну и шта са мртвим телима учинити? Кнез Александар Карађорђевић издаје

⁷⁵ Видети: „Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1853.године“, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1854., стране 28-33.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

наредбу да се осуђени на смртну казну убије из пушке и да се његово тело одмах у земљу закопа.⁷⁶

6. маја 1859. године, доласком на власт кнеза Милоша Обрановића казна шибе се укида јер се сматра да је противна духу времена и човечности. Она се замењује казном робије по размери постављеној у Уредби од 31. јануара 1853. године.⁷⁷

По наредби кнеза Милана Обреновића, од 11. децембра 1873. године, телесна казна се укида сасвим.⁷⁸

Да су Кнежевину Србију за време владавине кнеза Милана Обреновића погађали проблеми изазвани крађом, види се и из одредбама донетим 10. јануара 1879. године у Нишу које прописују да се крађа стоке и земљоделског алата, па било да само једна крађа или више крађа у скупу износе вредност већу од сто гроша, а мању од дваеста гроша чаршијских, као и при поврату, које износе вредност мању од сто гроша, а већу од десет гроша чаршијских, да се као проста крађа казни затвором од шест месеци до пет година. Покушај да се овде казни. У овом Зборнику јасно се може уочити нова етапа развоја кривичног права на територији Србије, јер се по први пут помиње покушај, стицај дела, прописују се казнени распони и прописи су много конкретнији и егзактнији.

⁷⁶„Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1858.године“, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1858., страна 104.

⁷⁷„Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1859.године“, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1859., страна 40.

⁷⁸„Зборник закона и уредаба издатих у Књажевству Србији у 1873. и 1874. години“, У државној штампарији, Београд, 1874., стране 37 и 38.

3.2. Санкција у кривичном законодавству и правној теорији

Краљевине Србије

Краљевина Србија обухвата историјски период од 1882. до 1918. године. И тај период, као и сваки претходни и сваки следећи, са собом носи неке карактеристике, које су мањим или већим делом утицале на развој кривичног права и кривичних санкција. У овом периоду на снази је био Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију који је донет 1860. године, али који је претрпео велике промене од свог настанка па до тренутка његовог укидања.

30. јуна 1882. године учињена је и прва измена и допуна Криминалног законика у Краљевини Србији. Тада се у члану 302.а наводи да ко намерно учини какав квар на железници или њеним средствима за пренос, да се казни затвором до три месеца, ако никакве опасности за превоз није било. Ако се услед оваквог квара појавила опасност за сам превоз на железници, члан 302.б прописује да се кривац казни робијом до десет година. Међутим, уколико је услед овог квара какав човек тешко повређен казна ће бити затвор или робија до 15 година, а ако је ко живот изгубио, кривац да се казни смрћу.⁷⁹

На предлог министра савета, краљ Милан Обреновић, 22. октобра 1883. године у Београду доноси нова правила о издржавању казне затвора изван казних завода. Прописано је да ће се сви без разлике осуђеници, како малолетни (лица која нису навршила 21. годину живота) и пунолетни тако и женска лица, којима при извршењу пресуде не остаје до истека осуде више од једног месеца затвора, имају овај остатак затвора издржати или код окружног начелства или код среске канцеларије, где буде било места и где буде угодније. За то време они, који могу, храниће се о свом трошку, а само сиромашнима издаваће дотична полицијска власт на храну дневно по педесет пара динарских, па ће накнаду тога издатка захтевати од оне управе казненог завода којој би се по правилу то лице имало слати на издржавање казне. На основу овог Правила,

⁷⁹ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 5. септембра 1881. до 28. јула 1882. године, са додатком неких ранијих закона и конвенција и уговора са Аустро-угарском“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1882., стране 190-193.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

можемо закључити да су већ тада затвори били пуни и да држава није могла примити на издржавање све оне којима је била одређена казна затвора.

Пошто је ово био веома турбулентан период, морао се донети и Закон о Преком суду због проглашеног ванредног стања у округу црноречком. Преки суд организован је због кажњавања кривичних дела: 1) против отачаства, владоаца и устава, 2) против закона, власти и јавног поретка, 3) разбојништва, ајдуковања и насилног изнуђивања и 4) опште опасних злочинстава и преступљења.⁸⁰

Војнички кривични закон донет је 1885. године и прописује следеће казне: на смрт (ко се осуди на смрт, стрељаће се из пушака и одмах укопати); на робију (робија не сме бити мања од две ни дужа од двадесет година); заточење (заточење не може бити ни дуже ни краће од робије); затвор (затвор не може бити краћи од тридесет дана нити дужи од пет година); губитак права на војничка одличја, деградација (деградација је губитак војничког достојанства) и губитак службе.⁸¹

Први кривично-правни пропис донет за време владавине краља Александра Обреновића односио се на кажњавање свих оних који у вароши или селу у недељне дане као и на први дан Божића, на Богојављење, на Велики Петак, на Спасовдан, на Преображење, на Ваведење и о свима народним празницима који су у шематизму обележени, држе отворене радње и дућане и у њима раде и пазарују. Они треба да се казне у новцу од 10 до 50 динара.⁸²

Наведене одредбе преправљене су и допуњене већ следеће године, па се у исти члан додало и то да ће се казнити у новцу од 10 до 50 динара и свако ко би у механи или кафани преко прописаног времена ноћу остао, при свему томе што би га механција или кафеција или полицијски служитељ на одлазак опоменуо, као и механције и кафеције који трпе да се у њиховој механи или кафани блуд проводи, или томе још и на руку иду...⁸³

⁸⁰ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 21. марта до 31. децембра 1883. године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1883., стране 215-217, 258-264.

⁸¹ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 11. јануара до 9. новембра 1885. године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1885., стране 504-516.

⁸² „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1890. године до краја исте године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1891., стране 461-463.

⁸³ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1891. године до краја исте године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1892., стране 289-291.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Измене и допуне Законика опет су учињене и 1900. године и то у Нишу. Тада су усвојене одредбе о кажњавању лица која не пријаве друго лице месној полицијској или општинској власти у року од 24. сата, а прими га у своју кућу. Такође су се и повећале казне и за лица која злоупотребе свој положај и отворе пошиљке, писма или пакет, те је одлучено да таква лица буду кажњена робијом од пет до десет година и да се свагда лише права на ма какву државну или општинску службу.⁸⁴

Државни удар, познатији као Мајски преврат, уместо краља Александра Обреновића, на чело Краљевине Србије доводи краља Петра Карађорђевића. Након овог догађаја из 1903. године, прва промена кривичног законика по питању кривичних санкција десила се већ 1904. године.

Прописано је да новчана казна не може бити мања од пет динара, нити већа од три стотине динара. Наплаћује се у корист општинске касе, ако су у правом степену судиле општинске власти, а ако су у првом степену судиле државне власти, онда новчана казна иде у корист државне касе. Један дан затвора може да се замени са од три до десет динара према стању и положају осуђеног. Према духу тог времена, прописано је такође да се човек и женска који на општу саблазан живе заједно невенчани, па на опомену власти неће да се раздвоје или ако се опет саставе онда ће се казнити, а женска ако има мужа упутиће се мужу, ако нема мужа онда родитељима, а ако и ових нема у друго место ако је из Србије, а ако није да се протера из Србије. Ово исто може да се учини и са човеком.⁸⁵

⁸⁴ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1900. године до краја исте године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1903., стране 75-77.

⁸⁵ „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1904. године до краја исте године“, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1906., стране 47-50.

3.3. Кривична санкција у правној теорији и законодавству

Краљевине Југославије

Наша држава назив Краљевина Југославија носи од 1929. године. Кривични законик Краљевине Југославије донет је 27. јануара 1929. године, а ступио је на снагу 1. јануара 1930. године.

Кривични законик из 1929. године у делу о кривичним санкцијама прописује казне, које дели на главне и споредне, и мере безбедности. Први пут у правној историји наше државе уводи се институт условне осуде, која није представљена као кривична санкција него као правни институт који је уведен ради остваривања криминално – политичке идеје да је највеће зло по правни поредак извршавање казне слободе употребљавањем краткотрајног затвора.

Све казне овај законик дели на главне и споредне. Као главне казне прописане су: смртна казна, робија, заточење, строги затвор, затвор и новчана казна. У споредне казне убрајамо: губитак часних права и губитак службе.

Смртна казна у Краљевини Југославији извршавала се вешањем. Ова казна представља нешто што се користи у стању нужде услед потреба земље. У претходном периоду, смртна казна се извршавала стрељањем. Очекивало се да је извршење смртне казне вешањем доста хуманије те да производи доста мање бола приликом извршавања које се одвија у најкраћем могућем року. Ова казна се не може изрећи лицу које није навршило 21. годину живота.

Робија је могла бити вечита или ограничена односно времена. Према Законнику времена робија није могла бити краћа од једне нити дужа од двадесет година и она се издржавала у казним заводима. Времена робија се ни у ком случају није могла изрећи на период краћи од годину дана, али се у изузетним случајевима могла заменити строгим затвором. Казна робије по својим карактеристикама могла се поистоветити са казном тешке робије, а извршавала се тако што се временом осуђеник пушта из самотног затвора у скупни затвор, одакле након одређеног периода прелази у одељење за слободњаке и задње године робије су се могле заменити условним отпустом.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Заточење је казнено средство или кривична санкција која не може трајати краће од једне нити дуже од двадесет година. Ова казна се извршава у казним заводима. Уколико је кривично дело учињено из нечасних побуда и уколико је то тешко кривично дело судија би изрицао робију, док ако је кривично дело мање тешко или не потиче из нечасних побуда онда би се могло изрећи заточење.

Строги затвор и затвор не могу бити краћи од седам дана нити могу бити дужи од пет година. У специјалним казним заводима издржавао се строги затвор и затвор до године дана док се краћи затвор издржавао у судским затворима. Строги затвор је јако сличан са тамницом и може се изрећи само за тешка кривична дела која нису извршена уз нечасне побуде, јер у противном има се изрећи робија. С обзиром на то да је и затвор казна која може да траје до пет година, видимо да се и он изриче за тежа кривична дела, али опет морамо констатовати да су то кривична дела која услед олакшавајућих околности, уколико постоје, можемо претворити у новчану казну. Разлика у односу на данашње схватање казне затвора јесте то што је у Краљевини Југославији сваки осуђеник био дужан радити. То се по правилу увек одређивало присилно.

„Начин изрицања казне слободе по временским јединицама подразумевао је да се робија, заточење, строги затвор и затвор рачунају на године и месеце, а строги затвор и затвор од три месеца и на пуне дане.“⁸⁶

Општи минимум за новчану казну одређен је Закоником из 1929. године и износи 25 динара. Међутим, општи максимум новчане казне није одређен и остављено је дискреционо право судији да одлучи у сваком појединачном случају горњу границу новчане казне. Законодавац се определио за став да новчана средства од новчане казне иду у Фонд за подизање и поправљање казних завода, Завода за васпитавање и поправљање и Завода за извршавање мера безбедности. Уколико неко лице није у могућности да плати казну може обављати послове у неком од наведених Завода. Новчана казна се могла платити у целокупном износу одмах или у року не краћем од 40 дана нити дужем од три месеца. Такође овај износ могао се плаћати у одређеним ратама. У случају да се укупан износ новчане казне не уплати на време, новчана казна се претварала у затвор који није могао бити дужи од једне године код злочинства нити дужи од шест месеци код преступа. У случају смрти осуђеника, важило је правило које

⁸⁶ Метод Доленц, „Тумач Кривичног законика Краљевине Југославије“, Типографија, Загреб, 1930., стране 92-93.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

се и данас поштује, а то је да се по смрти осуђеникова новчана казна не извршава. Ова врста казне, могла се изрећи и као главна казна, али такође се изрицала и као споредна казна уз робију или строги затвор уколико је кривично дело било извршено из користољубља.

Као споредна казна у члану 46. Кривичног законика Краљевине Југославије прописан је губитак часних права. Губитак часних права је обухватао губитак права на државну или ма какву другу јавну службу или на јавна звања, на академске степене, одличја или друге јавне почести и забрану у јавним стварима гласати, бирати и изабран бити, као и сва остала политичка права вршити. У смислу овог закона губитак часног права би био и губитак права на пензију, губитак јавних звања би био губитак звања адвоката, лекара, учитеља и слично.

Трајан губитак часних права изрицао би суд у случају смртне казне или робије преко пет година, а ако је одређена робија до пет година губитак часних права би био од једне до пет година. У случају заточења губитак часних права трајао би исто колико и казна заточења.

Губитак јавне службе је још једна споредна кривична санкција. Ова санкција се увек примењује уз главну казну од најмање шест месеци строгог затвора или годину дана затвора или у случајевима када суд оцени да је осуђеник кривичним делом показао да је недостојан поверене му службе.

Да би заштитио друштво и онемогућио успостављање злочиначког поретка законодавац се одлучио да пропише и неке мере безбедности. Према Кривичном законнику Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца одређене су следеће мере безбедности: задржавање по издржаној новој казни (лице које је најмање три пута било осуђено за умишљајно злочинство на робију, па у року од пет година по издржавању последње казне опет умишљајно учини злочинство, задржаће се по издржаној новој казни ако се утврди да је опасан по јавну безбедност); упућење у завод за рад (лице које је у скитничењу, просјачењу или блудничењу учинило у поврату ма које кривично дело за које се гони по службеној дужности суд ће одредити да се после издржаване казне упути у завод за рад као опасно за јавну безбедност и склоно вршењу кривичних дела, али способно за рад); упућење у завод за лечење или за чување (уколико је у интересу јавне безбедности суд може учиниоца који није урачунљив или онога код кога постоји

смањена урачунљивост упутити у завод за лечење или чување); упућење у завод за лечење пијаница (ако суд утврди да је учинилац пијаница може наредити упућивање учиниоца у установу за лечење); забрана посеђивања крчме (ко је учинио кривично дело у пијанству, а у пићу је склон изгредима, суд ће му забранити посеђивање крчми); заштитни надзор (ова мере се одређује лицу које се отпушта из казненог завода или затвора, а у циљу да се лице чува од опасности нових кривичних дела, да се привикне на уредан живот); протеривање (ако се с обзиром на начин извршења или побуде учињеног дела може закључити да ће се осуђеников боравак у једном месту бити опасан за правни поредак поред робије се може изрећи и ова мера, с тим што се нико не може протерати из своје завичајне општине); забрана вршења позива или заната (када је лице за чињење кривичног дела намерно или грубом непажњом злоупотребило свој позив или занат може му се изрећи ова мера) и одузимање предмета (сви предмети који су настали вршењем каквог кривичног дела или су коришћени за извршење кривичног дела могу се одузети).

3.4. Кривична санкција у правној теорији и законодавству

Федеративне Народне Републике Југославије

Наша држава под овим називом је била у периоду од 1945. године до 1963. године. Кривични законик Федеративне Народне Републике Југославије ступио је на снагу 1. јула 1951. године и важио је све до 1. јула 1977. године. Поред овог закона постојао је и Уводни закон за Кривични законик, од 1. марта 1951. године, чија је сврха била да спроведе у живот Кривични законик усвојен 27. фебруара 1951. године, те да усклади са његовим одредбама кривично-правне одредбе из постојећих закона и да обезбеди примену блажег закона према учиниоцима кривичних дела.⁸⁷

Као главне казне овај Законик прописивао је смртну казну, строги затвор, затвор, ограничење грађанских права, забрану бављења одређеним занимањем, конфискацију имовине и новчану казну.

⁸⁷ „Кривични законик са Уводним законом и објашњењима“, Службени лист ФНРЈ, Београд, 1951.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Смртна казна, према Кривичном законнику ФНРЈ могла се извршити стрељањем или вешањем. Казна строгог затвора не може бити краћа од шест месеци нити дужа од двадесет година. Смртна казна се актом амнестије или помиловања може заменити и казном строгог затвора у доживотном трајању. Казна затвора, у овом периоду, није могла бити краћа од три дана нити дужа од пет година.

Казна ограничења грађанских права састојала се у губитку бирачког права, права на стицање и вршење изборних функција у друштвеним организацијама и удружењима и права јавног иступања. Ова казна је могла бити трајна (она се изрицала увек при осуди на смртну казну или строги затвор у доживотном трајању) или временна (која није могла бити краћа од једне нити дужа од пет година).

Казна забране бављења одређеним занимањем изриче се када је учинилац злоупотребио занимање ради извршења кривичних дела или ако је његово даље бављење тим занимањем опасно. Ова забрана може бити временна или трајна.

Конфискација имовине састоји се у одузимању имовине осуђеног лица без накнаде, док је овим законом прописано да новчана казна не може бити мање од сто динара нити већа од педесет хиљада динара.

Према подацима којима располаже Републички завод за статистику број изречених кривичних санкција може се пратити од 1947. године, јер за раније године подаци о броју изречених кривичних санкција пунолетним учиниоцима кривичних дела нису сакупљани.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

Година	Смртна казна	Лишење слободе са принудним радом	Поправни рад	Лишење слободе	Новчана казна	Поправљање штете	Конфискација имовине	Губитак грађанских права	Губитак држављанства	Протеривање
1947.	127	6.449	4.125	3.801	11.698	156	3.370	2.458	-	-
1948.	56	5.680	3.815	5.467	6.474	96	3.186	2.199	19	11

Табела 1: Укупан број изречених кривичних санкција у 1947. години⁸⁸ и у 1948. години⁸⁹ на територији Србије

Година	Главне казне					Споредне казне					Мере безбедности	
	Смртна казна	Строги затвор	Затвор	Новчана казна	Остале главне казне	Ограничење грађанских права	Конфискација имовине	Забрана бављења одређеним занимањем	Новчана казна	Остале споредне казне	Упућивање у заводе за душевне болести и чување и лечење	Остале мере безбедности
1949.	187	17.726	29.046	7.602	32.470	4.158	7.684	190	2.311	616	10	624
Σ	97.031					14.959					634	
1950.	180	16.205	28.968	15.827	29.448	3.631	4.513	81	2.726	126	4	1.270
Σ	90.628					11.077					1.274	
1951.	48	9.778	52.020	23.661	14.120	1.596	715	19	1.349	53	7	843
Σ	99.627					3.732					850	
1952.	70	9.170	80.280	40.634	-	841	168	21	1.699	-	11	645
Σ	130.154					2.729					656	

Табела 2: Укупан број изречених кривичних санкција у 1949. години, у 1950. години, 1951. години и у 1952. години на територији Србије⁹⁰

⁸⁸ „Статистички годишњак за 1949. годину“, Статистички уред Народне републике Србије, Београд, 1950., страна 239.

⁸⁹ „Статистички годишњак за 1950. годину“, Завод за статистику и евиденцију, Београд, 1951., страна 351.

⁹⁰ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику и евиденцију, Београд, 1954., страна 180.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Даље груписање кривичних санкција вршиће се по новом кривичном закону, донетом 1951.године, према ком не постоје остале главне и споредне казне.

Године	Главне казне				Споредне казне				Мере безбедности	Условна осуда
	Смртна казна	Строги затвор	Затвор	Новчана казна	Ограничење грађанских права	Конфискација имовине	Забрана бављења одређеним занимањем	Новчана казна		
1953.	30	6.361	65.858	39.994	477	47	17	1.471	418	26.535
Σ	112.243				2.012					
1954.	11	5.543	68.966	44.605	314	18	18	1.364	175	31.339
Σ	119.125				1.714					
1955.	11	6.229	80.234	51.502	229	12	29	1.827	322	35.749
Σ	137.976				2.097					
1956.	12	6.772	79.406	47.046	305	14	55	1.685	640	36.678
Σ	133.236				2.059					
1957.	5	5.838	72.443	44.937	170	12	35	1.378	312	42.371
Σ	123.223				1.595					
1958.	15	5.075	62.937	42.548	193	1	25	1.099	209	44.341
Σ	110.575				1.318					
1959.	2	5.627	67.583	47.535	113	1	22	1.158	289	51.615
Σ	120.747				1.294					

Табела 3: Укупан број изречених кривичних санкција у 1953. години⁹¹, 1954. години⁹², 1955. години⁹³, 1956. години⁹⁴, 1957. години⁹⁵, 1958. години⁹⁶, 1959. години⁹⁷ на територији Србије

⁹¹ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1955., страна 364.

⁹² „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1956., страна 364.

⁹³ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1957., страна 425.

⁹⁴ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1958., страна 290.

⁹⁵ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1959., страна 285.

⁹⁶ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1960., страна 307.

⁹⁷ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1961., страна 309.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Године	Главне казне				Споредне казне		Мере безбедности	Судска опомена	Условна осуда
	Смртна казна	Строги затвор	Затвор	Новчана казна	Конфискација имовине	Новчана казна			
1960.	3	4.348	60.340	39.579	2	1.111	334	3.244	48.616
Σ	104.270				1.113				
1961.	5	3.784	65.627	42.939	2	1.369	625	7.017	54.228
Σ	112.355				1.371				
1962.	4	4.392	66.264	43.613	14	1.515	1.688	6.883	51.850
Σ	114.273				1.529				

Табела 4: Укупан број изречених кривичних санкција у 1960. години⁹⁸, 1961. години⁹⁹ и у 1962. години¹⁰⁰ на територији Србије

3.5. Кривична санкција у правној теорији и законодавству

Социјалистичке Федеративне Републике Југославије

Социјалистичка Федеративна Република Југославија постоји од 1963. године до 1992. године. Због политичких превирања, Кривични законик из 1951. године важи један временски период, а онда 1. јула 1977. године ступа на снагу девет кривичних законика (савезни, шест републичких и два покрајинска).

„У кривичне санкције овог времена убрајамо: казне (смртна казна, затвор, новчана казна и конфискација имовине); мере упозорења (условна осуда и судска опомена); мере безбедности (обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, обавезно психијатријско лечења на слободи, обавезно лечење алкохоличара и наркомана, забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана јавног иступања, забрана управљања моторним возилом, одузимање предмета и протеривање странца из земље) и васпитне мере.“¹⁰¹

⁹⁸ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1962., страна 301.

⁹⁹ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1963., страна 327.

¹⁰⁰ „Статистички годишњак ФНРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1964., страна 343.

¹⁰¹ „Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и посебно савезно кривично законодавство“, Савремена администрација, Београд, 1987., стране 25-44.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

У периоду ове државе, смртна казна се извршавала стрељањем без присуства јавности. Ова казна се изрицала само за најтежа кривична дела, а није се могла изрећи лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 18. година живота или бременитој жени. Смртна казна се није могла извршити над лицем које није навршило 21. годину живота, сем уколико је то лице учинило кривично дело против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења и безбедности СФРЈ, за кривична дела против човечности и међународног права и за кривична дела против оружаних снага СФРЈ. Ова казна се изрицала само као главна казна.

Казна затвора није могла бити краћа од 15. дана нити дужа од 15. година. Постоји и један изузетак. Наиме за кривична дела за која је прописана смртна казна могла се изрећи казна затвора у трајању од 20. година. Затвор се издржавао у затвореним, полуотвореним и отвореним установама за издржавање казне. Казна затвора изрицала се само као главна казна.

Новчана казна се у овом периоду изрицала и као главна и као споредна казна. Није могла бити мања од 20.000 динара нити већа од пет милиона динара. У пресуди се одређивао начин и темпо плаћања новчане казне и било је прописано да у случају смрти осуђеног, новчана казна неће бити извршена.

Конфискација имовине јесте казна која се могла изрећи само као споредна казна и оном учиниоцу коме је изречена конфискација имовине није се могла изрећи и новчана казна. Ова санкција се састојала у одузимању имовине осуђеном лицу без накнаде.

Условна осуда се у овом периоду могла изрећи за кривична дела за која је забрањена казна затвора до две године или новчана казна. Ова мера се изрицала кривично одговорном учиниоцу за учињено мање друштвено опасно дело и то онда када се сматрало да се главни циљ кажњавање може постићи и само упозорењем уз претњу казне. У Кривичном закону СФРЈ постојале су одредбе које су регулисале и услове за изрицање условне осуде, услове и рокове за опозивање условне осуде, као и условну осуду са заштитним надзором.

За кривична дела за која је прописана казна затвора до једне године или новчана казна, може се изрећи судска опомена, према КЗ СФРЈ, ако је дело које је учињено, учињено под таквим околностима које то дело чине особито лаким.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Законодавац СФРЈ одлучио се за прописивање осам мера безбедности у Кривичном закону који се примењивао на територији ове земље. Прописане су биле следеће врсте мера безбедности: „обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, обавезно психијатријско лечење на слободи, обавезно лечење алкохоличара и наркомана, забрана вршења позива, делатности или дужности, забрана јавног иступања, забрана управљања моторним возилом, одузимање предмета, протеривање странца из земље.“¹⁰²

За потребе нашег истраживања искористили смо и систематизовали податке Републичког завода за статистику о броју кривичних санкција изречених пунолетним учиниоцима кривичних дела на територији ове државе у целокупном периоду њеног постојања.

Године	Главне казне				Споредне казне		Мере безбедности	Судска опомена	Условна осуда
	Смртна казна	Строги затвор	Затвор	Новчана казна	Конфискација имовине	Новчана казна			
1963.	6	4.219	64.477	43.677	18	1.657	2.517	6.121	51.375
Σ	112.379				1.675				
1964.	1	4.265	60.827	43.356	21	1.477	2.134	5.277	52.821
Σ	108.449				1.498				
1965.	3	4.081	60.243	43.982	9	1.252	2.157	5.478	52.859
Σ	108.309				1.261				
1966.	5	4.068	60.696	44.560	7	1.194	2.124	5.353	54.309
Σ	109.329				1.201				
1967.	-	3.342	52.554	39.290	1	969	1.626	5.017	45.960
Σ	95.186				970				
1968.	2	3.484	50.935	38.882	5	860	1.800	4.773	49.647
Σ	93.303				865				
1969.	4	3.483	54.836	38.330	4	884	1.676	4.658	53.048
Σ	96.653				888				
1970.	3	3.903	57.283	36.235	-	889	1.920	4.435	54.915
Σ	97.424				889				
1971.	-	4.160	57.091	34.006	1	641	2.219	3.758	53.124
Σ	95.257				642				
1972.	4	4.674	59.041	35.104	5	698	2.789	3.091	57.720
Σ	98.823				703				
1973.	3	4.988	51.830	32.204	18	1.134	3.607	2.335	40.872
Σ	89.025				1.152				

¹⁰² „Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и посебно савезно кривично законодавство“, Савремена администрација, Београд, 1987., стране 25-44.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

1974.	1	5.326	59.420	38.429	18	7.715	4.048	2.811	46.700
Σ	103.176			7.733					
1975.	4	5.645	65.655	41.238	1	1.304	4.735	3.050	52.481
Σ	112.542			1.305					
1976.	6	2.584	26.316	18.982	1	849	1.430	846	20.284
Σ	47.888			850					

Табела 5: Укупан број изречених кривичних санкција у 1963. години¹⁰³, 1964. години¹⁰⁴, 1965. години¹⁰⁵, 1966. године¹⁰⁶, 1967. година¹⁰⁷, 1968. године¹⁰⁸, 1969. годину¹⁰⁹, 1970. године¹¹⁰, 1971. година¹¹¹, 1972. година¹¹², 1973. година¹¹³, 1974. година¹¹⁴, 1975. година¹¹⁵, 1976. година¹¹⁶, на територији Србије

Године	Главне казне			Споредне казне		Мере безбедности	Судска опомена	Условна осуда	Одузимање имовинске користи
	Смртна казна	Затвор	Новчана казна	Конфискација имовине	Новчана казна				
1977.	4	25.338	17.209	-	552	1.319	843	18.118	625
Σ	42.551			552					
1978.	4	21.308	16.933	2	369	1.283	846	15.820	1.313
Σ	38.245			371					
1979.	5	56.550	35.501	11	779	5.017	2.207	40.712	2.849
Σ	94.279			790					
1980.	3	21.211	32.060	8	709	5.218	2.177	43.250	2.854
Σ	55.477			717					
1981.	3	21.520	31.523	2	496	5.309	1.838	43.103	2.613
Σ	54.910			498					
1982.	-	20.892	35.498	6	611	5.526	1.822	45.945	4.037
Σ	58.235			617					
1983.	3	23.943	37.719	10	824	5682	1.821	44.088	5.466
Σ	63.535			834					

¹⁰³ „Статистички годишњак СФРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1965., страна 351.

¹⁰⁴ „Статистички годишњак СФРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1966., страна 335.

¹⁰⁵ „Статистички годишњак СФРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1967., страна 312.

¹⁰⁶ „Статистички годишњак СФРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1968., страна 318.

¹⁰⁷ „Статистички годишњак СФРЈ“, Савезни завод за статистику, Београд, 1969., страна 319.

¹⁰⁸ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1970., страна 310.

¹⁰⁹ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1971., страна 324.

¹¹⁰ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1972., страна 328.

¹¹¹ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1973., страна 334.

¹¹² „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1974., страна 358.

¹¹³ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1975., страна 357.

¹¹⁴ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1976., страна 357.

¹¹⁵ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1977., страна 364.

¹¹⁶ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1978., страна 593.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

1984.	1	24.778	40.949	13	718	5.233	1.681	45.956	5.060
Σ	67.481			731					
1985.	3	23.067	39.666	9	818	4.577	1.819	42.727	5.279
Σ	64.593			827					
1986.	3	24.513	40.775	22	1.758	4.885	1.527	43.110	6.561
Σ	66.859			1.780					
1987.	4	23.359	41.528	4	2.991	4.942	1.500	45.015	6.424
Σ	66.441			2.995					
1988.	2	21.684	44.776	7	2.635	5.016	1.590	41.393	5.387
Σ	68.081			2.642					
1989.	1	21.133	43.577	3	2.655	5.310	1.479	42.615	4.597
Σ	66.231			2.658					

Табела 6: Укупан број изречених кривичних санкција у 1977. години¹¹⁷, 1978. години¹¹⁸, 1979. година¹¹⁹, 1980. година¹²⁰, 1981. година¹²¹, 1982. година¹²², 1983. година¹²³, 1984. година¹²⁴, 1985. године¹²⁵, 1987. године¹²⁶, 1988. година¹²⁷, 1989. година¹²⁸, на територији Србије

Године	Главне казне			Споредне казне	Мере безбедности	Судска опомена	Условна осуда	Одузимање имовинске користи
	Смртна казна	Затвор	Новчана казна	Новчана казна				
1990.	-	16.349	36.121	1.877	4.556	1.507	40.248	3.724
Σ	54.001							
1991.	-	19.198	14.762	600	1.316	312	13.141	1.302
Σ	33.960							

Табела 7: Укупан број изречених кривичних санкција у 1990. години¹²⁹ и 1991. години¹³⁰ на територији Србије

¹¹⁷ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1979., страна 581.

¹¹⁸ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1980., страна 588.

¹¹⁹ „Статистички годишњак Савезне Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1981., страна 393.

¹²⁰ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1982., страна 395.

¹²¹ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1983., страна 396.

¹²² „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1984., страна 396.

¹²³ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1985., страна 407.

¹²⁴ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1986., страна 615.

¹²⁵ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1987., страна 626 и 627.

¹²⁶ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1988., страна 399.

¹²⁷ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1989., страна 410.

¹²⁸ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1990., страна 397.

¹²⁹ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1991., страна 403.

¹³⁰ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1992., страна 573.

3.6. Кривична санкција у правној теорији и законодавству

Савезне Републике Југославије

Савезна Република Југославија створена је 27. априла 1992. године одлуком Савезног извршног већа СФРЈ, као заједничка држава Републике Србије и Републике Црне Горе. Ова држава постојала је све до 2003. године када прераста у државну заједницу Србије и Црне Горе.

У правном систему Савезне Републике Југославије прописане су биле три казне. Смртна казна, казна затвора и новчана казна. Смртна казна прописивала се једино као главна казна и то за најтежа кривична дела, пунолетним лицима која су навршила 21. годину живота. Ова казна извршавала се стрељањем.¹³¹ Замена смртне казне за казну затвора у трајању од двадесет година ступила је на правну снагу 31.12.1993. године.¹³² Међутим, изменама и допунама КЗ СРЈ учињених 2001. године смртна казна је у потпуности укинута и њу је заменила казна затвора у трајању од 30 до 40 година затвора.

Казна затвора дефинисана је као главна казна и није могла бити краћа од петнаест дана нити дужа од петнаест година, сем у случају тешких кривичних дела када се могла изрећи казна затвора и до двадесет година.

Због тешке економске ситуације у којој се држава нашла у овом периоду, износи новчане казне су били често мењани, а због пада вредности динара казне изгледају енормно високе.¹³³ Кривични закон СРЈ прописивао је да новчана казна не може бити мања од два милиона динара нити већа од пет стотина милиона динара, док се за кривична дела учињена из користољубља прописивала казна већа од две милијарде динара. У случају да учинилац кривичног дела не може да плати такву новчану казну, сваких започетих три милиона динара новчане казне, мењао је један дан затвора. И у овом периоду, као и данас, суплаторни затвор није могао бити дужи од шест месеци.

¹³¹ Према подацима Управе за извршење кривичних санкција смртна казна је последњи пут у Србији извршена 14. фебруара 1992. године у просторијама Окружног затвора у Сомбору.

¹³² Видети више: Митар Кукољ, „Кривични закон Савезне Републике Југославије са објашњењима и упутствима“, Службени гласник, Београд, 1993. године, страна 22.

¹³³ Због последица хиперинфлације у СР Југославији постојала је новчаница од 500.000.000.000 (пет стотина милијарди) југословенских динара. То је била новчаница са највећим апоеном у историји. (извор: <https://sr.wikipedia.org/sr/>)

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Дефинисање условне осуде и судске опомене задржано је скоро идентично као у претходном закону тј. КЗ СФРЈ.

У кривичном законодавству СРЈ прописано је седам мера безбедности које су истоветно дефинисане као и у кривичном закону СФРЈ. У потпуности је обрисана забрана јавног иступања, па је тако број мера безбедности смањен за једну. Као и за претходне године, као и за претходне државе, за потребе континуираног праћења темпа изрицање кривичних санкција, извршили смо систематизацију кривичних санкција изречених за време трајања ове државе по годинама и врстама.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Године	Главне казне			Споредна казна	Мере безбедности	Судска опомена	Условна осуда	Одузимање имовинске користи
	Смртна казна	Затвор	Новчана казна	Новчана казна				
1992.	-	5.905	10.367	783	1.287	237	12.057	1.421
Σ	16.272							
1993.	-	8.238	8.467	682	3.246	286	15.891	2.255
Σ	16.705							
1994.	-	8.493	3.548	3.548	4.202	388	20.991	2.372
Σ	12.450							
1995.	-	8.270	5.941	383	4.924	337	22.527	3.203
Σ	14.211							
1996.	-	9.219	6.612	799	5.420	316	21.027	2.828
Σ	15.831							
1997.	2	9.183	6.803	508	5.933	393	22.888	2.681
Σ	15.988							
1998.	3	10.491	7.868	599	7.445	382	26.341	2.387
Σ	18.362							
1999.	-	8.442	6.244	640	4.109	423	18.813	1.629
Σ	14.686							
2000.	1	9.090	6.011	539	3.572	372	16.436	1.538
Σ	15.102							
2001.	2	9.343	6.339	577	3.594	368	17.067	1.578
Σ	15.684							
2002.	-	9.310	6.727	553	3.504	433	17.146	1.482
Σ	16.037							

Табела 8: Укупан број изречених кривичних санкција у 1992. години¹³⁴, 1993. години¹³⁵, 1994. години¹³⁶, 1995. години¹³⁷, 1996. години¹³⁸, 1997. години¹³⁹, 1998. години¹⁴⁰, 1999. години¹⁴¹, 2000. години¹⁴², 2001. години¹⁴³ и 2002. години¹⁴⁴ на територији Србије

¹³⁴ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1994., страна 449.

¹³⁵ „Статистички годишњак Југославије“, Савезни завод за статистику, Београд, 1996., страна 441.

¹³⁶ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1995., страна 452.

¹³⁷ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1996., страна 459.

¹³⁸ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1997., страна 476.

¹³⁹ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 1999., страна 473.

¹⁴⁰ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2000., страна 464.

¹⁴¹ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2001., страна 443.

¹⁴² „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2002., страна 449.

¹⁴³ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2003., страна 407.

¹⁴⁴ „Статистички годишњак Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2004., страна 407.

3.7. Санкција у кривичном законодавству

државне заједнице Србија и Црна Гора

„Државна заједница Србија и Црна Гора трајала је од 4. фебруара 2003. до 21. маја 2006. када је Црна Гора на референдуму изгласала независност. После трансформације Савезне Републике Југославије у државну заједницу наведених држава, обе чланице донеле су своје кривичне законике. Србија је у априлу 2003. године донела Основни кривични закон и Закон о изменама и допунама Кривичног закона Савезне Републике Југославије, док је у Црној Гори 2003. године усвојен нови Кривични законик. Кривичним законодавству Републике Србије у овом периоду се упућује јако много критика. Кривично правна теорија је скоро једногласна да је овај период довео до више озбиљних пропуста и непромишљених и исхитрених интервенција у законском тексту чије последице су се тек после испољиле. Често се у литератури срећу констатације да се у последњих сто педесет година од када у Србији постоји кривично законодавство у модерном смислу овакви пропусти и недостаци не могу срести.“¹⁴⁵

У настојању да се отклоне ови недостаци Србија је 2004. године оформила тим експерата за сачињавање новог кривичног законика који је и донет 29. септембра 2005. године, а који је ступио на правну снагу 1. јануара 2006. године, када се и распада државна заједница Србија и Црна Гора.

У погледу дефинисања кривичних санкција нису учињене никакве промене. И даље се као казне помињу казна затвора и новчана казна. Условна осуда и судска опомена су одређене на исти начин, док се и даље задржава решење да у нашем кривичном законодавству треба да постоји седам мера безбедности.

У периоду постојања ове државне заједнице, изрицале су се кривичне санкције које су биле одређене кривичних закоником, о томе је вођена детаљна евиденција од стране Републичког завода за статистику. За потребе анализе и праћења санкција у овом периоду извршили смо систематизацију прикупљених података зарад добијања јасније слике о стању државе у овом периоду.

¹⁴⁵ Зоран Стојановић, „Кривично право - општи део“, Правна књига, Београд, 2013., страна 39.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Година	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Васпитне мере	Рад у јавном интересу	Одузимање возачке дозволе
2003.	10.575	7.032	15.109	250	13	-	-
2004.	10.581	7.654	15.667	299	8	-	-
2005.	10.361	8.063	18.051	298	43	-	-

Табела 9: Укупан број изречених кривичних санкција у 2003. години, 2004. години, 2005. години на територији Србије

3.8. Санкција у кривичном законодавству Републике Србије

и правној теорији двадесет првог века

У тренутку израде ове докторске дисертације, а према тренутно важећим позитивно правним прописима кривичне санкције су подељене на казне, мере упозорења, мере безбедности и васпитне мере.

„Казне су законом предвиђене репресивне мере које се у циљу сузбијања криминалитета прописују учиниоцима кривичних дела. Систем казни у нашем кривичном праву обухвата четири врсте казни и то казну затвора, новчану казну, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе.“¹⁴⁶

Казна затвора је најскупља казна са становишта државе и наш законодавац је прописао да је општи минимум ове казне тридесет дана, а општи максимум двадесет година. У нашем законодавству постоји и један изузетак од овог правила, а то је казна затвора у трајању од тридесет до четрдесет година за најтежа кривична дела. Ова казна је замена за смртну казну која је у нашем законодавству укинута 2001. године.

Такође треба поменути да је 2009. године Законом о изменама и допунама Кривичног законика уведена и казна кућног затвора, али не као засебна кривична санкција него као један модалитет извршавања казне затвора.

¹⁴⁶ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html, посећено 09.08.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Новчана казна представља казну која је данас највише примењивана. Она подразумева давање одређеног новчаног износа у корист државе. У нашем кривичном законодавству за одмеравање новчане казне користи се систем „дани – новчана казна“ односно новчана казна у дневним износима. Вредност једног дневног износа не може бити мања од 500 динара нити већа од 50.000 динара.

Казна рад у јавном интересу подразумева рад који је користан за друштво, који не вређа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити. Општи минимум ове казне износи шездесет часова, док је општи максимум ове казне три стотине шездесет часова.

Одузимање возачке дозволе јесте кривична санкција за чије изрицање се судија одлучује у случају да се у вези са извршењем или припремањем кривичног дела коришћено моторно возило. Ова казна може трајати од једне до три године, рачунајући од дана правоснажности пресуде.

У мере упозорења које предвиђа наш тренутно важећи Кривични законик убрајају се условна осуда и судска опомена. Условна осуда може се изрећи у случају када је утврђена казна затвора за кривично дело, у трајању мањем од две године. Посебан вид ове мере упозорења може бити и условна осуда са заштитним надзором која омогућава да се према осуђеном лицу пружа помоћ и заштита, а да се истовремено врши и надзор над издржавањем његове казне. Још једна адмонитивна санкција је и судска опомена која важи за најблажу кривичну санкцију која се може изрећи пунолетним учиниоцима кривичних дела. Може се изрећи само уколико је за неко кривично дело прописана казна затвора до једне године или новчана казна и уколико је то дело учињено под изузетно олакшавајућим околностима.

„Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, обавезно психијатријско лечење на слободи, обавезно лечење наркомана, обавезно лечење алкохоличара, забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана управљања моторним возилом, одузимање предмета, протеривање странца из земље, јавно објављивање пресуде, забрана прилажења и комуникације са оштећеним и забрана

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

присуствовања одређеним спортским приредбама представљају мере безбедности које наш Кривични законик прописује.¹⁴⁷

Поред наведених кривичних санкција, често се помиње и одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом као мера која се примењује према учиниоцу кривичног дела. Све до ступања на правну снагу Кривичног законика Социјалистичке Федеративне Републике Југославије из 1977. године ова мера била је прописана као мера безбедности. Данас постоји посебан Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела којим се предвиђа знатно шире могућности одузимања имовине него што то предвиђа Кривични законик.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Ибид.

¹⁴⁸ „Закон о одузимању имовинске користи“, Службени гласник Републике Србије, број 97/08.

IV део

ДОМИНАНТАН ТИП КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

*„Морамо бити робови закона,
да бисмо били слободни.“*

Цицерон

1. Анализа кривичних санкција у законодавству Републике Србије у периоду 2003-2013

Проблем одабира, одмеравања и извршења одговарајуће кривичне санкције присутан је дуги низ година у кривичноправној теорији и пракси, како наше државе, тако и држава у њеном окружењу, а и шире. Предмет овог дела рада јесте одређивање доминантног типа кривичне санкције у кривичном законодавству Републике Србије. Временски период на који се односи истраживање обухвата једанаест година, од 2003. године до 2013. године. Истраживање је спроведено на територији Републике Србије. Тежња нам је била да утврдимо која се санкција најчешће изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела у наведеном периоду на територији наше државе, а затим спроведемо истраживање конкретне кривичне санкције.

	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Васпитне мере	Рад у јавном интересу	Одузимање возачке дозволе	Σ
2003	10575	7032	15109	250	13	-	-	32979
2004	10581	7654	15667	299	8	-	-	34209
2005	10361	8063	18051	298	43	-	-	36816
2006	11224	8033	21504	472	15	-	-	41248
2007	8576	7413	21702	472	69	48	2	38282
2008	9658	7270	24131	524	83	35	4	41705
2009	9763	6753	23382	485	105	51	3	40542
2010	5908	2406	12833	174	55	71	3	21450
2011	8158	3665	18110	181	82	357	11	30564
2012	10212	3138	17169	181	82	357	11	31150
2013	11204	3141	17152	190	96	348	9	32140
Σ	106220	64568	204810	3526	651	1267	43	

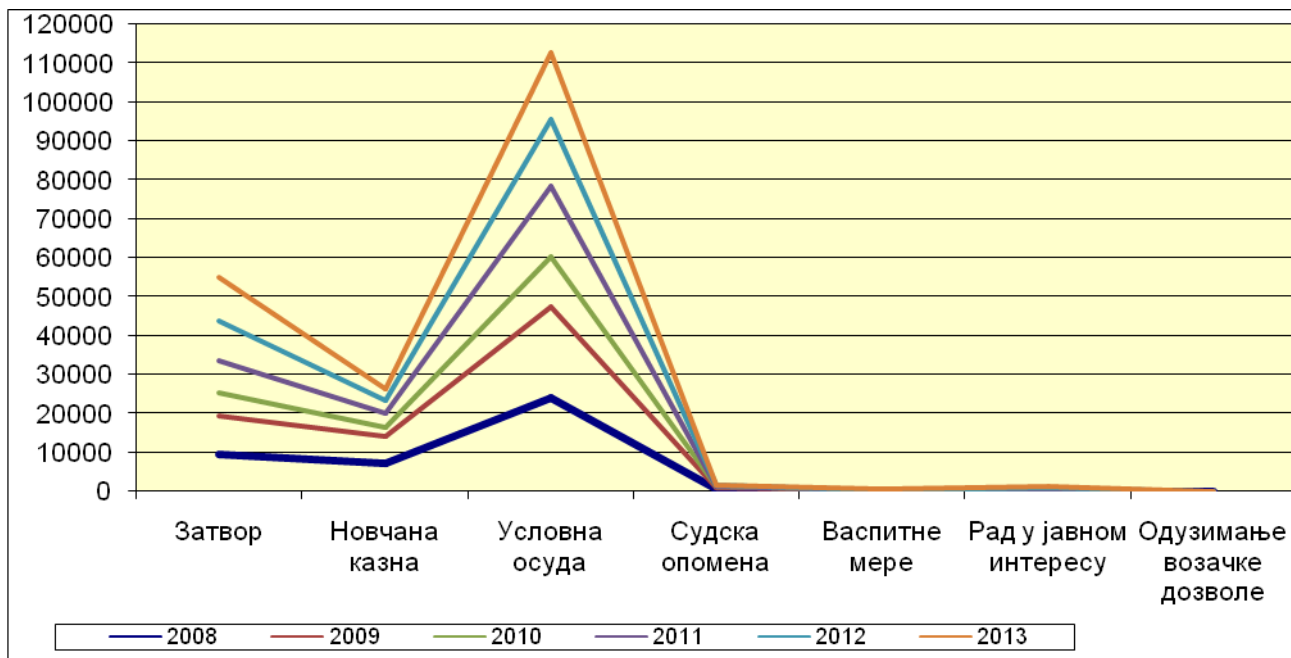
Табела 10: Преглед укупног броја изречених кривичних санкција пунолетним учиниоцима кривичних дела у једанаестогодишњем периоду

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 1: Приказ изречених кривичних санкција у периоду од 2003. до 2007.године

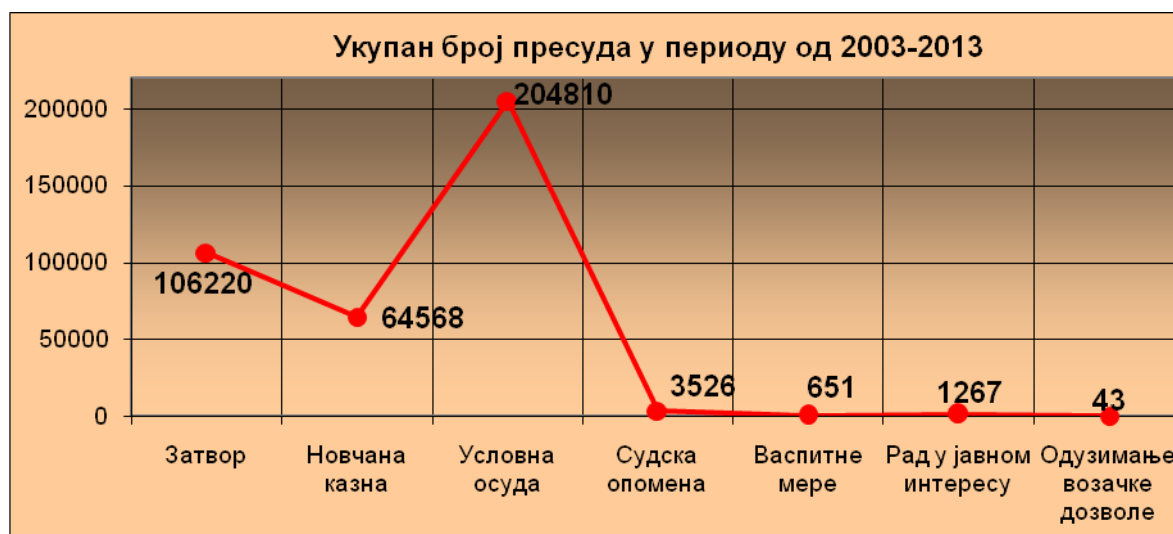
На овом графикону су приказане кривичне санкције у периоду од 5. година (2003-2007). На врху су условне осуде са око 92.000 и њихов раст из године у годину. Генерални закључак је да се у овом периоду континуирано и трендовски повећавао број условних осуда.

Графикон 2: Приказ изречених кривичних санкција у периоду од 2008. до 2013.године

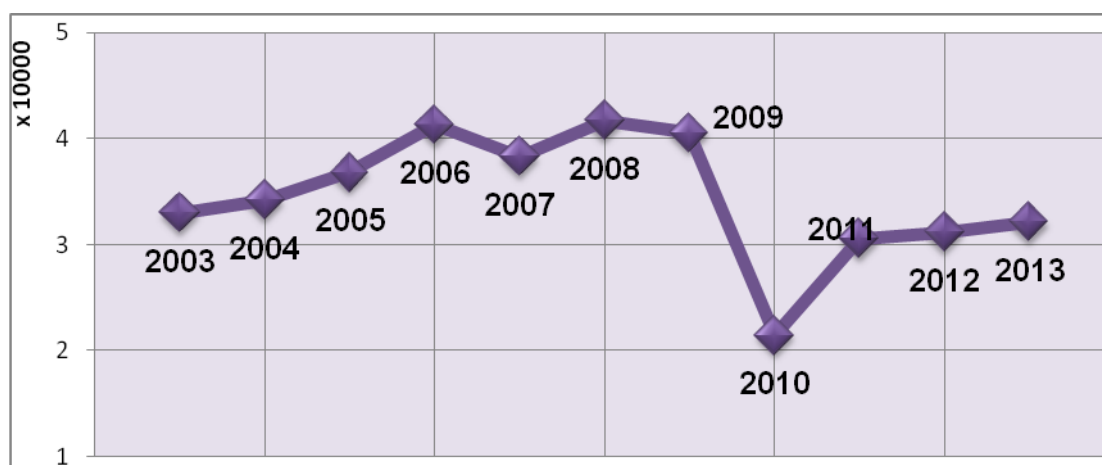
Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

У периоду од 2008. до 2013.године можемо уочити да је условна осуда кривична санкција која константно има највећу фреквенцију изрицања.

Графикон 3: Укупан број изречених кривичних санкција у посматраном једанаестогодишњем периоду

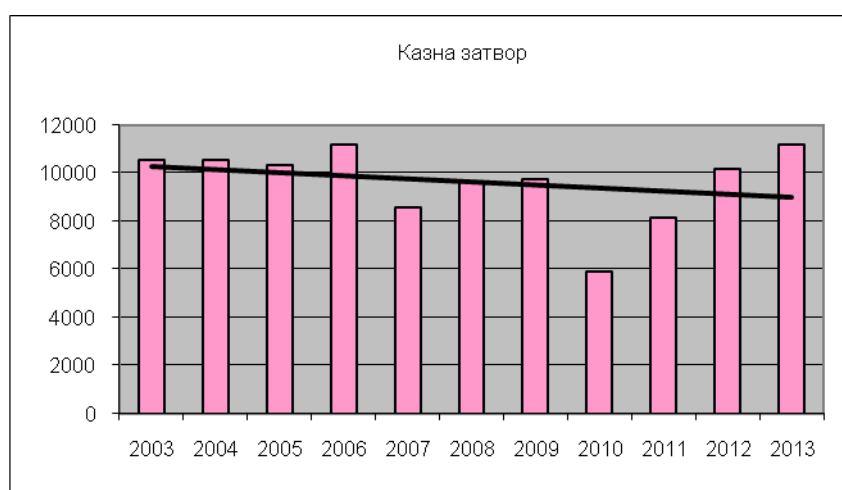
Да бисмо утврдили колико се у току године у просеку изриче кривичних санкција упоредили смо све кривичне санкције и њихове трендове у оквиру посматраног једанаестогодишњег периода. На основу представљеног графика, јасно се уочава да је условна осуда у потпуности доминантан тип кривичне санкције изречене у периоду од 2003. до 2013.године.

Графикон 4: Просечан број изречених кривичних санкција у периоду од 2003. до 2013.године

2. Утврђивање тенденција и тренда у изрицању кривичних санкција у периоду 2003-2013

На оси Y приказан је број пресуда са конкретним кривичним санкцијама (у размеру x10000), а на оси X ниво за сваку годину. На основу тога ћемо израдити тренд линију за сваку кривичну санкцију, која ће нам показати врсту кривичне санкције која највише прелази утврђени просек, односно која се најчешће изриче.

Графикон 5: Тренд линија за казну затвора

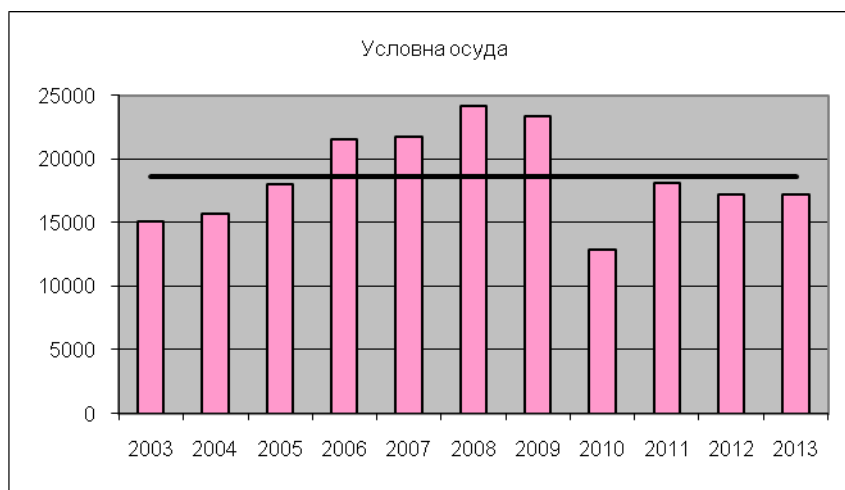
Просечан број пресуда које одређују казну затвора је око 9.600, на годишњем нивоу.

Графикон 6: Тренд линија за новчану казну

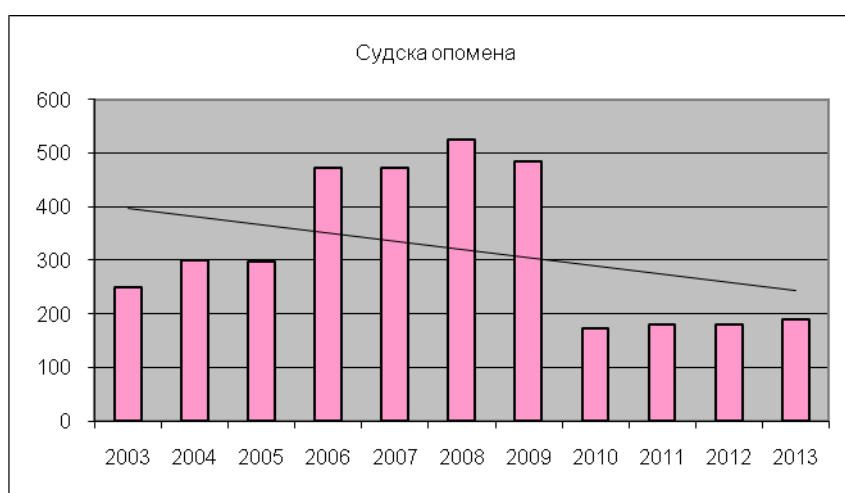
Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На графикону за новчану казну формат тренд линије је линеарни, и представља број новчаних казни који је до 2009. године био у сличном размеру, а од 2010. године драстично се смањио у односу на претходне године. Због таквих околности просечан број изречених новчаних казни на годишњем нивоу износи око 5.800.

Графикон 7: Тренд линија за условну осуду

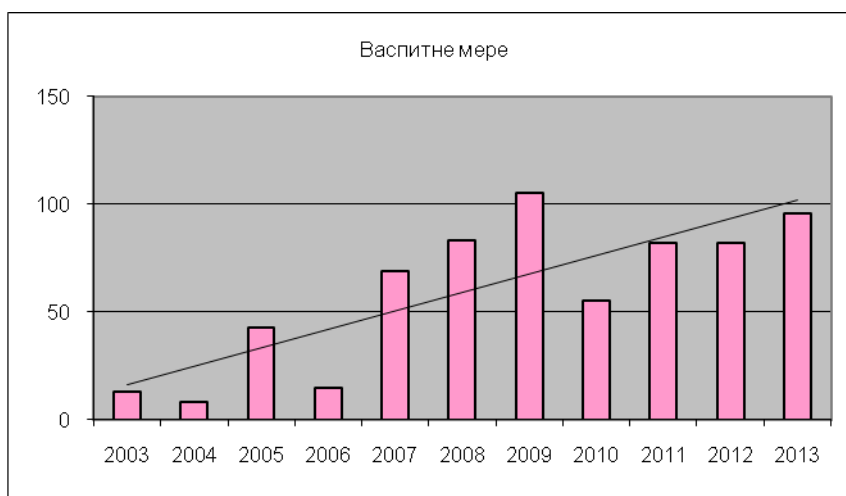
Просечан број изречених условних осуда на годишњем нивоу износи близу 18.600, што уједно чини условну осуду кривичном санкцијом, која се најчешће изриче.

Графикон 8: Тренд линија за судску опомену

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На основу анализе судске опомене у једанаестогодишњем периоду, долазимо до закључка да просечан број судских опомена изречених на годишњем нивоу износи око 320. Графикон јасно показује да је у последње три године дошло до драстичног смањења броја изречених судских опомена, што представља неочекивани тренд у односу на период 2006-2009 година. Поменуто драстично смањење односи се на размер и до два и по пута.

Графикон 9: Тренд линија за васпитне мере

Васпитне мере су кривична санкција која се врло ретко изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела, па стога и не треба да чуди чињеница да је просечан број изречених васпитних мера око 59 на годишњем нивоу.

Графикон 10: Тренд линија за казну рад у јавном интересу

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Код кривичне санкције рад у јавном интересу, не можемо имати тренд линију зато што немамо податке за четири године, јер је ова санкција у наше кривично право уведена тек 2007. године. Пошто говоримо о периоду од 11. година, ако узмемо четири нуле (за 2003-2006) како би прерачунали тренд, онда просек би био знатно нижи, што је погрешна интерпретација података. Исто тако, не би требало да рачунамо тренд само за расположиве године, пошто је наша анализа базирана на једанаестогодишњем периоду. Ипак, можемо закључити да је у период од 2007. до 2013. године у просеку изречено око 115 казни рад у јавном интересу.

Графикон 11: Тренд линија за казну одузимања возачке дозволе

Одузимање возачке дозволе као кривичне санкције у наше законодавство уведено је тек 2007. године, зато ову санкцију почињемо тек од те године пратити. У периоду од 2007. до 2013. године просечно је изречено око 4 казне одузимања возачке дозволе. Ипак, пошто немамо податке за период од 2003. до 2006. године, тренд линију није могуће дефинисати.

На основу представљене анализе изречених кривичних санкција пунолетним учиниоцима кривичних дела, можемо недвосмислено и са потпуном сигурношћу закључити да је најдоминантнији тип кривичне санкције условна осуда и даљи рад посветити њеном истраживању.

3. Прогноза изрицања кривичних санкција у наредних десет година

Графикон 12. Укупан број изречених кривичних санкција у периоду од 2004. до 2012

Прелиминарном анализом података утврђено је да не постоји статистички значајан тренд укупног броја санцкија ($F(9,11)=1,39$; $p=0,27$). Међутим, визуално се уочава постојање једнократне интервенције у 2010. години, због чега је урађена анализа периода 2003-2009. године, где је идентификован статистички значајан тренд ($F(5,8)=16,04$; $p=0,01$). Међутим, овакав модел не задовољава претпоставке за коришћење регресионог модела, прецизније нормалности резидуала ($D=0,57$, $p=0,01$) због чега је урађена логаритамска трансформација података, након чега добијамо једначину тренда:

$$\ln(Y) = 10,39 + 0,038t$$

Овакав модел објашњава 72,36 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,04$ ($t(8)=4,09$; $p=0,01$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,01, 0,05 и 0,01.

Колмоговор-Смирноф тест ($D=0,48$, $p=0,06$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 13: Линија тренда за укупан број санкција у периоду од 2003. до 2009.године

Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве порасте за 3,9%.

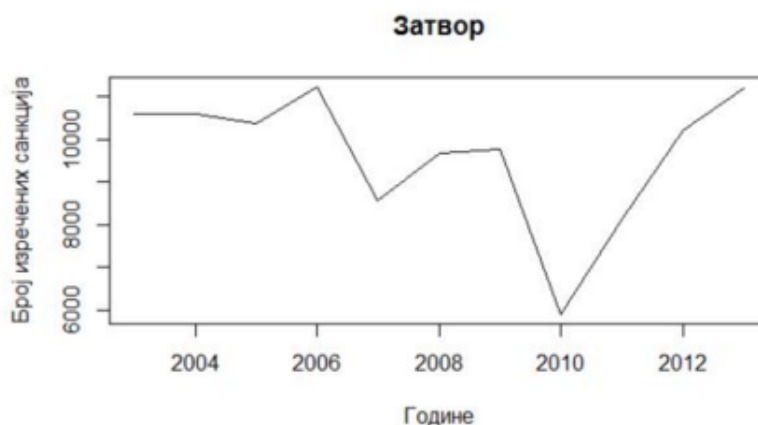
На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања логаритмованог укупног броја санкција за наредних 10 периода. При томе имамо у виду да се добијене вредности преклапају са емпиријским подацима и показују какво би било кретање броја изречених санкција да није било интервенције 2010. године.

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2010.	43.982,63	37.324,68	51.827,70
2011.	45.671,05	38.190,80	54.615,88
2012.	47.423,82	39.007,92	57.655,45
2013.	49.244,35	39.788,37	60.947,61
2014.	51.134,77	40.542,25	64.494,81
2015.	53.097,76	41.276,56	68.304,44
2016.	55.136,10	41.997,69	72.384,68
2017.	57.252,70	42.710,07	76.747,03
2018.	59.449,95	43.416,72	81.404,84
2019.	61.732,14	44.120,95	86.373,83

Табела 11. Табеларни приказ прогнозе кретања броја санкција за период од 10.година

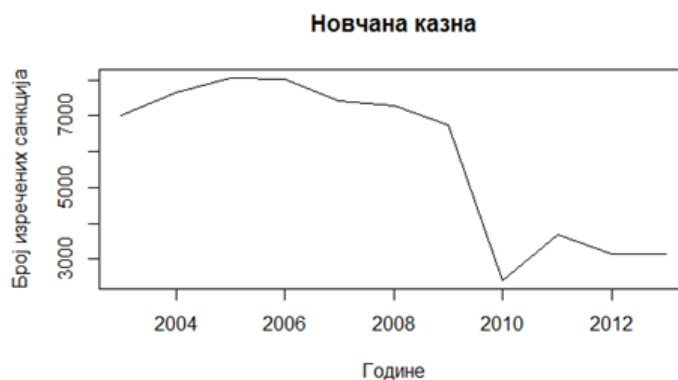
3.1 Казна затвора

Прелиминарном анализом података утврђено је да не постоји статистички значајан тренд броја изречених затворских санкција ($F(9,11)=0,74$; $p=0,41$).

Графикон 14: Казна затвора у периоду од 2004. до 2012. године

3.2 Новчана казна

Графикон 15: Новчана казна у периоду од 2004. до 2012. године

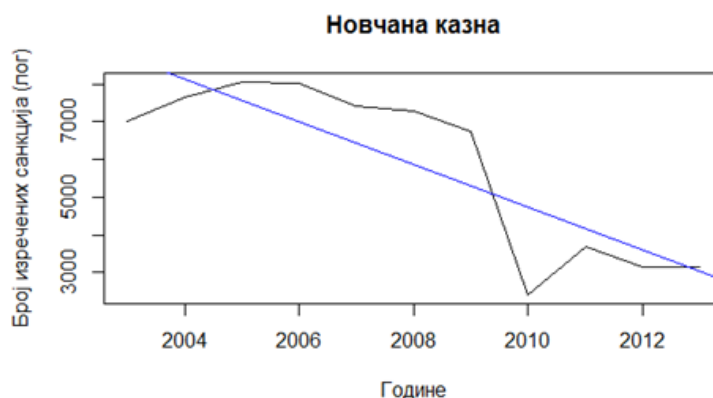
Прелиминарном анализом података идентификован је статистички значајан опадајући тренд броја изречених новчаних казни ($F(9,11)=21,03$; $p=0,00$) у периоду 2003-2013.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

године. Међутим, овакав модел не задовољава претпоставке за коришћење регресионог модела, прецизније нормалности резидуала ($D=0,55$, $p=0,00$) због чега је урађена логаритамска трансформација података, након чега добијамо једначину тренда:

$$\ln(Y) = 9,2712 - 0,1133t$$

Након логаритамске трансформације модел је и даље значајан ($F(9,11)=17,47$; $p=0,00$). Овакав модел објашњава 62,22 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,11$ ($t(11)=-4,18$; $p=0,00$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,1, 0,05 и 0,01. Колмоговор-Смирноф тест ($D=0,37$, $p=0,08$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

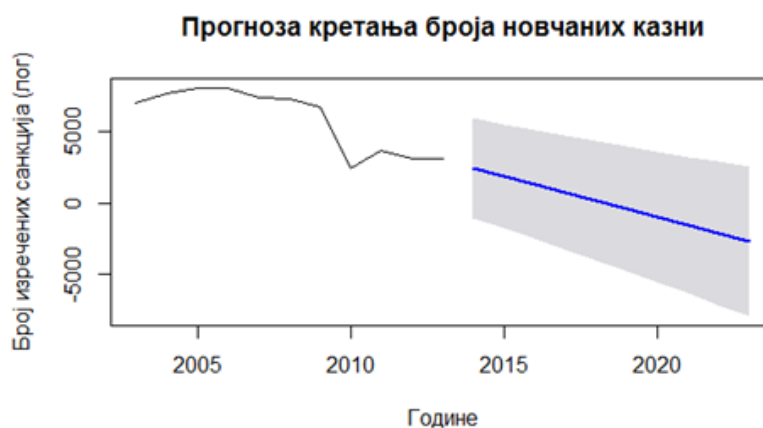
Графикон 16. Линија тренда за новчану казну у периоду од 2004. до 2012. године

Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји опадајући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве опадне у просеку за 11,3%. На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених новчаних казни за наредних 10 година.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2014.	2.727,89	1.267,98	5.868,73
2015.	2.435,62	1.097,26	5.406,45
2016.	2.174,67	946,34	4.997,31
2017.	1.941,67	813,78	4.632,79
2018.	1.733,63	697,98	4.305,98
2019.	1.547,89	597,31	4.011,28
2020.	1.354,68	510,15	3.744,11
2021.	1.233,73	434,96	3.500,76
2022.	1.101,76	370,30	3.278,13
2023.	983,72	314,83	3.073,69

Табела 12: Прогноза кретања новчане казне у периоду од 2014. године до 2023. године

Графикон 17: Прогноза кретања броја новчаних казни од 2005. до 2020. године

3.3 Условна осуда

Графикон 18: Приказ кретања броја условних осуда у периоду од 2004. год до 2012. године

Прелимина анализа података показује је да не постоји статистички значајан тренд броја условних осуда ($F(9,11)=0,00$; $p=0,99$) за период од 2003-2013. год. Међутим, визуално се уочава постојање једнократне интервенције у 2010. години, због чега је урађена анализа периода 2003-2009. године, где је идентификован статистички значајан тренд ($F(5,7)=56,43$; $p=0,00$). Међутим, овакав модел не задовољава претпоставке за коришћење регресионог модела, јер је нарушена претпоставка нормалности резидуала ($D=0,57$, $p=0,01$) због чега је урађена логаритамска трансформација података, након чега добијамо једначину тренда:

$$\ln(Y) = 9,54819 + 0,084t$$

Овакав модел објашњава 89,32 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,084$ ($t(8)=7,15$; $p=0,00$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,01, 0,05 и 0,01.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Колмоговор-Смирноф тест ($D=0,47$, $p=0,06$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

Графикон 19: Линеија тренда за условну осуду у периоду од 2003. године до 2009. год

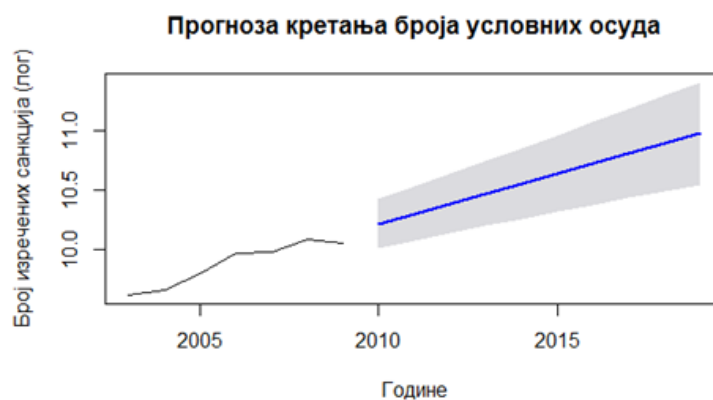
Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве порасте у просеку за 8,4%.

На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених условних осуда за наредних 10 година, имајући у виду да подаци показују какав би тренд био да није било једнократне интервенције.

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2010.	27.499,96	22.298,62	33.914,23
2011.	29.916,04	23.805,93	37.594,76
2012.	32.544,71	25.357,50	41.769,43
2013.	35.404,35	26.963,52	46.487,56
2014.	38.515,27	28.632,85	51.808,53
2015.	41.899,53	30.373,93	57.798,03
2016.	45.581,17	32.195,11	64.532,23
2017.	49.585,81	34.103,32	72.097,89
2018.	53.942,83	36.106,20	80.591,62
2019.	58.682,69	38.210,67	90.122,94

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Табела 13: Прогноза броја условних осуда у периоду од 2010. године до 2019. године

Графикон 20: Прогноза кретања броја условних осуда у периоду од 2005. до 2015. год.

3.4. Судска опомена

Графикон 21: Укупан број судских опомена у периоду од 2004. године до 2012. године

Прелимина анализа података показује је да не постоји статистички значајан тренд броја условних осуда ($F(9,11)=1,39$; $p=0,27$) за период од 2003-2013. год. Међутим, визуално се уочава постојање једнократне интервенције у 2010. години, због чега је урађена анализа периода 2003-2009. године, где је идентификован статистички значајан тренд ($F(5,7)=24,27$; $p=0,00$). Међутим, овакав модел не задовољава претпоставке за коришћење регресионог модела, јер је нарушена претпоставка нормалности резидуала

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

($D=0,57$, $p=0,01$) због чега је урађена логаритамска трансформација података, након чега добијамо једначину тренда:

$$\ln(Y) = 5,44 + 0,1275t$$

Овакав модел објашњава 79,8 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,084$ ($t(8)=4,97$; $p=0,00$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,1, 0,05 и 0,01. Колмогоров-Смирноф тест ($D=0,44$, $p=0,09$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

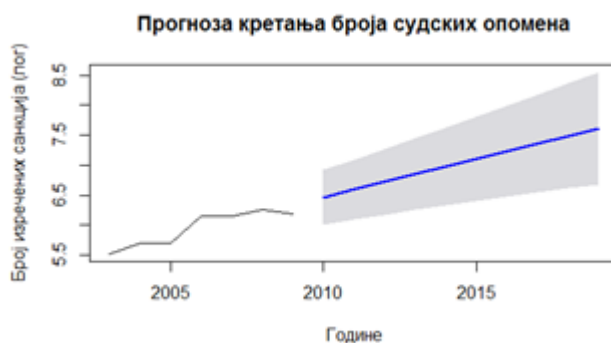
Графикон 22: Линејна линија тренда за судску опомену у периоду од 2003. до 2009. године

Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве порасте у просеку за 12,75%. На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених новчаних казни за наредних 10 година, имајући у виду да подаци показују какав би тренд био да није било једнократне интервенције.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2010.	641,68	406,37	1.013,25
2011.	728,94	443,09	1.199,20
2012.	828,07	480,76	1.426,29
2013.	940,67	519,65	1.702,81
2014.	1.068,59	560,06	2.038,88
2015.	1.213,91	602,25	2.446,78
2016.	1.378,98	646,47	2.941,48
2017.	1.566,51	692,98	3.541,16
2018.	1.779,53	741,99	4.267,86
2019.	2.021,52	793,76	5.148,37

Табела 14: Прогноза број судских опомена у периоду од 2010. године до 2019.године

Графикон 23: Прогноза кретања броја судских опомена у периоду од 2005. до 2015. год

3.5 Васпитне мере

Графикон 24: Укупан број васпитних мера у периоду од 2004. године до 2012. године

Прелиминарна анализа података показује да постоји статистички значајан растући тренд броја изречених васпитних мера ($F(9,11)=18,04$; $p=0,00$). Међутим, подаци не испуњавају претпоставке за израчунавање тренда, због нарушености претпоставке нормалности резидуала ($D=0,63$, $p=0,00$) због чега је урађена логаритамска трансформација података. Једначина тренда у логаритамском облику гласи ($F(9,11)=16,09$; $p=0,00$):

$$\ln(Y) = 2,477 + 0,2206t$$

Овакав модел објашњава 60,15 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,22$ ($t(11)=4,01$; $p=0,00$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,1, 0,05 и 0,01. Колмогоров-Смирноф тест ($D=0,26$, $p=0,40$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

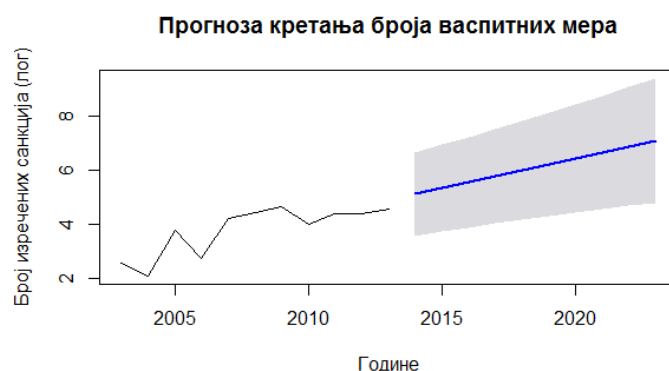
Графикон 25: Линија тренда васпитних мера у периоду од 2004. до 2012. године

Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве порасте у просеку за 22,06%.

На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених васпитних мера за наредних 10 година.

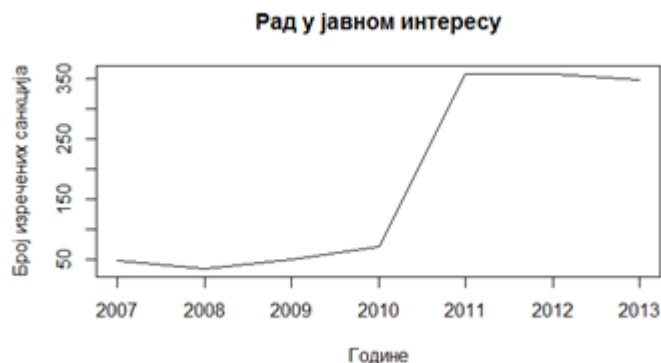
Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2014.	167,98	35,53	794,18
2015.	209,43	41,58	1.055,00
2016.	261,11	48,32	1.411,04
2017.	325,55	55,82	1.898,56
2018.	405,88	64,15	2.567,96
2019.	506,04	73,39	3.489,32
2020.	630,92	83,62	4.760,24
2021.	786,61	94,95	6.516,75
2022.	980,72	107,48	8.948,58
2023.	1.222,73	121,35	12.320,64

Табела 15: Прогноза броја васпитних мера у периоду од 2014. до 2023.год

Графикон 26: Прогноза кретања васпитних мера у периоду од 2005. до 2020 године

3.6 Рад у јавном интересу

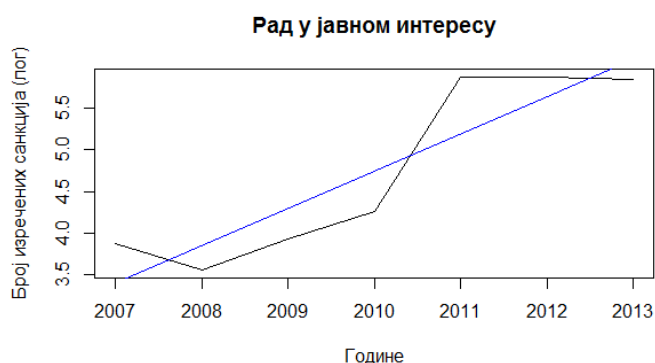
Графикон 27: Укупан број казни рада у јавном интересу изречен у периоду од 2007. год до 2013. године

Прелиминарном анализом података идентификован је статистички значајан растући тренд броја изречених санкција рад у јавном интересу ($F(5,7)=18,04$; $p=0,00$) у периоду 2007-2013. године. За период пре 2007. године не постоје подаци. Међутим, подаци не испуњавају претпоставке за израчунавање тренда, јер је нарушена претпоставка нормалности резидуала ($D=0,57$, $p=0,01$) због чега је урађена логаритамска трансформација података. Једначина тренда у логаритамском облику гласи ($F(5,7)=16,09$; $p=0,00$):

$$\ln(Y) = 2,9564 + 0,4476t$$

Овакав модел објашњава 78,07 процената варијација зависне променљиве $\ln(Y)$. Коефицијент $t=0,45$ ($t(7)=4,73$; $p=0,01$) је статистички значајан на нивоима грешке од 0,01, 0,05 и 0,01. Колмогоров-Смирноф тест ($D=0,32$, $p=0,41$) говори да је резидуал нормално дистрибуиран, што је предуслов за употребу модела.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

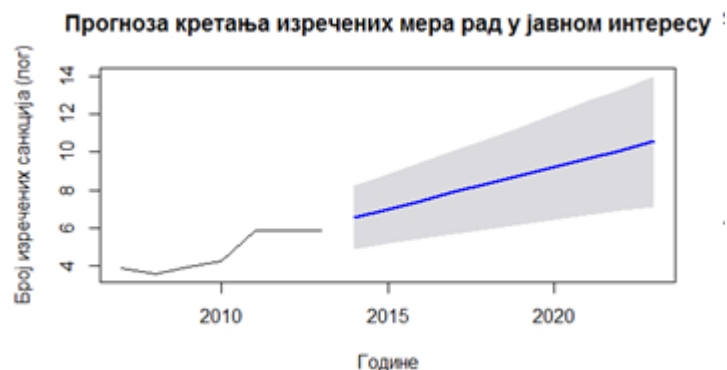

Графикон 28: Линија тренда казне рад у јавном интересу у периоду од 2007. до 2013.год

Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да у свакој јединици времена вредност зависне променљиве порасте у просеку за 44,76%. На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених васпитних мера за наредних 10 година.

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2014.	690,55	127,97	3.726,37
2015.	1.080,44	172,12	6.782,30
2016.	1.690,45	227,32	12.570,89
2017.	2.644,89	296,07	23.627,70
2018.	4.138,20	381,49	44.889,49
2019.	6.474,63	487,47	85.997,20
2020.	10.130,23	618,85	165.826,94
2021.	15.849,78	781,59	321.416,16
2022.	24.798,61	983,06	625.569,05
2023.	38.799,94	1.232,32	1.221.624,39

Табела 16: Прогноза казни рада у јавном интересу у периоду од 2014. до 2023. године

Графикон 29: Прогноза кретања изречених казни рад у јавном интересу

3.7. Одузимање возачке дозволе

Графикон 30: Укупан број казни одузимање возачке дозволе у периоду од 2007. до 2013

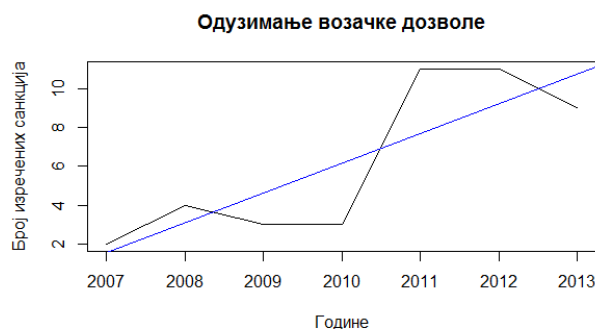
Прелиминарном анализом података идентификован је статистички значајан растући тренд броја одузетих возачких дозвола ($F(5,7)=10,71$; $p=0,02$) у периоду од 2007-2013. год. (за период пре 2007. године не постоје подаци). Модел испуњава претпоставке за коришћење регресионе анализе ($D=0,38$; $p=0,22$). Једначина тренда гласи:

$$Y = 1,536t$$

Модел објашњава 61,81 процената варијација зависне променљиве Y (броја одузетих возачких дозвола). Коефицијент $t=1,54$ ($t(7)=3,27$; $p=0,02$) је статистички значајан на нивоима грешке 0,05 и 0,01.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

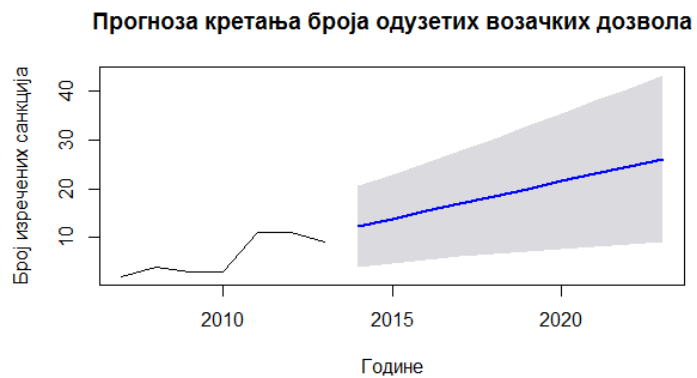
Из једначине тренда, као и из његовог графичког приказа видимо да постоји растући тренд и то такав да се сваке године број изречених казни у просеку повећа за 1,536. На основу дефинисане једначине тренда правимо прогнозу кретања броја изречених казни одузимања возачке дозволе за наредних 10 година.

Графикон 31: Линија тренда за казну одузимање возачке дозволе у периоду од 2007. до 2013. године

Година	Прогноза	Доња граница	Горња граница
2014.	12,28571	3,929407	20,64202
2015.	13,82143	4,715353	22,92750
2016.	15,35714	5,411147	25,30314
2017.	16,89286	6,037695	27,74802
2018.	18,42857	6,610968	30,24617
2019.	19,96429	7,142957	32,78561
2020.	21,50000	7,642632	35,35737
2021.	23,03571	8,116721	37,95471
2022.	24,57143	8,570318	40,57254
2023.	26,10714	9,007311	43,20697

Табела 17: Прогноза броја казни одузимања возачке дозволе у периоду од 2014. до 2023. године

Графикон 32: Прогноза кретања броја одузетих возачких дозвола за период од 2010. године до 2020.године

V део

**УСЛОВНА ОСУДА КАО
ДОМИНАНТАН ТИП
КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ**

*„Добри људи не требају законе да би им било
речено како да се понашају одговорно,
док ће зли људи увијек пронаћи начин да заобиђу законе“.*

Платон

1. Теоријско одређење условне осуде

1.1 Појам условне осуде

Адмонитивне, упозоравајуће или опомињуће кривичне санкције настале су крајем 19. века као замена за краткотрајне казне затвора. Ове санкције користиле су се у случајевима када извршење казне затвора није нужно за постизање сврхе кажњавања. Увођењем условне осуде и судске опомене допринело се развоју специјалне превенције и индивидуализације кривичних санкција за учиниоце лакших кривичних дела.

„Условна осуда је један основ ништења права на казну. Условна осуда је изрицање осуде на одређену казну над лицем, над којим раније није била изречена одређена осуда на казну и истовремено у пресуди кад суд, нашавши, да је то, у смислу закона, целисходно, за потребно узме, садржано наређење одлагања извршења те осуде за одређено време (тзв. време кушње) с тиме, да се она уопште неизврши, ако за поменуто време одлагање извршења на основу одређених околности не буде прекинуто.“¹⁴⁹

„Условна осуда је кривична санкција која се састоји у упозорењу учиниоца и претњи примене казне уколико настави да врши кривична дела.“¹⁵⁰

„Под условном осудом подразумева се кривична санкција која се састоји у изрицању учиниоцу кривичног дела одређене казне и истовремено одлагању извршења те казне на одређено време, под одређеним условима.“¹⁵¹

„Условном осудом суд учиниоцу кривичног дела утврђује казну и истовремено одређује да се она неће извршити, ако осуђени за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне нити дуже од пет година (време проверавања) не учини ново кривично дело. Суд може у условној осуди одредити да ће се казна извршити и ако осуђени у одређеном року неврати имовинску корист прибављену извршењем

¹⁴⁹ Тома Живановић, *„Основи кривичног права Краљевине Југославије – општи део“*, књига 2, Гундулић, Београд, 1937., страна 412.

¹⁵⁰ Наташа Мрвић Петровић, *„Кривично право – општи и посебни део“*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду и Службени гласник, Београд, 2008., страна 157.

¹⁵¹ Бора Чејовић, Мирко Кулић, *„Кривично право“*, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2014., страна 353.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

кривичног дела, не накнади штету коју је проузроковао кривичним делом или не испуни друге обавезе предвиђене у кривичноправним одредбама. Рок за испуњење тих обавеза утврђује суд у оквиру одређеног времена проверавања.¹⁵²

„Условна осуда је специфична кривичноправна мера предвиђена у закону, коју, под законом утврђеним условима и у законом спроведеном поступку, изриче суд кривично одговорном учиниоцу кривичног дела. Састоји се у одлагању изрицања или извршења казне учиниоцу кривичног дела, под условом да за одређено време не изврши ново кривично дело и испуни сам или уз помоћ или надзор других услове који су му постављени од стране суда, у ком случају до извршења казне неће доћи. У противном, условна осуда ће се опозивати и казна изрећи, односно изречена казна извршити.“¹⁵³

„Условна осуда представља могућност дати судији да приликом осуде кривца на казну лишења слободе одређене врсте и трајања или на новчану казну, може наредити да се извршење казне за извесно време одређено законом или пресудом одложи, и да се казна по истеку тога периода без извршења новог кривичног дела одређене врсте или без прекрашаја дужности наложених му пресудом, сматра као издржана или као да није ни постојала, у противном случају да се условна казна има издржати поред тога што ће се за ново дело ако се због њега условна осуда опозива казна изрећи нескраћена (француски систем) или одложити пресуђења самог кривичног дела за извесно време, за које се окривљени ставља на пробу, па ако исту издржи ослобађа се суђења и казне за учињено кривично дело у противном суди му се за оба дела одједном (енглески систем).“¹⁵⁴

¹⁵² „Кривични законик“, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

¹⁵³ Станко Бејатовић, „Условна осуда“, НИО Пословна политика, Београд, 1986., страна 17.

¹⁵⁴ Тихомир Васиљевић, „Условна осуда – историјат установе и систематско излагање с обзиром на југословенско и инострано законодавство“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1935., страна 38.

1.2 Настанак условне осуде

„О настанку условне осуде и саме идеје о овом институту постоје различита схватања. Први зачеци ове мере јављају се још у 13. или 12. веку. О условној осуди и њеним зачецима први пут се говорило на првом конгресу Међународног удружења за кривично право одржаном у Бриселу 1889. године. Тада се утврдило да условна осуда није никаква иновација, те да се докази о њеном постојању могу тражити доста раније и то у списима законика који су настали доста раније. Принс, један од заступника овог схватања, истакао је да се трагови условне осуде могу наћи и у римском праву, те да се принцип одлагања извршења казне уз јемство за добро владање може пронаћи и на тлу Француске и то још у 13. веку.“¹⁵⁵

„Постоје писани трагови да се условна осуда примењивала код црквених судова, према којима су црквене судије закључивале уговор о опроштају казне са окривљенима који су молили за опроштај. Овакви уговори су важили само ако окривљено лице не учини ново кривично дело, а у супротном би се извршавала прва казна заједно са другом. То се може закључити из Бертолусовог текста који гласи: *isti officialis ecclesiae consequerunt facere pacta et conventio nes cum rebillis redemptibus ad obedientiam hoc modo: liberamus et remitemus vobis omnia delicta quias incuristis utque presentem diem, hoc pacto quod si ceaterum similia admittabitis reinedibus in omnes istas senteniae.*“¹⁵⁶

„Дакле према првом схватању, можемо приметити да трагова условне осуде има и у Цицероновим беседама и код Сенеке¹⁵⁷, затим да постоје докази да је у далекој прошлости условно осуђених лица било и на територији Републике Хрватске.“¹⁵⁸

Према другом схватању, које је код нас теоријски општеприхваћено, условна осуда, у смислу како се данас схвата и примењује, није постојала пре 19. века. Несумњиво је да

¹⁵⁵ Тихомир Васиљевић, „Условна осуда – историјат установе и систематско излагање с обзиром на југословенско и инострано законодавство“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1935., страна 48.

¹⁵⁶ Рајка Купчевић, „Мјесто и значај установе условне осуде у савременом кривичном праву“, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 7., 1959., страна 116.

¹⁵⁷ Арон Нинчић, „О условној осуди“, Право, 1881., страна 17.

¹⁵⁸ Јосип Шиловић, „Студије о реформи Хрватског казнога законика и увјетна осуда“, Загреб, 1910., страна 48 („Мисао на којој почива институт увјетне осуде познат бијаше и у нашем старом праву, мисао наиме, да се казном имаде реагирати против злочинца истом онда, када га иначе није могуће одвратити у будуће од зла, док му се имаде насупрот казна опростити, ако се и без ње поправи“).

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

се у историји права могу наћи примери условне осуде, али они са данашње тачке гледишта не могу представљати ништа фундаментално, јер су у то време, ову установу судови примењивали без икаквих правила и закона и искључиво као изузетак.

Институт условне осуде какву познаје данашње право, не можемо дакле посматрати кроз призму стару неколико векова, јер првобитни облици ове мере нису имали законско утемељење, нису се заснивали на писаним правилима, нису имали критеријуме за примену, па су се примењивали и за најтежа кривична дела, што у данашње време није могуће.

„У првој половини 19. века, условну осуду у данашњем смислу срећемо у пракси Енглеских суда. Већ 1820. године у Енглеској сусрећемо онезакоњену праксу судава који су доносили одлуке о прекидању кривичног поступка са правом судије да настави кривично гоњење и изрекне казну ако се то покаже као неопходно.“¹⁵⁹

Енглеска се сматра колевком условне осуде и то није без разлога. Наиме, први случајеви примене условне осуде од стране судава јавили су се управо у овој држави и то од стране судије Хила. Овај судија је у периоду од 1842. године, па све до 1854. године изрекао 417 условних осуда. Он је ову меру одређивао искључиво малолетним лицима за које је веровао да нису у потпуности прешли на страну криминала и да за њихово поправљање има још шансе. Он је малолетне преступнике предавао лицима која су се о њима старала и одлагао изрицање пресуде. Уколико малолетна лица нису чинила нова кривична дела, онда су у потпуности ослобађана од казне, а уколико би поновили кривично дело, казна би се изрицала кумулативно за оба кривична дела.

Увидевши добре резултате оваквог вида кажњавања, ускоро су и друге судије почеле са сличном праксом. Напокон, појавио се и први акт који је регулисао ову меру. *Summary Jurisdiction Act* из 1879. године први је регулисао питање условне осуде на подручју Енглеске. Неколико година касније, тачније 1887. године, донет је још један акт који је регулисао ово питање, односно ову санкцију – *Probation of First Offenders Act*. Овај акт уредио је питање условне осуде и њене примене доста детаљније у односу на претходни законски текст. Прописано је да се условна осуда не може изрећи лицу које

¹⁵⁹Богдан Златарић, „Стављање на кушњу уз надзор и помоћ као једна хумана и рационална кривичноправна санкција“, Архив за правне и друштвене науке, број 2, Београд, 1954., страна 204.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

је раније осуђивано нити се могла ова мере применити на лица која су учинила кривична дела за које је забрањена казна затвора преко две године.

И поред свега наведеног, највећи помак по питању формалноправног регулисања условне осуде учињен је 1907. године доношењем *Probation of Offenders Act* где је законски регулисано постојање плаћених службеника за вршење надзора над условно осуђеним лицима.¹⁶⁰

Условна осуда се на територији Сједињених Америчких Држава почела развијати на један мало необичан начин. Наиме, обућар по имену *Johan Augustus* из Бостона, био је први недржавни службеник који је водио бригу, пружао заштиту и спроводио надзор над условно осуђеним лицима. Он је давне 1841. године, дао јемство за неколико оптужених лица, која су се за време проверавања толико поправила да су уместо казне затвора добили новчану казну. За 18. година, колико је *Augustus* водио рачуна о пунолетним и малолетним преступницима, успео је да ослободи скоро 2.000 лица (тачније 1.946, од којих је 1.152 мушкараца и 794 жене). Због добрих резултата, ускоро је ова материја и дефинисана првим законским актом који је првобитно важио само за територију Бостона. Тај акт донет је 1868. године. Десет година након тога, 1878. године, донет је други закон којим је важење ове установе пренето на целу територију *Massachusetts-a*, да би се касније ова мера изрицала на територији САД-а. Посебна новина учињена доношењем ових законских прописа јесте била то што је за сваки случај условног осуђивања одређиван и *state agent* или *probation officer* који је био задужен да води бригу и надзор над условно осуђеним лицима.

За разлику од англоамеричног начина дефинисања и стварања условне осуде, континентални систем условне осуде развијао се на мало другачији начин. Овај систем условне осуде није имао своју претечу у пракси судова, те се развијао по узору на претходно објашњени систем условне осуде.

Доношењем Закона о одлагању извршења изречене казне, 31. маја 1888. године, Белгија је била прва држава са континенталним правним системом која је увела ова институт у

¹⁶⁰ Видети више: Душан Цотић и др., „Условна осуда, судска опомена и ослобађање од казне“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1975., страна 28 и Станко Бејатовић, „Условна осуда“, НИО Пословна политика, Београд, 1986., страна 26.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

своје законодавство.¹⁶¹ Ипак мора се напоменути да је Француска била држава која је прва разматрала увођење условне осуде. Француска је већ 1884. године имала пројекат Закона о прогресивном отежавању казне у случају поврата и њеног олакшавања у случају првог деликта. Творац овог закона био је Беранже. Међутим, услед дуготрајне процедуре усвајања, овај закон је усвојен тек 26. марта 1891. године и то под називом Закон о олакшавању и отежавању казни.

Француски начин дефинисања условне осуде није се много разликовао од белгијског начина дефинисања. Једина разлика била је у условима за одлагање извршења казне. Беранжеов закон дозвољава условно одлагање извршења казне без обзира на његово временско трајање, док белгијски закон ограничава примену условне осуде на казну затвора у трајању до 6 месеци.

Условна осуда уведена је у Италији (1904. године), у Египту (1904. године), Данској (1905. године), Јапану (1915. године), Шведској (1906. године), Швајцарској (1908. године), Мађарској (1908. године), Шпанији (1908. године), Финској (1918. године) и слично. Посебну пажњу привлачи озакоњење условне осуде у Немачкој које се догодило тек 1953. године. Полемике око увођења условне осуде у Немачкој започеле су још 1888. године, али због великих критичара ове установе процедура усвајања закона који регулишу ову материју потрајало је доста дуже него што се очекивало.

Да је ово питање тренутно актуелно и да је овој санкцији посвећено јако много пажње може се приметити из тога што се управо ово питање нашло на дневном реду многих конференција. Тако је на IV конгресу одржаном у Петрограду 1890. године расправљано о условној осуди и о условима када се она може користити.

¹⁶¹ Заслуга за увођење условне осуде у белгијски законодавни систем као кривичне санкције, припада белгијском министру правде Jules le Jeune који је следећим речима објаснио разлоге увођења условне осуде. „Имаде много људи, за које се сва тежина казни, налази већ у самој осуди, изреченој против њих. Имаде их које помисао на своје миле и драге, изручене њиховим избивањем гладу и невољи, мучи у затвору, да трпе много више него ли су заслужили. Ту затвор ријетко узрокује морални поправак, а веома често деградира затвореника и приправља за припад. Затвор није свагда нужен за експијацију, док је морална депресија, што је осјети морално чувство, друштвена погибел. Стога мисли влада да мора закон овластити суца, да одгоди наступ казни кад буде мислио да се окривљени може уврстити међу оне људе, за које довољна казна срамота и страх, што но су их претрпјели због саме осуде“. Даље објашњавајући разлоге рађања овакве идеје, рекао је: „Хоћете ли да Вам кажем гдеји када ми се родила мисао, да Вам поднесем ову основу закона. Та ми се мисао родила, када сам као министар правде имао да одлучим о хиљадама молби за помиловање, које готово све долазе од сиротиње, гдје сам видео ужасну слику: оце обитељи, матере обитељи, за које је затвор жиг срамоте, за које он значи биједу и глад за њихово сиромашно огњиште, за њих је он дефинитивно губитак њихове дјеце.“ Више видети: Јосип Шиловић, „Казнено право“, Свеучилиште у Загребу, Загреб, 1920., страна 175 и 176.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

„Први конгрес међународног удружења за кривично право одржан 1889. године у Бриселу, у делу расправе о замени и тражењу алтернативе краткорочним казнама лишења слободе разматрана је и условна осуда.“¹⁶²

У Лондону, 1925. године, у окриву XX међународног конгреса за казне и њихово извршење вођена је дискусија о проблемима везаним за организованост државе и друштва и њихове спремности за примену условне осуде.

„Да краткорочне казне лишења слободе не представљају економску и социјалну погодност за друштво и да их је неопходно заменити условном осудом, био је закључак и Другог конгреса Организације Уједињених Нација за спречавање злочина и поступање са деликвентима одржаном у Лондону, 1960. године.“¹⁶³

1.3 Развој условне осуде у законодавству

Републике Србије – кроз историју

„У Југославији се условна осуда озаконила релативно касно и то због тога што правно подручје које је обухватала Југославија није било унификовано. Први трагови условне осуде јављају се у Шестој свесци Ткалчићевих споменика слободног и Кр. града Загреба и ту се помиње да је осудом од 27. августа 1451. године осуђен загребачки грађанин Тома Чеден, што је градског суца Николу ударио секиром по лицу и чупао му браду, на глобу од 10 марака, а у случају неутјеривости на губитак руке, али је на молбу духовних и световних поштених људи, а напосве и на молбу повређеног суца помилован под увјетом да никада више тога или што слично не учини, јер ће иначе бити за оба дела по закону кажњен. Поред тога, и осуда од 27. маја 1457. године одређује да се Антун син Ђуре Дедића затечен у крађи дрва у шуми синова покојног Блажа суца, због које би крађе морао бити обешен, али на молбу поштених људи, опрашта се за први пут Антуну та казна под увјетом да никад слично ништа не учини и

¹⁶² Миленко Веснић, „Први конгрес Међународног удружења за кривично право“, Београд, Просветни гласник, 1889., страна 423-430.

¹⁶³ Богдан Златарић, „Други конгрес УН за спречавање злочина и поступање са преступницима“, Наша законитост, Београд, број 11-12, 1960., страна 65.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

да наведено зло дјело пожали, јер почини ли још једном што слично, казниће се по заслуги.“¹⁶⁴

„Формалноправно гледајући, на територији Југославије, условна осуда се прво појавила на територији Србије. Још давне 1906. године тадашњи министар правде указао је на важност условне осуде и замену краткорочних казни лишења слободе управо овом санкцијом. Нацрт законског пројекта о условној осуди сачинио је проф. др Божа Марковић, због чега се он и сматра творцем и покретачем овог института у нашој држави.“¹⁶⁵

Први пројекат о условној осуди у нашој држави називао се Наснова закона о условној осуди. Садржала је 9 чланова и углавном се ослањала на француско-белгијски систем условне осуде.¹⁶⁶

Усвајање овог пројекта закона и увођење условне осуде у законодавство Србије потрајало је дуго из разлога што је предлог прво био упућен Државном савету, али је одбијен. Без обзира на то, министар правде је овај предлог упутио у Народну скупштину и то 15. новембра 1906. године. Ни Народна скупштина није дати предлог озаконила, јер је дошло до пада владе, а нова влада се није заинтересовала за овај предлог. Након тога, дошло је до балканских ратова, па до Првог светског рата, тако да је условна осуда своје озаконење дочекала тек у Кривичном закону од 27. јануара 1929. године.

Тако можемо закључити да су адмонитивне, упозоравајуће кривичне санкције су уведене у нашој држави Кривичним закоником Краљевине Југославије из 1929. године, иако је њихово увођење предложено још Пројектом Закона о условној осуди Краљевине Србије из 1906. године. Такође, изузетак је представљала Војводина, где је

¹⁶⁴ Јосип Шиловић, „Студије о реформи хрватског казног закона и увјетна осуда“, Загреб, 1910., страна 49-55.

¹⁶⁵ Метод Доленц, „Божа Марковић покретач институције условне осуде“, Архив за правне и друштвене науке, број 5-6, Београд, 1939., страна 1.

¹⁶⁶ „Наснова закона о условној осуди“, Архив за правне и друштвене науке, број 2, Београд, 1906., страна 129-157 (Наснове закона подељена је у три дела, где први део садржи опште разлоге за увођење условне казне, други који садржи упоредну анализу англо-америчног и француско-белгијског система условне осуде и објашњење због чега се наша држава одлучила за француско-белгијски систем и трећи део који се односи на посебна питања везана за примену условне осуде и њене конкретне примене. У склопу овог закона било је прописано да се условна осуда може изрећи уместо казне затвора у трајању од године дана или новчане казне без обзира на њен износ. Приликом одлучивања о условној осуди гледао се узраст учиниоца, ранији живот учиниоца, тежина учињеног дела, држање учиниоца након учињеног дела, олакшавајуће околности и слично. Такође је било предвиђено да време проверавања може да траје од годину дана до пет година. Опозивање условне осуде је предвиђено да буде обавезно и факултативно...).

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Још важило угарско кривично право па је условна осуда је уведена 1908. године. На територији Хрватске условна осуда је озакоњена 1916. године и то 26. јула у Основи закона о увјетном осуђењу. Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора озакоњиле су условну осуду исто када и Србија, дакле тек 1929. године.

„Теоријски гледано, развој условне осуде у Србији се може поделити у три периода. Прва период обухвата период саме идеје о условној осуди и почиње од 1906. године. Након тога, 1910. године сачињен је и пројекат Кривичног закона за Краљевину Србију која није дозвољавала примену условне осуде за повратнике. Пројекат Кривичног законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1922. године у потпуности прихвата условну осуду, али није био усвојен све до доношења Кривичног законика за Краљевину Југославију из 1929. године. У овом закону, условна осуда се одређивала према француско-белгијском систему, али је ипак предвиђала заштитни надзор који је тада прописивао англо-амерички систем условне осуде, те стога можемо рећи да представља неку комбинацију између ова два система пробације.

Други период у развоју условне осуде почиње након Другог светског рата. Посебно у савршавање ове установе, у смислу данашњег и савременог важења ове мере, учињено је 1951. године када је дефинисано да се условна осуда може одредити уместо казне затвора до две године или новчане казне, битну улогу су играли и ранији живот учиниоца, ранија кажњавања и слично. Поред наведеног, уз изрицање условне осуде када је то неопходно, било је могуће прописати и надокнаду штете, док овај Закон није предвиђао заштитни надзор. Нове промене у кривичном законодавству по питању условне осуде, долазе усвајањем Кривичног законика СФРЈ из 1976. године. Овај Законик условну осуду дефинише као самосталну кривичну санкцију. Законодавац процењује да време проверавања треба да траје од 1-5 година, те да у том периоду условно осуђено лице не сме учинити ново кривично дело. Такође треба напоменути да се у периоду важења овог Законика може приметити да постоје две врсте условне осуде, условна осуда и условна осуда са заштитним надзором. Овим Закоником се није прописао начин извршења заштитног надзора, него је то остављено да ураде

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

републичка и покрајинска власт, што је уједно и разлог што ова установа у том периоду није заживела.¹⁶⁷

Трећи период у развоју условне осуде наступа од тренутка формирања посебних република на територији Југославије, па до данашњег периода. Данас, на територији Републике Србије, условну осуду схватамо као самосталну кривичну санкцију која се најчешће изриче. Условна осуда је санкција која се изриче када је забрањена казна затвора у трајању од две године или новчана казна и то у случајевима када се очекује да ће се сврха кажњавања у потпуности постићи уколико се према учиниоца лакшег кривичног дела не примени казна него упозорење уз претњу казном.

2. Условна осуда и њен однос са другим кривичним санкцијама

2.1 Условна осуда и казна затвора

Напретком и све прогресивним развојем друштва дошло се до закључка да се сврха кажњавања не може постићи искључиво применом казне и да казни треба тражити алтернативу. Индивидуализација казне поставила се као главни циљ пред науку кривичног права. Сви кривци нису једнаки, сви учиниоци кривичних дела се разликују па зато треба тражити погодне начине за прилагођавање кривичних санкција учиниоцима кривичних дела. То није из разлога што се жели бити што хуманији према преступницима, него из разлога што се жели остварити сврха кажњавања и спровести изречена казна што је боље могуће.

Казна затвора се почела јако често изрицати. Телесне казне под притиском теоретичара избачене су из система кривичних санкција, док се новчана казна примењивала исто толико често као и казна затвора, али њена сврха кажњавања и њена репресивност одувек су се доводили у питање. Новчане казне ни од окривљеног ни од друштва нису се сматрале као довољно репресивно средство. Поред тога, због лоше финансијске

¹⁶⁷ Зоран Илић, „Заштитни надзор условно осуђених лица – алтернатива која обећава“, Превенција и третман поремећаја понашања, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 2010., страна 217-238.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

ситуације државе, али и лоше организованости друштва, новчана казне се јако често није могла ни наплатити, па је онда и она прерастала у затвор. Дакле, крајњи резултат је био у потпуности исти – казна затвора.

Једина казна која је задовољавала сврху кажњавања, према схватањима друштва, била је казна затвора. Тако је казним системом загосподарила ова казна. У 19. веку уочава се пораст криминалитета у свим државама Европе. Анализом учинилаца кривичних дела, уочило се да је дошло до пораста ситног криминалитета. С обзиром на то да се учиниоцима ситног криминалитета изрицала казна затвора она је у тим случајевима морала, због принципа праведности и сразмерности, бити краткотрајна.

Убрзо након овога, установљено је да су затвори почели да се пуне великом брзином. Постојало је становиште да је држава некада празнила затворе, тако што је или телесно кажњавала или изрицала смртну казну или пуштала преступника на слободу уз новчану казну, а сада пуни затворе.

Анализом ове појаве, појаве пораста ситног криминалитета и владавине краткотрајног затвора, установило се да криминална статистика показује где је проблем. Проблем је препознат код поврата. Наиме, кривична дела су најчешће чинила лица која су била повратници. Уочава се да се применом краткотрајне казне затвора заправо фабрикују преступници. На послетку, дошло се до закључка или да казна затвора не ваља или да не ваља нешто у њеном начину извршавања.

Већ тада било је јасно да је краткотрајно лишење слободе погубно за даљи развој друштва, да погодује ширењу криминалне инфекције и да му треба наћи алтернативу.¹⁶⁸

„Краткотрајном казном затвора сматра се најчешће она казна затвора до шест месеци.“¹⁶⁹ Краткотрајном затвору приговара се много тога. Пре свега сматра се да краткорочни затвор јесте таква санкција да учиниоца кривичног дела уопште не застрашује. Казна да би засташивала она мора бити или дуга или са високим степеном репресивности. Краткотрајна казна лишења слободе нема ни једно ни друго обележје. Оваква казна, може имати само генералну превенцију, јер затвор може имати ефекта

¹⁶⁸ Видети више: Chris Taylor, „*The disclosure sanctions review: another missed opportunity?*“, *The International Journal of Evidence & Proof*, July 2013, Vol. 17, No. 3, p 272-283.

¹⁶⁹ Наташа Мрвић Петровић, „*Краткотрајне казне затвора у пракси судова у Републици Србији*“, Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет, Министарство правде Републике Српске, Град Бања Лука, Универзитет у Бањој Луци, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2014. страна 308.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

само на онога ко није био у њему и не зна са сигурношћу, него само претпоставља, како је тешко бити лишен слободе. Док лица која су била у затвору, која су издржала краћу казну затвора, не вреди поново слати на издржавање такве казне, јер се тако неће постићи сврха кажњавања. Само повећавањем дужине трајања казне затвора може се постићи адекватна сврха примене ове казне.

За свега неколико дана или месеци, казна затвора не може да поправи учиниоца кривичног дела, напротив може само да створи контра ефекат. Надаље, провођењем кратког времена у затвору, кажњено лице неће постати безопасно, него ће се само та безопасност одложити на тај период колико је лице затворено. По изласку из затвора, са правом се може очекивати да се преступник врати старим навикама.

Уласком у затвор, осуђено лице неће добити одговарајући третман који ће га едуковати да више не чини кривична дела, већ напротив, повезаће се са другим осуђеницима и можда створити нови круг пријатеља. Такво кримогено окружење даје негативне ефекте по питању ресоцијализације учинилаца кривичних дела. Овај проблем би био доста лакши уколико би се саградиле посебне затворске јединице за лица краткотрајно лишена слободе, али то би изискивало велика финансијска средства, на шта наша држава још увек није спремна. Поред великих новчаних средстава, неопходно би било наћи и људске ресурсе обучене за рад и едукацију, саветовање, лица краткотрајно лишених слободе.

Краткотрајни затвор јесте и санкција која негативно утиче и на углед осуђеног, углед његове породице, али и на егзистенцију исте. На тај начин, краткотрајним затвором друштво ништа не добија, а морална и економска будућност тих затвореника тешко је компромитована и може да има страшне реперкусије на морални и економски живот самог друштва. Осим тога, ако се и кривац остави на страну, његова породица без велике потребе долази у незавидан положај, а често пада на терет друштва. Тако има много да се изгуби, а ништа да се добије осуђујући извршиоца ситних дела на затвор.¹⁷⁰

Краткотрајно лишење слободе није мучење само учиниоца кривичног дела и његове породице, него и државе и њених грађана. Лица која су запослена у казним заводима такође имају велике муке при организацији рада казног завода због лица која долазе и одлазе из затвора задржавајући се у њему мали временски период. Казна затвора је

¹⁷⁰ Видети више: Enriko Pessina, „Излагање на конгресу за казнене заводе“, Петроград, 1890., страна 507.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

најскупља казна, те због тога и држави не иде у прилог да затвори буду пуни, а то у прилог не иде ни њеним грађанима. Поред штете коју су претрпели вршењем кривичног дела, грађани треба да плате и веће пореске намете због трошкова издржавања великог броја затвореника.

Посматрајући све наведене мане краткотрајног лишења слободe, са разлогом се поставља питање да ли треба оваква санкција уопште и да постоји. Уклањање овакве санкције из система кривичних санкција не би било оправдано и било би на данашњем ступњу друштвеног развоја незамисливо. Укидањем краткотрајене казне затвора извршиоце ситних кривичних дела довели бисмо у неповољан положај, јер би се за лакша кривична дела изрицала дужа казна затвора, а то свакако није у складу са начелом праведности и сразмерности.

„На унапређењу казне затвора непрекидно се ради. Област извршења кривичних санкција у Европској заједници карактерише, поред осталог, и појачана активност на: заштити људских права затвореника, успостављању јединствених стандарда у поступању са затвореницима, обезбеђивању услова у којима ће се извршавати казна лишења слободe и дефинисање програма који ће давати најбоље ефекте у процесу извршења кривичних санкција. Уједињене Нације су педесетих година XX века, након више препорука, донеле Стандардна минимална правила о поступању са затвореницима и он је представљао базу за правно уређење свих националних затворских система.“¹⁷¹

„Касније су доношене разне декларације, конвенције, препоруке и сл., а све у циљу постављања општих принципа и правила ефикасног организовања извршења кривичних санкција, уједначавање услова извршења казне затвора, спровођење садржајног и научно заснованог третмана, изградња механизма заштите лица лишених слободe, развијање савремених модела управљања затворима и сл. Све те активности треба да допринесу ефикаснијој борби друштва против криминала.“¹⁷²

Природан закључак који се намеће након свега јесте да казну краткотрајног затвора не треба укинути, али треба ограничити. Наиме, треба је заменити неком погоднијом

¹⁷¹ Наташа Мрвић –Петровић, „Кривична казна затвора“, Војноиздавачки завод, Београд, 2007., страна 181-182.

¹⁷² Симеуновић-Патић Биљана, Стевановић Зоран, „Европски стандарди у извршењу казни“, Контрола криминалитета и европски стандарди: стање у Србији, Институт за криминологију и социологију истраживања, Београд, 2009., стр.178-201.

кривичном санкцијом, која ће бити доста рационалнија, а постизати исту сврху кажњавања. То је свакако условна осуда, са или без заштитног надзора.

2.2. Условна осуда и новчана казна

Најчешће изрицана кривична санкција несумњиво јесте условна осуда, међутим, казна која се најчешће изриче јесте новчана казна. Поред тога што се најчешће изриче, новчана казна представља и казну која је најстарија.

„Новчана казна се састоји у плаћању одређеног новчаног износа у корист државе. На основу тога можемо да видимо и једну сличност са условном осудом. У склопу условне осуде, суд такође може одредити обавезу да се надокнади причињена штета, те стога и условна осуда и новчана казна представљају један вид имовинских санкција.“¹⁷³

За одређивање висини новчане казне у нашем кривичном право користи се систем „дани – новчана казна“ и износ новчане казне одређује се на основу имовинског стања учиниоца кривичног дела и то тако што се прво утврди односно одмери казна у временском трајању тј. у данима, а затим се утврде укупни приходи осуђеника. Након тога, од укупних прихода одузму се укупни расходи и тај износ до кога се дође дели се са бројем дана у месецу или години – тако се долази до вредности једног дана. Уколико лице које је осуђено на новчану казну, не плати исту, та казна прераста у казну затвора. Ово би представљало још једну сличност између новчане казне и условне осуде.

„Новчана казна се може изрећи на следећи начин: до шездесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три месеца; од тридесет до сто двадесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до шест месеци; од шездесет до сто осамдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до једне године; од сто двадесет до двеста четрдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до две године и најмање сто осамдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три година. Према томе, можемо закључити да се наш законодавац определио да се новчана казна може изрећи за кривична дела за која је запређена казна затвора до три

¹⁷³ Миролуб Томић, „Новчана казна и условна осуда (нова решења и досадашња искуства у примени)“, XLIII Саветовање Удружења за кривично право и криминологију СЦГ, стране 111-128.

година, док се условна осуда изриче за кривична дела за која је утврђена казна затвора до две године.¹⁷⁴

2.3. Условна осуда и судска опомена

Условна осуда и судска опомена представљају мере упозорења односно адмонитивне санкције. То су санкције које се у многоме разликују од других кривичних санкција, па су због своје различитости и заједничке сличности сврстане у мере упозорења.

Ове кривичне санкције сличне су по томе што се обе изричу учиниоцима лакших кривичних дела, односно учиниоцима ситног или багателног криминалитета. То су дакле мере реаговања на учиниоце кривичних дела који немају криминогена својства, криминогену прошлост нити има изгледа да ће у будућности чинити кривична дела. Према томе можемо закључити да су то лица која нису склона рецидиву кривичних дела.

Треба напоменути да је законодавац предвидео да се ове две мере упозорења могу изрећи искључиво пунолетним учиниоцима кривичних дела. За малолетне учиниоце кривичних дела, законодавац је одредио васпитне мере, или рецимо уместо судске опомене прописао судски укор који је по својој садржини исти као судска опомена. Код искључења могућности примене условне осуде на малолетне учиниоце кривичних дела постоје оправдани разлози за овакав поступак законодавца. Наиме, њеним увођењем за старије малолетнике, још више би се нагласио карактер казне малолетничког затвора.

И судска опомена и условна осуда као једине две мере упозорења имају исту сврху и суштину. Кривични законик Републике Србије у члану 64. прописује „да је сврха условне осуде и судске опомене у томе да се према учиниоцу лакшег кривичног дела не примени казна када се може очекивати да ће упозорење уз претњу казне (условна осуда) или само упозорење (судска опомена), довољно утицати на учиниоца да више не врши кривична дела.“¹⁷⁵ На основу става законодавца можемо приметити да се и једна

¹⁷⁴ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html посећено 11.09.2015.

¹⁷⁵Ибид.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

и друга санкција користе у случају када се очекује да сврха кажњавања буде постигнута без примене казне, путем прекора или прекора уз претњу казном и истовремено упозоравајући кривично одговорног учиниоца кривичног дела да убудуће не врши кривична дела, јер ће у противном бити кажњен строжије. Према томе, можемо закључити да сврха мера упозорења није избегавање примене кривичне санкције него примена мера за заштиту друштва од криминалитета и ресоцијализацију деликвената без примене ефективне казне. Уколико се ипак утврди да се применом адмонитивних санкција није постигла сврха кажњавања, примениће се краткотрајна казна затвора.

Јако велика сличност може се уочити и код неопозване условне осуде и судске опомене. И једна и друга имају исто правно дејство. Дакле, у конкретном случају обе ове мере остају само вид упозорења. На крају излагања о сличностима ове две мере, мора се напоменути и то да су обе настале као замена краткотрајним казнама лишења слободе, али и да су то кривичне санкције које најдоследније спроводе начело хуманости. Примена мера упозорења није спојена ни са принудом, ни са било каквим видом понижавања, не нагриза нити умањује вредност ниједног кривичног добра, нити јавно жигоше учиниоце кривичних дела. Ово све произилази из тога што се сматра да су то лица која нису подложна вршењу кривичних дела него да су „случајни преступници“ и да су учинили кривична дела ситног односно багателног криминалитета. Главна идеја водила мера упозорења јесте пре свега специјална превенција и противречење идеји одмазде. Са правом се може рећи да су то најблаже кривичне санкције, а то се може приметити и по томе што се судска опомена изриче решењем, а не пресудом као све остале кривичне санкције.

Начин изрицања наведених мера упозорења није једина разлика између условне осуде и судске опомене. Наизглед сличне санкције имају и низ других разлика.

„Садржина условне осуде састоји се у одлагању изрицања и извршења казне за одређено време и под одређеним условима уз могућност изрицања и извршења тако одложене казне. Она је с обзиром на то условна замена казне. Насупрот томе, судском опоменом се врши замена казне и то без њеног утврђивања и изрицања и без могућности њеног извршења уопште. Значи, судска опомена се изриче уместо казне и то без икаквог даљег услова. Она је за разлику од условне осуде, безусловна замена

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

казне. Она је безусловна и неопозива и извршава се у моменту објављивања одлуке о њеном изрицању.“¹⁷⁶

Приликом изрицања условне осуде, поред обавезног услова да се не учини ново кривично дело, суд условно осуђеном лицу може наложити и низ других обавеза или му може одредити заштитни надзор. Оваква могућност код судске опомене не постоји.

Постоји још једна разлика између условне осуде и судске опомене. За кривична дела за која је утврђена казна затвора у трајању до две године могуће је изрећи условну осуду. За разлику од тога, ако је утврђена казна затвора до годину дана или новчана казна, може се изрећи судска опомена.

На основу детаљне анализе сличности и разлика између условне осуде и судске опомене, можемо закључити да су те две мере јако сличне, а у суштини јако различите, те је неопходно да у нашем правном систему постоје и једна и друга, јер је то нужна последица реализације принципа индивидуализације кривичне санкције. Условна осуда треба да се примењује онда када суд оцени да ће реална претња казном постићи сврху кажњавања, али да је условно осуђено лице неопходно ставити на проверавање, јер је у питању личност која је по процени суда нестабилна, подложна спољним утицајима, утицајима средине, друштва, те нема унутрашњу снагу отпора. Међутим, таква личност треба да буде осетљива на претњу казном. За изрицање судске опомене суд треба да се одлучи када је у питању лице које није склоно чињењу кривичних дела те је дело које је учинио производ утицаја неповољних спољних околности. То лице треба да има јако развијене социјално-етичке ставове и да има јак механизам одбране од штетних понашања и утицаја околине.

2.4 Условна осуда и васпитне мере

Условна осуда је санкција која је предвиђена за примену према пунолетним учиниоцима кривичних дела. Међутим, код овог правила постоји и један изузетак, а то

¹⁷⁶ Жељко Хорватић, „Судска опомена, Нова мјера у нашем кривичном законнику“, Наша законитост, Загреб, број 7-8, 1963., стране 328-342.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

је да се условна осуда у неким посебним случајевима може применити и на малолетне учиниоце кривичних дела, за које су иначе предвиђене васпитне мере.

Васпитне мере које прописује члан 11. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹⁷⁷, јесу: васпитне мере упозорења и усмеравања, васпитне мере појачаног надзора и заводске васпитне мере. „Општа сврха васпитних мера и малолетничког затвора јесте у томе да се надзором, пружањем заштите и помоћи, као и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малолетника, на васпитавање и правилан развој његове личности како би се обезбедило поновно укључивање малолетника у друштвену заједницу. Општа сврха васпитних мера умногome се разликује од опште сврхе изрицања условне осуде.”¹⁷⁸

Као заједничка карактеристика условне осуде и васпитних мера јавила се њихова хуманости и васпитност, као и присутност разних несудских органа који имају велику улогу у васпитању, едукацији, саветовању и ресоцијализацији учинилаца кривичних дела, било да су пунолетни или малолетни.

Поред изнетих сличности, условна осуда као мера упозорења и васпитне мере имају и низ разлика. То се преваходно огледа у томе што се не примењују према истој категорији лица. Условна осуда се може применити на пунолетне учиниоце кривичних дела, док се васпитне мере примењују на лица која нису навршила 18. година. Међутим, ту постоји један изузетак. Уколико је малолетно лице учинило кривично дело као старији малолетник, а у тренутку суђења и доношења одлуке има навршених 21. годину живота, таквом лицу се може изрећи условна осуда.¹⁷⁹

Битна разлика између условне осуде и васпитних мера јесте и у начину вођења кривичног поступка. Кривични поступци према малолетним лицима одликују се низом специфичности. Искључење јавности у кривичним поступцима према малолетницима, само је једна у низу од свих разлика које постоје.

¹⁷⁷ „Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица“, Службени гласник Републике Србије, Београд, број 85, од 06.09.2005.

¹⁷⁸ „Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица“, Службени гласник Републике Србије, Београд, број 85, од 06.09.2005.

¹⁷⁹ Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Кжм. 69/05 од 31. јануара 2006. године - Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2006, Интермех, Београд.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Броју осуђених малолетних лица према изреченим кривичним санкцијама представљен је у табели која следи да би се имао комплетан увид у броју малолетних лица на територији Републике Србије који су у периоду од 2004. године до 2013. године вршили кривична дела. Јасно се може уочити да се и на малолетне учиниоце кривичних дела најчешће примењују мере упозорења и усмеравања и мере појачаног надзора.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица	Број лица
Осуђена малолетна лица, по изреченим кривичним санкцијама										
РЕПУБЛИКА СРБИЈА										
Укупно	1983	2234	1566	1996	2229	1902	1640	2290	2302	2648
Млађи малолетници	688	763	490	830	992	791	670	979	984	1094
Дисциплинске мере (мере упозорења и усмеравања)	368	360	204	405	468	363	316	452	460	471
Мере појачаног надзора	298	377	255	385	460	387	320	467	472	559
Заводске мере	22	26	31	40	64	41	34	60	52	64
Старији малолетници	1295	1471	1076	1166	1237	1111	970	1311	1318	1554
Малолетнички затвори	10	7	17	30	17	19	5	13	2	8
Дисциплинске мере (мере упозорења и усмеравања)	568	617	383	481	479	471	431	562	535	651
Мере појачаног надзора	659	793	605	614	684	573	509	692	728	818
Заводске мере	58	54	71	41	57	48	25	44	53	77

Табела 18: Укупан број осуђених малолетних лица по изреченим кривичним санкцијама у периоду од 2004.године до 2013.године

„Облици институционалног третмана могу бити веома различити и зависе од личних особина малолетника и карактера предузете вансудске или судске мере, која се доноси зависно од личности и претпоставке о врсти третмана, који би морао бити адекватан и довољан да изврши поправни утицај. У неким случајевима је довољно, ако се малолетнику укаже на штетност његовог понашања или ако се упозоре родитељи на одговорност за повећано вођење бриге о понашању својих најмлађих чланова. У другим случајевима се тражи вођење разговора, установљавање појачаног надзора, обезбеђивање учења под надзором васпитача, организовање рекреативне, забавне и културне активности или друге мере сличног карактера. Ове и овакве мере се много форсирају у савременој пракси преваспитавања малолетних деликвената и

пределиквената, јер се сматра да се помоћу њих може извршити корекција неприлагођених или недовољно прилагођених малолетника.¹⁸⁰

2.5 Условна осуда и рад у јавном интересу

„Савремено кривично право намеће обавезу сталног усавршавања казног система те стога се у кривична законодавства и уводе условна осуда и казна рада у јавном интересу.“¹⁸¹ У већини држава ове санкције се сматрају алтернативним санкцијама и бележе јако позитивне ефекте примене.¹⁸²

Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника у ванзаводске санкције и мере, прописане и засноване на Закону о извршењу ванзаводских санкција, убрјаја:

- „1) одлагање кривичног гоњења према одлуци јавног тужиоца;
- 2) забрана напуштања стана;
- 3) забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем;
- 4) казна затвора у просторијама у којима осуђени станује;
- 5) казна рада у јавном интересу;
- 6) условна осуда са заштитним надзором;
- 7) условни отпуст уз надзор;
- 8) пружање помоћи лицу после извршене казне затвора;
- 9) спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима“.¹⁸³

¹⁸⁰ Милан Милутиновић, „Криминална политика“, Савремена администрација, Београд, 1984., страна 259.

¹⁸¹ Видети више: Соковић Снежана, „Алтернативне кривичне санкције и мјере превенције криминалитета“, Казнено законодавство и превенција криминалитета, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2008.

¹⁸² Видети више: „*Shame stigma and crime: Evaluating of efficacy of shaming sanctions in criminal law*“, Harvard Law Review Vol. 116, No. 7, 2003, p. 2186-2207 <http://www.jstor.org/stable/1342758>

¹⁸³ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izvršenju_vanzavodskih_sankcija_i_mera.html приступ: 15.08.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Казна рад у јавном интересу, на територији Републике Србије извршава се уз надзор Одељења за третман и алтернативне санкције који се бави и реализацијом условне осуде са заштитним надзором.

По пријему судске одлуке о изреченој казни рада у јавном интересу, Повереник писменим путем позива осуђеног на разговор у циљу процене одговарајућег радног ангажовања у односу на његове личне карактеристике, социјалне и породичне прилике, здравствено стање, способност, степен образовања, стручност и запосленост. Ако се осуђени не одазове на два позивна писма, Повереник о томе обавештава надлежни суд. Избор послодавца, врсту посла и програм рада који је неопходан за реализацију и спровођење казне рад у јавном интересу одређује Повереник.

Програм рада на основу кога се реализује казна рад у јавном интересу садржи: „личне податке осуђеног, податке о кривичном делу и изреченој казни рада у јавном интересу, податке о учесталости контакта Повереника и осуђеног, податке о радном ангажовању осуђеног (почетак рада, место рада, врста и обим рада), име и презиме представника послодавца који непосредно прати рад осуђеног и рок завршетка казне рада у јавном интересу. Повереник на једноставан и разумљив начин упознаје осуђеног са сврхом обављања рада у јавном интересу и његовим обавезама, програмом и последицама неиспуњења обавеза, што осуђени потврђује потписивањем изјаве да је упознат са правима и обавезама.“¹⁸⁴

Повереник лично упознаје осуђеног са представником послодавца и упознаје представника послодавца са оним подацима о осуђеном који су значајни за обављање рада. Повереник упознаје послодавца са обавезом вођења евиденције одрађених сати коју ће доставити надлежном поверенику по завршетку рада. Ако током извршења рада у јавном интересу наступе околности које захтевају измену начина обављања рада у јавном интересу, Повереник о томе обавештава суд и Повереничку службу.

Постоје бројне предности казне рад у јавном интересу, међутим исто тако уочавају се и неки недостаци ове казне. Предности ове казне огледају се у томе што осуђено лице не губи друштвене контакте, може несметано наставити са обављањем својих

¹⁸⁴ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izvršenju_vanzavodskih_sankcija_i_mera.html приступ: 15.08.2015.

професионалних или радних дужности, а трошкови издржавања ове санкције су скоро па незнатни. Ова санкција, поред специјалне превенције има изражену и едукативну страну те стога у неким случајевима може лакше постићи сврху кажњавања. Са друге стране, недостатак организација у којима би се реализовала ова санкција као и малобројност стручних кадрова који су оспособљени за рад са лицима осуђеним на казну рада у јавном интересу представљају велики проблем.

За разлику од условне осуде која се изриче онда када је утврђена казна затвора до две године, казна рада у јавном интересу може се изрећи и за тежа кривична дела, односно дела за која је запређена казна до три године или новчана казна.

Још једна разлика јавља се у начину изрицања ове две санкције. Рад у јавном интересу мора бити добровољан и за примену ове санкције мора постојати пристанак осуђеног лица, док то није случај код условне осуде. Такође, рад у јавном интересу се изриче у виду часова, док се условна осуда изриче у виду месеци или година. Дакле, казна рада у јавном интересу може да траје од једног дана до шездесет дана док су ти рокови код условне осуде знатно дужи.

На крају, рад у јавном интересу и условна осуда имају и неке сличности. И једна и друга санкција приликом извршења имају Повереника (уколико се говори о условној осуди са заштитним надзором) као и то да уколико лице не извршава казну рада у јавном интересу или условну осуду, обе казне прерастају у казну затвора. У случају условне осуде то је утврђена казна затвора пре изрицања условне осуде, док се код рада у јавном интересу за сваких осам часова рада у јавном интересу изриче по један дан затвора.

2.6 Условна осуда и мере безбедности

Кривични законик Републике Србије у члану број 78. прописује да је општа сврха мера безбедности отклањање стања или услова који могу бити од утицаја на то да учинилац убудуће врши кривична дела. Под појмом стања подразумевају се психичка стања учиниоца, док се под појмом услова подразумева повезаност личности учиниоца кривичног дела и његове средине и прилика.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

„У мере безбедности у нашем кривичном праву убрајамо:

- 1) обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи;
- 2) обавезно психијатријско лечење на слободи;
- 3) обавезно лечење наркомана;
- 4) обавезно лечење алкохоличара;
- 5) забрана вршења позива, делатности и дужности;
- 6) забрана управљања моторним возилом;
- 7) одузимање предмета;
- 8) протеривање странца из земље;
- 9) јавно објављивање пресуде;
- 10) забрана приближавања и комуникације са оштећеним ;
- 11) забрана присуствовања одређеним спортским приредбама“.¹⁸⁵

„Главна сврха постојања мера безбедности јесте иста као и код условне осуде, а то је сузбијање друштвено опасних делатности којима се повређују или угрожавају друштвене вредности које су заштићене кривичним правом. Поред тога не треба занемарити и чињеницу да су и неке мере безбедности настале из истих разлога као и условна осуда, а то је управо замена краткотрајне казне лишења слободе.“¹⁸⁶

Битна разлика између условне осуде и мера безбедности огледа се и у условима изрицања ових кривичних санкција. Наиме, мере безбедности се не одређују у зависности од врсте и тежине кривичног дела, као што је то случај код условне осуде, него се изричу у зависности од опасности која прети да учинилац не понови кривично дело. Опасно стање учиниоца, а не његова кривична одговорност представљају основ за изрицање мера безбедности. Разлог изрицања условне осуде јесте првенствено тежина учињеног кривичног дела. У зависности од степена опасности одређује се врста и време трајања мере безбедности.

¹⁸⁵ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html , приступ: 18.09.2015.

¹⁸⁶ Љубиша Лазаревић, „Казне и мере безбедности у савременом кривичном праву“, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1969., страна 67.

Условна осуда се може изрећи само лицу које је кривично одговорно, док се мере безбедности изричу и лицима која нису кривично одговорна. То из разлога што је познато да се мере безбедности као кривичне санкције могу изрећи и лицима која су неурачунљива, док то није случај код условне осуде. Уколико сврха кажњавања захтева, могуће је изрећи и две или више мера безбедности, док таква могућност код условне осуде не постоји.¹⁸⁷

У погледу трајања ових санкција разлика је велика. Приликом изрицања условне осуде, суд увек нагласи колико ће трајати условна осуда и колико траје време проверавања. Такав случај није код мера безбедности. Закон прописује колико неке мере безбедности могу трајати, међутим неке мере могу трајати све док се не отклони опасност.

Посматрајући природу мера безбедности и њихову повезаност са условном осудом, можемо лако закључити да су те две врсте санкција јако повезане. Уз условну осуду суд јако често прописује и неку меру безбедности те неиспуњење тих мера може довести и до опозивања условне осуде.

Оно што се засигурно подудара код мера безбедности и условне осуде и свих осталих кривичних санкција јесте постизање крајњег заједничког циља, а то је смањење криминалитета.¹⁸⁸

3. Изрицање и опозивање условне осуде

3.1 Изрицање условне осуде

Условна осуда се може изрећи само уколико су испуњени сви услови за изрицање ове санкције, а то су да је учињено кривично дело, да имамо учиниоца кривичног дела који је кривично одговоран, да последица кривичног дела изискује прописивање кривичне санкције, али да суд препознаје посебна својства код учиниоца кривичног дела која могу довести до суспензије или одлагања казне или њене замене неком другом кривичном санкцијом.

¹⁸⁷ Видети: Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пкж. 303/94 од 19. септембра 1994. године.

¹⁸⁸ Видети више: Craig Curtis, „Car Stereos and the Criminal Sanction, The Dangers of Too Much Social Control“, *New Political Science*, Volume 31, Number 3, September 2009, p. 273-289.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Наведене особине условне осуде морају бити кумулативно остварене и постојати истовремено. Можемо закључити да се за постојење условне осуде прво захтева постојање кривичног дела. Законодавац Републике Србије не прецизира која су то кривична дела за која се може изрећи условна осуда, у смислу да набраја кривична дела. Међутим, прописано је чланом 66. КЗ РС да се условна осуда се може изрећи само за кривична дела за која је забрањена казна затвора до две године. На основу овакве законске формулације, јасно се види, а са таквим ставом се слажемо и ми, да је најпрактичније одредити примену условне осуде према забрањеној казни. Наиме, није могуће набрајати кривична дела за која је дозвољено изрећи условну осуду, јер у изрицању ове санкције велику улогу има став суда о учиниоцу кривичног дела.

Условна осуда се не може прописати за кривична дела за која је прописана већа казна затвора, иако би је у неким другим случајевима било у потпуности оправдано применити, јер би се тако убила строга репресија и забрањених кривичних санкција за тежа кривична дела. „Према нашем закону, за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна не може се изрећи условна осуда. При одлучивању да ли ће изрећи условну осуду суд ће, водећи рачуна о сврси условне осуде, посебно узети у обзир личност учиниоца, његов ранији живот, његово понашање после извршеног кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено.“¹⁸⁹

Према томе, свако *a priori* ограничавање примене условне осуде или сачињавање законске класификације која кривична дела су подобна, а која не за примену условне осуде, представљало би непотребан посао, јер је изрицање условне осуде факултативна могућност суда, а не његова обавеза.

Као други услов за изрицање ове мере упозорења јавља се кривична одговорност учиниоца кривичног дела. У том случају, неопходно је да код учиниоца кривичног дела постоји умишљај или нехат, да поседује свест о противправности и да је урачунљив. Приликом одређивања ове адмонитивне мере, суд треба узети у разматрање који је степен кривице присутан код извршиоца кривичног дела и потребно је утврдити да ли је настало кривично дело производ случајности, недовољне обзирности или сплета несрећних околности или је настало циљано, са јаким вољним елементима и још јачим

¹⁸⁹ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 13.09.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

криминалним мотивима. У зависности од одговора на ова питања, суд ће се одлучити да ли је условна осуда одговарајућа санкција за учиниоца кривичног дела и да ли ће се сврха кажњавања постићи уз ову санкцију.

У теорији постоји велика дилема по питању остављене ширине одлучивања суда у вези изрицања условне осуде. Поставља се питање где су границе самоволне судијске процене који учинилац кривичног дела може бити условно осуђен, а који не. Проблем поврата односно поновног чињења истог или сличног кривичног дела, представља велику препреку пред условном осудом, јер је и теорија и пракса подељена око става да ли се рецидивистима треба дозволити да добију овакву кривичну санкцију. Став закона по овом питању је јасан. Нашим позитивно правним прописима одређено је да условну осуду није могуће изрећи уколико није протекло више од 5. година од тренутка када је постала правоснажна пресуда којом је изречена казна затвора.

Можемо закључити да се условна осуда може прописати и лицима која су раније чинила кривична дела и да то Закон дозвољава. Ипак, и поред те одредбе судије су дужне, сагледати личне прилике учиниоца кривичног дела и донети одлуку да ли конкретно лице условно осудити или не. Уколико је у питању лице које је примарни деликвент, лице које раније није чинило кривична дела, условна осуда и њено изрицање није спорно, јер ранија исправна прошлост представља добар основ за ову санкцију. Обичан поврат не би требао представљати проблем и сметњу приликом изрицања условне осуде, за разлику од вишеструког поврата. Вишеструко вршење кривичних дела јасно показује да сврха изрицања претходних кривичних санкција није успела и није постигла неопходну ресоцијализацију учиниоца кривичног дела. Такво лице, рецидивиста, показује очигледну склоност ка вршењу кривичних дела, то је лице које је друштвено опасно, што све указује да је изрицање условне осуде у оваквим случајевима искључена, скоро па немогућа.

У литератури се често срећу различита мишљења по питању изрицања условне осуде странцима, малолетницима или неки другим категоријама лица. Постоје још и мишљења да се условна осуда треба изрицати само особама женског пола и само лицима која се старија од 70 година узимајући у обзир њихове карактеристике. И поред таквих ставова, ово становиште није заживело у пракси, јер се сматра да би примена

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

оваквих критеријума приликом изрицања условне осуде довела до дискриминације међу половима или до старосне дискриминације.

Примена условне осуде према малолетним лицима у кривичном законодавству Републике Србије није могућа. То из разлога што се сматра да су малолетници посебна категорија лица, због свог узраста и осталих психо-физичких особина, за које су прописане друге кривичне санкције које се називају васпитне мере.

Примена условне осуде према странцима изазива много недоречености и супротстављених ставова с обзиром на то да се не може најјасније објаснити сврсисходност примене условне осуде на страна лица уз примену мере безбедности као што је протеривање странца из земље.

Следећи битан услов изрицања условне осуде јесте казна затвора. У нашем кривичном праву, било је могуће изрећи условну осуду и уместо новчане казне и уместо казне затвора. То није у складу са данашњим решењима садржаним у Кривичном законнику Републике Србије. Наиме, условна осуда се може изрећи само када је утврђена казна затвора. Уколико се ради о кривичним делима у стицају, па је изречена кумулативно и казна затвора и новчана казна, условна осуда може заменити само казну затвора. Ова адмонитивна мера којом је утврђена казна затвора, може се изрећи уз новчану казну и уз казну одузимања возачке дозволе, док комбиновање условне осуде и казне рада у јавном интересу не би имало смисла.

Највећи проблем у изрицању условне осуде се јавља код одређивања висине изречене казне затвора коју може заменити условна осуда. Овај проблем се повећава узимајући у обзир величину казног распона, односно општег минимума и општег максимума у изрицању ове казне. У литератури можемо срести различита мишљења по питању тога да ли оставити на вољу законодавцу или судији да одреди на које учиниоце се може применити условна осуда или у закону повући јасну границу у погледу висине казне затвора коју може заменити условна осуда.

„Постоје мишљења да је условна осуда везана за карактер учиниоца, а не за објективну тежину дела. Према томе оне се може дати код тежих врсти казни, а не дати код лакших, дати код дугих казни, а не дати код кратких. Све зависи од личности према којима се мера примењује и никакво ограничење у овом смислу се не може поставити. Деоба криваца на оне који могу добити условну осуду и оне који је не могу добити, на

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

тај начин што ће се поставити једна демаркациона линија, непроменљива и повучена према мери и врсти изречене казне, па лица ван ове линије сматрати непоправљивим и неподобним за условну осуду, а она у границама те линије подобним за поправку без издржавања казне – представља један произвољан и вештачки поступак. То одабирање никада не може да чини закон него суд. Најбољи доказ о томе је чињеница да та гранична линија варира од земље до земље и да један сталан критериј за њено повлачење не постоји.“¹⁹⁰

„Са друге стране имамо и мишљења у теорији да условну осуду треба ограничити. Непостојање граница значило би оставити и сувише одрешене руке судији, што би могло довести и до злоупотребе. Стога се сматра практичније у закону одредити границу затвора до које се може изрећи условна осуда. По мишљењу многих, та граница треба да буде година дана затвора или две године затвора, јер је сврха условне осуде управо у замени краткорочних казни лишења слободе. Исти закључак се може извести и када се у разматрање узму све карактеристике условне осуде и услови који морају бити испуњени да би се ова мера изрекла.“¹⁹¹

Кривичну санкцију као што је условна осуда није могуће изрећи за теже казне затвора, јер би се тако ослабио утицај на све потенцијалне учиниоце кривичних дела, а на значају би изгубила и специјална превенција и кривичноправна заштита у целини. Садашње решење нашег кривичног законика у погледу изрицања условне осуде у потпуности је задовољавајући и у складу са праксом већине земаља. За новим и бољим решењима увек треба трагати, па је неопходно размотрити и ту могућност да се условна осуда може изрицати и за кривична дела учињена из нехата, а за која је запрећена нешто мало већа казна од две године затвора, а све са циљем избегавања казне за мање друштвено опасна дела.

Између осталог, као важно питање у процесу одређивања и дефинисања условне осуде као кривичне санкције јавља се и то да ли се условна осуда изриче онда када је запрећена казна затвора до две године или када је утврђена казна затвора две године. У случају условне осуде, казна затвора се утврђује, а не изриче. Само она санкција која ће се спровести - изриче се. Преме томе, исправно је становиште да се казна затвора

¹⁹⁰ Јосип Шиловић, „Студија о реформи хрватског казненог закона и увјетна осуда“, Загреб, 1910., стр.74.

¹⁹¹ Станко Бејатовић, „Условна осуда“, Пословна политика, Београд, 1986., стр. 115.

утврђује, а да се изриче условна осуда. Према нашим позитивно правним прописима, условну осуду сачињавају утврђена казна и време проверавања. Дакле, наш законодавац је стао на становиште да се условна осуда као мера упозорања може изрећи за сва она кривична дела за која је утврђена, а не прописана, казна затвора до две године.

И као последњи кумулативни елемент изрицања условне осуде јавља се уверење суда да ће се изрицањем ове санкције постићи сврха кажњавања, односно да се са правом очекује да учинилац кривичног дела више не врши кривична дела. Приликом одлучивања о условној осуди суд ће у обзир узети личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног кривичног дела, степен кривичне одговорности односно умишљај или нехат и остале околности које могу бити од значаја.

Уз изрицање условне осуде, увек иду и одређени услови који морају бити испуњени. Те услове делимо на обавезне и факултативне. Обавезни услов, који увек стоји уз условну осуду и уколико се прекрши повлачи за собом опозивање условне осуде, јесте да условно осуђено лице не учини ново кривично дело у времену прописаном од стране суда. Враћање имовине прибављене вршењем кривичног дела, накнада штете настале вршењем кривичног дела, или извршавање других обавеза наложених од стране суда, а садржаних у кривичноправним одредбама, представљају факултативни услов за изрицање условне осуде.

3.2 Изрицање условне осуде у Републици Србији

За потребе нашег истраживања, а у складу са подацима Републичког завода за статистику који су нам били на располагању, сагледали смо период од последњих десет година и анализирали изрицање условне осуде на територији наше државе.

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2014. години већи је за 1% у односу на 2013. годину. Број оптужених пунолетних лица већи је за 6%, а број правоснажно осуђених за 10%. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 54,3% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 28,6%, а код осуђених пунолетних лица 31,8% свих кривичних дела у 2014. години. Када је реч о најтежим

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 3,5%, оптужено 8,1%, а правноснажно је осуђено 7,4% пунолетних лица. У 2014. години два пунолетна лица су правноснажно осуђена на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 36,8% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 51,7 %.¹⁹²

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2013. години мањи је за 2% у односу на 2012. годину. Број оптужених пунолетних лица већи је за 10%, а број правноснажно осуђених за 3%. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 50,2% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 26,7%, а код осуђених пунолетних лица 30,2% свих кривичних дела у 2013. години. Кад је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 4,1%, оптужено 8,1%, а правноснажно је осуђено 7,4% пунолетних лица. У 2013. години једно пунолетно лице је правноснажно осуђено на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 34,8% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 53,2%.“¹⁹³

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2012. години већи је за 5% у односу на 2011. годину. Број оптужених пунолетних лица већи је за 6%, а број правноснажно осуђених за 2%. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 48,8% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 24,4%, а код осуђених пунолетних лица 26,6% свих кривичних дела у 2012. години. Када је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 4,2%, оптужено 8%, а правоснажно је осуђено 7,4% пунолетних лица. У 2012. години два пунолетна лица су правоснажно осуђена на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 32,6% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 54,8%.“¹⁹⁴

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2011. години већи је за 18% у односу на 2010. годину. Број оптужених пунолетних лица већи је за 42%, као и број правоснажно осуђених. У структури кривичних дела која су учинила

¹⁹² „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2015., стр. 399.

¹⁹³ „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2014., стр. 399.

¹⁹⁴ „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2013., стр. 383.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 45,1% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 21,3%, а код осуђених пунолетних лица 22,2% свих кривичних дела у 2011. години. Кад је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 4,4%, оптужено 7,7%, а правоснажно је осуђено 7,5% пунолетних лица. У 2011. години три пунолетна лица су правоснажно осуђена на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 26,5% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 58,8%.¹⁹⁵

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2010. години мањи је за 26% у односу на 2009. годину. Број оптужених пунолетних лица смањен је за 45%, а број правоснажно осуђених за 47%. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 42,6% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 20,7%, а код осуђених пунолетних лица 21,9% свих кривичних дела у 2010. години. Кад је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 4,6%, оптужено 8,1%, а правоснажно је осуђено 7,7% пунолетних лица. У 2010. години 10 пунолетних лица су правоснажно осуђена на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 27,2% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 59,2%.¹⁹⁶

„Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2009. години мањи је за 2% у односу на 2008. годину. Број оптужених пунолетних лица смањен је за 5%, а број правоснажно осуђених за 3%. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине: код пријава она чине 47,3% (укључени су и непознати учиниоци), код оптужених 22,9%, а код осуђених пунолетних лица 23,5% свих кривичних дела у 2009. години. Кад је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 4,9%, оптужено 8,5%, а правоснажно је осуђено 8,3% пунолетних лица. У 2009. години 4 пунолетна лица су правоснажно осуђена на казну затвора од 40 година. Казна затвора чини 23,9% свих казни, а условна осуда (условни затвор) 57,2%.¹⁹⁷

¹⁹⁵ „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2012., стр. 373.

¹⁹⁶ „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2011., стр. 371.

¹⁹⁷ „Статистички годишњак Републике Србије“, Републички завод за статистику, Београд, 2010., стр. 441.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2008. години износио је 101.723. Број оптужених пунолетних лица износио је 53.035, а број правоснажно осуђених лица износио је 42.138. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине за која је пријављено 47.437, оптужено 11.740, а осуђено 9.508 лица. Када је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 5.297, оптужено 5.132 и осуђено 3.892 лица. У 2008. години 1 пунолетно лице је правоснажно осуђено на казну затвора од 40. година. У овој години укупно је изречених 9.658 казни затвора (23%) и 24.131 условна осуда (57%).

Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2007. години износио је 98.702. Број оптужених пунолетних лица износио је 48.903, а број правоснажно осуђених лица износио је 38.694. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине за која је пријављено 48.113, оптужено 11.064, а осуђено 8.782 лица. Када је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 5.364, оптужено 4.869 и осуђено 3.707 лица. У 2007. години ниједно пунолетно лице није било правоснажно осуђено на казну затвора од 40. година. У овој години укупно је изречених 8.576 казни затвора (22%) и 21.702 условне осуде (57%).

Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2006. години износио је 105.701. Број оптужених пунолетних лица износио је 55.369, а број правоснажно осуђених лица износио је 41.422. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине за која је пријављено 56.050, оптужено 13.605, а осуђено 9.557 лица. Када је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 5.547, оптужено 5.763 и осуђено 4.379 лица. У 2006. години 11 пунолетних лица је било правоснажно осуђено на казну затвора од 40. година. У овој години укупно је изречених 11.224 казни затвора (27%) и 21.504 условне осуде (52%).

Укупан број пријављених пунолетних учинилаца кривичних дела у 2005. години износио је 100.536. Број оптужених пунолетних лица износио је 47.870, а број правоснажно осуђених лица износио је 36.901. У структури кривичних дела која су учинила пунолетна лица најбројнија су кривична дела против имовине за која је

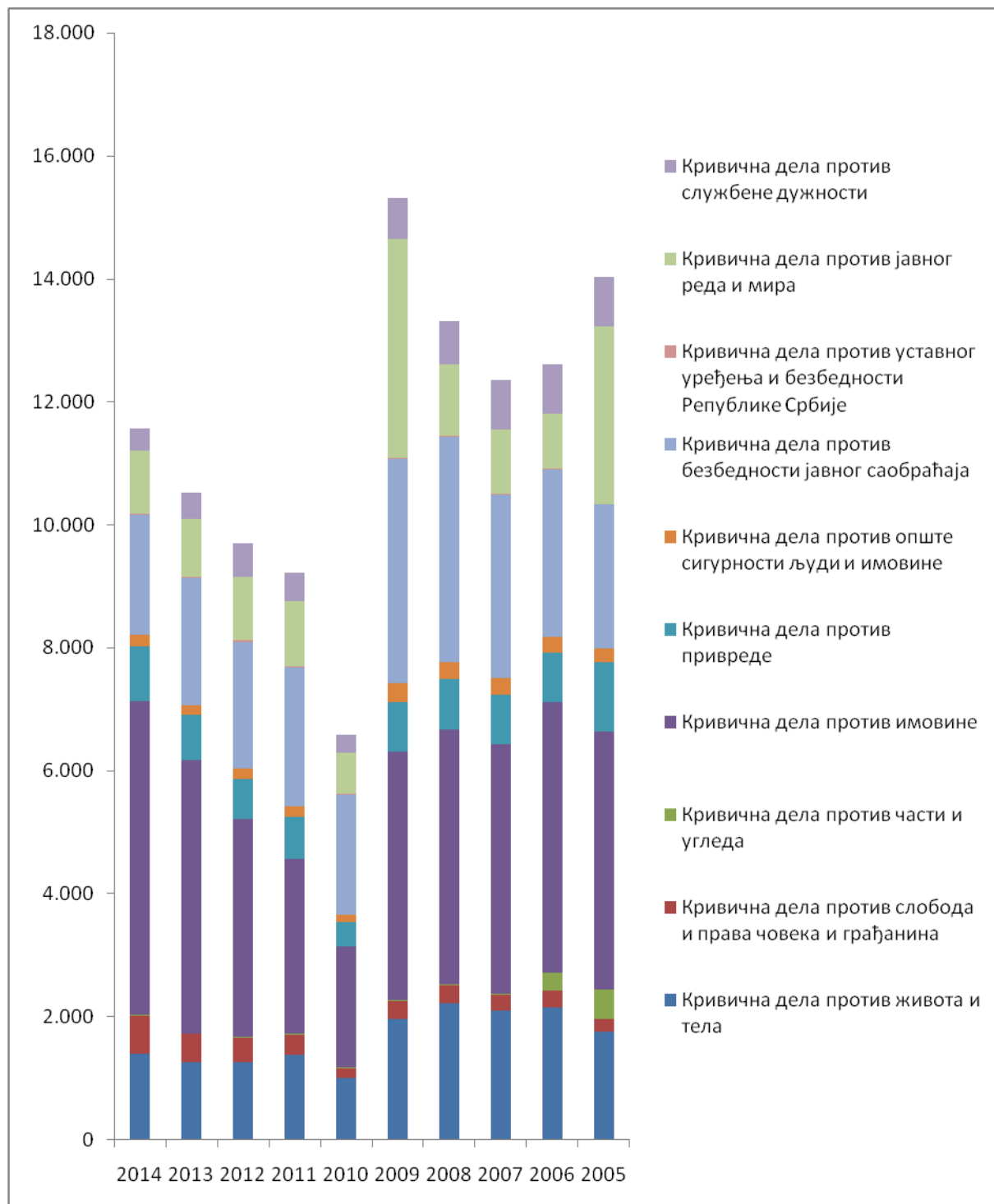
Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

пријављено 52.411, оптужено 11.748, а осуђено 36.901 лице. Када је реч о најтежим кривичним делима – кривична дела против живота и тела – пријављено је 5.610, оптужено 5.248 и осуђено 3.865 лица. У 2005. години 5 пунолетних лица је било правоснажно осуђено на казну затвора од 40. година. У овој години укупно је изречених 10.361 казни затвора (28%) и 18.051 условне осуде (49%).

Година	Кривична дела против живота и тела	Кривична дела против слобода и права човека и грађанина	Кривична дела против части и угледа	Кривична дела против имовине	Кривична дела против привреде	Кривична дела против опште сигурности људи и имовине	Кривична дела против безбедности јавног саобраћаја	Кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије	Кривична дела против јавног реда и мира	Кривична дела против службене дужности	Укупно изречених условних осуда
2014	1.407	625	4	5.106	891	174	1.967	7	1.020	361	18.307
2013	1.272	457	0	4.454	722	164	2.086	5	938	422	17.152
2012	1.264	401	7	3.554	644	164	2.058	31	1.024	551	17.169
2011	1.385	334	11	2.845	682	166	2.281	4	1.057	455	18.113
2010	1.003	165	9	1.971	400	112	1.962	3	673	291	12.833
2009	1.975	298	4	4.032	803	312	3.648	13	3.557	680	23.382
2008	2.227	309	3	4.132	829	275	3.662	5	1.165	699	24.131
2007	2.111	269	3	4.045	815	272	2.986	4	1.049	807	21.702
2006	2.161	270	298	4.383	816	255	2.732	1	886	816	21.504
2005	1.770	197	484	4.184	1.141	218	2.348	0	2.878	815	18.051
Σ	16.575	3.325	823	38.706	7.743	2.112	25.730	73	14.247	5.897	

Табела 19: Број изречених условних осуда према врсти кривичног дела и години изрицања

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 33: Број изречених условних осуда према врсти кривичних дела у периоду од 2005. до 2014. године

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Да бисмо употпунили и појаснили спроведено истраживање и напред изнете податке представљене у табели и графикону, у даљем тексту ћемо навести кривична дела која су обухваћена истраживањем и групу којој припадају у односу на заједнички заштитни објекат.

Кривична дела против живота и тела обухватају следећа кривична дела: „Убиство, Тешко убиство, Убиство на мах, Убиство детета при порођају, Нехатно лишење живота, Навођење на самоубиство и помагање у самоубиству, Тешка телесна повреда, Лака телесна повреда, Учествовање у тучи, Угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи, Излагање опасности, Напуштање немоћног лица, Непружање помоћи.“¹⁹⁸

Кривична дела против слобода и права човека и грађанина обухватају следећа кривична дела: „Повреда слободе изражавања националне или етничке припадности, Противправно лишење слободе, Отмица, Принуда, Злостављање и мучење, Угрожавање сигурности, Нарушавање неповредивости стана, Повреда тајности писма и других поштиљки, Неовлашћено фотографисање, Неовлашћено приказивање туђег списка.“¹⁹⁹

Кривична дела против части и угледа обухватају: „Увреда, Клевета, Изношење личних и породичних прилика, Повреда угледа народа, националних и етничких група Републике Србије.“²⁰⁰

Кривична дела против имовине обухватају: „Крађа, Тешка крађа, Разбојничка крађа, Разбојништво, Утаја, Превара, Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, Ситна крађа, утаја и превара, Одузимање туђе ствари, Уништење и оштећење туђе ствари, Неовлашћено коришћење туђег возила, Изнуда, Уцена, Злоупотреба поверења, Зеленаштво, Противправно заузимање земљишта, Противправно усељење, Оштећење туђих права, Прикривање.“²⁰¹

Кривична дела против привреде обухватају: „Фалсификовање новца, Фалсификовање и злоупотреба платних картица, Фалсификовање знакова за вредност, Прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање, Издавање чека и коришћење платних картица без покрића, Пореска утаја, Кријумчарење, Прање новца,

¹⁹⁸ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html посећено 19.08.2015.

¹⁹⁹ Ибид.

²⁰⁰ Ибид.

²⁰¹ Ибид.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Неовлашћена употреба туђе фирме, Несавестан рад у привредном пословању, Проузроковање стечаја, Оштећење повериоца, Злоупотреба овлашћења у привреди, Одавање пословне тајне, Ономогућавање вршења контроле, Недозвољена производња, Недозвољена трговина, Обмањивање купаца, Фалсификовање знакова за обележавање робе, мера и тегова.“²⁰²

Кривична дела против опште сигурности људи и имовине обухватају: „Изазивање опште опасности, Уништење и оштећење јавних уређаја, Изазивање опасности необезбеђењем мера заштите на раду, Непрописно и неправилно извођење грађевинских радова, Уништење, оштећење и уклањање знакова којима се упозорава на опасност, Неотклањање опасности, Недозвољено поступање са експлозивним и запаљивим материјалом.“²⁰³

Кривична дела против безбедности јавног саобраћаја обухватају: „Угрожавање јавног саобраћаја, Угрожавање саобраћаја опасном радњом и опасним средством, Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја, Несавесно вршење надзора над јавним саобраћајем, Непружање помоћи лицу повређеном у саобраћајној незгоди.“²⁰⁴

Кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије обухватају: „Тероризам и Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпеливости.“²⁰⁵

Кривична дела против јавног реда и мира обухватају: „Изазивање панике и нереди, Насилничко понашање, Злочиначко удруживање (Удруживање ради вршења кривичних дела), Недозвољено држање оружја и експлозивних материја, Учествовање у групи која изврши кривично дело, Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, Злоупотреба знака за помоћ и знака за опасност, Неовлашћено организовање игара на срећу, Неовлашћено бављење одређеном делатношћу, Повреда гроба.“²⁰⁶

Кривична дела против службене дужности обухватају: „Злоупотреба службеног положаја, Кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика,

²⁰² Ибид.

²⁰³ Ибид.

²⁰⁴ Ибид.

²⁰⁵ Ибид.

²⁰⁶ Ибид.

Несавестан рад у служби, Противзаконита наплата и исплата, Превара у служби, Проневера, Послуга, Противзаконито посредовање, Примање мита, Давање мита.²⁰⁷

3.2.1. Време проверавања

Битан елемент условне осуде, поред утврђене казне јесте и време проверавања. Према нашем тренутно важећем законодавству време проверавања одређује се у оквиру законског распона од једне до пет година. Једна година у овом случају представља општи законски минимум, док период од пет година, представља општи законски максимум времена проверавања. Период времена одређен од стране закона, али и од судије у оквиру законског распона, у коме условно осуђено лице треба да испуни један или више услова и тако докаже или оповргне тачност судске оцене да ће се изрицањем условне осуде постићи сврха кажњавања, представља време проверавања.

У појединим земљама, време проверавања није одређено на овакав начин, релативно, него фиксно. Дакле, период проверавања увек је исти без обзира на врсту кривичног дела и висину утврђене казне. Овакав начин утврђивања времена проверавања није наишао на одобравања, због многих недостатака. Позитивна страна фиксног прописивања времена проверавања јесте у томе што се судска произвољност и самовоља приликом прописивања овог периода максимално смањује. Међутим, главна сврха казне и кажњавања јесте индивидуализација казне и њено прилагођавање појединцима, односно учиниоцима кривичних дела. Време проверавања треба прилагодити врсти учињеног кривичног дела, висини утврђене казне, као и личним приликама учиниоца и општој сврхи кажњавања.

Релативни начин одређивања времена проверавања наишао је на позитивније оцене и већу подршку и теорије и праксе у односу на фиксни начин одређивања. Релативни начин одређивања времена проверавања погодније је за један правни систем због тога што суду омогућава већу слободу приликом одређивања конкретне дужине трајања времена проверавања и његовог прилагођавања специфичностима извршеног кривичног дела и већем степену индивидуализације казне, као и у томе да се очува уједначавање судске праксе и спречавање појединих ексцеса.

²⁰⁷ Ибид.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Проблеми у вези општег минимума и општег максимума времена проверавања актуелни су вековима. Постоје различита мишљења о томе колико треба да износи законски минимум и максимум, али је заузет став да је најоптималније за општи минимум времена проверавања износи годину дана, а да се општи максимум ограничи на пет година. Трајање времена проверавања испод једне године дана било би сувише кратко да би се створила реална и свеобухватна слика о учиниоцу кривичног дела. Трајање времена проверавања више од пет година значило би удаљавање овог дела условне осуде од начела хуманости, те би условна осуда у потпуности изгубила на својој вредности и сврси њеног постојања и примене. Свако прекорачење овако постављеног општег максимума представљало би непотребну репресију над условно осуђеним лицима.

Постојање сразмере између времена проверавања и утврђене казне и њихово усклађивање у сваком појединачном случају је у потпуности у складу са данашњим, савременим начином функционисања кривичног права. Одређивање дужине времена проверавања врши се на основу правила о одмеравању казне чије се изрицање и извршење условно одлаже. Већој казни треба да одговара и дуже време проверавања и обрнуто. Уколико се у пракси и јаве нека одступања, она ће бити заснована на посебним карактеристика извршиоца кривичног дела, неким олакшавајућим околностима или изузетним околностима под којима је учињено кривично дело.

Време проверавања почиње да тече од дана када је судска одлука којом је утврђена казна замењена условном осудом постала правоснажна. Конкретна дужина времена проверавања најчешће се одређује на пуне године, мада нема законских сметњи да ово време буде изречено на дана и месеце.

„Време проверавања као део условне осуде је јако битно. Зато се и полази од претпоставке да ако је окривљени покварен човек онда му и треба дуг рок пробе или ако је поштен човек тада му дужина времена проверавања ништа и не смета. За часног човека боља је и најдужа проба но најкраћи затвор, јер проба значи само забрану злоупотребе слободе, она је претња која не представља за онога на кога се односи никакво зло.“²⁰⁸

²⁰⁸ Тихомир Васиљевић, „Условна осуда – историјат установе и системско излагање с обзиром на југословенско и инострано законодавство“, Београд, 1935., страна 204 и 205.

3.3 Опозивање условне осуде

Условна осуда представља кривичну санкцију коју суд изриче уколико нађе уверење да ће се применом ове врсте мере упозорења остварити сврха кажњавања. Након сагледаних личних прилика учиниоца, његових карактеристика и особина, начину држања након извршеног кривичног дела, околности под којима је извршено кривично дело, суд цени да ли је у конкретном случају целисходно на преступника применити условну осуду или се сврха кажњавања може постићи једино применом неке ригидније санкције.

„Ова мера упозорења и њено изрицање имају сврхе само уколико се условно осуђено лице у остављеном времену проверавања буде придржавало свих обавеза из условне осуде. У случају да условно осуђено лице не поштује обавезе утврђене условном осудом, долази до поновне интервенције суда и опозивања условне осуде. Дакле, уколико суд у својој процени направи грешку, доћи ће до опозивања условне осуде и њене замене раније утврђеном казном.

До опозивања условне осуде треба да дође у случају да је кривац показао да није достојан поверења које му је суд дао, одлажући му казну.“²⁰⁹

3.3.1 Опозивање условне осуде због новог кривичног дела

Опозивање условне осуде због новог кривичног дела прописано је чланом 67. Кривичног законика Републике Србије.

Према овом члану, „суд ће опозвати условну осуду, ако осуђени у време проверавања учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора од две године или у дужем трајању, као и ако осуђени у време проверавања учини једно или више

²⁰⁹ Михајло Чубински, „Криминална политика“, Београд, 1937., страна 284.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

кривичних дела за која је изречена казна затвора мања од две године или новчана казна. При томе суд је везан забраном изрицања условне осуде, ако учиниоцу за кривична дела утврђена у условној осуди и за нова кривична дела треба изрећи казну затвора од две године или у дужем трајању.²¹⁰

Ако опозове условну осуду, суд ће, применом одредаба члана 60. КЗ Републике Србије, „изрећи јединствену казну затвора и за раније учињено и за ново кривично дело, узимајући казну из опозване условне осуде као утврђену. Ако не опозове условну осуду, суд може за ново учињено кривично дело изрећи условну осуду или казну. Осуђеном, коме за ново кривично дело буде изречен затвор, време проведено на издржавању ове казне не рачуна се у време проверавања утврђено условном осудом за раније дело.“²¹¹

„Уколико суд нађе да и за ново кривично дело треба изрећи условну осуду, применом одредаба члана 60. КЗ Републике Србије, утврдиће јединствену казну и за раније учињено и за ново кривично дело и одредиће ново време проверавања које не може бити краће од једне ни дуже од пет година, рачунајући од дана правноснажности нове пресуде. Уколико осуђени у току новог времена проверавања поново учини кривично дело, суд ће опозвати условну осуду и изрећи казну затвора.“²¹²

По питању опозивања условне осуде у кривичноправној теорији јавила су се супротстављена мишљења. Постоји неколико схватања по питању тога да ли је условно осуду неопходно опозвати у случају чињења новог кривичног дела.²¹³ Према првим схватањима, услов да се изрекне условна осуда јесте да условно осуђено лице у времену проверавања не учини ново кривично дело. Међутим, не може се овај услов превише рестриктивно посматрати. Јасно је, и потпуно исправно, становиште да је условна осуда намењена само онима за које се очекује да ће одлагање утврђене казне и

²¹⁰ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 15.08.2015

²¹¹ Ибид.

²¹² Видети: Пресуда Врховног суда Србије КЖ-И-825/06 од 23.05.2006. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-212/05 од 13.01.2006. године - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд.

²¹³ Видети: Решење Окружног суда у Београду Кж. 3586/06 од 29. децембра 2006. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 427/06 од 23. маја 2006. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Београд.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

претња тако утврђеном казном остварити сврху кажњавања, те да таква лица не смеју и не могу поново вршити кривична дела. И поред тога, треба нагласити да лица у времену проверавања могу учинити кривична дела нехотице, са јако ниским степеном кривице. У таквим случајевима, аутоматско опозивање условне осуде било би крајње неправедно.

Према другом схватању, условна осуда треба се опозвати само у случају вршења најтежих кривичних дела, док уколико су у питању лакша кривична дела условна осуда не би требало да буде опозвана. Наиме, овде се оставља на слободну процену судији да ли ће и у којој ситуацији одлучити да опозове условну осуду. Оваквим схватањима приговара се да остављају велику слободу судији, који је већ једанпут донео погрешну одлуку, односно погрешно оценио је да ће се сврха кажњавања постићи применом условне осуде, а сасвим је очигледно да условно осуђено лице није за ову сакцију, чим поново чини кривично дело. Једино право становиште, према овим схватањима, јесте да ново кривично дело понекада треба да чини обавезан, а понекада факултативан услов за опозивање условне осуде.

Постоји и трећа врста схватања, где су кривичноправни теоретичари заузели став да чињење новог кривичног дела треба да представља факултативни услов за опозивање условне осуде. Оваква схватања се не могу у потпуности прихватити, јер није општеприхваћено да и најтеже кривична дела представљају само факултативни основ за опозивање условне осуде.

У складу са изнетим схватањима, јасно можемо закључити да наше кривично право подржава схватања оних теоретичара који се залажу да новоучињено кривично дело буде и обавезан и факултативан услов опозивања условне осуде.

3.3.2. Опозивање условне осуде због раније учињеног кривичног дела

„Суд ће опозвати условну осуду, ако после њеног изрицања утврди да је осуђени извршио кривично дело пре него што је условно осуђен и ако оцени да не би било основа за изрицање условне осуде да се знало за то дело.“²¹⁴

Још од успостављања института условне осуде спорно је било питање да ли условну осуду треба опозвати уколико се утврди да је условно осуђено лице већ раније чинило кривична дела.

Постоје мишљења да условну осуду не би требало опозвати уколико се открије за раније учињено кривично дело, јер се сматра да се условна осуда изриче у нади да неко неће убудуће чинити кривична дела те да ће се применом ове мере упозорења постићи сврха кажњавања. Понашања која је имало условно осуђено лице пре изрицања условне осуде, према мишљењима појединих теоретичара, не би требало да имају утицаја на опозивање условне осуде. Овакво становиште је одавно напуштено. Њему се на терет ставља неколико замерки, као што је то да се лицу које је спремно прикрити учињена кривична дела нема основа изрећи овако блага санкција или то да је поврат сметња изрицању условне осуде.

У теорији постоје и друга мишљења, чији су ставови и са наше тачке гледишта у потпуности оправдани. Наиме, откривање раније учињеног кривичног дела условно осуђеног лица треба да постоји као услов за опозивање условне осуде, тим пре што је учинилац кривичног дела лице за које се претпоставља да је поправљиво, те да ће се применом овако благе кривичне санкције постићи сврха кажњавања. Извршилац два или више кривичних дела у релативно малом временском периоду које је још спреман и да прикрије, јесте лице за које се са оправдањем схвата да није подобно за изрицање ове мере упозорења. За таква лица се може сматрати да су учиниоци кривичних дела са изреженим криминалним склоностима, што може представљати основ за опозивање условне осуде.

²¹⁴ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 18.07.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Да ли ће условна осуда бити опозвана или не, треба да се стави на располагање суду, који ће одлучити у сваком конкретном случају понаособ. Кривични законик Републике Србије прописује да опозивање условне осуде због раније учињеног кривичног дела зависи од оцене суда о томе да ли би дошло или не би дошло, до изрицања условне осуде да се знало за ово кривично дело. Оцена суда се доноси на основу општих одредаба о изрицању условне осуде и зависи од висине изречене казне за раније учињено кривично дело. С обзиром на то, јасно је да суд у датом случају прво мора утврдити казну за раније кривично дело па, у зависности од околности учињеног кривичног дела и висине утврђене казне, донети одлуку о условном осуду и њеном опозивању.

Уколико суд утврди казну за ново дело која је већа од две године затвора тада ће опозвати условну осуду. Ово из разлога што изрицање условне осуде, по принципу реалног стицаја не би ни било могуће да се знало за раније учињено кривично дело.

Уколико суд утврди казну за ново дело која је мања од две године или новчану казну онда може, али и не мора опозвати условну осуду. Анализа повезаности раније учињеног кривичног дела и новог дела, представљаће основ за опозив условне осуде. Ако лице чини оба кривична дела са истом дозом безобзирности и упорности сасвим је јасно да ће условна осуда бити опозвана. Ако лице оба кривична дела учини под дејством спољашњих фактора и ако је елеменат свести и воље код учиниоца кривичног дела јако низак, условна осуда може, а не мора бити опозвана.

Приликом опозива условне осуде, за раније учињено кривично дело, суд може изрећи условну осуду или казну затвора или новчану казну. У случају да се изрекне условна осуда, доћи ће до изрицања нове условне осуде која ће обухватити и претходно и ново кривично дело. У случају да се изрекне казна затвора осуђени ће се упутити на издржавање казне затвора, а време проверавања из неопозване условне осуде ће се ставити на мировање.

3.3.3 Оповивање условне осуде због неиспуњења одређених обавеза

Чланом 69. Кривичног законика Републике Србије прописано је „да ако је условном осудом осуђеном одређено испуњење неке обавезе, а он не испуни ту обавезу у року одређеном у пресуди, суд може, у оквиру времена проверавања, продужити рок за испуњење обавезе или може опозвати условну осуду и изрећи казну која је утврђена у условној осуди. Ако утврди да осуђени, из оправданих разлога, не може да испуни постављену обавезу, суд ће га ослободити од испуњења те обавезе или је заменити другом одговарајућом обавезом предвиђеном законом.“²¹⁵

Обавезе које се могу одредити неком лицу јесу да врати имовинску корист прибављену извршењем кривичног дела²¹⁶ или да надокнади штету коју је проузроковао кривичним делом²¹⁷ или пак да изврши неку другу обавезу предвиђену законом и одређену у пресуди у року који суд одреди.

Дакле, суду су на располагању четири могућности:

„1. Суд има могућност да опозове условну осуду ако условно осуђено лице не испуни дату обавезу у року који је одређен у пресуди. Исто тако, суд има могућност да у оквиру времена проверавања продужи рок за испуњење дате обавезе, јер сматра да условно осуђено лице, може и хоће да изврши дату обавезу, али је рок за извршење обавезе превише кратак.

2. Суд има могућност да условно осуђено лице ослободи изречене обавезе и такву одлуку ће донети само у случају да условно осуђено лице није у могућности²¹⁸ и нема ни најмању шансу да испуни додељену му обавезу.²¹⁹

²¹⁵ Ибид.

²¹⁶ Видети: Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 345/05 од 23. фебруара 2005. и пресуда Првог општинског суда у Београду Кв. 1417/04 од 23. децембра 2004. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 67/2005, Интермех, Београд.

²¹⁷ Видети: Пресуда Основног суда у Краљеву К. 673/10 од 15.4.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-4149/10 од 30.7.2010. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд.

²¹⁸ Видети: Пресуда Основног суда у Нишу Кв. бр. 2041/10 од 09.05.2011. године и решење Апелационог суда у Нишу 7Кж.1. бр. 1767/11 од 16.08.2011. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд.

²¹⁹ Видети: Пресуда Општинског суда у Нишу К. бр. 1600/09 од 20.10.2009. године и пресуда Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 1448/10 од 24.02.2011. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2011.

3. Суд има могућност и да додељену обавезу условно осуђеном лицу замени неком другом обавезом. За овакво поступање суд ће се одлучити када оцени да је сврсисходније условно осуђеном лицу доделити неку другу обавезу прописано законом, а све због новонасталих околности.

4. Након што се утврди да условно осуђено лице не испуњава додељене му обавезе, суд има могућност да опозове условну осуду. То се дешава у ситуацији када се утврди да лице може, али неће, избегава или је сам себе довео у стање да није у могућности да испуни додељену му обавезу²²⁰ – обавезе.“²²¹

Судећи по претходно наведеном, неизвршавање обавеза изречених заједно са условном осудом не повлачи за собом сваки пут и нужно опозивање условне осуде. Суд је у обавези да испита све околности које су довеле до неиспуњавања или одлагања или замене обавеза, па тек након тога да одлучи да ли ће опозвати условну осуду или ће додељена обавеза бити замењена.

У пракси и теорији често се јављају дилеме по питању тога шта чинити у случају да је покренут поступак за опозивање условне осуде због неизвршења обавеза, па након покретања поступка условно осуђено лице изврши обавезу. Овде се јављају две могуће ситуације. У првој, уколико поступак још увек траје, а лице испуни своју обавезу – обавезе које су и главни разлог вођења поступка, поступак опозивања условне осуде се обуставља. У другој ситуацији, поступак за опозивање условне осуде је завршен, а лице одмах након правоснажности одлуке изврши своју обавезу или обавезе. Чињеница да је обавеза извршена не утиче на опозивање условне осуде, јер се поступак сматра окончаним. Дакле, наступањем правоснажности одлуке којом је условна осуда опозвана, условна осуда нестаје, спроводи се претходно утврђена казна, а са нестанком условне осуде нестају и обавезе изречене уз њу.

²²⁰ Видети: Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 151/03 од 31. јануара 2003. и пресуда Четвртог општинског суда у Београду К. 581/99 од 4. новембра 2002. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 66/2005, Интермех, Београд.

²²¹ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 08.07.2015.

3.3.4 Рокови за опозивање условне осуде

Члан 70. Кривичног законика Републике Србије бави се питањем рокова за опозивање условне осуде. Њиме је прописано „да се условна осуда може се опозвати у току времена проверавања. Ако осуђени у том времену учини кривично дело које повлачи опозивање условне осуде, а то је пресудом утврђено тек после истека времена проверавања, условна осуда може се опозвати најкасније у року од једне године од дана кад је протекло време проверавања.“²²²

„Неиспуњавање додељених обавеза такође може довести до опозивања условне осуде. Због тога је прописано да ако осуђени у одређеном року не испуни неку додељену обавезу, суд може, најкасније у року од једне године од дана кад је протекло време проверавања, одредити да се изврши утврђена казна у условној осуди.“²²³

Овде треба напоменути да законско решење није баш у складу са правном природом условне осуде. Мишљења смо да у законском тексту не треба да стоји „суд ће одредити да се изврши утврђена казна у условној осуди“. По правилу, ту би требало да пише „суд ће опозвати условну осуду и изрећи казну која је утврђена условном осудом“. Овде треба обратити пажњу на то да се извршити може једино казна која је изречена, а у случају условне осуде, казна је само утврђена, а није и изречена.

На крају, рокови за опозивање условне осуде су одређени и ако се после изрицања условне осуде утврди да је осуђени извршио кривично дело пре него што је условно осуђен, због чега не би било основа за изрицање условне осуде. У овом случају, условна осуда може се опозвати најкасније у року од једне године од дана кад је протекло време проверавања.

Рокови постављени за опозивање условне осуде након истека времена проверавања представљају преклузивне рокове, што значи да након истека овог периода нема правне

²²² „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 08.09.2015.

²²³ Ибид.

могућности доношења одлуке о опозивању условне осуде. Са правом се може поставити питање да ли је допунски рок од годину дана довољан или тај рок треба да буде дужи или краћи. Неспорно је да смањење овог рока или ова дужина рока иде у прилог условно осуђеним лицима која пред крај истека рока од годину дана чине тежа кривична дела, јер кривични поступак за таква дела траје преко године дана, а по правди таквим лицима би требало укинути условну осуду.²²⁴

3.3.5. Поступак за опозивање условне осуде

Законик о кривичном поступку Републике Србије уређује поступак за опозивање условне осуде.

У члану 545., дефинисано је покретање поступка. „Поступак за опозивање условне осуде се на захтев овлашћеног тужиоца покреће пред судом који је судио у првом степену:

1) ако је у условној осуди одређено да ће се казна извршити ако осуђени не врати имовинску корист прибављену кривичним делом, не накнади штету коју је проузроковао кривичним делом или не испуни друге обавезе предвиђене кривичним законом у одређеном року;

²²⁴ Виши суд је оцењујући жалбене наводе нашао да је иста основана, јер је дошло до повреде кривичног закона из чл. 439. ст. 3. ЗКП, с обзиром на то да у конкретном случају нису испуњени законски услови за опозив условне осуде предвиђени чл. 70. ст. 2. КЗ. Наиме, наведеним чланом је предвиђено да ако осуђени у одређеном року не испуни неку обавезу из чл. 65. ст. 2. овог Законика, суд може, најдоцније у року од једне године од дана када је протекло време проверавања, одредити да се изврши утврђена казна у условној осуди. При том, пресуда о опозиву условне осуде мора бити правоснажна у том додатном року од једне године. Пресуда којом је осуђени оглашен кривим и којом му је изречена условна осуда постала је правоснажна 19.11.2007. године, па је од тог тренутка почело да тече време проверавања у трајању од три године, тако да се након истека периода проверавања, који је у конкретном случају износио три године, најдоцније у року од једне године могла извршити утврђена казна затвора. Ожалбена пресуда која је донета 12.07.2011. године, је морала постати правоснажна до 19.07.2011. године, када је истицао додатни рок од годину дана. Имајући у виду да је спис предмета са жалбом достављен другостепеном суду на одлучивање тек 01.04.2014. године, није било могуће да првостепена пресуда постане правоснажна у законском року од годину дана односно до 19.07.2011. године када је протекло наведени законски рок.“(Пресуда Вишег суда у Нишу Кж бр. 332/14 од 06.05.2014. године) - Из Билтена Вишег суда у Нишу, број 33/2015.

2) ако осуђени коме је одређен заштитни надзор не испуњава обавезе које му је суд одредио.“²²⁵

У поступцима за опозивање условне осуде суди судија појединац. „Судија појединац одмах по пријему захтева за опозивање условне осуде може спровести потребне провере ради утврђивања чињеница и прикупљања доказа важних за одлуку. Судија наредбом одређује дан, час и место одржавања рочишта за опозивање условне осуде. На рочиште везано за опозивање условне осуде обавезно се морају позвати странке и бранилац, мада је у случајевима где постоји оштећени и његово присуство обавезно. Поред тога, уколико је у питању условна осуда са заштитним надзором, на рочиште се позива и повереник задужен за извршење условне осуде са заштитним надзором. У позиву ће се осуђени упозорити да ће се у случају његовог недоласка или када одбрана није обавезна, недоласка браниоца на рочиште, рочиште одржати. Позив осуђеном мора се доставити тако да између дана достављања позива и дана одржавања рочишта остане најмање осам дана.“²²⁶

Рочиште за опозивање условне осуде почиње изношењем разлога за опозив условне осуде од стране овлашћеног тужиоца. Ако постоји оштећено лице кривичним делом судија ће позвати оштећено лице да се изјасни о овом случају, а ако је у питању условна осуда са заштитним надзором, судија ће прво испитати повереника надлежног за спровођење заштитног надзора.

Након окончања рочишта за опозивање условне осуде, судија појединац доноси одлуку у виду пресуде којом се одбија или усваја захтев за опозивање условне осуде.

„У пресуди судија може одлучити да:

1) у оквиру времена проверавања продужи рок за испуњење обавезе или, ако осуђени из оправданих разлога не може да испуни постављену обавезу, да га ослободи испуњења те обавезе или је замени другом одговарајућом обавезом

²²⁵ „Законик о кривичном поступку“, Службени гласник Републике Србије, Београд, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

²²⁶ Ибид.

2) опомене осуђеног који не извршава обавезе заштитног надзора или продужи трајање заштитног надзора у оквиру времена проверавања или раније обавезе замени другим.²²⁷

Поред тога, судија може, због неиспуњења додељених обавеза или неиспуњења обавеза из заштитног надзора да опозове условну осуду и изрекне казну која је утврђена у условној осуди.

²²⁷ „Кривични законик Републике Србије“ , http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 16.10.2015.

4. Условна осуда и казнена евиденција

4.1. Упис условне осуде у казнену евиденцију

Условна осуда као и друге врсте кривичних санкција уписују се у казнену евиденцију. Како су прописана правила за упис ове мере упозорења, тако исто имају и правила о брисању условне осуде из казнене евиденције. Ово питање је јако важно за учиниоце кривичних дела и њихов даљи живот, јер подаци односно потврде о осуђиваности или неосуђиваности имају велики утицај на престанак или губитак одређених права, или на забрану стицања одређених права. Кривични законик Републике Србије у члану 102. прописује садржај и давање података из казнене евиденције.

Казнена евиденција води се за сва лица осуђена за кривична дела извршена на територији Републике Србије (Социјалистичке Федеративне Републике Југославије), као и за лица осуђена за кривична дела од страних судова ако су пресуде страних судова достављене државним органима Републике Србије (Социјалистичке Федеративне Републике Југославије). Правилник по коме се води казнена евиденција донет је 1979. године, а тада се наша држава звала СФРЈ и тај правилник није промењен ни до данас.

„Казнена евиденција садржи: личне податке о учиниоцима кривичних дела; податке о изреченим казнама, мерама безбедности, условним осудама, судским опоменама и осудама којима су учиниоци кривичних дела о којима се води казнена евиденција ослобођени од казне и о њиховим правним последицама; накнадне промене података о осудама које су унесене у казнену евиденцију (дејство ванредних правних лекова, амнестије или помиловања), као и податке о извршеној казни и о поништењу уписа неоправдане осуде.“²²⁸

²²⁸ „Правилник о казненој евиденцији, Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“, Београд, број 5, 1979. године.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Казнену евиденцију по систему картотеке води Министарство унутрашњих послова:

1. за држављане наше државе који су рођени у Републици Србији (Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији), као и за стране држављане и лица без држављанства који су рођени на територији Социјалистичке наше државе - орган надлежан за унутрашње послове општине на чијој територији је то лице рођено;
2. за држављане Републике Србије (Социјалистичке Федеративне Републике Југославије) рођене у иностранству и за странце рођене у иностранству, као и за лица чије је место рођења непознато - орган надлежан за унутрашње послове општине на чијој територији је седиште суда који је донео првостепену пресуду.

„За свако осуђено лице води се посебан картон, у који се уписују следећи подаци:

1. презиме и име, а за удате жене и девојачко презиме, надимак и лажно име ако их има, датум рођења, презиме и име родитеља и девојачко презиме мајке;
2. матични број;
3. место, општина и република, односно аутономна покрајина у којој је рођено, а за лице рођено у иностранству - и држава;
4. држављанство;
5. занимање;
6. пребивалиште, односно боравиште, са назначењем адресе становања у време изрицања пресуде;
7. назив суда, односно аутономна покрајина на чијој се територији суд налази, а за страни суд - назив државе, број и датум одлуке првостепеног суда која је постала правноснажна, односно одлуке вишег суда ако је том одлуком преиначена одлука првостепеног суда;
8. законски назив кривичног дела, са назначењем члана, става и тачке закона који је примењен;
9. врста казне и мере безбедности која се уноси у казнену евиденцију, са назначењем у ком трајању је кривична санкција изречена;
10. све промене у вези са уписаним подацима, са назначењем органа који је донео одлуку и податке о тој одлуци.“²²⁹

²²⁹ „Правилник о казненој евиденцији“, Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Београд, број 5, 1979. године.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Ако се презиме и име лица које се уводи у казнену евиденцију изговара друкчије него што се пише, а изговарање тог имена је познато, устројиће се посебан картон по изговору (фонетски), с тим што ће се на том картону назначити веза са картоном на коме је стављено његово лично име онако како се пише.

Упис података у картоне казнене евиденције врши се на основу података из правноснажних судских одлука. Суд је дужан је да податке који се уписују у казнену евиденцију достави Органу надлежном за вођење казнене евиденције у року од петнаест дана од дана кад је настала чињеница коју треба уписати, односно од дана кад је о постојању такве чињенице обавештен.

Подаци који се уписују у казнену евиденцију достављају се Органу надлежном за вођење казнене евиденције и обухватају:

1. податке о законском називу кривичног дела, са назначењем члана, става и тачке закона који је примењен и о врсти и висини казне и врсти мере безбедности из сваке правноснажне пресуде, као и све промене у вези с тим подацима - суд који је судио у првом степену;
2. податке о давању амнестије, односно помиловања - суд коме је надлежни орган доставио одлуку о давању амнестије, односно помиловања;
3. податке из правноснажних осуђујућих судских пресуда које су изrekli страни судови - орган који је примио те податке од страног органа;
4. податке о свакој извршеној казни - орган надлежан за извршење казне;
5. податке о обустави поступка извршења казне - надлежни суд.

Главни мотив уписа условне осуде у казнену евиденцију јесте да се располаже подацима о лицима која су повратници, односно у случају поновног вршења кривичних дела да се располаже потпуним подацима о учиниоцима, да би суд лакше могао донети нову одлуку којом ће се заиста постићи сврха кажњавања. Посебно, у случају изрицања условне осуде, корисно је знати да се зна да ли је таквом лицу раније изрицана условна осуда и да ли је изрицањем такве мере упозорења постигнута сврха кажњавања. Дакле, упис условне осуде у казнену евиденцију се не врши због тога што се условно осуђено лице жели примарно регистровати као осуђено, него ради њене природе утврђивања и изрицања.

4.2 Брисање условне осуде из казнене евиденције

Орган надлежан за вођење казнене евиденције извршиће брисање осуде из казнене евиденције на основу решења о брисању осуде из казнене евиденције, односно правноснажне судске одлуке о брисању осуде, или на основу одлуке органа надлежног за давање амнестије или помиловања којом се одређује брисање осуде.

Органу надлежном за вођење казнене евиденције, ради брисања осуде из казнене евиденције, доставиће се:

1. правноснажно решење о брисању осуде из казнене евиденције-орган унутрашњих послова надлежан за доношење решења, ако тај орган није истовремено надлежан и за вођење казнене евиденције;
2. правноснажно решење суда о брисању условне осуде из казнене евиденције, односно правноснажну одлуку суда о брисању осуде из казнене евиденције на молбу осуђеног - суд који је донео такво решење, односно одлуку;
3. одлуку о давању амнестије, односно помиловања, којом се одређује брисање осуде - суд коме је надлежни орган доставио такву одлуку.

Орган надлежан за вођење казнене евиденције по службеној дужности проверава у казненој евиденцији да ли су протекли рокови прописани законом за брисање поједине осуде из казнене евиденције.

Ако орган надлежан за вођење казнене евиденције утврди да су протекли рокови прописани за брисање осуде из казнене евиденције, а тај орган је истовремено надлежан и за доношење решења о брисању осуде из казнене евиденције, спровешће поступак за брисање осуде из казнене евиденције. А уколико за доношење решења о брисању из казнене евиденције није надлежан орган који води казнену евиденцију, тај орган ће обавестити орган надлежан за доношење решења о брисању осуде из казнене евиденције да је протекао рок за брисање осуде из казнене евиденције.

Рок за брисање условне осуде износи годину дана од дана истека времена проверавања. Поред протока временског периода од годину дана од условно осуђеног лица тражи се

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

и да, у времену проверавања није учинио ново кривично дело. Након испуњених законских услова, суд који је изрекао условну осуду доноси решење о брисању условне осуде. Пре доношења решења о брисању условне осуде, суд ће тражити од органа који води казнену евиденцију податке да ли је условно осуђено лице у међувремену учинило ново кривично дело, као и да ли је лице у међувремену осуђивано. Уколико се утврди да нема сметњи и да су се испунили услови за брисање условне осуде, суд доноси решење о брисању условне осуде и доставља га органу који води казнену евиденцију на даље поступање.

Табела која се налази у наставку рада, приказује број активних и брисаних условних осуда на територији града Београда. До спознаје ових података дошли смо истраживањем које је спроведено у судовима првог степена на подручју града Београда и то за период од 2005. године до 2015. године.

Број пресуда Датум правоснажности	НАЗИВ СУДА	Статус		УКУПНО
		АКТИВНА	БРИСАНА	
2005	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	5	9	14
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	23	2	25
	ОКРУЖНИ СУД	20	7	27
	ОПШТИНСКИ СУД	435	212	647
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	23		23
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ		2	2
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	11	1	12
	ВИШИ СУД	1		1
2005 Укупно		518	233	751
2006	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	230	69	299
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	317	17	334
	ОКРУЖНИ СУД	1008	452	1460
	ОПШТИНСКИ СУД	6570	2767	9337
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	279	13	292
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1	1	2
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	203	29	232
2006 Укупно		8608	3348	11956
2007	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	432	51	483
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	435	24	459
	ОКРУЖНИ СУД	1362	349	1711
	ОПШТИНСКИ СУД	11236	3250	14486
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	434	17	451
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	297	14	311

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

	ВИШИ СУД	4	3	7
2007 Укупно		14200	3708	17908
2008	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	524	27	551
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	361	17	378
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	11	1	12
	ОКРУЖНИ СУД	1592	357	1949
	ОПШТИНСКИ СУД	14205	2499	16704
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	479	30	509
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	6		6
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	304	14	318
	ВИШИ СУД	29	7	36
2008 Укупно		17511	2952	20463
2009	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	490	74	564
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	315	31	346
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	15	12	27
	ОКРУЖНИ СУД	1450	332	1782
	ОПШТИНСКИ СУД	11892	2002	13894
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	550	59	609
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	130	54	184
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	305	33	338
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1		1
	ВИШИ СУД	155	54	209
2009 Укупно		15303	2651	17954
2010	ЧЕТВРТИ ОПШТИНСКИ СУД	1		1
	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	30	1	31
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	359	66	425
	ОКРУЖНИ СУД	19	4	23
	ОПШТИНСКИ СУД	351	79	430
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	116	2	118
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1729	391	2120
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1		1
	ВИШИ СУД	334	84	418
2010 Укупно		2940	627	3567
2011	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	16		16
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	651	26	677
	ОКРУЖНИ СУД	1		1
	ОПШТИНСКИ СУД	54	4	58
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	77	2	79
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	2656	219	2875
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	5		5
	ВИШИ СУД	526	64	590
2011 Укупно		3986	315	4301
2012	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	16		16

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	665	3	668
	ОПШТИНСКИ СУД	34	1	35
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	81		81
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	3692	78	3770
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1		1
	ВИШИ СУД	617	51	668
2012 Укупно		5106	133	5239
2013	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	14		14
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	837	1	838
	ОПШТИНСКИ СУД	27	1	28
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	88		88
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	3523	18	3541
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	4		4
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	95		95
	ВИШИ СУД	691	16	707
2013 Укупно		5279	36	5315
2014	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	6		6
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1018		1018
	ОКРУЖНИ СУД	1		1
	ОПШТИНСКИ СУД	14		14
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	21		21
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1598	1	1599
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	2		2
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	535		535
	ВИШИ СУД	656		656
2014 Укупно		3851	1	3852
2015	ДРУГИ ОПШТИНСКИ СУД	7		7
	ДРУГИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	802		802
	ОПШТИНСКИ СУД	7		7
	ПРВИ ОПШТИНСКИ СУД	13		13
	ПРВИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	1323		1323
	ТРЕЋИ ОПШТИНСКИ СУД	7		7
	ТРЕЋИ ОСНОВНИ СУД У БЕОГРАДУ	506		506
	ВИШИ СУД	485		485
2015 Укупно		3150		3150
Укупно		80452	14004	94456

Табела 20: Број активних и брисаних условних осуда на територији града Београда у периоду од 2005. до 2015. године

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На основу претходне табеле можемо приметити да је на подручју града Београда у периоду од 2005. до 2015. године изречено 94.456. условних осуда, а да је од тога 80.452 и даље активно, док је 14.004. обрисано из казнене евиденције. Дакле, у овом једанаестогодишњем периоду, обрисано је скоро 15% од укупно изречених условних осуда.

У 2005. години обрисано је 31% изречених условних осуда, а 2006. године обрисано је 28% укупно изречених условних осуда на територији града Београда. 2007. године суд је донео решења којима је из казнене евиденције обрисао 20% укупно изречених условних осуда, док је тај број 2008. године износио 14%. На крају 2009. године обрисано је за један проценат више у односу на претходну годину, док је 2010. године проценат брисаних условних осуда износио 18%. Велики пад брисаних условних осуда десио се 2011. године, када је обрисано свега 7% условних осуда, што се наставља и 2012. године када је проценат обрисаних осуда износио свега 3% од укупно изречених осуда те године на територији града Београда. Тренд наглог опадања брисања условних осуда јавља се и 2013. године када је обрисано свега 0,7 условно изречених осуда. 2014. године забележен је убедљиво најмањи проценат условно обрисаних осуда – свега 0,03%. Према подацима приказаним у табели, у току 2015. године на територији града Београда из казнене евиденције није обрисана ниједна условна осуда, међутим мора се имати у виду податак да је то година у којој се овај део рада и пише и да се та календарска година још увек није завршила те се стога закључци не могу ни изрећи за ову годину.

4.3. Давање података из казнене евиденције

Казнена евиденција и акти на основу којих се врши упис података у казнену евиденцију представљају службену тајну.

„Правна последица брисања условне осуде из казнене евиденције састоји се у забрани давања података о брисаној условној осуди. Међутим, постоји изузетак од овог правила. Чак ни брисана осуда није сметња давања података о условно осуђеном лицу у вези са кривичним поступком покренутим за ново кривично дело.

Брисањем условне осуде из казнене евиденције условно осуђено лице сматра се неосуђиваним и тако се и третира у службеним подацима и свим осталим исправама. Битно је напоменути да чак и када се обрише условна осуда, суд може тражити од органа који води казнену евиденцију податке о осуђиваном лицу, јер без обзира на то што је условна осуда брисана, сама чињеница да је лице осуђивано има велику улогу и значај за суд у случају да то лице поново учини ново кривично дело. Дакле, брисањем условне осуде, лице се сматра неосуђиваним, док не учини ново кривично дело“.²³⁰

„Кривични законик Републике Србије одређује круг органа којима се могу давати подаци из казнене евиденције и то су суд, јавни тужилац и орган унутрашњих послова у вези са кривичним поступком који се води против лица које је раније било осуђено, орган за извршење кривичних санкција и органи који учествују у поступку давања амнестије, рехабилитације или одлучивања о престанку правних последица осуде.“²³¹

Ако грађанин тражи податке о осуђиваности или неосуђиваности ради остваривања права у иностранству, дужан је да поднесе захтев органу који води казнену евиденцију и у захтеву наведе која права намерава да оствари у иностранству.

²³⁰ Станко Бејатовић, „Условна осуда“, Пословна политика, Београд, 1986., страна 230.

²³¹ Зоран Стојановић, „Коментар Кривичног законика“, Службени гласник, Београд, 2009., страна 301.

5. Условна осуда са заштитним надзором

5.1. Појам и сврха условне осуде са заштитним надзором

Условна осуда са заштитним надзором у наше кривично право уведена је 1976. године.²³²

Оваква мера није била нешто потпуно ново за наше кривично право, јер је Кривични законик Југославије од 1929. године прописивао да се под заштитни надзор ставе не само условно осуђена лица него и лица која се отпуштају из казненог завода или затвора, из завода за извршење мера безбедности, као и из завода за васпитање и поправљање.

Међутим, наведено законско решење, у том периоду, остало је само мртво слово на папиру због недостатка кадровских, организационих и просторних решења.

У Закону о измена и допунама Кривичног законика из 1959. године мера заштитног надзора била је одређена само за млађе пунолетне учиниоце кривичних дела. Дакле, мера појачаног надзора од стране органа старатељства била је одређена само у случају да кривично дело учини пунолетно лице које у време суђења није било навршило двадесет једну годину живота. Ово се може узети као први корак ка увођењу заштитног надзора у наше законодавство с обзиром на то да је орган старатељства водио бригу о школовању, запослењу, утицају средине у којој живи условно осуђено лице, потребном лечењу, сређивању прилика у којима живи условно осуђени и слично.²³³

Коначно, члан 58. Кривичног законика СФРЈ из 1976. године условна осуда са заштитним надзором добија важну улогу у кривичном законодавству наше државе.

У савременом кривичном праву заштитни надзор је саставни део условне осуде. Таква тенденција присутна је пре све због тежње да се условно осуђена лица не препуштају

²³² „Кривични законик СФРЈ“, Службени лист СФРЈ, број 44/76.

²³³ „Кривични законик ФНРЈ“, Службени лист ФНРЈ, број 30/59.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

сама себи, него да се у време проверавања, док су на слободи, подвргну помоћи и надзору стручних лица.

Увођењем заштитног надзора као допунског дела условне осуде, постиже се то да се ова санкција не сматра превише репресивном, али да није ни на граници са обичном претњом казном.

Све извршиоце кривичних дела, односно осуђенике, према досадашњим истраживањима, можемо поделити у две категорије. Прву категорију чине условни осуђеници којима није неопходна помоћ да би одолели чињењу нових кривичних дела у времену проверавања. То је таква врста лица да је и сама претња утврђеном казном сасвим довољна да би се постигла потпуна ресоцијализација осуђеника и постигла сврха кажњавања. Другу категорију чине условни осуђеници за која је процењено да се сврха кажњавања може постићи изрицањем условне осуде, дакле без примене казне, али да се таквим лицима додели одговарајућа помоћ, заштита или надзор. Такве учиниоце, потребно је ставити под заштитни надзор и на тај начин смањити ризик од поновног вршења кривичних дела, а у најмању руку изједначити са лицима којима се изречена обична условна осуда, односно условна осуда без заштитног надзора.

По тренутно важећим прописима на територији Републике Србије „суд може одредити да се учинилац коме је изречена условна осуда стави под заштитни надзор за одређено време у току времена проверавања. Тај заштитни надзор обухвата законом предвиђене мере помоћи, старања, надзора и заштите. Након протеча одређеног времена, а у оквиру трајања заштитног надзора, суд може утврдити да је испуњена сврха кажњавања, те укинути заштитни надзор. Уколико се деси да учинилац кривичног дела, осуђено лице, коме је одређен заштитни надзор не испуњава додељење му обавезе, суд га може опоменути, може раније обавезе заменити другим или продужити време трајања заштитног надзора или пак опозвати условну осуду.“²³⁴

У члану 72. Кривичног законика Републике Србије набројани су услови за одређивање заштитног надзора. „За изрицање условне осуде са заштитним надзором, судија се

²³⁴ „Кривични законик Републике Србије“, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html приступ 19.10.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

одлучује ако се с обзиром на учиниочеву личност, ранији живот, држање после извршеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела и околности извршења дела, може очекивати да ће се заштитним надзором потпуније остварити сврха условне осуде.²³⁵

„Заштитни надзор може обухватити једну или више следећих обавеза:

- 1) јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора у роковима које тај орган одреди;
- 2) оспособљавање учиниоца за одређено занимање;
- 3) прихватање запослења које одговара способностима учиниоца;
- 4) испуњавање обавеза издржавања породице, чувања и васпитања деце и других, породичних обавеза;
- 5) уздржавање од посећивања одређених места, локала или приредби, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела;
- 6) благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места;
- 7) уздржавање од употребе дроге или алкохолних пића;
- 8) лечење у одговарајућој здравственој установи;
- 9) посећивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима;
- 10) отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, а нарочито измирење са жртвом учињеног кривичног дела.“²³⁶

У одређивању садржаја заштитног надзора закон је предвидео богат избор разноврсних мера и то све у циљу индивидуализације санкције којој је циљ помоћ условно осуђеном лицу.²³⁷

За коју обавезу ће се суд одлучити, зависи од година живота учиниоца, његовог здравственог стања, склоности и навика, побуде из којих је извршио кривично дело, држање после извршеног кривичног дела, ранијег живота, личних и породичних

²³⁵ „Кривични законик“, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014 члан 72.

²³⁶ „Кривични законик“, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014 члан 73.

²³⁷ Видети више: Пресуда Округног суда у Нишу, К.131/06 и пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж. И.197/08 - Билтен Округног суда у Нишу, бр. 29/2009, Интермех, Београд.

прилика, услова за испуњење наложених обавеза, као и других околности које се односе на личност учиниоца, а од значаја су за избор мера заштитног надзора и њихово трајање.

Време трајања мера заштитног надзора одређује се у оквиру рока проверавања утврђеног у условној осуди, а ако у току трајања заштитног надзора суд утврди да је испуњена сврха ове мере, може заштитни надзор укинути пре истека одређеног времена.

Заштитни надзор није неопходно везати искључиво за условну осуду. То је мера која се може применити и уз условни отпуст и васпитне мере. У том правцу треба радити даља истраживања и мишљења смо да овако комбиноване санкције и мере могу дати одличне резултате.

5.2. Улога повереника

Условну осуду са заштитним надзором организује, спроводи и надзире Одељење за третман и алтернативне санкције које функционише у склопу Управе за извршење кривичних санкција, у саставу Министарства правде.

За извршење условне осуде са заштитним надзором директор Управе за извршење кривичних санкција, на предлог начелника Одељења за третман и алтернативне санкције, одређује повереника.

Правилником о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника уређује се статус повереника, услови и начин одређивања, овлашћења, начин рада, одговорност, обавезе и евиденција повереника.²³⁸

²³⁸ „Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором“, Службени гласник, Београд, број 20/2008 регулисао је начин рада Повереника све до 2015. године када је замењен „Правилником о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника“, Службени гласник Републике Србије, број 30/2015 од 27. марта 2015. године.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Повереник се одређује према пребивалишту, односно боравишту осуђеног лица и овлашћен је да успостави и одржава контакт са осуђеним, његовом породицом или њему блиским лицима.

„Лице које се одреди за повереника, дужно је да у року од три дана од пријема судске одлуке отпочне припреме за њено извршење, а у року од 15 дана после пријема одлуке и обављеног разговора са осуђеним утврди програм спровођења условне осуде са заштиним надзором.“²³⁹

Извршење заштитног надзора повереник реализује кроз програм извршења заштитног надзора који се најчешће реализује у локалној заједници у сарадњи са другим државним органима, организацијама и институцијама, послодавцима, органима локалне самоуправе, породицом и особама блиским осуђеном. Поред тога, у циљу спровођења извршења заштитног надзора повереник сарађује са судом, органом унутрашњих послова, установама здравствене и социјалне заштите, послодавцем и другим установама, организацијама и удружењима.

„За свако условно осуђено лице израђује се посебан индивидуални програм и то према обавезама и роковима наложеним у пресуди, личним карактеристикама осуђеног, његовим социјалним приликама, здравственом стању, способностима, стеченим знањима, стручности, запослењу и другим околностима. Активности предвиђене програмом повереник реализује у непосредном контакту са осуђеним најмање једном месечно, а по потреби и чешће.“²⁴⁰

Приликом спровођења програма за реализацију условне осуде са заштиним надзором, могу настати неке непредвиђене околности које онемогућавају спровођење програма по плану, о чему ће повереник одмах обавестити суд и Одељење за третман и алтернативне санкције.

²³⁹ www.vk.sud.rs приступ 12.12.2015.

²⁴⁰ Ибид. (Утврђени програм садржи: 1. личне податке осуђеног; 2. план активности које ће предузимати повереник током извршења заштитног надзора и учесталост контакта са осуђеним; 3. врсту, начин и рокове реализације предвиђених активности осуђеног; 4. план сарадње са породицом осуђеног; 5. план сарадње са установама и организацијама, као и појединцима који су укључени у реализацију програма; 6. план сарадње са жртвом кривичног дела и начин њеног укључења у програм, у циљу отклањања или ублажавања штете причињене кривичним делом или измирења са осуђеним.)

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

У случају неслагања повереника и условно осуђеног лица, осуђени има право приговора директору Управе на рад повереника. Приговор осуђеног мора да садржи конкретне наводе о поступању или непоступању повереника током извршења заштитног надзора које утичу на реализацију програма. Изјављени приговор осуђеног се доставља поверенику који је дужан да у року од три дана писмено одговори на наводе из приговора. О истакнутом приговору директор Управе ће одлучити у року од осам дана од пријема приговора.

У циљу успешног спровођења условне осуде са заштиним надзором осуђени мора да се јавља надлежном органу периодично у тачном унапред утврђеним интервалима и тачно утврђеном месту. Уколико је обавеза условно осуђеног лица да се редовно или ванредно школује, стручно оспособљава или стиче вештине, повереник ће испратити и овај вид активности и о њима сачинити белешке. У циљу заштите и надзора, али и помоћи условно осуђеном лицу, повереник ће у сарадњи са службом за запошљавање трагати за одговарајућим запослењем које условно осуђено лице треба да прихвати.

Поред Националне службе за запошљавање, повереник ће бити у контакту и са установама социјалне заштите и члановима породице условно осуђеног лица, а све у циљу боље реализације заштитног надзора и обавеза које су њиме одређене.

Између осталог, саветодавним радом повереник тежи утицати на осуђено лице да не посећује одређена места, локале или приредбе које могу бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела, као и да спречи злоупотребе психоактивних супстанци и да схвати њихову штетност по њега и околину. Зарад добре сарадње и несметане реализације условне осуде са заштитним надзором, осуђени је дужан да у року од три дана обавести повереника о промени места боравка, адреси или промени радног места.

Повереник пружа подршку и подстиче осуђеног да се укључи у третман у одговарајућем саветовалишту или установи и прати ток третмана кроз редовни контакт са стручним радницима, као и да помогне осуђеном на лечењу и прати ток његовог лечења кроз редовну сарадњу са одговарајућом здравственом установом.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На крају, повереник има важну улогу и да посредује између учиниоца кривичног дела и лица оштећеног кривичним делом у циљу надокнаде штете и успостављања добрих односа.

У року од 15 дана од истека времена проверавања повереник доставља завршни извештај суду и Одељењу. Након одређеног периода, повереник суду доставља извештај, на основу кога суду предлаже да обавезе осуђеног лица укине или замени.

VI део

УПОРЕДНО ПРАВНА АНАЛИЗА УСЛОВНЕ ОСУДЕ У КОНТИНЕНТАЛНОМ И АНГЛОСАКСОНСКОМ ПРАВНОМ СИСТЕМУ

„Неочекивано поверење суда, подпомогнуто пријатељством службеника пробације, може прекинути кружно кретање злочина и кажњавања и помоћи му да поново живи на поштен начин“ – Walter Reaburn

1. Англо-амерички систем условне осуде

На самом почетку морамо напоменути, да је овакав систем условне осуде добио свој назив по месту где је настао, а не по земљама у којима се примењује. Овај систем условне осуде познат је под називом *probation* што значи проверавање. Давне 1868. године, у држави Масачусетс, уведена је условна осуда при поступању са малолетним деликвентима. Посебан орган који се бавио бригом о лицима која су учиниоци кривичних дела, а имају мање од 17. година, био је *state agent*. Његова основна функција била је да пре главног претреса спроведе истраживање о преступнику, које би обухватало информације о његовом карактеру, породици, средини у којој одраста, ради или највише борави, као и о његовом економском стању. Дакле, главна идеја била је да се малолетно лице стави извесно време на пробу (*probation*) и да га за то време *state agent* надзире и васпитава.

Брига о малолетнику у периоду пробације била је поверена родитељима или заводима за поправку морално напуштене деце или на било које друго место, за које се са великом сигурношћу морало знати да ће позитивно утицати на васпитање малолетника. Уколико у периоду кушње малолетник учини ново кривично дело или се не влада добро, агент би га изводио пред суд и добио би казну слања у завод за поправку.

Десет година након увођења овог института који је дао позитивне резултате, ова мера се почела примењивати и на пунолетне учиниоце кривичног дела. *State agent* мења свој назив у *probation officer* и њихове функције бивају јако сличне. *Probation officer* је лице које спроводи анкету о животу деликвента и на основу детаљно прикупљених података, када за то има основа, може да тражи од суда да учиниоца кривичног дела стави на пробу и да пресуду у његовом случају не изриче док не прође одређени временски период проверавања. Период пробе у то време кретао се од два до 12 месеци у зависности од кривичног дела и личности учиниоца кривичног дела. Напредак преступника у моралном смислу у времену пробације пратио је *probatio officer* који је у сваком тренутку могао уз одобрење шефа полиције, лице које је на пробном периоду лишити слободе, извести пред суд ради изрицања казне чије је изрицање првобитно било одложено. *Probation officer*, у то време, није имао искључиву улогу контролора.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Наиме, он је пратио понашање и напредак деликвента, али је исто тако том лицу помагао да пронађе посао, давао му савете и помагао му у његовом поправљању и васпитавању колико год је могао.

Probation officer може бити лице које има факултетску диплому из социјалних наука и које је похађало многе курсеве из кривичног права, биологије, економије и криминологије. Он је дужан да путем анкете сакупи податке о кривцу на основу којих судија може да се одлучи да изрекне условну осуду односно пробацију. То није ни мало лак посао, ни за *probation officer*-а, а ни за судију. „За одређивање да ли осуда треба бити затвор или кушња потребна је мудрост Саламонова. По којем стандарду, упутствима или критеријуму треба суд донети ту важну одлуку? Неке судије покушавају то назвати генијалношћу, мудрошћу, искуством, знањем људског духа и ослањају се само на то, сматрајући да поседују магичну моћ, којом читају мисли затвореника и тако доносе пресуду која одговара правди. Неки називају тај начин „hunch систем“ који се не може оправдати и не може заменити једну темељиту студију индивидуалних карактеристика и проблема самог затвореника. Увек ће постојати потреба за аналитичком способношћу и правном оштроумношћу при одређивању казне, али нити мудрост нити оштроумност не могу доћи на место практичне позадине и дијагностичких студија.“²⁴¹

„У периоду од 1879. године до 1893. године у Бостону је изречено 2.803 мере стављања на пробу. Дела за која се одређивала проба јесу била: пијанство, ситне крађе, прављење нереда, лака телесна повреда, изазивање на блуд. У принципу законодавац није искључивао ниједну категорију кривца, али у ствари се условна осуда повратницима и за тешка дела није давала, већ за иступе и случајним кривцама.“²⁴²

У циљу ширења ове мере и ван граница Сједињених Америчких Држава, у октобру 1952. године одржан је Европски семинар о установи „*probation*“ на коме је присуствовало 58 делегата из 17. различитих држава.

„За постојање условне осуде као кривичне санкције и њено изрицање неопходно је да постоји кривична одговорност. Основна карактеристика англо-америчког система

²⁴¹ Alfred Murrah, „Затвор или кушња – која и зашто?“, Избор чланака из страних часописа, број 4, Београд, 1957., страна 501-502.

²⁴² Тихомир Васиљевић, „Условна осуда“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1935., страна 57.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

условне осуде јесте одлагање изрицања казне. Кад овог система, суд прво констатује постојање кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца, али не изриче казну. Уместо казне, суд одређује пробацију која има суспензивно дејство на казну, те уколико период проверавања прође без новог кривичног дела и уз добро владање казна се у потпуности искључује. Кривцу судија додељује помоћ специјално за то обученог лица које се назива *probation officer* који ће бити активна подршка учиниоцу кривичног дела и помоћи му у његовом моралном подизању након пада у криминал. Значи не ради се само о једној пасивној контроли, већ о активном залагању и бризи, једној позитивној моралној терапији учиниоца кривичног дела у циљу његовог релаксирања у друштво поштених грађана.“²⁴³

Од кривца коме се изрекне условна осуда очеку се да се понаша у складу са правом и моралом, да не би дошло до опозивања изречене мере. Поред тога што се период пробације може прекинути због новог кривичног дела, у земљама које примењују овај систем условне осуде, период пробације се може прекинути и уколико кривац има лоше владање.²⁴⁴

„За изрицање пробације неопходна је и сагласност учиниоца кривичног дела. То пре свега због његове добробити, имајући у виду правну природу овог периода. Основни смисао оваквог решења је да се обезбеди активно учешће осуђеног у извршавању ове кривичноправне мере будући да се без тога њено успешно спровођење не би могло остварити. Сагласност учиниоца са стављањем на кушњу је неопходна јер успех пробације зависи и од спремности овог лица да сарађује са службеником пробације.“²⁴⁵

²⁴³ Станко Бејатовић, „Условна осуда“, Нио пословна политика, Београд, 1986., страна 32.

²⁴⁴ Видети више: Lorana Bartels, „*The Weight of the Sword of Damocles: A Reconviction Analysis of Suspended Sentences in Tasmania*“, *The Australian and New Zealand journal of Criminology*, Volume 42 number 1, 2009, page 72–100.

²⁴⁵ Љубиша Лазаревић, „Казне и мере безбедности у савременом кривичном праву“, Завод за издавање уџбеника СРС, Београд, 1969., страна 208.

2. Француско-белгијски систем условне осуде

Белгијски закон о условној осуди пре је озакоњен, али му је француски закон служио за пример приликом израде. Отуда и овај назив француско-белгијски систем условне осуде. Закон о прогресивном отежавању казне у случају поврата и њиховом олакшавању у случају првог деликта, имао је три дела и био је први закон о условној осуди који је у Француској настао давне 1884. године. У трећем делу овог закона објашњена је условна осуда за коју је било предвиђено да се може одредити и у случају казне затвора и у случају новчане казне, али под условом да лице није раније осуђивано, да постоје олакшавајуће околности, те да окривљени има знаке кајања. Период проверавања, у овом предлогу закона, трајао би пет година.

Други појекат сличан претходном, Француским властима поднет је 1885. године под називом Закон о опроштају и одлагању казне у случају осуде на затвор или новчану казну за први деликт. Овај пројекат предложио је сенатор Мишо са сарадницима, док је први пројекат израдио Рене Беранже.

„Недуго затим, Француским властима стигао је и трећи предлог везан за условну осуду. Овај предлог израдио је посланик Реибер 1886. године. Према овом пројекту ова мера се могла изрећи увек када се ради о преступима и када је изречена казна затвора или новчана казна, без обзира да ли је лице коме се изриче условна осуда повратник или не. Рок проверавања у овом случају је био неограничен. Након многих дискусија и измена у Сенату, 1891. године закон о условној осуди на територији Француске је усвојен и скраћено се назива „Баренжеов закон“ – по предлагачу.“²⁴⁶

„Први закон који је регулисао питање условне осуде донет је 31. маја 1888. године у Белгији. Тај закон називао се Закон о одлагању извршења изречене казне.“²⁴⁷

За изрицање условне осуде према континенталном систему, неопходно је да је учињено кривично дело као и да постоји кривична одговорност одређеног лица за такво дело. Након спроведеног кривичног поступка, лице које је кривично одговорно може бити

²⁴⁶ Тихомир Васиљевић, „Условна осуда“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1935., страна 66.

²⁴⁷ Станко Бејатовић, „Условна осуда“, Нио пословна политика, Београд, 1986., страна 33.

осуђено на условну казну, што значи да му се изриче казна за учињено дело и да се кривични поступак завршава у целини. Одлагање извршења утврђене казне, врши се истом пресудом и може се изрећи лицу које није раније чинило кривична дела, где кривично дело прате нарочито олакшавајуће околности, те карактеристике учиниоца кривичног дела показују да ће се извршавањем условне осуде постићи сврха кажњавања.

У континенталном систему условне осуде лице које је под овом мером нема надзор. Дакле, лице које се налази на периоду проверавања препуштено је само себи. За време проверавања учинилац кривичног дела има статус осуђеног лица те се од њега очекује да ће без ичије помоћи поправити своје понашање и избрисати статус учиниоца кривичног дела. Одлуку о томе да ли ће се изрећи условна осуда или не, доноси искључиво суд без претходне сагласности преступника.

За разлику од англо-америчког система условне осуде где се опозивање ове мере може извршити уколико кривац учини ново кривично дело или се не влада добро, у континенталном систему условне осуде може доћи до опозивања ове мере уколико се учини ново кривично дело, уколико се открије раније учињено кривично дело или уколико се не испуне наложене обавезе.

3. Мешовити систем условне осуде

Уочавајући предности и недостатке англо-америчког и француско-белгијског система условне осуде, државе су почеле модификовати ова два система узимајући најбоље од њих и стварајући један нови мешовити систем. Као прве земље које комбинују ова два система, и стварају мешовити систем јавиле су се Данска, Мађарска, Холандија, Шведска, Аустрија и Југославија. Прва међу њима била је Данска које је у своје законодавство условну осуду увела 1905. године, затим Мађарска 1908. године. Седам година након увођења условне осуде у Мађарску, овај институт увела је и Холандија. 1918. године условна осуда је део и Шведског законодавства, а 1920. године овај институт уводи и Аустрија. Као што је већ назначено у делу који говори о историјском развоју условне осуде на нашим просторима, 1929. године Југославија у своје законодавство уврштава и условну осуду.

Када је у питању условна осуда у мешовитом систему ту примећујемо да се као први елемент јавља потреба да се у целости спроведе кривични поступак и да се утврди постојање кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца кривичног дела. У овом систему изречена казна се суспендује и за време проверавања (које се разликује од државе до државе), кривац може да буде поверен лицу које ће вршити надзор над извршавањем његових обавеза или његовим понашањем све док траје период провере. Најбитније овде јесте то да кривац није препуштен сам себи и да заштитни надзор који се овде одређује добија своју праву функцију. Заштитни надзор у време проверавања може бити обавезан, као што је случај код Кривичног законика Јапана или факултативан, како то прописује Кривични законик Немачке.

4. Сличности и разлике англо-америчког и француско-белгијског система условне осуде

Између англо-америчког и француско-белгијског система условне осуде постоје битне разлике које су протеком времена полако бледеле. У данашње време готово да не постоји држава која примењује искључиво један или други систем условне осуде. Већина држава у свом кривичном законодавству познаје институт условне осуде, примењен по једном или другом наведеном систему, уважавајући битне разлике и релативне предности оба система условне осуде.

„Као главна предност француско-белгијског система наводи се изрицање казне и завршавање кривичног поступка у потпуности, за разлику од англо-америчког система у коме се кривични поступак не завршава и казна се не изриче. Ово због тога што се сматра да изречена казна има веће претеће дејство и бољи психички утицај на учиниоца кривичног дела. У неким случајевима, веће застрашујуће дејство неизречене казне може бити, јер је неизвесно зло садржано у неизреченој казни увек сматра већим од онога на чију се вероватноћу човек привикне, што је случај код изречене казне. Јер се

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

човек у току времена сроди са евентуалношћу наступања коначног зла чији му је обим познат.“²⁴⁸

По питању сличности и разлика ових система условне осуде, постоје и другачија схватања која су става да се условна осуда треба изрећи само оним лицима која су на таквом степену друштвене интеграције и психичког развоја, да ће сама и претња довршавањем кривичног поступка имати позитиван утицај на њихово даље понашање. Према схватању Михајла Чубинског европска публика више воли да види какву такву казну, макар и условну, него одлагање изрицања пресуде уопште.

У прилог француско-белгијског система условне осуде иде то што је приступ доказима и сведоцима кривичног дела, доста свежији и лакши те је стога након спроведеног главног претреса сврсисходније донети пресуду одмах, а самим тим изрећи и казну. Дакле, најбољи моменат за утврђивање виности и одмеравање казне јесте одмах по завршетку главног претреса. Одлагањем изрицања казне, како то прописује англо-амерички систем, ризикује се да промена судије, промена кривичних прописа, губитак или немогућност проналажења сведока, слабљење сећања на кривичну ствар и слично.

Посебна предност француско-белгијског система условне осуде јесте и то што се применом овог система оштећени кривичним делом осећа задовољно и правно сигурно јер се доношењем пресуде, у већини случајева, одмах решава имовинскоправни захтев. То није случај у англо-америчком систему условне осуде, јер се за време проверавања не може изразити имовинскоправни захтев, него се цео случај упућује на парницу.

У економском смислу, предност свакако односи француско-белгијски систем условне осуде, јер је његова примена услед непостојања заштитног надзора доста јефтинија за државу. Ова предност, уједно се може третирати и као недостатак, због тога што смисао условне осуде није уштеда државног буџета, него ресоцијализација учиниоца кривичног дела и његова лакша интеграција у друштво. Заштитни надзор има своје предности и лицима која су осуђена на условну осуду повратак на прави, исправан пут умногоме је олакшан уз едукацију и саветодавну помоћ коју пружа заштитни орган.

Поред овога, свакако треба навести и то да се према англо-америчком систему условне осуде лице нема статус осуђеног лица и не сноси никакве правне последице, за разлику

²⁴⁸ Арон Нинчић, „О условној осуди“, Право, Београд, 1881., страна 61 .

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

од француско-белгијског система условне осуде где учинилац условне осуде има статус осуђеног лица за све време проверавања. Међутим, француско-белгијског система условне осуде није толико неповољан, у смислу правних последица према учиниоцима кривичних дела. Према овом систему, условно осуђени након успешног рока проверавања сматра се неосуђиваним, а не као лице које је издржало условно одложу казну.

„На послетку, постоји још једна разлика која се тиче опозивања условне осуде. Код француско-белгијског система условне осуде, условна осуда се може опозвати само у случају чињења кривичног дела или неиспуњења одређених обавеза, док се у англо-америчком систему условна осуда може опозвати и у случају рђавог владања.“²⁴⁹

Према напред наведеном, можемо закључити да и један и други систем, дакле и континентални и англо-амерички систем условне осуде имају одређене предности и недостатке. Зато и не треба да чуди чињеница да се државе не одлучују само за један, или само за други систем, него за мешовити систем условне осуде, који комбинује најкорисније делове оба система.

Може се закључити да ниједан од наведених система нема апсолутну предност, те да су мане једног система уједно и предности другог система.

5. Условна осуда у законодавству Аустрије и Немачке

„Условна осуда јесте санкција која је позната и у законодавству Аустрије. Законодавац је још у Казненом закону Аустрије из 1974. године прописао да се ова санкција може одредити онда када се нађе да ће претња извршења казне позитивно утицати на учиниоца кривичног дела и друге да не чине кривична дела. Дакле, циљ условне осуде у аустријском кривичном праву јесте генерална и специјална превенција. Ова санкција

²⁴⁹ Михајло Чубински, „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године“, Београд, 1934., страна 171.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

се може одредити лицима осуђеним на две године затвора или новчану казну. Време проверавања одређено је на од једне до три године.“²⁵⁰

Посебна специфичност аустријског кривичног права јесте да се изменама учињеним 1988. године, законодавац одлучио да уведе и делимичну условну осуду. Делимична условна осуда се може применити и на казну затвора и на новчану казну. Наиме, суд може одредити да се половина новчане казне изрекне условно, а половина плати у времену проверавања. Што се тиче казне затвора, законодавац може одредити да се код казне затвора у трајању од шест месеци до две године, изрекне условна осуда, јер је немогуће изрећи безусловну осуду због раније осуђиваности. У овом случају, казну затвора у трајању најмање једног месеца и највише једне трећине изречене казне затвора изрећи безусловно.²⁵¹

Аустријски Казнени законик предвиђа и одређене обавезе за учиниоце кривичног дела као што су лечење у одређеној установи, подвргавање психотерапији или другом третману, оспособљавању за обављање одређених послова у складу са својим знањима, дужност јављања органу старања и слично.

Немачки кривични законик познаје две врсте условне осуде. Ову врсту санкције он регулише члановима 56, 57 и 58.²⁵² Разликујемо условну осуду и условну осуду са заштитним надзором. Класична условна осуда се може изрећи уколико је лице осуђено на годину дана затвора и уколико постоје чврста убеђења да ће таква врста санкције утицати на одвраћање преступника да даље врши кривична дела, довршава започета кривична дела и слично. Оваква врста санкције се може изрећи уколико лице раније није чинило кривична дела, постоје посебно олакшавајуће околности под којима је учињено дело, уколико се лице каје због учињеног дела или сам исправи нанету штету пре одлуке суда, сам уплати одређени новац у корист установе за опште добро, или пак животне прилике учиниоца показују да ће условна осуда дати очекујуће резултате. Рок проверавања, учиниоца кривичног дела и његовог понашања, не може бити краћи од две године нити дужи од пет година.

²⁵⁰ Више видети: Бачић Фрањо, „Нови аустријски Кривични законик“, Наша законитост, број 2, Загреб, 1975.

²⁵¹ Видети више: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено дана 21.08.2015.

²⁵² Видети више: „Criminal Code of the Federal Republic of Germany“ (1971, amended 2013) (English version) http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html посећено 15.10.2014.

Посебна карактеристика условне осуде у немачком кривичном праву јесте то да осуђено лице може добити упутства за понашање у времену проверавања. То суд одређује онда када оцени да је преступнику неопходна помоћ приликом враћања у нормалне животне токове и његовог удаљавања од криминалне прошлости.

У случају када осуђено лице није напунило 27. година живота, као и у случају када је осуђеном лицу неопходна помоћ у време проверавања, суд се одлучује да изрекне условну осуду са заштитним надзором. Помоћник за извршавање условне осуде може бити грађанин или социјални радник, који на основу споразума са судом, свог знања и претходног искуства помаже учиниоцу кривичног дела у његовом ресоцијализацији. Он врши надзор над понашањем осуђеника, поштовању и спровођењу упутстава датих од стране суда, као и о испуњавању обавеза које му је одредио суд. О свему томе сачињава периодичне извештаје и доставља их суду.

„Условна осуда се може и опозвати, а према немачком кривичном закону, то ће бити учињено када лице грубо занемарује упутства дата од стране суда, не испуњава своје обавезе или учини ново кривично дело у време проверавања. Поред овога, предвиђено се и да се лицу које не испуњава обавезе одређене уз условну осуду, може продужити време проверавања, дати нова упутства или се може променити помоћник.“²⁵³

6. Условна осуда у законодавству Енглеске и Велса

Према Закону о овлашћењу судова²⁵⁴, право Енглеске и Велса препознаје четири облика условне осуде. То су: пробација, условно ослобађање, условна осуда и условна осуда са заштитним надзором. Након примене ригорозних кривичних санкција, било је време пронаћи и кривичне санкције које су више превентивне природе.²⁵⁵

Први облик условне осуде, пробација, најчешће се изриче малолетницима, претходно неосуђиваним лицима, старијим лицима и извршиоцима лакших кривичних дела. Пробација се најчешће изриче ради рехабилитације учиниоца, ради заштите друштва од

²⁵³ Маринка Цетинић, „Условна осуда у кривичним законодавствима неких земаља Европе“, Ревизија за криминологију и кривично право, број 1, Београд, 2003., страна 120.

²⁵⁴ <http://www.legislation.gov.uk/> посећено 20.08.2015.

²⁵⁵ Видети више: Clare Wade, „Prevention of Harm—Legislative Strategies for Law Reform“, The Journal of Criminal Law, 2008., p. 236–250.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

преступника или генералне превенције. У случају изрицања пробације, суд је дужан да обезбеди пробационог службеника са територије на којој учинилац кривичног дела има пребивалиште. У циљу што успешније пробације, пробациони службеник и учинилац кривичног дела, коме прети довршавање кривичног поступка и изрицање казне у случају чињења новог кривичног дела или рђавог владања, одржавају сталне контакте и спроводе активности усмерене ка ресоцијализацији и лакшој интеграцији преступника у друштво. Пробација може садржати и додатне обавезе за условно осуђеног као што су: смештај у посебна прихватиштва за деликвенте, обавеза јављања пробационом службенику, спровођење одређених активности у року не дужем од 60 дана, повремено јављање у пробациони центар на дуже од 60 дана, а уколико су у питању учиниоци сексуалних деликата обавезе јављања могу бити и дуже од 60 дана. Поред ових мера, учиниоцу кривичног дела се може одредити и лечење, уколико је у питању лакша душевна поремећеност која не захтева третман у установи него код регистрованог лекара.

Време проверавања је од шест месеци до три године. У наведеном периоду, преступник се мора добро владати и не сме чинити нова кривична дела, те ако му је остављена нека обавеза, исту мора испуњавати. Уколико то не учини, може се наредити његово довођење, издати налог за његово хапшење, те довршити кривични поступак и изрећи заслужена казна.

Условно ослобођење изриче се лицима која раније нису осуђивана, а околности под којима су учињена такво дело чине нарочито лакшим делом. Време проверавања траје најдуже три године и лице које је учинило кривично дело, може бити условно ослобођено уколико не учини ново кривично дело. Уколико у току проверавања условно ослобођено лице, учини друго кривично дело, изрећи ће му се санкција за оба кривична дела. Према члану 118. став 1, суд може одложити изрешење утврђене казне затвора до две године под условом да у току проверавања, које не може бити краће од једне нити дуже од две године, не учини ново кривично дело запређено казном затвора.²⁵⁶

Условна осуда, у законодавству Енглеске и Велса, одлаже казну затвора од шест месеци до две године, и обично је праћена стављањем под надзор учиниоца кривичног

²⁵⁶ Видети више: Игор Вуковић, „Облици условне осуде у законодавству Енглеске и Велса, Малте и Шведске“, Страни правни живот, број 1-3, Београд, 2001. године

дела. Надзор врши одговарајуће службено лице у времену које не може бити дуже од укупног времена проверавања.

7. Условна осуда у законодавству Русије

Угаловниј кодекс Руске Федерације од 13. јуна 1996. године члановима 73. и 74. регулише питање условне осуде. Овај законик познаје само условну осуду у свом класичном облику, али такође помиње и заштитни надзор. При доношењу одлуке о условној осуди, судија узима у обзир све олакшавајуће околности и карактер и степен друштвене опасности дела, као и личност учиниоца.²⁵⁷

Рок проверавања одређује суд, али у законским оквирима. Наиме, уколико је прописана казна лишења слободе до једне године или блажа казна, време проверавања може да буде од шест месеци до три године. Али, уколико је прописана казна лишења слободе преко једне године, онда време проверавања може да траје од шест месеци до пет година.

Уз овакво време проверавања, суд може одредити и неке обавезе лицу осуђеном на условну осуду. Те обавезе могу бити у виду обавезног усавршавања или одвикавање од било каквих облика зависности.

Као и већина земаља, и Русија је предвидела да се код условне осуде може одредити заштитни надзор. Овај надзор поверен је специјалним органима контроле који воде рачуна о условно осуђеном лицу и о његовом испуњавању обавеза које може бити потпуно и делимично. У случају делимичног испуњавања обавеза, суд се може одлучити опозивање условне осуде.

Обавезно опозивање условне осуде, према Руском кривичном закону, уследиће уколико лице у време проверавања учини умишљајно кривично дело средње тежине, тешко или нарочито тешко кривично дело. Факултативно опозивање условне осуде постоји онда када условно осуђено лице у време проверавања учини нехатно кривично дело.

²⁵⁷ „Criminal Code of the Russian Federation“ (1996, amended 2012) (English version), <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено дана 14.08.2014.

8. Условна осуда у законодавству Француске

Француска представља колевку условне осуде, јер је овај облик санкције уведен у француско законодавство давне 1881. године. Француски кривични законик²⁵⁸ почев од члана 132-24, па до члана 132-53, регулише питања условне осуде. У Француској постоје две врсте условне осуде. Разликујемо класичну условну осуду и условну осуду са стављањем на пробу – пробацију, која је уведена Законом о кривичном поступку.²⁵⁹

Условна осуда класичног типа изриче се уколико учинилац кривичног дела није учинио кривично дело односно који није био осуђиван, у периоду од пет година. Стављање на пробу се може одредити уколико је изречена казна затвора у трајању од највише пет година. У том случају, рок проверавања не може бити краћи од осамнаест месеци нити дужи од три године, где се врше одређене провере које подразумевају да осуђени прима посете службеника за условну осуду, разговара и сарађује са њима, као и да о свакој промени места боравка обавештава суд или службеника условне осуде, те да о сваком путовању у иностранство које ће бити дуже од 15 дана тражи дозволу надлежног органа – суда или службеника који врши надзор.

Поред наведених мера, лицу које је условно осуђено могу бити одређене и друге мере као што су лечење од болести зависности, уплаћивање одређеног износа новчаних средстава у опште сврхе, сразмерно осуђениковим примањима, уздржавање од одласка на забрањена места или приласка одређеним лицима.

„У наведеним члановима, прописани су и услови опозивања условне осуде. Ако осуђени учини кривично дело у току времена проверавања за које му је изречена безусловна казна лишења слободе суд може наредити опозивање услова. То опозивање може бити делимично или потпуно. Делимичан опозив може се одредити само једанпут и он не окончава режим стављања на пробу. Са друге стране, суд може наредити извршење казне затвора у потпуности и ако је услов за стављање на пробу одобрен након прве пресуде, али већ изречене под истом погодношћу. Тада се прва казна

²⁵⁸ „Criminal Code of the French Republic“ (2005) (English version)
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено 16.07.2015.

²⁵⁹ „Criminal Procedure Code of the French Republic“ (2000) (English version),
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено 16.07.2015.

извршава, с тим да постоји могућност да суд ослободи учиниоца у потпуности или делимично те казне. Када суд нареди опозив услова, може наредити и затварање осуђеног.“²⁶⁰

9. Условна осуда у законодавству Федерације Босне и Херцеговине

Законодавство Федерације Босне и Херцеговине познаје институт условне осуде. Кривичним закоником Федерације Босне и Херцеговине, од члана 62. до члана 70. регулисана је ова врста кривичне санкције.²⁶¹ Босна и Херцеговина одлучила се за француско – белгијски систем условне осуде, што значи да се учиниоцу кривичног дела, изриче санкција и да се кривични поступак у потпуности завршава, али да се одлаже изршење те казне. Међутим, пошто законик познаје и условну осуду са заштитним надзором, можемо рећи да има и елементе англо-америчког система условне осуде. Дакле, условна осуда у ФБиХ дефинисана је на мешовит начин, као и у већини земаља.

Условна осуда се може изрећи лицу за које се верује да се сврха кажњавања може постићи и применом овакве врсте санкције узимајући у обзир и анализирајући, између осталог, ранији живот и личне прилике учиниоца кривичног дела. Ова мера упозорења може се изрећи само за она кривична дела за које је утврђена казна затвора до две године или новчана казна. Уколико је као казна одређена и казна затвора и новчана казна, Кривични законик ФБиХ прописује да се условна осуда може прописати само уместо казне затвора.

Суд има право условно осуђеном лицу да уз условну осуду одреди испуњавање одређених обавеза као што су: „да осуђени врати имовинску корист прибављену

²⁶⁰ Маринка Цетинић, „Условна осуда у кривичним законодавствима неких земаља Европе“, Ревиија за криминологију и кривично право, број 1, Београд, 2003., страна 117.

²⁶¹ „Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине“, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине, број 36 од 29. јула 2003. године, 37/03,21/04,18/05, 42/10, 42/11) <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2003/zakoni/47bos.htm> посећено 26.11.2014.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

кривичним делом, да накнади штету коју је причинио кривичним делом, или да испуни друге обавезе предвиђене кривичним законодавством у Федерацији.“²⁶²

Време проверавања не може бити краће од једне године нити дуже од пет година. Условна осуда се може опозвати уколико осуђени у току времена проверавања учини ново кривично дело, због раније учињеног кривичног дела, као и због неиспуњавања обавеза. Ова кривична санкција се може опозвати у току времена проверавања, али се може опозвати и након истека времена проверавања и то у року од једне године, уколико учини кривично дело у току времена проверавања, а то буде утврђено тек после истека времена проверавања.

У члану 68. дефинисана је и условна осуда са заштиним надзором. „Ова мере се одређује онда када суд установи да ће се друштвено прилагођавање осуђеника боље остварити уз заштитни надзор. Овај надзор обухвата мере помоћи, бриге, надзора и заштите и не може бити краћи од шест месеци нити дужи од две године. Заштитни надзор може да обухвати лечење у здравственој установи, уздржавање од употребе опијата, посећивање саветовалишта, као и стицање нових знања и унапређивање у различитим областима.“²⁶³

Кривични законик Федерације Босне и Херцеговине поред условне осуде прописује и низ других кривичних санкција, као што су казна затвора, новчана казна, судска опомена, конфискацију имовине као споредну казну. Рад за опште добро и затвор са електронским надзором предвиђени су као алтернативне казне, с тим што се до 2014. године није изрекла ниједна казна затвора са електронским надзором.

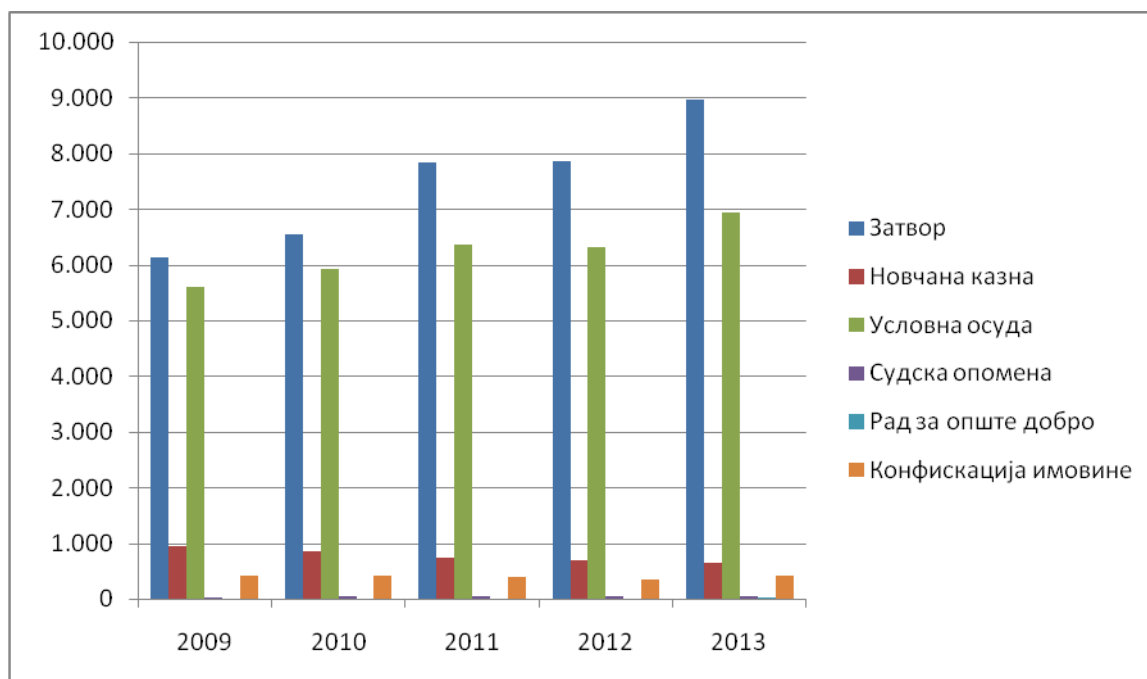
Година	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Рад за опште добро	Конфискација имовине
2013.	8.966	646	6.928	54	17	404
2012.	7.860	682	6.315	52	2	339
2011.	7.823	737	6.367	39	0	381
2010.	6.550	855	5.918	42	0	418
2009.	6.135	949	5.591	29	0	417
Укупно	37.334	3.869	31.119	216	19	1.959

²⁶² Ибид.

²⁶³ Ибид.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Табела 21: Број и врста изречених кривичних санкција у Федерацији БиХ у периоду од 2009. до 2013. године

Графикон 34: Кривичне санкције Федерације Босне и Херцеговине у периоду од 2009. до 2013. године

На основу прикупљених података можемо закључити да условна осуда на територији Федерације Босне и Херцеговине није кривична санкција која се највише примењује. Казна затвора је најдоминантнија кривична санкција на овом подручју.

Од укупног броја изречених казни затвора највише казни изречено је 2013. године, што је знак да кривично законодавство Босне и Херцеговине и органи који га примењују нису прилагодили своје прописе пракси савремених држава. Док развијеније државе теже да смање трошкове извршавања кривичних санкција, односно да смање број лица која извршавају казну затвора и да нађу казни затвора адекватну алтернативу, подаци нам говоре да се у ФБиХ стање погоршава. Из године у годину број изречених казни затвора расте, па је свој максимум достигао у 2013. години. Новчана казна скоро да се и не примењује, док је условна осуда санкција која је најближа казни затвора по

учесталости изрицања. За представљени петогодишњи период²⁶⁴, примећујемо да се рад за опште добро и судска опомена, као кривичне санкције, јако ретко користе.

10. Условна осуда у законодавству Републике Српске

Свој први самостални Кривични закон Република Српска донела је 22. јуна 2000. године, а овај Закон ступио је на правну снагу 01. октобра 2000. године. Ово је изазвало много негодовања и негативних коментара од стране представника власти Федерације Босне и Херцеговине, пре свега због самог назива овог акта. Суштински није било никаквих замерки на текст овог кривичног прописа, међутим, проблем је био назив акта. Према схватањима босанско- херцеговачких представника законике могу да имају само суверене државе, а не и ентитети.

Најновији Кривични закон Републике Српске²⁶⁵ донет је 23. јуна 2003. године, а ступио је на правну снагу 01. јула 2003. године и у таквом првобитном издању важио је све до доношења Закона о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске²⁶⁶ из 2010. године. Промене су учињене због обавезе усклађивања кривичног законодавства Републике Српске са кривичним законодавством Босне и Херцеговине.

Условна осуда у Кривичном закону Републике Српске концепцијски остала је иста од како је уведена у југословенско кривично законодавство. Оваква ситуација трајала је све до 2010. године када је Република Српска увела неке промене по питању условне осуде.

„Генерално гледано, научна заједница Републике Српске се не слаже са уведеним променама, јер се јавља прекомерна употреба кривичноправне репресије, а да при томе уведене промене нису резултат истраживања спроведених на територији Републике

²⁶⁴ „Статистички годишњак/љетопис Федерације Босне и Херцеговине“, Федерални завод за статистику, Сарајево, 2014., страна 380.

²⁶⁵ „Кривични закон Републике Српске“, Службени гласник Републике Српске, број 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 и 1/12 http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_lat_RS_49_03.pdf.

²⁶⁶ „Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске“, Службени гласник Републике Српске, број 73/10.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Српске, нити су предложене од стране угледних стручњака, него су настале у скупштинској процедури, а ни до данас се не зна од кога су предложене.“²⁶⁷

Кривичне санкције које овај Закон прописује су казне, упозоравајуће санкције, мере безбедности и васпитне мере. Међутим, ми ћемо се фокусирати на предмет нашег истраживања, на условну осуду.

„Условном осудом суд учиниоцу кривичног дела утврђује казну и истовремено одређује да се она неће извршити ако осуђени за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне ни дуже од пет година (време проверавања), не учини ново кривично дело. За кривична дела за која је прописана казна затвора од две године или новчана казна може се изрећи условна осуда. Ако је утврђено да се у конкретном случају учиниоцу треба изрећи и казна затвора и новчана казна, условна осуда се може изрећи за обе казне или само за главну казну, односно казну затвора.“²⁶⁸

Условна осуда се не може изрећи лицу које је већ било условно осуђено или учиниоцу који је претходно био осуђен на казну затвора. Управо се због овог законског одређења јављају многе дилеме, јер не треба ствари генерализовати. Индивидуализација казне је нешто чему све развијене земље теже, те стога треба оставити суду на слободну вољу да одлучи да ли ће изрицањем условне осуде у конкретном случају бити постигнута сврха кажњавања.

Условна осуда ће бити опозвана у случају да лице коме је она изречена учини ново кривично дело, откривање раније учињеног кривичног дела, неиспуњавање одређених обавеза. Условна осуда може се опозвати у току времена проверавања. Ако осуђени у том времену учини кривично дело, а за то се сазна након истека времена проверавања, условна осуда може се опозвати најкасније у року од једне године од дана кад је протекло време проверавања.

И Кривични закон Републике Српске прописује условну осуду са заштитним надзором.

„Суд има могућност да у пресуди одреди једну или више обавеза условно осуђеном лицу, а на располагању су му следеће обавезе:

²⁶⁷ Вељко Икановић, „Еволуција условне осуде у кривичног законодавству Републике Српске“, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2012., страна 66.

²⁶⁸ „Кривични закон Републике Српске“, Службени гласник Републике Српске, број 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 и 1/12 http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_lat_RS_49_03.pdf.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

1. лечење у одговарајућој здравственој установи,
2. уздржавање од употребе алкохолних пића или опојних дрога,
3. посећивање одређених психијатријских, психолошких и других саветовалишта и поступање по њиховим саветима,
4. оспособљавање за одређено занимање,
5. прихватање запослења које одговара стручној спреми и способностима учинилаца,
6. располагање платом и другим приходима или имовином на примерен начин и у складу са брачним и породичним обавезама.²⁶⁹

Условна осуда је најдоминантнија кривична санкција која се изриче на територији Републике Српске²⁷⁰.

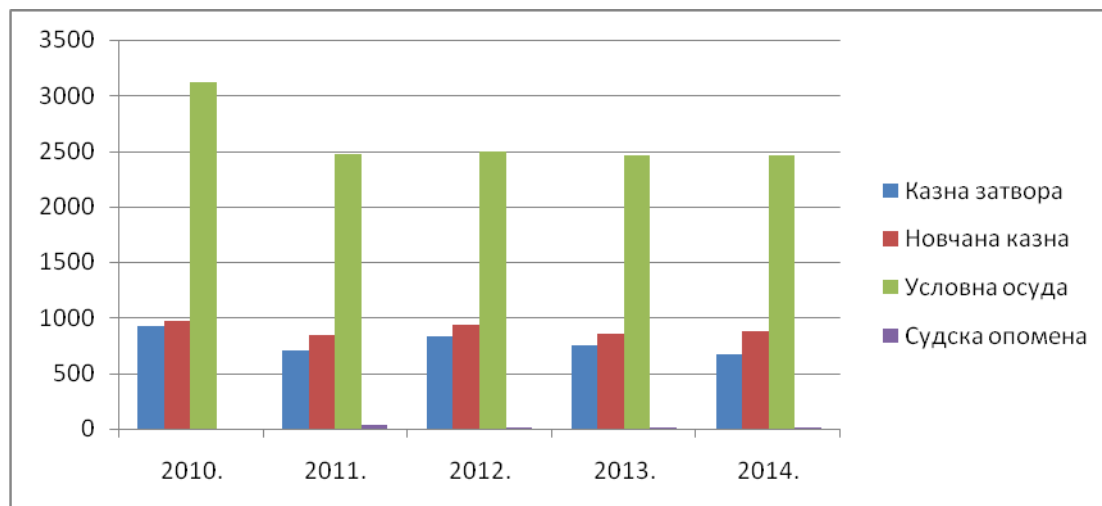
Година	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена
2010.	927	966	3.118	0
2011.	710	840	2.476	35
2012.	837	941	2.496	13
2013.	752	854	2.457	15
2014.	674	877	2.458	10
Укупно	3.900	4.478	13.005	73

Табела 22: Врста и број изречених кривичних санкција у Републици Српској у периоду од 2010. године до 2014. године

²⁶⁹ „Кривични закон Републике Српске“, Службени гласник Републике Српске, број 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 и 1/12 http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_lat_RS_49_03.pdf

²⁷⁰ „Статистички годишњак Републике Српске“, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2014.
„Статистички годишњак Републике Српске“, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2013.
„Статистички годишњак Републике Српске“, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2012.
„Статистички годишњак Републике Српске“, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2011.
„Статистички годишњак Републике Српске“, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2010.
http://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?left_mi=287&add=287

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 35: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Српској у периоду од 2010. године до 2014. године

На основу петогодишњег прегледа изречених кривичних санкција у Републици Србији видимо да је условна осуда санкција која се убедљиво највише изриче. У периоду од пет година, судије у Републици Српској су у 13.005 случајева процениле да ће се сврха кажњавања учинилаца кривичног дела постићи управо уз изрицање условне осуде.

11. Условна осуда у законодавству Републике Хрватске

У кривичном законодавству Републике Хрватске условна осуда је регулисана Казненим законом и то од члана 56. до члана 58. Условна осуда се изриче лицима која су починила кривично дело за које је забрањена казна затвора до две године или новчана казна, и за која се очекује да у времену проверавања, које може да траје од једне до пет година, не учини ново кривично дело и испуни све прописане обавезе. Наиме, ова санкција се одређује само уколико суд установи да ће се њоме постићи сврха кажњавања, али тек након сагледавања свих фактора, као што су личне прилике учиниоца, његов ранији живот, породично стање, држање након учињеног кривичног дела и слично.²⁷¹

²⁷¹„Казнени закон Републике Хрватске“, Народне новине, број 125 од 7 новембра 2011. године, <http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> посећено дана 28.06.2015.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Посебан члан Казненог законика Републике Хрватске бави се и делимичном условном осудом. Чланом 57. предвиђено је да суд може кривцу који је осуђен на новчану казну или казну затвора у трајању већем од годину дана, а мањем од три године изрећи делимичну условну осуду за један део казне, ако оцени да постоји висок степен вероватноће да и без изршене целе казне неће убудуће чинити кривична дела. У том случају безусловни део казне затвора мора износити најмање шест месеци, а највише једну половину изречене казне, а ако је у питању новчана казна, безусловни део не може износити мање од једне петине ни више од једне половине изречене казне.

Опозив условне осуде описан је у члану 58. где је предвиђено да ће се условна осуда опозвати ако осуђеник учини једно или више кривичних дела за време проверавања и за то му се изрекне казна затвора у трајању дужем од једне године, као и за кривична дела за која је прописана казна затвора до једне године или новчана казна. У другом случају суд ће опозвати првобитну условну осуду, обе казне објединити и изрећи јединствену условну осуду.

Условна осуда се не може опозвати у случају када су протекле две године од времена проверавања, као ни након истека шест месеци од истека рока за извршење обавеза.

Посебних обавеза, које се могу одредити условно осуђеном лицу, налазимо у члану број 62. и има их око 18. Осуђенику се може наложити да поправи штету, да уплати одређени износ новца хуманитарне сврхе, да настави образовање или да се оспособљава за одређено занимање, да надзирано располаже приходима уз помоћ лица које му одреди надлежни државни орган за пробацију, да настави лечење ради отклањања здравствених сметњи које могу утицати на чињење нових кривичних дела, одвикавање од алкохола, дроге или других облика зависности, забрану посећивања одређених места, забрану приближавања жртви кривичног дела или неким другим лицима, забрану напуштања места боравка, забрану поседовања и ношења оружја и других опасних предмета, редовно јављање надлежном телу за пробацију, центру за социјални рад и слично.

Уз изрицање условне осуде, Казнени закон Републике Хрватске прописује и могућност одређивања заштитног надзора. У члану 46. прописано је да ће одредити заштитни надзор лицу коме је потребна помоћ, вођење и надзор надлежног тела за пробацију како не би даље вршио кривична дела. Суд уз условну осуду која је заменила казну затвора

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

већу од шест месеци и када је осуђени млађи од двадесет и пет година, по правилу увек одредити и заштитни надзор. У Републици Хрватској донет је посебан Закон о надзору²⁷² односно Закон о пробацији 2009. године који својим одредбама поближе регулише послове заштитног надзора код условно осуђених лица.

Условна осуда је најдоминантнији тип кривичне санкције на територији Републике Хрватске. На основу података који су прикупљени од стране Државног завода за статистику Републике Хрватске²⁷³ направили смо преглед броја изречених кривичних санкција у Републици Хрватској у петогодишњем периоду.

Година	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Сигурносне мере
2009.	4.831	1.941	18.032	263	6.317
2010.	4.810	1.546	17.283	228	5.622
2011.	4.585	1.298	16.852	338	5.411
2012.	4.012	845	15.331	154	3.862
2013.	3.594	509	12.262	122	672
Укупно	21.832	6.139	79.760	1.105	21.884

Табела 23: Укупан број и врста кривичних санкција у Републици Хрватској изречених у периоду од 2009. до 2013. године

²⁷² „Закон о пробацији у Републици Хрватској“, Народне новине, број 153 од 21. новембра 2009.

²⁷³ Државни завод за статистику, <http://www.dzs.hr/>

„Статистички љетопис Републике Хрватске“, Државни завод за статистику, Загреб, 2010., страна 564.

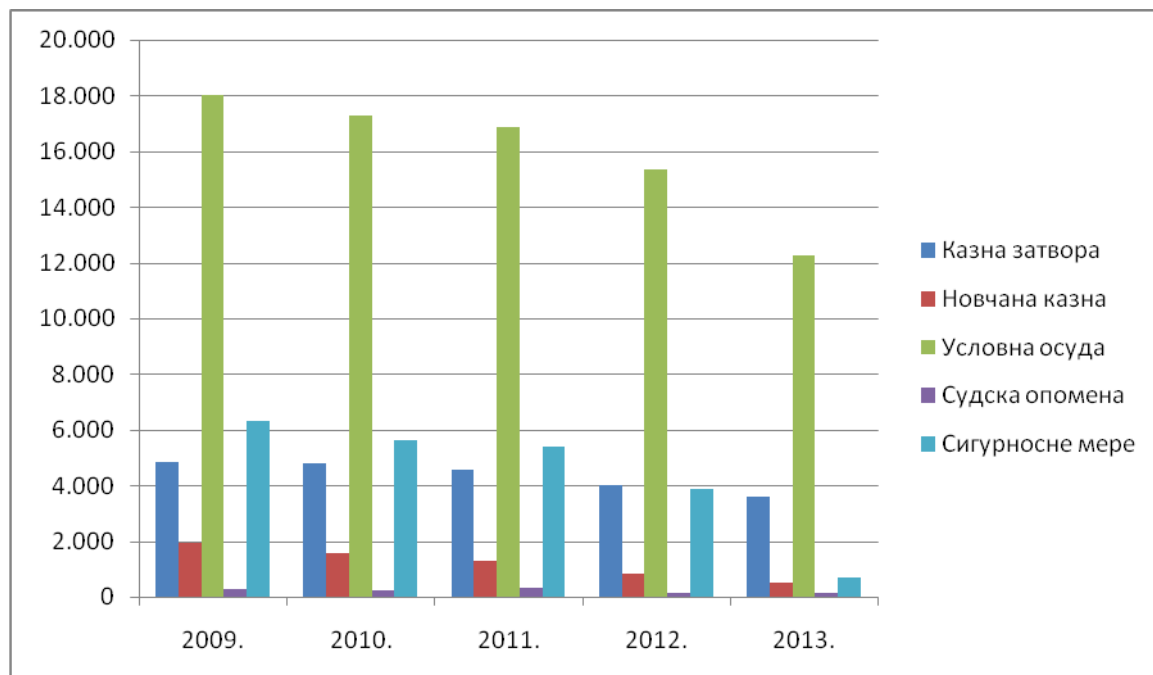
„Статистички љетопис Републике Хрватске“, Државни завод за статистику, Загреб, 2011., страна 556.

„Статистички љетопис Републике Хрватске“, Државни завод за статистику, Загреб, 2012., страна 559.

„Статистички љетопис Републике Хрватске“, Државни завод за статистику, Загреб, 2013., страна 563.

„Статистички љетопис Републике Хрватске“, Државни завод за статистику, Загреб, 2014., страна 581.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 36: Број и врста изречених кривичних санкција на територији Републике Хрватске у периоду од 2009. године до 2013. године

На основу приказаних података јасно уочавамо доминантност условне осуде. Она је у наведеном петогодишњем периоду (2009-2013) изречена чак четири пута више него казна затвора или нека сигурносна мера. Поред тога, условна осуда је изрицана 13 пута више него новчана казна. Судска опомена је исто као и условна осуда мера упозорења, међутим судови су на територији Републике Хрватске за период од пет година изrekli 72 пута више условних осуда него судских опомена.

Посебна мера која се изриче више од новчане казне, у својству главне казне, јесте одузимање имовинске користи стечене вршењем кривичног дела. У 2009. години ових мера изречено је 1.608, годину дана касније 1.730. Скоро исто толико изречено је и наредне године. 2011. године, суд је изрекао 1.655 мера одузимања имовинске користи. 1.473. мере изречене су током 2012. године, а током 2013. године, суд је изрекао 1.103. мере одузимања имовинске користи стечене кривичним делом. Поређења ради, за исти овај период на територији Црне Горе није изречена ниједна оваква мера.

12. Условна осуда у законодавству Македоније

У Кривичном законнику Републике Македоније у члану 4. прописане су кривичне санкције и то казне, алтернативне мере, мере безбедности и васпитне мере.²⁷⁴

У овом Законнику као казне су одређене казна затвора, новчана казна, забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана управљања моторним возилом и протеривање странца из земље.²⁷⁵

У алтернативне кривичне санкције убрајамо условну осуду, условну осуду са заштитним надзором, условно прекидање кривичног поступка, општекорисни рад, судска опомена и кућни затвор који су одређени чланом 48. Кривичног законика Републике Македоније.²⁷⁶

Као и у већини законодавстава условна осуда ће се изрећи осуђеном лицу за које се верује да у року проверавања које не може бити краће од године дана нити дуже од пет година неће учинити ново кривично дела, а да ће главна сврха кажњавања прописивањем овакве санкције бити остварена. Треба напоменути да се условна осуда може изрећи само лицу које је учинило кривично дело за које је предвиђена казна затвора до две године или новчана казна.

Условна осуда се, према овом Законнику, може опозвати ради раније учињеног кривичног дела, ради новог учињеног дела или ради неиспуњавања обавеза. Рок за опозивање условне осуде јесте најдаље годину дана од дана истека времена проверавања уколико се ради о делу које је потврђено правоснажном пресудом након истека времена проверавања.

Члан 55., бави се условном осудом са заштитним надзором. Заштитни надзор се одређује у току времена проверавања и додељује се условно осуђеним лицима којима је неопходна помоћ и контрола у остваривању својих обавеза и у суздржавању од чињења кривичних дела као и помоћ у процесу социјализације. Заштитни надзор може да

²⁷⁴ <http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf>

²⁷⁵ Видети више: Камбовски Владо, „Казнено право“, Општ дел, Скопје, 2006.

²⁷⁶ Видети више: Камбовски Владо, „Реформа македонског казненог права: резултати и изазови“, зборник Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, III део, Београд, 2009. године, стр. 335.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

обухвати додатно образовање, доквалификацију или преквалификацију у циљу задржавања или тражења посла, посећивање програма за спречавање насиља у породици, помоћ при учествовању у обављању породичних обавеза и обавеза у одгајању деце, као и располагању зарадом условно осуђеног лица, непосећивање места на којима се конзумира алкохол и игре на срећу, забрана употребе алкохола, дроге и других психотропних супстанци, забрана дружења са лицима која негативно утичу на осуђеника или рехабилитација осуђеника у специјализованим установама.

Приликом одабира обавезе која ће се доделити осуђенику суд узима у обзир личне и породичне прилике учиниоца, узраст учиниоца, околности под којима се десило кривично дело, побуде из којих је дело учињено и друге околности које су утицале на осуђеника, при томе водећи рачуна о томе да се не повреди човеково достојанство и да се не проузрокују непотребни трошкови лечења условно осуђеног лица. Органи који врше надзор над условно осуђеним лицем су социјални органи и прикладна саветовалишта.

На основу података²⁷⁷ прикупљених за петогодишњи период (2010-2014) можемо недвосмислено закључити да је на територији Републике Македоније најдоминантнија кривична санкција која се изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела управо условна осуда.

Година	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Рад у једном интересу
2010.	2.596	2.109	4.138	145	0
2011.	3.020	2.223	4.241	153	0
2012.	2.807	2.423	3.433	130	2
2013.	3.064	2.400	3.804	110	0
2014.	3.507	2.532	5.343	74	0
Укупно	14.994	11.687	20.959	612	2

²⁷⁷ <http://www.stat.gov.mk/>

„Учиниоци кривичних дела за 2010“, Државни завод за статистику, Скопље, 2011., страна 52 и 53.

„Учиниоци кривичних дела за 2011.“, Државни завод за статистику, Скопље, 2012., страна 48 и 49.

„Статистички годишњак на Република Македонија 2013.“, Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=410>

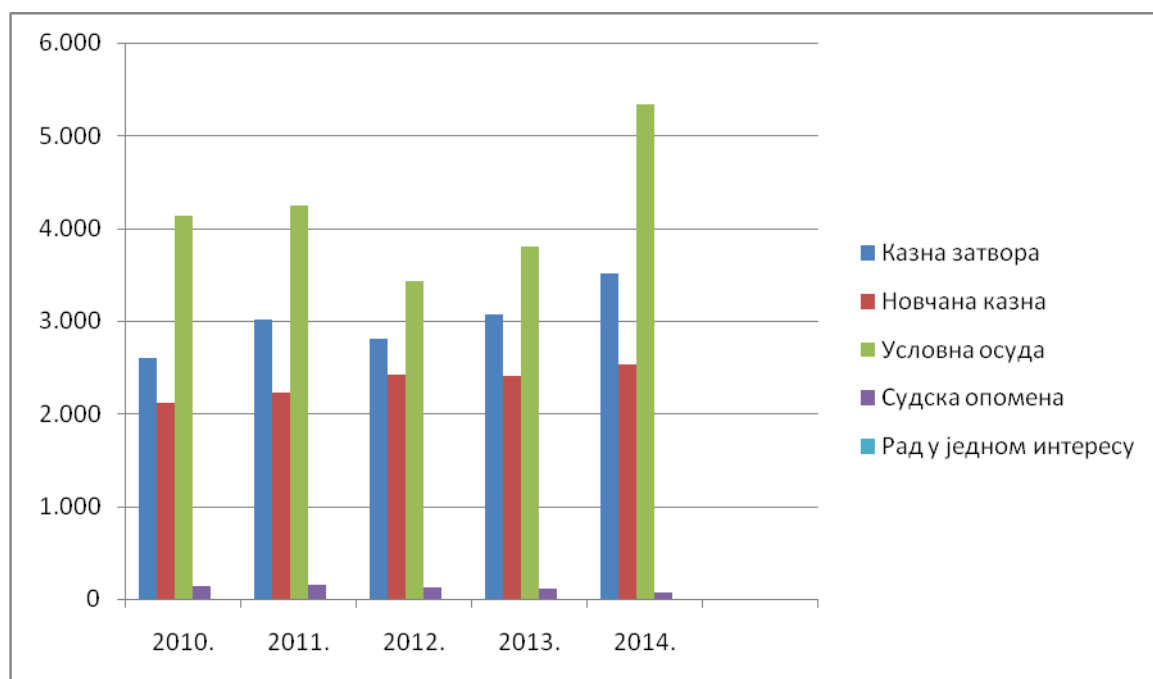
„Статистички годишњак на Република Македонија 2014.“, Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=485>

„Статистички годишњак на Република Македонија 2015.“, Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=552>

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Табела 24: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Македонији у периоду од 2010. године до 2014. године

У анализираном петогодишњем периоду судије у Републици Македонији најчешће су изрицали условну осуду. Ова санкција је изрицана дупло више него новчана казна, а чак 34 пута више од судске опомене која спада у алтернативне мере као и условна осуда.

Графикон 37: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Македонији у периоду од 2010. до 2014. године

Занимљиво је приметити да се у петогодишњем периоду, општекорисни рад изрекао само у два случаја. На основу доступних података за 2010. и 2011. годину условна осуда са заштитним надзором се није изрицала никако, као ни кућни затвор. То су такође алтернативне мере које судијама стоје на располагању поред условне осуде, међутим судије се искључиво одлучују за класичну условну осуду. То нам показује да је ово условна осуда вредна проучавања.

13. Условна осуда у законодавству Црне Горе

Условна осуда у законодавству Црне Горе сврстана је у кривичне санкције односно у мере упозорења. Њена сврха је да се према учиниоцу лакшег кривичног дела не примени казна сваки пут када се може очекивати да ће уз претњу казном, бити остварена главна сврха кажњавања.

Време проверавања може да траје од једне године до пет година, и у том времену се очекује да кривац неће учинити ново кривично дело.

У члану 54, Кривичног законика Црне Горе прописани су услови за изрицање условне осуде. „Ова мера упозорења се може изрећи када је кривцу утврђена казна затвора у трајању од две године, док се за кривична дела за која је забрањена казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, условна осуда не може изрећи. Поред тога, условна осуда се не може изрећи лицу коме су већ изречене две условне осуде. За разлику од неких земаља окружења, у КЗ Црне Горе одређено је да уколико је као главна казна изречена казна затвора, а поред ње буде изречена и новчана казна, условна осуда се може изрећи само за казну затвора.“²⁷⁸

Условна осуда на територији Црне Горе може се опозвати због раније учињеног кривичног дела, због раније учињеног кривичног дела или због неиспуњавања обавеза.

Ова мера упозорења се може опозвати у току времена проверавања, али се исто тако може опозвати и годину дана након истека времена проверавања уколико осуђени учини кривично дело за време трајања условне осуде, а за то дело се сазна најкасније у року од једне године од дана када је протекло време проверавања.

У члану 59. Кривичног законика Црне Горе, дефинисана је условна осуда са заштитним надзором који обухвата мере помоћи, старања, надзора и заштите.

Чланом 61. Кривичног законика Црне горе „прописано је да се заштитни надзор може обухватити једну или више обавеза као што су јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора у роковима које тај орган одреди; оспособљавање учиниоца за одређено занимање; прихватање запослења које одговара способностима и склоностима

²⁷⁸ „Кривични законик Црне Горе“, ("Службени лист" Републике Црне Горе, број. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и "Службени лист РЦГ", бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015 и 42/2015) <http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html> посећено 26.08.2014.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

учиниоца; испуњавање обавеза издржавања породице, чувања и васпитања деце и других породичних обавеза; уздржавање од посеђивања одређених места, локала или приредби, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела; благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места; уздржавање од употребе дроге или алкохолних пића; лечење у одговарајућој здравственој установи; посеђивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима; отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, а нарочито измирење са жртвом учињеног кривичног дела.²⁷⁹

„За коју од наведених мера ће се суд одлучити, зависи од година живота учиниоца, његовог здравственог стање, склоности и навика, побуда из којих је извршио кривично дело, држање после извршеног кривичног дела, ранији живот, личне и породичне прилике, услове за испуњење наложених обавеза, као и друге околности које се односе на личност учиниоца, а од значаја су за избор мера заштитног надзора и њихово трајање.“²⁸⁰

За потребе потврђивања наших хипотеза, урадили смо анализу изречених кривичних санкција на територији Републике Црне Горе у протеклом петогодишњем периоду²⁸¹.

Година	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Судска опомена	Мере безбедности
2009.	1.930	526	2.614	139	562
2010.	1.280	281	1.949	63	277
2011.	1.132	184	1.802	46	204
2012.	1.122	202	1.270	65	212
2013.	872	123	1.374	69	198
Укупно	6.336	1.316	9.009	382	1.453

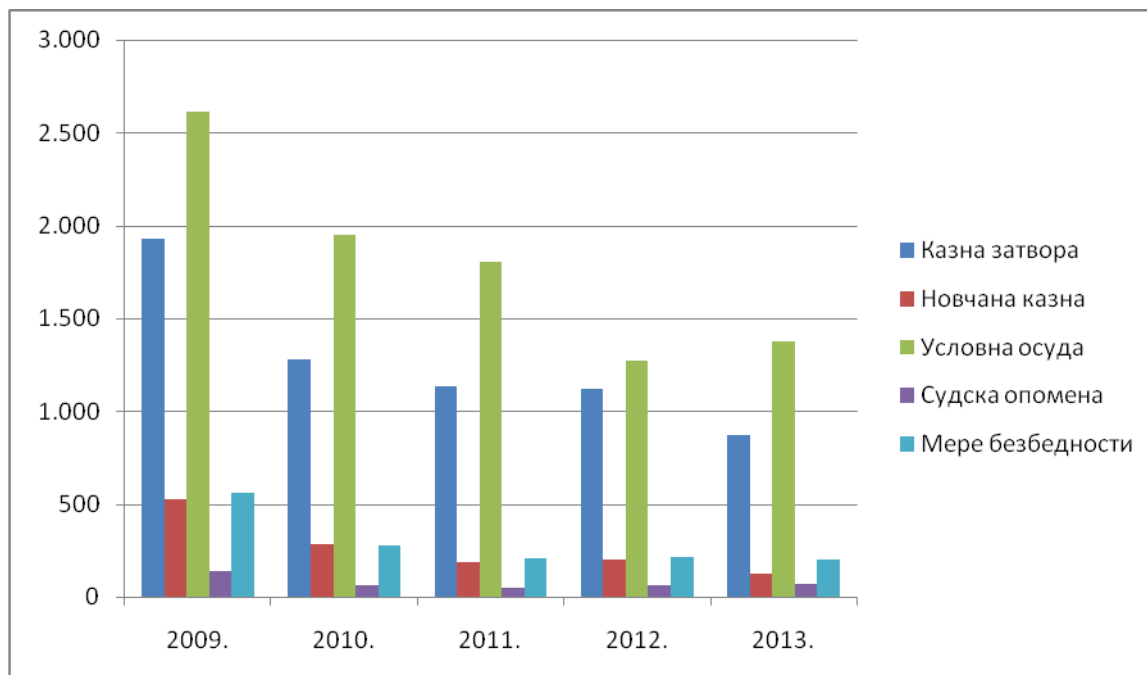
Табела 25: Број и врста изречених кривичних санкција у Црној Гори у периоду од 2009. године до 2013. године

²⁷⁹ Ибид.

²⁸⁰ Ибид.

²⁸¹ „Статистички годишњак Црне Горе“, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2014., страна 196.
„Статистички годишњак Црне Горе“, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2013., страна 205.
„Статистички годишњак Црне Горе“, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2012., страна 218.
„Статистички годишњак Црне Горе“, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2011., страна 242.
„Статистички годишњак Црне Горе“, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2010., страна 217.
http://www.monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=216

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 38: Број и врста изречених кривичних санкција изречених у Црној Гори у периоду од 2009. године до 2013. године

Најдоминантнија кривична санкција се јасно уочава и на графикону је обележена зеленом бојом. То је условна осуда. На територији Црне Горе, највише се изриче условна осуда док је казна затвора, на графикону означена планом бојом, кривична санкција која се такође често изриче.

Кривични законик Црне Горе као посебну меру познаје и одузимање имовинске користи, али у посматраном петогодишњем периоду, она није била изречена ни једанпут.

VII део

ПРАВЦИ РАЗВОЈА И ПРИМЕНЕ УСЛОВНЕ ОСУДЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

*„Казна не може да се схвата као проста
освета, јер казна више није освета, већ
социјални лек за социјално зло. „ - Хамел*

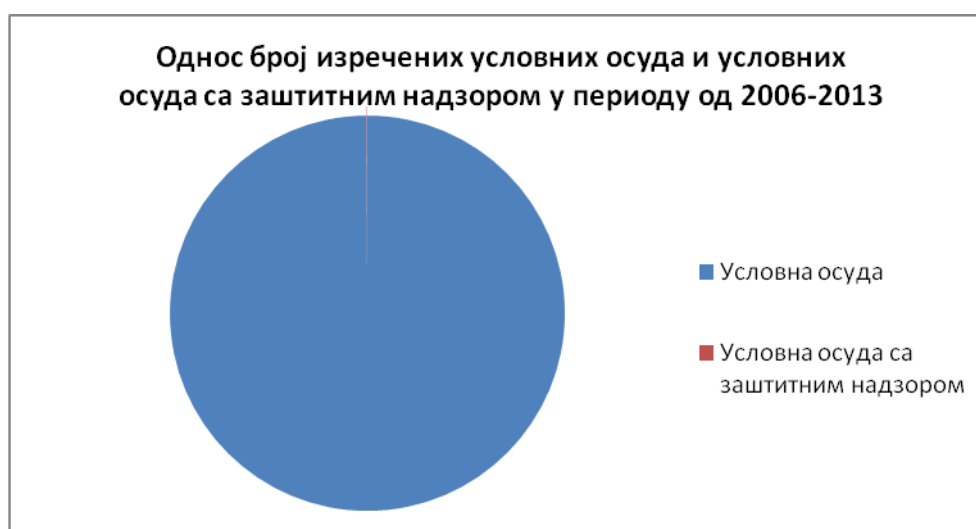
1. Будућност условне осуде у Републици Србији

На основу спроведених истраживања сматрамо да је будућност примене кривичних санкција усмерена управо на примену условне осуде са заштитним надзором. Међутим, условна осуда са заштитним надзором у Републици Србији још увек није заживела. О томе најбоље говоре подаци прикупљени у Управи за извршење кривичних санкција, посебном Одељењу за третман и алтернативне санкције.

У периоду од 2006. године када се код нас почела примењивати ова врста мере упозорења па до краја 2015. године изречено је укупно 158. условних осуда са заштитним надзором.

Дакле, за период од 2006. године до 2013. године изречено је укупно 155.986 условних осуда, док је од тог броја, за исти период, изречено свега 88 условних осуда са заштитним надзором. То чини свега 0.056% од укупног броја изречених условних осуда.

Графички представљано ова појава изгледа овако:

Графикон 39: Број изречених условних осуда и условних осуда са заштитним надзором у периоду од 2006.године до 2013. године

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На основу увида у Матичну књигу коју води Одељења за третман и алтернативне санкције може се приметити да је у периоду од десет година, колико ово одељење постоји као организациона јединица у саставу Управе за извршење кривичних санкција, забележено је да је само 158. условно осуђених лица имало заштитни надзор.

У периоду од 2006. године до 2012. године, на целокупној територији Републике Србије, изречено је 59 условних осуда са заштитним надзором. Пошто не постоје прецизни подаци колико је условних осуда са заштитним надзором изречено које године, можемо рећи да је у просеку за овај шестогодишњи период изрицано око десет условних осуда са заштитним надзором.

Од укупног броја, 59., успешно је реализовано 20 условних осуда са заштиним надзором. Застарило је њих 25, али не због неефикасности особља Одељена за третман и алтернативне санкције него због организационих немогућности. Наиме, у почетку, када су се отварала њихова одељења није цела територија Републике Србије била покривена Повереничким канцеларијама. Укупно шест условних осуда са заштитним надзором претворило се у казну затвора, док за осам условних осуда са заштитним надзором не постоје подаци шта се заиста догодило, јер су се спроводиле ван територије Београда, али документација из осталих градова још није комплетирана.

Условна осуда са заштитним надзором као санкција у 2012. години изречена је у 23 случаја. Од тог броја, успешно је извршено више од пола, тачније њих 13 условних осуда са заштитним надзором. У времену одслужења казне једно лице је умрло, док је за њих седам санкција застарела, јер канцеларије тада нису постојале у Чачку и Нишу, па је спровођење ове санкције било отежано. Од укупног броја условних осуда са заштитним надзором три мере су још увек активне.

Наредне године, 2013., изречено је 29. условних осуда са заштитним надзором. Успешно је спроведено седам условних осуда са заштитним надзором, док је три застарело. И овог пута застарелост је наступила искључиво због организационих разлога. У 2013. години једна условна осуда са заштитним надзором је опозвана и претворена у затвор, док је за четири условне осуде написан ванредни извештај повереника, па су осуде опозване. И у овој години су изречене условне осуде са заштитним надзором које су имале дужи период проверавања па је још увек девет

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

активних условних осуда са заштитним надзором. За њих пет, још увек нема података, јер се спроводе ван подручја Београда.

У 2014. години, изречено је 27 условних осуда са заштитним надзором, од чега су три успешно спроведене. Активних је 12., док се само једна условна осуда са заштитним надзором претворила у казну затвора. Осам условно осуђених лица којима се одредио заштитни надзор, није се одазвало позиву те су предузети кораци предвиђени законом, односно, о свему је обавештен суд.

У новембру 2015. године, у Матичној књизи Одељења за третман и алтернативне санкције забележено је 20 условно осуђених лица којима је одређен заштитни надзор. Активних је тринаест условно осуђених лица, док се седам није одазвало позиву Повереника.

На основу изнетих података, не можемо закључити да је условна осуда са заштитним надзором у Републици Србији кривична санкција која је равноправно заступљена са осталим санкцијама. Узимајући у обзир све предности ове санкције, саветодавну, васпитну и превентивну функцију исте, остаје отворено питање зашто се ова санкција примењује у овако малом броју. За период од десет година, она се применила само 158 пута. Нити један државни орган није радио анализу овог кривичноправног проблема, па је анализа проведена у овом делу докторске дисертације први озбиљнији покушај указивања стручној и научној јавности на овај проблем.

Из проведених резултата истраживања, уочавамо велику диспропорцију између примене обичне условне осуде и условне осуде са заштитним надзором. То указује на недоследно поступање суда, али и упозорава да судије у Републици Србији још увек немају изграђену свест о важности ове санкције и о њеним друштвеним благодетима.

Увидом у документацију Одељења за третман и алтернативне санкције, можемо приметити да су најчешћи извршиоци кривичних дела лица која су зависна или од алкохола или од дроге. Кроз разговор са таквим лицима јасно се уочава да су одрастали у лошим породицама, у породицама где нико са њима није разговарао, није их усмеравао на прави пут, лица која су у породици често трпела насиље и лица која су услед таквих личних искустава излаз из проблема тражила у наркотицима, алкохолу или другим пороцима.

Анализом узрока који су довели до вршења кривичних дела, јасно се може закључити да се сврха кажњавања условно осуђених лица у већини може постићи само уколико таква лица буду имала надзор и заштиту Повереника. Казна затвора треба да буде одложена колико је више могуће, она треба да остане *ultima ratio*. Отуда, долазимо до непобитног закључка да се сврха кажњавања прво покуша постићи едукативним путем, а уколико такав начин не да адекватне резултате, остаје нам на располагању репресија која треба да буде крајња мера.

Овакав закључак који је логично произашао из резултата нашег истраживања, потврдила је и савремена пракса изрицања условне осуде са заштитним надзором у развијеним земљама, о чему сведоче и закључци са Седмог светског форума о криминалу је одржан од 28. до 30. новембра 2015. године у Пекингу, а бавио се тематиком кривичних санкција.

2. Примери из праксе у вези са условном осудом са заштитним надзором

Постоји низ успешних примера из праксе Одељења за третман и алтернативне санкције спровођења условне осуде са заштитним надзором које ћемо објаснити у тексту који следи.

Наиме, **лице А** осуђено је због недозвољеног држања оружја и угрожавања сигурности, на казну затвора у трајању од једне године и шест месеци, али је одређено да се казна неће извршити уколико за време проверавања које износи четири године не изврши ново кривично дело. Уз ово, лицу А одређен је и заштитни надзор у трајању од три године. Кривично дело се догодило тако што је лице А претило ванбрачном партнеру и његовој пријатељици да ће им разбићи вилицу и платити наркомане да их претуку, што је учинило, како лице тврди, због наглог и неочекиваног прекида дугогодишње везе са партнером и трауме изазване таквим поступцима, иако је партнеру посветио добар део свог живота.

Лице А старо је 60. година, има завршену средњу школу, али је незапослено. На основу докумената којима располаже Одељење за третман и алтернативне санкције у циљу сакупљања информација о осуђенику, можемо сазнати више о начину израде програма. Из документа који носи назив Алат за процену ризика, сазнајемо да су као фактори ниског ризика означени услови становања, образовање, односи у породици, пријатељи и познаници, здравствено стање, ставови, запослење, организовање слободног времена и материјални услови. Већ на првом разговору констатовано је да лице А изражава кајање због својих поступака.

Лице А живи у заједници са мајком и децом и такво окружење није криминогено нити може утицати на вршење оваквог кривичног дела. Лице А радило је 30 година, али због пропасти фирме у тренутку вршења кривичног дела није имало посао, нити било каква примања. Деца су запослена, а мајка са којом живи, јако је болесна и неопходна јој је стална помоћ и нега. У току времена извршавања условне осуде, мајка лица А је умрла, што је отежало програм опоравка лица А. Пријатељи осуђеног лица нису извршиоци кривичних дела, те окружење и познаници не представљају могућност за рецидив кривичних дела. Слободно време није у потпуности квалитетно проведено због недостатка материјалних средстава, али већину слободног времена лице А проводи негујући мајку, гледајући телевизију, у шетњи, теретани, те стога овакве активности такође представљају низак фактор за повређивање или самоповређивање и за рецидив кривичног дела.

Као фактор средњег ризика означено је емотивно стање и начини резоновања. Емотивно стање је такво да лице А изражава став да заслужује доста бољи живот од оног који има и да треба имати добар живот, јер је људима доста помогао. Када је у питању емотивна реакција, закључује се да је лице А јако импулсивно и да реагује непримерено као и да прерано доноси закључке без дубље и темељније анализе. Лице такође показује добру вољу за променом свог понашања.

Фактори високог ризика нису констатовани.

Након оваквих закључава добијених из Алата за процену ризика, израђен је детаљан програм извршења заштитног надзора те је констатовано да се у случају лица А мора инсистирати на редовном контакту са повереником, да се мотивише да нађе посао и развије нова интересовања, квалитетније искоришћава слободно време. Поред тога

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

неопходно је редовно комуницирати са породицом лица А, контактима путем телефона или личним контактима једном месечно уколико време не покаже да је неопходно и више.

Осуђено лице је у потпуности пристало на обавезе из Програма. Како се реализовао Програм у потпуности по плану (осуђени се уредно јављао, достављао извештаје лекара специјалисте, прихватао сугестије, кориговао понашање, што су све потврдили и чланови породице и људи из окружења и Повереник) Повереничка служба сматрала је да се осуђеном треба укинути заштитни надзор и пре истека времена проверавања, јер је сврха заштитног надзора у потпуности била остварена.

Условна осуда са заштитним надзором некада може дати јако позитивне ефекте, као што је то случај код лица А. Међутим, у пракси Одељења за третман и алтернативне санкције постоје и примери примене условне осуде са заштитним надзором који нису били успешни или је њихово спровођење било јако отежано.

Лице Б осуђено је због насиља у породици на казну затвора у трајању од једне године и шест месеци, али је такође одређено да се казна неће извршити уколико за време проверавања од четири године не учини ново кривично дело. Поред овога, одређен је и заштитни надзор у трајању од две године. Лице Б учинило је кривично дело према мајци. Лице Б старо је 20. година, има завршену средњу школу, није запослено и није ожењен или удат. Применом насиља угрозио је спокојство, телесни интегритет и душевно здравље своје мајке. Кривично дело је настало услед конзумирања опојних дрога, а мајку је лице Б најпре тукло ногама и рукама, да би јој на крају нанело повреду у пределу бутине и то ножем. Након прикупљања података, дошло се до следећег Дијагностичног закључка.

Као фактор ниског ризика означени су услови становања, образовање, запослење, материјални услови и здравствено стање. Као фактори средњег ризика означени су пријатељи и познаници, организовање слободног времена и начини резоновања, док су као фактори високог ризика означени односи у породици, злоупотреба психоактивних супстанци, емотивно стање и ставови осуђеног.

Лице Б имало је проблематично понашање и пре четрнаесте године у виду туче са вршњацима, којом приликом је испољавало висок степен агресивности и ужитка приликом извршења истих дела. Осуђено лице није до сада осуђивано, али се против

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

њега води поступак за кривично дело разбојништва. На први разговор осуђено лице дошло је под дејством наркотика и показивало је знаке збуњености.

Условно осуђено лице има завршену средњу школу и уписало је факултет, али није положило ниједан испит. Такође је дало изјаву да је уписао и неке друге студије, што се након истраге показало као нетачно и као основ или изговор да лице Б узима новац од родитеља. Осуђено лице живело је са мајком и сестром, док је отац био радник на прекоокеанском броду, па је имао добра примања од којих је лице Б могло лагодно да живи.

За чињење кривичног дела лице Б не преузима целу одговорност, нити у потпуности показује кајање, него тврди да је испровоцирано од стране мајке. Лице Б такође минимизира и значај и последице учињеног дела и оправдава агресивно понашање, а као разлог напада наводи и то да му је мајка одузела пакетић марихуане.

У току спровођења заштитног надзора лице је подвргнуто и тесту на психоактивне супстанце и било је позитивно. Наложена је моментална апстиненција од психоактивних супстанци.

Што се тиче односа у породици, лице је више пута злостављало и сестру која студира, као и мајку која је незапослена. Дакле, породица је оцењена као дисфункционална. По питању емотивног стања, сестра лица Б известила је Повереника да је осуђено лице често малтретирано и своје емотивне партнере.

Као фактор високог ризика означен је и однос са пријатељима и познаницима због тога што су сви они из криминалног миљеа и конзументи различитих психоактивних супстанци. Најгоре од свега, јесте што осуђени негира злоупотребу наркотика, иако је утврђено да то конзумира у последњих пет година. Овакво окружење представља јако повољно тле за рецидив кривичног дела.

Када је слободно време у питању, лице Б га проводи са својим псима или дружењу преко друштвених мрежа. Преко дана углавном воли да спава, док увече излази у провод. Велика примања која има отац осуђеног лица омогућавају му лагодан живот.

Оцењено је да лице Б има непримерене, импулсивне и исхитрене реакције, као и јако слабу контролу, што може да доведе до повреде других људи из његовог окружења и

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

такође може довести и до рецидива кривичног дела. За дешавања у свом животу, лице Б криви људе око себе, а последице и значај свог дела умањује.

Након детаљне анализе и прикупљених података израђен је Програм за спровођење заштитног надзора који је обухватио редован контакт са Повереником путем телефона или лични контакт два пута месечно, контакт са члановима породице, укључење лица Б у терапијски и саветодавни поступак у одговарајућим установама, као и инсистирање на апстиненцији од психоактивних супстанци.

Лице Б је након упознавања са програмом, потписом потврдило да се слаже са израђеним програмом и показало вербално интересовање за несметано спровођење утврђеног Програма. На почетку спровођења Програма лице Б није долазило на заказане разговоре и то чак четири пута, а свој изостанак оправдавало је или болешћу или тиме да је заборавио на утврђену обавезу. Осуђено лице је давало контрадикторне изјаве и изјаве другачије од изјава чланова породице. Након свих ових запажања, Повереничка служба упутила је ванредни извештај суду, да би обавестила надлежне да се казна отежано извршава и да осуђеник није спреман на сарадњу. Тек чињењем овог корака, лице Б озбиљно схвата последице свог понашања, те на време испуњава све обавезе из програма, али прихвата и сарадњу и сугестије. Предложена је фармакотерапија на коју је лице Б пристало. Заштитни надзор над лицем Б још увек траје.

Анализирајући податке који су нам дали на увид радници Одељења за третман и алтернативне санкције видимо висок степен посвећености Повереника сваком условно осуђеном лицу. У свом раду, сретали су се и са успесима и са неуспесима. Условно осуђена лица се поправе или непоправе, или прихвате Програм и придржавајући се њега успешно се реинтегришу у друштво или буде потпуно супротан ефекат. Највећи проблем у раду овог Одељења представља то што имају још увек мали број Повереника и што условно осуђена лица нису још увек навикла на овај вид ресоцијализације, нису постала довољно друштвено одговорна лица и још увек немају свест о свим благодетима које нуду ова кривична санкција, како за њих тако и за друштво у целини.

Поред свега наведеног, чини се да ни судије у нашој држави не схватају предности ове санкције, па се и даље кривичне санкције изричу како су се и до сада изрицале, а развијена друштва су поодмакла у увођењу ових и нових санкција, прилагођених новој

популацији грађана-преступника. Дакле, судије су навикле на конвенционалне начине кажњавања, те се најчешће опредељују или за казну затвора или за условну осуду и то у њеном традиционалном облику. Међутим, санкције које су алтернативне, санкције које су у земљама окружења показале велики степен успешности у нашем правосудном систему остају још увек потиснуте, а пракса њиховог изрицања је тек у зачетку.

У прилогу дисертације дајемо обрасце које у свом раду користи Одељење за третман и алтернативне санкције и који јасно показују да се условној осуди са заштитним надзором и лицима која ову санкцију издржавају темељено и са великом опрезношћу приступ из којих се, применом квалитативне технике методе анализе садржаја докумената, може сазнати друштвена корисност и оправданост увођења кривичне - условна осуда са заштитним надзором у казненоправни систем Републике Србије.

3. Критички приступ и примедбе упућене условној осуди

Увођење условне осуде у казни систем изазвало је бројне бурне реакције. Овај институт се на почетку увођења умногоме оспоравао. 1906. године када се јавила идеја условне осуде, Српски државни савет одбацио је предлог закона о условној осуди и стао на становиште да сваком кривичном делу мора да следује казна која одговара величини кривичног дела и коју кривац мора да осети као зло.

Овакво схватање било је распрострањено и у стручној и у лаичкој јавности. Међутим, што је дуже функционисала и стицала све више присталица у свету, уведена је и у наш правни систем где је озакоњена и где јој је признат исти значај као и осталим кривичним санкцијама²⁸². Питање њене вредности више није постављано, али питање њене организације, детаљније разраде и функционисања остало је отворено и до данас.

Условна осуда је у односу на друге кривичне санкције са становишта државе једна од најисплатљивијих санкција. Једина санкција која не захтева велико ангажовање државе јесте новчана казна, а одмах након ње условна осуда и рад у јавном интересу. Међутим,

²⁸² Видети више: Brian Netter, „Avoiding the shameful backlash: Social repercussions for the increased use of alternative sanctions“, The journal of Criminal law & criminology, Vol. 96, No. 1, 2005., p. 187-215.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

од свих наведених санкција, условна осуда даје најбоље резултате, како код нас тако и у иностранству.²⁸³

Условна осуда се најчешће оспоравала због тога што се сматрало да не представља никакво зло за учиниоца кривичног дела, те да је применом условне осуде казна изгубила на репресивности. Често се могло чути да је условна осуда негација казне и државне репресије. Временом, овакви ставови су превазиђени. Дошло се до закључка да условна осуда сама по себи представља зло. Условна осуда је санкција која се даје случајним кривцима, односно лицима која су учинила лакша кривична дела и којима ће бити одређена нека лакша казна – по правилу краткотрајна казна затвора. То у суштини значи да ће лице уместо неколико недеља проведених у затвору, применом условне осуде живети доста дужи временски период у страху од изречене казне. Условно осуђено лице неретко плаћа и одређену надокнаду штете, тако да уколико постоје лица која не маре за време проведено у затвору, водиће рачуна о кривичним делима бар због износа плаћене штете и насталих трошкова.

Велике замерке стављане су на терет условне осуде и због тога што се сматрало да примена ове мере доводи до укидања праведне одмазде и до тога да се на учиниоца кривичног дела не примењује одговарајућа санкција односно одмазда. Оваква схватања нису прихватљива, јер се нападајући условна осуда заборавља да у праву постоји и других института као што је застарелост кривичних санкција или кривичног гоњења.²⁸⁴ Приликом наступања застарелости не долази до примене кривичних санкција, односно учинилац кривичног дела се ни на који начин не кажњава. Што се мора признати бар на први поглед, уколико се не узме у обзир принцип правне сигурности, да није праведно.

Поред овог, за одређена кривична дела допушта се шефу државе помиловање, где сва дела која су обухваћена овом мером остају некажњена. Што се такође не сматра праведним. Надаље, приликом утврђивања казне за кривична дела у стицају, казна се одређује према принципу асперације, па учинилац више кривичних дела добије санкцију која је мања од укупног збира појединачних кривичних санкција утврђених за свако дело посебно. Одавде би се могао извући закључак да лице које чини више кривичних дела, има олакшавајућу околност то што му се истовремено суди те ће

²⁸³ Видети више: Roger Bowles, Michael Faure, Nuno Garoupa, „*The scope of criminal law and criminal sanctions: an economic view and policy implications*“, *Journal of law and society*, vol. 35, No.3., 2008., 389-416.

²⁸⁴ Видети више: Jean Pradel, „*Droit penal compare*“, 3eme edition, Dalloz, Paris, 2008., p.103.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

добити лакшу казну. Дакле, сви ови институти и мере, могли би се оспоравати исто колико и условна осуда. Без обзира на то они су се увек примењивали.

Оспоравања ове мере упозорења била су усмерена и на то да се лица која су условно осуђена не морају морално поправити и променити своје понашање. Таква лица, сматрало се, да могу да се понашају крајње раскалашно, али да и поред тога могу бити на слободи. Довољно је само да у том времену проверавања не учине ново кривично дело. Ни оваква примедба више није основана. Наиме, увођењем условне осуде са заштитним надзором омогућено је да лица за која се сматра да ће се владати на друштвено неприхватљив начин и која неће моћи сама да се одупру лошем утицају околине, ставе под надзор Повереника. Повереник јесте лице које неће вршити само надзор, него које ће вршити бригу и васпитавање и пружати помоћ и заштиту. Посматрано са друге стране, условна осуда је само једна кривична санкција која има исту сврху као и друге санкције, а то је спречавање учинилаца кривичних дела да поново чине кривична дела и утицај на потенцијалне учиниоце кривичних дела да не чине кривична дела. Дакле, нигде није прописано да условна осуда треба да од условно осуђених лица створи морално савршене људе, него да их одврати од чињења кривичних дела.

Велики број друштва сматрао је да ће се увођењем условне осуде ослабити сврха кривичних санкција и да ће се избацити и последња гаранција – казна.²⁸⁵ Постојала су мишљења да након слабљења казне следи њено потпуно укидање. То се наравно није десило, нити се претпоставља да ће се десити у скоријој будућности. Препозната је потреба за тражењем алтернатива казни, али и поред многобројних међународних конгреса одржаних на ту тему, ни до дан данас није пронађена мера која би казну могла да замени.

Увођење условне осуде у казни систем неке државе нипошто не значи ублажавање казнене политике те државе. Напротив. У правним системима где не би постојала ова кривична санкција судије би на располагању имале две могућности. Или да учиниоцу кривичног дела изрекну благу кривичну санкцију или да га ослободе казне. У претходним поглављима смо објаснили због чега је лоша примена краткотрајне казне

²⁸⁵ Видети више: Arie Freiberg, Victoria Moore, „*Disbelieving Suspense: Suspended Sentences of Imprisonment and Public Confidence in the Criminal Justice System*“, *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 42., No.1, 2009., page 101–122.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

лишења слободe. Имајући то у виду, судије би се сигурно пре одлучиле да такво лице ослободe казне. Према томе, долази се до закључка да се уврштавањем условне осуде у казнени систем судијама олакшава доношење одлука, јер у таквим случајевима имају прелазно решење, а то је примена условне осуде.

Када се појавила условна осуда као један нов институт, она је створила опречна мишљења у народу. Приликом доношења нових прописа законодавац треба да води рачуна да они буду у складу са актима више правне снаге, да буду легални, али исто тако да буду и прихваћени од стране друштва односно да буду легитимни. Условна осуда је на почетку изазвала негативне коментаре друштва, јер се сматрало да утиче на углед суда и судија. Постављало се питање какав је то суд или какав је то судија који донесе одлуку којом одређено лице прогласи за криво, па га онда пусти на слободу? На почетку примене ове санкције, народ није био упознат са свим предностима и благодетима овакве мере упозорења, па је пружао отпор примени исте. Временом, пракса је показала да је примена условне осуде дала и више него добре резултате на пољу сузбијања криминалитета, па је ова адмонитивна санкција прихваћена и од стране широких народних маса.

Приговори условној осуди наставили су временом да се нижу. Условна осуда је оспоравана и у погледу тога да се поистовећује са помиловањем и да је то недопустиво. Сматрало се да је правно немогуће и непожељно да се суд меша у посао шефа државе. Међутим, овај приговор и изједначавање условне осуде са помиловањем није основано. Мешање послова који обавља судија и послова који обавља шеф државе значило би уплитање судске власти у рад извршне власти, што није допустиво. Судија изриче условну осуду у оквирима које је одредио закон и само у оним ситуацијама које је ограничио и предвидео закон. Са друге стране, помиловање је изнад закона и то право има једино шеф државе, који о том свом акту који предузима не мора да даје никакве разлоге нити да се придржава закона. Дакле, помиловање је дискреционо право шефа државе. Судске пресуде су акти који подлежу судској контроли, контроли више инстанце, док одлуке шефа државе не подлежу контроли и она су коначне, што значи да се не могу поправљати и оспоравати.

На ред критика дошле су и судије. На почетку се сумњало у компетенције судија приликом изрицања условних осуда. Сматрало се да увођење нове кривичне санкције

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

захтева и компетентније судије, судије са више квалификација и судије са већим знањем који имају изузетну моћ познавања људи и њиховог ума, осећања, мисли и понашања. Дакле, кренуло се од претпоставке да иако је условна осуда добро замишљена као кривична санкција да ће се јавити проблеми приликом њене примене и да ће судије бити та најслабија карика.

Судије које треба да примењују ову меру упозорења, сматрало се, треба да буду непристрасни, изнад људских страсти, да не одолевају молбама, обећањима, страховима, али и да треба да располажу неким видом видовитости да би могли оценити на које се може применити, а на кога не ова врста санкције.²⁸⁶ Поред наведеног, судија мора у потпуности одолети утицају сопствених ставова, као и утицају политичких религиозних и националних ставова. Неспорно је да условна осуда повећава улогу судије, али се одавно престало веровати да су судије само уста која изгоравају закон, да су то бића која механички примењују одредбе закона. Сада судије имају потпуно другу улогу. Они се, пре свега, брину о индивидуализацији односно прилагођавању казне сваком учиниоцу понаособ и изрицању кривичних санкција са више савести и разума. Такође се мора поменути да је и пре увођења условне осуде судија имао јако сложен задатак па да се тада није оспоравала његова стручност и његове могућности.

Одмеравање казне у оквиру законских распона није ни мало лак задатак. Давање лакше или теже казне увек су судије радиле на основу закона, свог мишљења, свог уверења као и своје стручности, па се тада није постављао питање њихове стручности. Увођењем условне осуде, посао судије је чак и олакшан. Пре је судија морао одлучити да ли ће учиниоца кривичног дела пустити или ослободити и уколико би учинио грешку или погрешно проценио, није имао прилику да се исправи. Поседовањем ове кривичне санкције у казненом систему, уколико је судија учинио грешку, те лице погрешно проценио и условно осуђени учини ново кривично дело, вратиће се у затвор и одговараће и за једно и за друго кривично дело. Напослетку, када друштво није изгубило поверење у суд који има могућност да неко лице у потпуности ослободи казне, зашто би изгубило поверење у судију који само одложи извршење казне.

²⁸⁶ Видети више: Robert Apel, „Sanctions, Perceptions, and Crime: Implications for Criminal Deterrence“, *JQuant Criminol*, 2013, page 67-101.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

На крају, треба размотрити још једно спорно питање. С правом се поставља питање да ли се изрицањем условне осуде, дира у права оштећеног лица. Сматра се да случајни кривац, какви су најчешће људи који чине кривична дела за која се изриче условна осуда, треба да буде поштеђен што је више могуће, али да се о оштећеним лицима треба водити доста више рачуна. Треба имати на уму да условна осуда не дира у права оштећених лица. Наиме, закон прописује да се сва штета настала вршењем кривичног дела има надокнадити, те да ће условно осуђеном лицу казна бити опозвана уколико не испуни ту своју обавезу. Из људске природе произилази да је у потпуности нормално да ће се оштећено лице осећати запостављено и повређено уколико учинилац кривичног дела буде на слободи. Ту треба сагледати и другу страну. Лице које је на слободи, може да ради и само тако да надокнади учињену штету, односно само тако да изврши обавезе које му је суд изрекао уз условну осуду. Сама казна је право државе, па оштећено лице нема право да захтева њено извршење или неизвршење, јер је то ствар од јавног интереса и о томе може одлучивати само државни орган, у овом случају суд. Казна се изриче у општем интересу и не може се ставити на располагање странкама у поступку, јер би то био израз њихове мржње, љутње, страсти или беса у тренутку суђења. То би водило освети, а држава се мора борити против схватања казне као праведне одмазде. Постојање бојазни да ће оштећена лица узети правду у своје руке, применом условне осуде се своди на минимум, јер су пре свега у питању лакша кривична дела, а испуњавањем обавеза које су додељене уз условну осуду оштећено лице се обично сматра задовољним и заштићеним.

Резултати истраживања у овој докторској дисертацији, као и пракса примене ове санкције у развијеним земљама Европе и света, указује да је неопходно чешће и смелије изрицати ову кривични санкцију у судском процесу, пред судовима у Републици Србији, а о њеним кривичноправним, социјалним и друштвеним ефектима треба на адекватан начин образовати постојеће и нове судије кроз образовни и едукативни процес.

Закључна разматрања

Студиозно, теоријско и научно-стручно проучавање условне осуде као јако битне кривичне санкције у систему кривичних санкција Републике Србије изнедрило је мноштво закључака. Истраживањем ове адмонитивне мере, кроз литературу и праксу, отворена су многа питања на која је било неопходно дати утемељене одговоре. У нашем раду у потпуности су потврђене генерална, посебне и појединачне хипотезе.

Условна осуда представља специфичну кривичну санкцију која подразумева активно учествовање државних службеника у едукацији и рехабилитацији учинилаца кривичних дела. Ова кривична санкција има више изражен васпитни, него казни елемент, јер омогућава преступнику да настави са послом, а нису угрожене ни пријатељске и породичне везе.

У раду је извршена прецизна систематизација и анализа кривичних санкција изречених на подручју Републике Србије у периоду од 1947. до 2013. године. На основу анализираних података, дошли смо до закључка да је у поменутом шездесет шестогодишњем периоду условна осуда била најдоминантнија кривична санкција, односно кривична санкција која се најчешће изрицала. У циљу да постизања одговарајућег научног доприноса спроведено је истраживање и прогноза динамике изрицања кривичних санкција за наредни десетогодишњи период. Због великог одступања у броју изречених казни затвора у току 2010. године, није било могуће утврдити динамику изрицања ове кривичне санкције у наредном десетогодишњем периоду. Према нашем истраживању број новчаних казни у анализираном периоду има опадајућу тенденцију, док условна осуда и даље наставља са растућим трендом. Према добијеним резултатима недвосмислено је утврђено да судска опомена, одузимање возачке дозволе, рад у јавном интересу и васпитне мере, имају растући тренд. Сходно томе, с правом се може очекивати да ће ове санкције обележити казнену политику за наредних десет година. Ипак, растући тренд наведених санкција изражен је у далеко мањем проценту у односу на предвиђања везана за условну осуду.

Анализирањем нама доступних података и вршењем научне прогнозе динамике изрицања кривичних санкција, можемо закључити да ће се новчана казна 2019. године изрицати 57% мање, него што је изрицана у току 2015. године. Подаци за условну

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

осуду показују да ће број изречених условних осуда у 2019. години, порастати за 71% у односу на број изречених условних осуда у току 2015. године. За исти период, прогнозирано је да ће изрицање судске опомене порастати за 60%, на основу чега можемо закључити да је будућност кривичних санкција управо у примени адмонитивних мера. Кривичне санкције чија ће примена порастати за 42% у 2019. години у односу на 2015. годину јесу васпитне мере. Изненађујући је податак да ће казна рад у јавном интересу у току 2019. године бити примењена у свега 17% више случајева, него у току 2015. године. Прогноза показује да ће изрицање казне одузимање возачке дозволе порастати чак за 70% у посматраном периоду.

На основу изнетих емпиријских истраживања са великом сигурношћу се може изрећи закључак да ће у наредне четири године најдоминантнија кривична санкција и даље бити условна осуда као најистакнутија адмонитивна мера.

Анализирањем система поделе кривичних санкција, дошли смо до закључка да систем поделе кривичних санкција у Републици Србији није у складу са законодавствима развијених земаља, где је распоред и врсте санкција, одређен нешто другачије. Као главне санкције, у законодавствима развијени земаља, издвајају се казне и мере безбедности, док се мере упозорења и васпитне мере сматрају споредним санкцијама. То је зато што се васпитне мере изричу малолетним учиниоцима кривичних дела, док мере упозорења, како тврди већина истакнутих кривичних теоретичара, немају никакве сврхе без казне, те представљају само допуну казне. У кривичноправној теорији има теоретичара који се залажу да и мере безбедности, треба да заузимају споредно место у односу на казну, јер се оне претежно изричу уз казну или се изричу учиниоцима непотпуног кривичног дела. Нашим истраживањем дошли смо до спознаје да би поделу кривичних санкција у законодавству Републике Србије требало ускладити са законодавствима развијених земаља, истовремено развијајући и дограђујући квалитет и квантитет споредних санкција. Поред тога, нужно је да казна остане у систему кривичних санкција, али да јој се континуирано тражи адекватна алтернатива.

Кривичноправна теорија у области санкција на задовољавајућем нивоу одређује и дефинише појам условне осуде, али се уочава низ елемената који би се могли променити и унапредити. У циљу унапређења и лакшег извршења, приликом изрицања условне осуде треба употребити одређене параметре који се примењују приликом

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

изрицања казне рад у јавном интересу. Мишљења смо да би добровољност умногоме допринела успешности реализације условне осуде. Уколико осуђено лице да свој пристанак и сагласи се са применом ове кривичне санкције, ток извршавања кривичне санкције биће далеко лакши. У садашњој пракси елемент сагласности, по питању условне осуде, постоји само када је у питању условна осуда са заштиним надзором. У том случају осуђено лице даје сагласност на програм који израђује Повереник. Залажемо се за стварање законских претпоставки за увођење елемента сагласности на изрицање условне осуде и у случају примене класичне условне осуде. Мишљења смо да само оно што није наметнуто, него што је производ избора слободне воље, може бити делотворно.

У циљу доказивања степена доминантности условне осуде у односу на друге кривичне санкције, за потребе овог рада анализиран је однос неколико кривичних санкција у законодавству Републике Србије, са једне стране и условне осуде, са друге стране. Анализирањем података о броју и динамици изрицања краткотрајних казни затвора закључили смо да оваква казна затвора негативно утиче на учиниоца кривичног дела. Истраживања спроведена по питању поврата учиниоца кривичних дела указују да се у већини случајева може очекивати да преступник понови кривично дело. Казна краткотрајног лишења слободе негативно утиче и на углед осуђеног и његове породице, а неретко и на егзистенцију исте.

Истраживањем, дошли смо до закључка да се условна осуда прожима са свим анализираним кривичним санкцијама, међусобно се допуњују и заједнички обезбеђују несметано остваривање сврхе кажњавања. Поређења ради, у случају изрицања условне осуде и новчане казне, као алтернатива увек постоји казна затвора, јер лице које не плати новчану казну или доведе до опозивања условне осуде, издржава казну затвора. Закључак који се намеће јесте да су све кривичне санкције међусобно повезане и узајамно гарантују несметано извршавање.

Законодавац Републике Србије не прецизира која су то кривична дела за која се може изрећи условна осуда, у смислу да набраја кривична дела, него прописује да ће се ова санкција изрећи за она кривична дела за која је утврђена казна затвора до две године. У тим случајевима казна затвора се утврђује, а не изриче. Овакво законско решење није у складу са правном природом условне осуде. Мишљења смо да би прецизније и

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

сврнисходније било да у законском тексту не стоји „суд ће одредити да се изврши утврђена казна у условној осуди“. Уместо тога, ту би требало да пише „суд ће опозвати условну осуду и изрећи казну која је утврђена условном осудом“. На овакав начин условна осуда би добила све законске прерогативе кривичне санкције.

У току истраживања десетогодишњег периода, дошли смо до закључка да се на територији Републике Србије условна осуда најчешће изриче за кривична дела против имовине, у просеку око 28% у односу на све врсте кривичних дела за која се изриче условна осуда. Поред ове групе кривичних дела, за изрицање условне осуде судије се најчешће одлучују у случају кривичних дела против живота и тела (8%) и кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја (11%).

Рокови постављени за опозивање условне осуде након истека времена проверавања представљају преклузивне рокове. Законски одређен рок од једне године дана је кратак временски период и најчешће је предмет злоупотребе од стране извршилаца кривичних дела. Овако одређен рок опозива условне осуде највише одговара преступницима који пред крај истека рока од годину дана чине тежа кривична дела. Полазећи од чињенице да за новоуочињена кривична дела, кривични поступак у просеку траје преко године дана, мишљења смо да би у циљу реализације начела праведности таквим лицима требало укинути условну осуду.

Главни мотив уписа условне осуде у казнену евиденцију јесте да се располаже подацима о лицима која су повратници, да би суд лакше могао донети нову одлуку којом ће се постићи сврха кажњавања. Врло је битно да у случају изрицања условне осуде, суд зна да ли је преступнику раније изрицана условна осуда и да ли је изрицањем такве мере упозорења постигнута сврха кажњавања. Упис условне осуде у казнену евиденцију врши се ради њене природе утврђивања и изрицања, а не због тога што се условно осуђено лице жели примарно регистровати као осуђено. Наша истраживања су показала да је Правилник који регулише ову област старији више од 35. година, па би свакако требало предузети хитне мере у циљу модернизације истог.

У раду су представљени подаци о броју и динамици изрицања и брисања условне осуде на територији града Београда за једанаестогодишњи период класификовани према називу и врсти суда који их је изрекао. Закључак до кога смо дошли јесте да се

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

тенденција брисања условних осуда из казнене евиденције из године у годину све више смањује. У анализираном периоду највише обрисаних условних осуда било је 2005. године (31%). Сваке наредне године брисање условних осуда из казнене евиденције имало је опадајући тренд, тако да је 2013. године обрисано свега 0,7% условних осуда о укупног броја изречених условних осуда. Индикативно је и то да на територији града Београда у току 2015. године није обрисана ниједна условна осуда.

Врло значајна компонента условне осуде јесте могућност да суд може одредити да се учинилац коме је изречена условна осуда стави под заштитни надзор за одређено време у току времена проверавања. Мишљења смо да заштитни надзор не треба везивати искључиво за условну осуду. То је мера која се може применити и уз условни отпуст и васпитне мере. На основу нашег истраживања и других истраживања спроведених поводом овог питања са сигурношћу можемо рећи да овако комбиновани елементи различитих кривичних санкција могу дати изванредне резултате. Предлажемо да се у том правцу измени Кривични законик Републике Србије.

На основу спроведених истраживања сматрамо да је будућност примене кривичних санкција усмерена управо на примену условне осуде са заштитним надзором. Свестраним анализирањем условне осуде са заштиним надзором, дошли смо до закључка да на територији Републике Србије овај вид кривичне санкције још увек није заживео. Од почетка примене до данас изречено је свега 158. условних осуда са заштиним надзором. То чини 0,056 % од укупно изречених условних осуда. Анализом прикупљених података, дошли смо до закључка да организациони и кадровски проблеми представљају главни разлог због кога имамо овако лош резултат примене условне осуде са заштиним надзором. Мишљења смо да ни судије у нашој држави не схватају предности ове санкције, па се и даље кривичне санкције изричу на конвенционалан начин. Очигледно је да су судије навикле на тај начин кажњавања, те се најчешће одлучују за изрицање казне затвора или условне осуде у њеном класичном облику. Нажалост, санкције које су алтернативне, санкције које су у земљама окружења показале велики степен успешности, у нашем правосудном систему остају још увек потиснуте.

У склопу нашег истраживања смо упоредно-правно анализирали доминантан тип кривичне санкције у девет земаља окружења и шире. Можемо закључити да је условна

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

осуда најдоминантнија кривична санкција која се изрицала у претходном десетогодишњем периоду, у свим земљама из окружења Републике Србије, осим у Федерацији Босне и Херцеговине. Такође, у раду смо представили и систематизовали настанак, начин функционисања, предности и недостатке француско-белгијског и англо-америчног система условне осуде. Анализа је показала да су мане једног система, уједно и предности другог система, па смо дошли до закључка да је најбољи мешовити систем условне осуде, који се примењује у већини земаља данас.

Политички, економски, социјални и културни просперитет државе утиче на развој нових облика условне осуде у кривичноправном систему Републике Србије. Условна осуда добија све више нове аспекте и димензије, које су често и плод убрзаног развоја информатичке технологије. У савременом друштвеном развоју електронски надзор над условно осуђеним лицима добија све чешћу примену. Мишљења смо да електронски надзор треба у већој мери примењивати и користити као замену за краткотрајну казну затвора или неке супституте и да нове модуле условне осуде треба тражити управо на таласима ових промена. Овакав став заснован је на резултатима нашег емпиријског истраживања.

У анализирању, разматрању и спознаји условне осуде као доминантне кривичне санкције у законодавству Републике Србије свесни смо да смо отворили многа нова питања и недоумице. На нека од тих питања смо дали одговор и предложили нове правце у њиховом решавању, док смо друга намерно отворили и оставили их на проверу другим научним истраживачима и ствараоцима. Условна осуда је динамична друштвена категорија која захтева увек изнова њену спознају и на сваком степену друштвеног развоја и дефинисање њеног места и улоге.

Списак табела

Табела 1: Укупан број изречених кривичних санкција у 1947. години и у 1948. години на територији Србије

Табела 2: Укупан број изречених кривичних санкција у 1949. години, у 1950. години, 1951. години и у 1952. години на територији Србије

Табела 3: Укупан број изречених кривичних санкција у 1953. години, 1954. години, 1955. години, 1956. години, 1957. години, 1958. година, 1959. години на територији Србије

Табела 4: Укупан број изречених кривичних санкција у 1960. години, 1961. години и у 1962. година на територији Србије

Табела 5: Укупан број изречених кривичних санкција у 1963. години, 1964. години, 1965. години, 1966. године, 1967. година, 1968. године, 1969. годину, 1970. године, 1971. година, 1972. година, 1973. година, 1974. година, 1975. година, 1976. година, на територији Србије

Табела 6: Укупан број изречених кривичних санкција у 1977. години, 1978. години, 1979. години, 1980. година, 1981. година, 1982. година, 1983. година, 1984. година, 1985. године, 1987. године, 1988. година, 1989. година, на територији Србије

Табела 7: Укупан број изречених кривичних санкција у 1990. години и 1991. години на територији Србије

Табела 8: Укупан број изречених кривичних санкција у 1992. години, 1993. години, 1994. години, 1995. години, 1996. години, 1997. години, 1998. години, 1999. години, 2000. години, 2001. години и 2002. години на територији Србије

Табела 9: Укупан број изречених кривичних санкција у 2003. години, 2004. години, 2005. години на територији Србије

Табела 10: Преглед укупног броја изречених кривичних санкција пунолетним учиниоцима кривичних дела у једанаестогодишњем периоду

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Табела 11. Табеларни приказ прогнозе кретања броја санкција за период од 10.година

Табела 12: Прогноза кретања новчане казне у периоду од 2014. године до 2023. године

Табела 13: Прогноза броја условних осуда у периоду од 2010. године до 2019. године

Табела 14: Прогноза број судских опомена у периоду од 2010. године до 2019.године

Табела 15: Прогноза броја васпитних мера у периоду од 2014. до 2023.год

Табела 16: Прогноза казни рада у јавном интересу у периоду од 2014. до 2023. године

Табела 17: Прогноза броја казни одузимања возачке дозволе у периоду од 2014. до 2023.године

Табела 18: Укупан број осуђених малолетних лица по изреченим кривичним санкцијама у периоду од 2004.године до 2013.године

Табела 19: Број изречених условних осуда према врсти кривичног дела и години изрицања

Табела 20: Број активних и брисаних условних осуда на територији града Београда у периоду од 2005. до 2015. године

Табела 21: Број и врста изречених кривичних санкција у Федерацији БиХ у периоду од 2009. до 2013. године

Табела 22: Врста и број изречених кривичних санкција у Републици Српској у периоду од 2010. године до 2014. године

Табела 23: Укупан број и врста кривичних санкција у Републици Хрватској изречених у периоду од 2009. до 2013. године

Табела 24: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Македонији у периоду од 2010. године до 2014. године

Табела 25: Број и врста изречених кривичних санкција у Црној Гори у периоду од 2009. године до 2013. године

Списак графикана

Графикон 1: Приказ изречених кривичних санкција у периоду од 2003. до 2007.године

Графикон 2: Приказ изречених кривичних санкција у периоду од 2008. до 2013.године

Графикон 3: Укупан број изречених кривичних санкција у посматраном једанаестогодишњем периоду

Графикон 4: Просечан број изречених кривичних санкција у периоду од 2003. до 2013.године

Графикон 5: Тренд линија за казну затвора

Графикон 6: Тренд линија за новчану казну

Графикон 7: Тренд линија за условну осуду

Графикон 8: Тренд линија за судску опомену

Графикон 9: Тренд линија за васпитне мере

Графикон 10: Тренд линија за казну рад у јавном интересу

Графикон 11: Тренд линија за казну одузимања возачке дозволе

Графикон 12: Укупан број изречених кривичних санкција у периоду од 2004. до 2012

Графикон 13: Линија тренда за укупан број санкција у периоду од 2003. до 2009.године

Графикон 14: Казна затвора у периоду од 2004. до 2012. године

Графикон 15: Новчана казна у периоду од 2004. до 2012. године

Графикон 16: Линија тренда за новчану казну у периоду од 2004. до 2012. године

Графикон 17: Прогноза кретања броја новчаних казни од 2005. до 2020. године

Графикон 18: Приказ кретања броја условних осуда у периоду од 2004. год до 2012. године

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 19: Линија тренда за условну осуду у периоду од 2003. године до 2009. год

Графикон 20: Прогноза кретања броја условних осуда у периоду од 2005. до 2015. год.

Графикон 21: Укупан број судских опомена у периоду од 2004. године до 2012.године

Графикон 22: Линија тренда за судску опомену у периоду од 2003. до 2009.године

Графикон 23: Прогноза кретања броја судских опомена у периоду од 2005. до 2015.год

Графикон 24: Укупан број васпитних мера у периоду од 2004. године до 2012. године

Графикон 25: Линија тренда васпитних мера у периоду од 2004. до 2012. године

Графикон 26: Прогноза кретања васпитних мера у периоду од 2005. до 2020 године

Графикон 27: Укупан број казни рада у јавном интересу изречен у периоду од 2007. год до 2013.године

Графикон 28: Линија тренда казне рад у јавном интересу у периоду од

2007. до 2013.год

Графикон 29: Прогноза кретања изречених казни рад у јавном интересу

Графикон 30: Укупан број казни одузимање возачке дозволе у периоду од 2007. до 2013

Графикон 31: Линија тренда за казну одузимање возачке дозволе у периоду од 2007. до 2013. године

Графикон 32: Прогноза кретања броја одузетих возачких дозвола за период од 2010. године до 2020.године

Графикон 33: Број изречених условних осуда према врсти кривичних дела у периоду од 2005. до 2014. године

Графикон 34: Кривичне санкције Федерације Босне и Херцеговине у периоду од 2009. до 2013. године

Графикон 35: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Српској у периоду од 2010. године до 2014. године

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

Графикон 36: Број и врста изречених кривичних санкција на територији Републике Хрватске у периоду од 2009. године до 2013. године

Графикон 37: Број и врста изречених кривичних санкција у Републици Македонији у периоду од 2010. до 2014. године

Графикон 38: Број и врста изречених кривичних санкција изречених у Црној Гори у периоду од 2009. године до 2013. године

Графикон 39: Број изречених условних осуда и условних осуда са заштитним надзором у периоду од 2006.године до 2013. године

Литература

1. Alan Watson, *The state, law and religion: Pagan Rome*, Univerzity of Georgia Press, Amazon, 1992.
2. Alfred Murrah, Затвор или кушња – која и зашто?, Избор чланака из страних часописа, број 4, Београд
3. Alick Robin Walsham Harrison, *The Law of Athens*, I-II, Oxford, 1968-1971.
4. Andre Finet, *Le Code de Hammurapi*, Les Editions du Cerf, Pariz, 1973.
5. Arie Freiberg, Victoria Moore, Disbelieving Suspense: Suspended Sentences of Imprisonment and Public Confidence in the Criminal Justice System, *The Australian and New Zealand journal of Criminology*, Vol. 42., No.1, 2009.
6. Brian Netter, Avoiding the shameful backlash: Social repercussions for the increased use of alternative sanctions, *The journal of Criminal law & criminology*, Vol. 96, No. 1, 2005.
7. Chris Taylor, The disclosure sanctions review: another missed opportunity?, *The International Journal of Evidence & Proof*, July 2013, Vol. 17, No. 3
8. Clare Wade, Prevention of Harm—Legislative Strategies for Law Reform, *The Journal of Criminal Law*, 2008.
9. Craig Curtis, Car Stereos and the Criminal Sanction, *The Dangers of Too Much Social Control*, *New Political Science*, Volume 31, Number 3, September 2009
10. Criminal Code of the Federal Republic of Germany (1971, amended 2013) (English version)
11. Criminal Code of the French Republic (2005) (English version) <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено 16.07.2015.
12. Criminal Code of the Russian Federation (1996, amended 2012) (English version), <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено дана 14.08.2014.

13. Criminal Procedure Code of the French Republic (2000) (English version), <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено 16.07.2015.
14. Edwin Freshfield, A Manual of Byzantine Law, University Press, Cambridge, 1930.
15. Émile Durkheim, Détermination du fait moral
16. Enriko Pessina, Излагање на конгресу за казнене заводе, Петроград, 1890.
17. Frederic Hrozny, Code Hittites, Cran Rusak, London, 1986.
18. Gail Caputo, The "Voice of Justice" vs. the "Voice of Care" in the Assignment of Criminal Sanctions, Current Psychology – Developmental, Learning , Personality, Social, Uniersity of Texas, Spring 2000, Vol. 19, No. 1
19. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Der Geist des Christentums und sein Schicksal, Hegels theologische Jugendschriften, Tübingen, 1907.
20. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Grundllnien der Philosophie des Rechts, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Leipzig, 1921.
21. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Jenaer Realphilosophie, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Hamburg, 1967.
22. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Über die wissenschaftlichen Bahandlungsarten des Naturrechts, Schriften zur Politik und Rechtsphilosophie, Philosophische Beibliothek, Leipzig, 1923.
23. Gráinne McKeever, Social Security as a Criminal Sanction, Journal of Social Welfare and Family Law, 2004.
24. <http://www.dzs.hr/>
25. <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2003/zakoni/47bos.htm> посећено 26.11.2014.
26. http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html посећено 15.10.2014.
27. <http://www.legislation.gov.uk/> посећено 20.08.2015.
28. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> посећено дана 21.08.2015.
29. http://www.monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=216
30. <http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf>
31. http://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?left_mi=287&add=287
32. <http://www.stat.gov.mk/>

33. Immanuel Kant, *Die Methaphysik der Sitten*, In. Weischedel, Kant, Werke in zwolf Banden, Frankfurt, Band VIII, 1956.
34. Immanuel Kant, *Metaphysik der Sitten*, hrsg. v. K. Vorlander, Philosophische Bibliothek, Felix Meiner, Hamburg, 1966.
35. James Acker, *Actual Innocence: Is Death Different?*, Behavioral Sciences and the Law Behav. Sci. Law 27: 297–311, Wiley InterScience, 2009.
36. Jim Sidanius, Michael Mitchell, Hillary Haley, Carlos David Navarrete, *Support for Harsh Criminal Sanctions and Criminal Justice Beliefs: A Social Dominance Perspective*, Social Justice Research, Vol. 19, No. 4, 2006.
37. Johannes Hoffmeister, *Dokumente zu Hegels Entwicklung*, Frommann Holzboog, Stuttgart, 1974.
38. Joseph Modrzejewski, *L'Egypte Ptolemaïque, Aspects institutioneles*, Paris, 1989.
39. Lorana Bartels, *The Weight of the Sword of Damocles: A Reconviction Analysis of Suspended Sentences in Tasmania*, The Australian and New Zealand journal of Criminology, Volume 42 number 1, 2009.
40. Ossip Kurt Flechtheim, *Hegels Strafrechtstheorie*, Schriften zur Rechtstheorie. Duncker u. Humblot, Berlin, 1963.
41. Robert Apel, *Sanctions, Perceptions, and Crime: Implications for Criminal Deterrence*, J Quant Criminol, 2013.
42. Roger Bowles, Michael Faure, Nuno Garoupa, *The scope of criminal law and criminal sanctions: an economic view and policy implications*, Journal of law and society, vol. 35, No.3., 2008.
43. *Shame stigma and crime: Evaluating of efficacy of shaming sanctions in criminal law*, Harvard Law Review Vol. 116, No. 7, 2003, <http://www.jstor.org/stable/1342758>
44. Stephanie Carmichael and Alex Piquero, *Sanctions, Perceived Anger, and Criminal Offending*, Journal of Quantitative Criminology, Center for Studies in Criminology and Law, University of Florida, Vol. 20, No. 4, December 2004.
45. Ајдин Хусеинспахић, *Tutela mulierum и правни положај жене у старом вијеку*, Анали правног факултета Универзитета у Зеници, Правни факултет Универзитет у Зеници, година 5, број 8.
46. Арон Нинчић, *О условној осуди*, Право, Београд, 1881.

47. Бачић Фрањо, Нови аустријски Кривични законик, Наша законитост, број 2, Загреб, 1975.
48. Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Пресуда Основног суда у Нишу Кв. бр. 2041/10 од 09.05.2011. године и решење Апелационог суда у Нишу 7Кж.1. бр. 1767/11 од 16.08.2011. године, Београд
49. Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2011, Пресуда Општинског суда у Нишу К. бр. 1600/09 од 20.10.2009. године и пресуда Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 1448/10 од 24.02.2011. године
50. Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Пресуда Основног суда у Краљеву К. 673/10 од 15.4.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-4149/10 од 30.7.2010., Београд
51. Билтен Вишег суда у Нишу, број 33/2015, Пресуда Вишег суда у Нишу Кж бр. 332/14 од 06.05.2014. године
52. Билтен Окружног суда у Београду, бр. 66/2005, Интермех, Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 151/03 од 31. јануара 2003. и пресуда Четвртог општинског суда у Београду К. 581/99 од 4. новембра 2002. године, Београд
53. Билтен Окружног суда у Београду, бр. 67/2005, Интермех, Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 345/05 од 23. фебруара 2005. и пресуда Првог општинског суда у Београду Кв. 1417/04 од 23. децембра 2004. године, Београд
54. Билтен Окружног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Решење Окружног суда у Београду Кж. 3586/06 од 29. децембра 2006. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 427/06 од 23. маја 2006. године, Београд
55. Билтен Окружног суда у Крагујевцу, Пресуда Врховног суда Србије КЖ-И-825/06 од 23.05.2006. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-212/05 од 13.01.2006. године, бр. 1/2009, Интермех, Београд
56. Билтен Окружног суда у Нишу, бр. 29/2009, Интермех, Пресуда Окружног суда у Нишу, К.131/06 и пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж. И.197/08, Београд
57. Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2006, Интермех, Пресуда Врховног суда Србије, Кжм. 69/05 од 31. јануара 2006. године, Београд
58. Богдан Златарић, Други конгрес УН за спречавање злочина и поступање са преступницима, Наша законитост, Београд, број 11-12, 1960.

59. Богдан Златарић, Стављање на кушњу уз надзор и помоћ као једна хумана и рационална кривичноправна санкција, Архив за правне и друштвене науке, број 2, Београд, 1954.
60. Бора Чејовић, Мирко Кулић, Кривично право, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2014.
61. Вељко Икановић, Еволуција условне осуде у кривичног законодавству Републике Српске, Зборник Инстиута за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2012.
62. Владан Кутлешић, Увод у право, Мегатренд универзитет, Београд, 2008.
63. Гордана Вукадиновић, Драгутин Аврамовић, Увод у право, Центар за издавачку делатност Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014.
64. Драган Митровић, Увод у право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014.
65. Драган Николић, Александар Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, СВЕН, Ниш, 2007.
66. Драган Николић, Историја права стари и средњи век, СВЕН, Ниш, 2011.
67. Драган Николић, Општа историја права, СВЕН, Ниш, 2007.
68. Драган Николић, Упоредна правна историја, СВЕН, Ниш, 2005.
69. Драган Николић, Фрагменти правне историје, СВЕН, Ниш, 1997.
70. Драгош Јефтић, Драгољуб Поповић, Народна правна историја, Савремена администрација, Београд, 2009.
71. Душан Цотић, Условна осуда, судска опомена и ослобађање од казне, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1975.
72. Ђорђе Тасић, Увод у правне науке, Привредник, Београд, 1941.
73. Жељко Хорватић, Судска опомена, Нова мјера у нашем кривичном законнику, Наша законитост, Загреб, број 7-8, 1963.
74. Живко Кулић, Увод у право, Мегатренд универзитет примењених наука, Београд, 2005.
75. Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број 73/10

76. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Службени гласник Републике Србије, Београд, број 85, од 06.09.2005. год.
77. Закон о одузимању имовинске користи, Службени гласник Републике Србије, број 97/08
78. Закон о пробацији у Републици Хрватској, Народне новине, број 153 од 21. новембра 2009. године
79. Законик о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије, Београд, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014
80. Законик Цара Стефана Душана, Струшки и атонски рукопис, Српска академија наука и уметности – одељење друштвених наука извори српског права, Београд, 1975.
81. Зборник закона и уредаба издатих у Књажевству Србији у 1873. и 1874. години, У државној штампарији, Београд, 1874.
82. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1890. године до краја исте године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1891.
83. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1891. године до краја исте године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1892.
84. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1900. године до краја исте године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1903.
85. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1904. године до краја исте године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1906.
86. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 11. јануара до 9. новембра 1885. године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1885.
87. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 21. марта до 31. децембра 1883. године, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1883.
88. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 5. септембра 1881. до 28. јула 1882. године, са додатком неких ранијих закона и конвенција и

- уговора са Аустро-угарском, Краљевско-српске државне штампарије, Београд, 1882.
89. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од априла 1840 год. до краја децембра 1844.године, Печатано у књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1845.
90. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од 01. јануара 1845. до краја децембра 1846.год, Печатано у Књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1847.
91. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од 01. јануара 1847. године до краја децембра 1848.године, Печатано у Књигопечатњи Кнежевине Србије, Београд, 1849.
92. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка 1849.године до краја 1850.године, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1853.
93. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка 1851.године до краја 1852.године, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1853.
94. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1853.године, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1854.
95. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1858.године, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1858.
96. Зборник закона и уредби и уредбених указа издатих у Кнежевини Србији од почетка до краја 1859.године, У правителственој књигопечатњи, Београд, 1859.
97. Зоран Илић, Заштитни надзор условно осуђених лица – алтернатива која обећава, Превенција и третман поремећаја понашања, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 2010.
98. Зоран Стојановић, Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, 2009.
99. Зоран Стојановић, Кривично право - општи део, Правна књига, Београд, 2013.

100. Зоран Стојановић, Кривично право –општи део, Правна књига, Београд, 2013.
101. Иван Клајн, Милан Шипка, Велики речних страних речи и израза, Прометеј, Нови Сад, 2012.
102. Игор Вуковић, Облици условне осуде у законодавству Енглеске и Велса, Малте и Шведске, Страни правни живот, број 1-3, Београд, 2001. године
103. Игор Приморац, Преступ и казна, НИП Младост, Београд, 1978.
104. Имануел Кант, Критика практичног ума, Београдски издавачко-графички Завод Београд, 1979.
105. Jean Pradel, Droit penal compare, 3eme edition, Dalloz, Paris, 2008.
106. Јосип Шиловић, Казнено право, Свеучилиште у Загребу, Загреб, 1920.
107. Јосип Шиловић, Студија о реформи хрватског казног закона и увјетна осуда, Загреб, 1910.
108. Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине, број 125 од 7 новембра 2011. године, <http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> посећено дана 28.06.2015
109. Камбовски Владо, Казнено право, Општ дел, Скопје, 2006
110. Камбовски Владо, Реформа македонског казног права: резултати и изазови, зборник Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, III део, Београд, 2009.
111. Коста Чавошки, Радмила Васић, Увод у право, Правни факултет Универзитета у Београду, 2010.
112. Кривични закон Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 и 1/12 http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_lat_RS_49_03.pdf
113. Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и посебно савезно кривично законодавство, Савремена администрација, Београд, 1987.
114. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине, број 36 од 29.јула 2003. године, (37/03, 21/04, 18/05, 42/10, 42/11)
115. Кривични законик са Уводним законом и објашњењима, Службени лист ФНРЈ, Београд, 1951. година

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

116. Кривични законик СФРЈ, Службени лист СФРЈ, број 44/76
117. Кривични законик ФНРЈ, Службени лист ФНРЈ, број 30/59
118. Кривични законик Црне Горе, ("Службени лист" Републике Црне Горе, број. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и "Службени лист РЦГ", бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015 и 42/2015) <http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html> посећено 26.08.2014.
119. Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014
120. Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014 члан 73
121. Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014
122. Кривокапић Борис, Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа, Службени гласник, 2010.
123. Љиљана Славнић, Историја правних институција, Алфа-Граф НС, Нови Сад, 2008. Jacob Finkelstein, The Laws of Ur-Nammu, Journal of Cuneiform Studies 22/1969.
124. Љубиша Лазаревић, Казне и мере безбедности у савременом кривичном праву, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1969.
125. Љубо Мићуновић, Савремени речник страних речи, Глобус – М, Београд, 2006.
126. Љубомирка Кркљуш, Правна историја српског народа, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015.
127. Маринка Цетинић, Условна осуда у кривичним законодавствима неких земаља Европе, Ревиија за криминологију и кривично право, број 1, Београд, 2003.
128. Метод Доленц, Божа Марковић покретач институције условне осуде, Архив за правне и друштвене науке, број 5-6, Београд, 1939.

129. Метод Доленц, Тумач Кривичног законика Краљевине Југославије, Типографија, Загреб, 1930.
130. Милан Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, Штампар Макарије, Подгорица, 2011.
131. Милан Милутиновић, Криминална политика, Савремена администрација, Београд, 1984.
132. Миленко Веснић, Први конгрес Међународног удружења за кривично право, Београд, Просветни гласник, 1889.
133. Милорад Жижић, Увод у право, Дуга, Краљево, 1997.
134. Мирољуб Томић, Новчана казна и условна осуда (нова решења и досадашња искуства у примени), XLIII Саветовање Удружења за кривично право и криминологију СЦГ
135. Мирослав Живковић, Радомир Зековица, Увод у право, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013.
136. Митар Кукољ, Кривични закон Савезне Републике Југославије са објашњењима и упутствима, Службени гласник, Београд, 1993.
137. Михајло Чубински, Криминална политика, Београд, 1937.
138. Михајло Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, Београд, 1934.
139. Момчило Димитријевић, Мирољуб Симић, Срђан Ђорђевић, Увод у право, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2006.
140. Наоснова закона о условној осуди, Архив за правне и друштвене науке, број 2, Београд, 1906.
141. Наташа Мрвић-Петровић, Краткотрајне казне затвора у пракси судова у Републици Србији, Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет, Министарство правде Републике Српске, Град Бања Лука, Универзитет у Бањој Луци, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2014.
142. Наташа Мрвић-Петровић, Кривично право – општи и посебни део, Правни факултет Универзитета Унион у Београду и Службени гласник, Београд, 2008.
143. Наташа Мрвић-Петровић, Криза казне затвора, Војноиздавачи завод, Београд, 2007.

144. Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором, Службени гласник, Београд, број 20/2008
145. Правилник о казненој евиденцији, Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Београд, број 5, 1979.
146. Правилником о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника, Службени гласник Републике Србије, број 30/2015 од 27. марта 2015. године
147. Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пкж. 303/94 од 19. септембра 1994. године
148. Радан Илић, Славица Динић, Прекршајно и привредно преступно право, Мегатренд универзитет, Београд, 2009.
149. Радомир Лукић, Систем филозофије права, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995.
150. Радомир Лукић, Социологија морала, Седми том, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995.
151. Рајка Купчевић, Мјесто и значај установе условне осуде у савременом кривичном праву, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 7., 1959.
152. Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1977.
153. Сима Аврамовић, Војислав Станимировић, Упоредна правна традиција, Службени гласник, Београд, 2009.
154. Симеуновић-Патић Биљана, Стевановић Зоран, Европски етандарди у извршењу казни, Контрола криминалитета и европски стандарди: стање у Србији, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2009.
155. Соковић Снежана, Алтернативне кривичне санкције и мјере превенције криминалитета, Казнено законодавство и превенција криминалитета, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2008.год
156. Срето Ного, Судско право, Мегатренд универзитет, Београд, 2010.
157. Срето Ного, Међународно кривично право, Catena Mundi, Београд, 2016.
158. Станко Бејатовић, Условна осуда, НИО Пословна политика, Београд, 1986.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

159. Статистички годишњак за 1949. годину, Статистички уред Народне Републике Србије, Београд, 1950.
160. Статистички годишњак за 1950. годину, Завод за статистику и евиденцију, Београд, 1951.
161. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1970.
162. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1971.
163. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1972.
164. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1973.
165. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1974.
166. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1975.
167. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1982.
168. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1983.
169. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1984.
170. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1985.
171. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1986.
172. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1987.
173. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1988.
174. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1989.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

175. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1990.
176. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1991.
177. Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1996.
178. Статистички годишњак на Република Македонија 2013., Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=410>
179. Статистички годишњак на Република Македонија 2014., Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=485>
180. Статистички годишњак на Република Македонија 2015., Државни завод за статистику, Скопље, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=552>
181. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2015.
182. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2014.
183. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2013.
184. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2012.
185. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2011.
186. Статистички годишњак Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2010.
187. Статистички годишњак Републике Српске, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2014.
188. Статистички годишњак Републике Српске, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2013.
189. Статистички годишњак Републике Српске, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2012.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

190. Статистички годишњак Републике Српске, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2011.
191. Статистички годишњак Републике Српске, Републички Завод за статистику, Бања Лука, 2010.
192. Статистички годишњак Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1976.
193. Статистички годишњак Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1978.
194. Статистички годишњак Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1979.
195. Статистички годишњак Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1980.
196. Статистички годишњак Савезне Републике Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1981.
197. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1992.
198. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1994.
199. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1995.
200. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1996.
201. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1997.
202. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 1999.
203. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2000.
204. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2001.
205. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2002.

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

206. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2003.
207. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику, Београд, 2004.
208. Статистички годишњак СФРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1965.
209. Статистички годишњак СФРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1966.
210. Статистички годишњак СФРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1967.
211. Статистички годишњак СФРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1968.
212. Статистички годишњак СФРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1969.
213. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику и евиденцију, Београд, 1954.
214. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1955.
215. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1956.
216. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1957.
217. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1958.
218. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1959.
219. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1960.
220. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1961.
221. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1962.

222. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1963.
223. Статистички годишњак ФНРЈ, Савезни завод за статистику, Београд, 1964.
224. Статистички годишњак Црне Горе, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2014.
225. Статистички годишњак Црне Горе, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2013.
226. Статистички годишњак Црне Горе, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2012.
227. Статистички годишњак Црне Горе, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2011.
228. Статистички годишњак Црне Горе, Завод за статистику Црне Горе, Подгорица, 2010.
229. Статистички годишњак/љетопис Федерације Босне и Херцеговине, Федерални завод за статистику, Сарајево, 2014.
230. Статистички љетопис Републике Хрватске, Државни завод за статистику, Загреб, 2010.
231. Статистички љетопис Републике Хрватске, Државни завод за статистику, Загреб, 2011.
232. Статистички љетопис Републике Хрватске, Државни завод за статистику, Загреб, 2012.
233. Статистички љетопис Републике Хрватске, Државни завод за статистику, Загреб, 2013.
234. Статистички љетопис Републике Хрватске, Државни завод за статистику, Загреб, 2014.
235. Стојан Јасић, Закони старог и средњег вијека, GIP Vona Fides, Београд, 1968.
236. Тихомир Васиљевић, Условна осуда – историјат установе и системско излагање с обзиром на југословенско и инострано законодавство, Београд, 1935.
237. Тихомир Васиљевић, Условна осуда, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1935.

238. Тома Живановић, Основи кривичног права Краљевине Југославије – општи део, књига 2, Гундулић, Београд, 1937.
239. Учиниоци кривичних дела за 2010., Државни завод за статистику, Скопље, 2011.
240. Учиниоци кривичних дела за 2011., Државни завод за статистику, Скопље, 2012.
241. Ханс Келзен, Чиста теорија права, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007.
242. Чедомир Марковић, Законик Хамурабија, Гесе Кона, Београд, 1925.

Прилози

Projekat jačanja sistema
alternativnih sankcija u Srbiji
Projekat finansira Evropska unija

Republika Srbija
Ministarstvo pravde i državne uprave
Uprava za izvršenje krivičnih sankcija

ALAT ZA PROCENU RIZIKA

Implemented by consortium led by **giz**

Strengthening the Alternative Sanctions System in Serbia
Kneza Miloša 16/VI • 11000 Belgrade
T: +381 11 2642 132 • F: +381 11 2642 587

JACANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Matični broj:

Poglavlje I

I.1. IDENTIFIKACIJA PREDMETA		
I.1.1. Lični podaci o osuđenom licu		
Prezime i ime, ime roditelja		
Datum i mesto rođenja	Pol	
Državljanstvo		
JMBG		
Mesto i adresa prebivališta		
Stvarna adresa stanovanja		
Kontakt telefon		

I.1.2. Podaci o aktuelnom krivičnom delu i sankciji	
Naziv suda	
Broj presude, datum pravosnažnosti	
Vrsta krivičnog dela	
Vrsta i visina sankcije	
Mere bezbednosti	
Datum početka izvršenja sankcije	
Istek roka za izvršenje sankcije	

I.1.3. Istorija kontakta osuđenog sa povereničkom službom		
Ovo je prvi kontakt osuđenog sa povereničkom službom	da	ne
Da li se prema osuđenom realizuje još neka alternativna sankcija?	da	ne
Da li je slučaj zatvoren i obavljen poslednji sastanak?	da	ne
Ako je u toku još neka alternativna sankcija – koji poverenik je realizuje?		
Kontakt poverenika		

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

I.1.4. Podaci o proceni	
Poverenik koji radi procenu	
Mesto i adresa kancelarije	
Datum izrade procene	
Izvori informacija	

I.1.5. Podaci o kazni zatvora i uslovnom otpustu	
<i>Popuniti samo za predmete kod kojih se radi o uslovnom otpustu</i>	
Istek kazne zatvora	
Datum uslovnog otpusta	
Obaveze tokom uslovnog otpusta	

I. 2. KRATKA ANALIZA VEROVATNOĆE PONOVOG VRŠENJA KRIVIČNIH DELA

		Numerička vrednost	Broj bodova
I.2.1.	Broj pojedinačnih krivičnih dela za koja je osuđeni osuđen u ovom krivičnom postupku 1 (0 bodova), 2-3 (1 bod), 4+ (2 boda)		
I.2.2.	Dob u kojoj je izvršio aktuelno krivično delo Više od 35 (0 bodova), 26-34 (1 bod), manje od 25 (2 boda)		
I.2.3.	Broj sudskih postupaka u kojima je osuđen. Ne uključuje aktuelni postupak 0 (0 bodova), 1-2 (1 bod), 3+ (2 boda)		
I.2.4.	Starost kod prve presude (navesti u godinama) 18 ili više (0 bodova) 16-manje od 18 (1 bod) 14-manje od 16 (2 boda)		
I.2.5.	Broj prethodnih kazni zatvora 0 (0 bodova), 1-2 (1 bod), 3+ (2 boda)		
I.2.6.	Bilo koja povreda uslova ili određenih obaveza u slučaju prethodnog kontakta s povereničkom službom Bodovi Ne = 0, Da = 2		
I.2.7.	Ukupan broj različitih kategorija krivičnih dela (uključuje prethodna i aktuelna) 0-2 (0 bodova), 3-4 (1 bod), 5+ (2 boda)		

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Ukupan broj bodova za odeljak I.4.					
I.2.8. Označite relevantne kućice ako trenutna presuda odgovara jednoj od navedenih kategorija (označiti x)					
ubistvo (ili pokušaj ubistva)		drugo nasilje		krađa iz doma uz primenu nasilja	Razbojstvo/otmica
seksualni delikti		krađa iz doma		krivična dela vezana za drogu	podmetanje požara
prevara/obrana		krivična dela iz oblasti saobraćaja		oštećenje imovine	krađa

Bodovi za verovatnoću ponovnog vršenja krivičnih dela (označiti x)

Niska 0 - 5		Srednja 6 - 10		Visoka 11 - 14
----------------	--	-------------------	--	-------------------

- *Ako osuđeni predstavlja srednji/visoki rizik od ponovnog vršenja krivičnih dela i ne radi se o sankciji RJJ, mora se ispuniti Detaljna analiza kriminogenih potreba - Poglavlje III.*
- *Ako se radi o niskoj verovatnoći ponovnog vršenja krivičnih dela ili RJJ mora se ispuniti Kratka analiza kriminogenih potreba - Poglavlje IV*

I. 3. ZDRAVLJE I DRUGA PITANJA RAZLIČITOSTI

I.3.1.	Opšte zdravstveno stanje - ima li osuđeni bilo kakav fizički ili mentalni zdravstveni problem koji treba uzeti u obzir (npr. trudnoća, epilepsija, astma, vrtoglavica, bilo kakav invaliditet ili se radi o osobi kojoj je otežan fizički pristup) Ukoliko je dogovor DA, pojasnite	Da	Ne
I.3.2.	Bilo šta drugo, a što bi moglo uticati na dostupnost ili pogodnost za predloženu meru ili program. Uzeti u obzir: rasu, ekonomske prilike, pol, godine starosti, veroispovest, invaliditet, seksualnu orijentaciju. Ukoliko je dogovor DA molimo pojasnite poteškoću i kako bi se mogla rešiti	Da	Ne
I.3.3.	Da li osuđeni razume važnost ispunjenja Pojedinačnog programa postupanja?	Da	Ne

JACHANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Poglavlje II

II. ANALIZA RIZIKA OD NANOŠENJA POVREDE DRUGIM LICIMA/SEBI I OSTALIH RIZIKA	
II.1. ANALIZA AKTUELNOG KRIVICHNOG DELA	
II. 1.1.	Aktuelno krivičnog delo – Šta se dogodilo? Kratki opis dela (navesti šta se tačno dogodilo, kada, gde i kako)
II.1.2.	Da li je krivično delo uključivalo nešto od sledećeg (označiti x):
	Nošenje/upotreba oružja
	Bilo kakvo nasilje ili pretnja nasiljem/prisila
	Primena prekomernog nasilja/sadističko nasilje
	Podmetanje požara
	Fizičko oštećivanje imovine
	Seksualna komponenta krivičnog dela
	Da li se dogodilo nešto od sledećeg? (označiti x)
	Da li je bilo direktnih žrtava ?
	Žrtva je napadnuta zbog mržnje prema određenoj grupi (npr. zbog rase, godina starosti, invaliditeta)
	Da li je ciljana određena žrtva (npr. osveta, svađa, nesuglasice)
	Fizičko nasilje prema partneru
	Ponovljena viktimizacija iste osobe
	Jesu li žrtve nepoznate počinocu?
	Da li je bilo saučesnika?
	Ako da, da li je osuđeni bio vođa?
	Broj drugih osoba uključenih u činjenje krivičnog dela?
	Uticao grupu na pojedinca (npr. da li se počiniteljem lako manipuliše, da li je član bande)
II.1.3.	Aktuelno krivično delo – Žrtva Odnos žrtva – osuđeno lice (detaljan opis odnosa)
II.1.4.	Podaci o žrtvi/žrtvama (godine starosti, pol)
II.1.5.	Druge informacije o žrtvi (uzeti u obzir ranjivost, ciljanje određene žrtve)
II.1.6.	Posledice po žrtvu – zabeležiti posebne posledice

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

II.1.7.	Da li osuđeni prepoznaje efekat i posledice krivičnog dela po žrtvu, zajednicu/šire društvo?	Da	Ne
---------	--	----	----

II. 1.8.	Aktuelno krivično delo – Analiza poverenika u pogledu dela Dajući svoje stručno mišljenje pojasnite zašto je došlo do krivičnoga dela – obrazložite motivaciju, okidače i dezinhbitore					
Molimo označite primenjivo (označiti sa x)						
Motivacija seksualne prirode						
Motivacija finansijske prirode						
Zavisnosti / osećaj potrebe						
Emotivno stanje osuđenog						
Rasna motivacija ili mržnja prema drugim prepoznatljivim grupama						
Traženje uzbuđenja (npr. izbegavanje dosade)						
Ostalo pojasniti						
Da li je nešto od navedenog delovalo kao dezinhbitor u momentu počinjenja aktuelnog krivičnoga dela (označiti x)						
Alkohol	Emotivno stanje	Pornografija	Droga	Psihijatrijski problemi	Traumatični događaj	
Da li osuđeni prihvata odgovornost za krivično delo?			Nimalo	Delimično	U potpunosti	

II.2. VRSTE NANESENE POVREDE DRUGIM LICIMA I/ILI SEBI			
RIZIK OD FIZIČKE POVREDE			
II.2.1.	Da li je osuđeni osuđivan za delo koje ukazuje na rizik od nanošenja fizičke povrede drugim licima? (npr. ubistvo, nasilje, ratni zločini, fizički napad na službenike ili porodice, manji napadi, pretnja). Ako je odgovor da, navedite o kojim se krivičnim delima radi	Da	Ne
II.2.2.	Da li postoji određeno ponašanje osuđenog za koje on do sada nije bio osuđivan, a za koje vi smatrate da je moglo dovesti do povreda drugih lica? (npr. prethodne optužbe, zabrinutost koju su izrazile neke druge stručne osobe). Ako je odgovor da, navedite koje	Da	Ne
RIZIK OD SEKSUALNE POVREDE			
II.2.3.	Da li je osuđeni osuđivan za krivično delo koje ukazuje na rizik od nanošenja seksualne povrede drugima (npr. silovanje, bludna radnja, krivično delo pornografije, Internet). Ako je odgovor da, navedite o kojim se krivičnim delima radi	Da	Ne

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

II.2.4.	Postoji li određeno ponašanje osuđenog za koje on do sada nije bio osuđivan, a za koje vi smatrate da je ili bi moglo dovesti do seksualnog nasilja? (npr. prethodne optužbe, zabrinutost koju su izrazile neke druge stručne osobe). Ako je odgovor da, pojasnite	Da	Ne
RIZIK OD EMOTIVNE POVREDE			
II.2.5.	Da li je osuđeni osuđivan za dela uz koja je nanesena emotivna povreda drugim licima? (npr. uznemiravanje, uticaj nasilja u porodici na decu, ucena, otmica, provala u kuću, zločin iz mržnje). Ako je odgovor da, navedite o kojima se krivičnim delima radi	Da	Ne
II.2.6.	Da li postoji određeno ponašanje osuđenog za koje on do sada nije bio osuđivan, a za koje vi smatrate da je moglo dovesti do nanošenja emotivne povrede? (npr. prethodne optužbe, zabrinutost koju su izrazile neke druge stručne osobe). Ako je odgovor da, pojasnite	Da	Ne

II.3. DETALJNA ANALIZA PRETHODNIH KRIVIČNIH DELA

Prethodno ponašanje Informacije u ovom odeljku trebalo bi da pokrivaju ponašanje, predisponirajuće faktore i specifične okolnosti koje se odnose na prethodno ponašanje i krivična dela, spomenute u pitanjima II.2.1-II.2.6. Analize rizika od nanošenja povrede drugim osobama i od samopovređivanja. Ukoliko osuđeni ima dugačak popis relevantnih prethodnih presuda ili ponašanja navedite kratak pregled ključnih događaja.

Prethodno ponašanje/krivično delo koje ukazuje na postojanje rizika od nanošenja povrede drugim licima/samopovređivanja

II.3.1. Šta je osuđeni učinio/la?

II.3.2. Gde i kada je to učinio/la?

II.3.3. Kako je to učinio/la (da li je bilo prethodnog planiranja, primene oružja, alata itd.)?

II.3.4. Ko su žrtve? (postoji li zabrinutosti u pogledu ciljanja određene žrtve, tipa, starostii, rase ili ranjivosti žrtve)

II.1.5. Ko je još bio prisutan/uključen u činjenje krivičnog dela?

II.3.6. Zašto je to osuđeni uradio? (motivacija i okidači)

II.4. RIZIK ZA DECU

II.4.1.	Postoji li verovatnoća da će osuđeni sada ili po otpustu živeti ili imati učestali kontakt sa detetom koje je bilo u tretmanu Centra za socijalni rad?	Da	Ne
II.4.2.	Postoji li bilo kakva opasnost zbog ponašanja osuđenog u pogledu dece?	Da	Ne

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

II.4.3.	Da li bi trebalo stupiti u kontakt sa Centrom za socijalni rad?	Da	Ne																																																								
<p><i>Sledeća pitanja u ovom odeljku se ispunjavaju ukoliko je bar jedan odgovor na prethodna tri pitanja „da“</i></p> <p>Uloga osuđenog Ovaj se odeljak ispunjava zato što osuđeni:</p>																																																											
II.4.4.	predstavlja opasnost za dete (ili decu) čiji je identitet poznat?	Da	Ne																																																								
II.4.5.	uključen u situaciju u kojoj ima dece, čiji je identitet poznat, a koja se smatraju izloženim riziku od nanošenja povrede od strane drugih lica?	Da	Ne																																																								
II.4.6.	Ako je odgovor „da“ za II.4.4. navedite detalje relevantnih faktora i situacija, ukoliko nisu već prethodno navedeni. Ako je odgovor "da" za II.4.5. opišite povezanost osuđenog s porodicom. Navedite na koji način i u kom trenutku se smatra da su deca u opasnosti i ko predstavlja opasnost za decu.																																																										
II.4.7.	Podaci o deci izloženoj riziku do nanošenja povrede.																																																										
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th colspan="4"></th> <th colspan="2">Prijavljeni su centru za socijalni rad (označiti x)</th> <th colspan="2">Vrsta rizika (npr. nemar, telesni seksualni ili emotivni)</th> </tr> <tr> <th style="width: 25%;">Ime i prezime</th> <th style="width: 15%;">Godine starosti ili datum rođenja</th> <th style="width: 10%;">Pol</th> <th style="width: 15%;">Adresa</th> <th style="width: 10%;">Trenutno</th> <th style="width: 10%;">Prethodno</th> <th style="width: 10%;">Trenutni</th> <th style="width: 10%;">Prethodni</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> </tbody> </table>								Prijavljeni su centru za socijalni rad (označiti x)		Vrsta rizika (npr. nemar, telesni seksualni ili emotivni)		Ime i prezime	Godine starosti ili datum rođenja	Pol	Adresa	Trenutno	Prethodno	Trenutni	Prethodni																																								
				Prijavljeni su centru za socijalni rad (označiti x)		Vrsta rizika (npr. nemar, telesni seksualni ili emotivni)																																																					
Ime i prezime	Godine starosti ili datum rođenja	Pol	Adresa	Trenutno	Prethodno	Trenutni	Prethodni																																																				
II.4.8.	Jesu li organizovani sastanci kako bi se razmotrile mere za zaštitu spomenute dece?	Da	Ne																																																								
II.4.9.	Navedite detalje sa sastanaka održanih o zaštiti dece i donesene odluke, kao i datume održavanja tih sastanaka																																																										
II.4.10.	Ime, adresa i telefonski broj socijalnog radnika																																																										
II.4.11.	Ostale uključene institucije/organizacije/sluzbe i osobe																																																										
II.2.12.	Dodatne informacije																																																										
Zabeležite svaku radnju koju ćete preduzeti za zaštitu dece u Pojedinačnom programu postupanja																																																											

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

--

II.5. RIZIK ZA SAMOG OSUĐENOG (Samoubistvo, namerno samopovređivanje i ranjivost)		
Na osnovu onoga što vi znate o osuđenom, da li TRENUTNO postoji ili je postojala U PROŠLOSTI bilo kakva zabrinutost u pogledu :		
II.5.1.	Rizika od samoubistva	Da Ne
II.5.2.	Rizika od namernog samopovređivanja	Da Ne
II.5.3.	Snalaženja u zatvoru	Da Ne
II.5.4.	Ranjivosti	Da Ne
Ukoliko ste na navedena pitanja odgovorili sa "da" opišite okolnosti, probleme i potrebe u pogledu rizika za samog pojedinca		

II.6. OSTALI RIZICI / PROBLEMI VEZANI ZA RAD S OSUĐENIM		
Na osnovu onoga što vi znate o osuđenom, da li TRENUTNO postoji ili je postojala U PROŠLOSTI bilo kakva zabrinutost u pogledu:		
II.6.1.	Bekstva	Da Ne
II.6.2.	Problema kontrole ponašanja/neprimerenog ponašanja	Da Ne
II.6.3.	Zloupotrebe poverenja	Da Ne
II.6.4.	Rizika za ostala osuđena lica	Da Ne
II.6.5.	Bilo koje informacije koje ukazuju na rizik od nanošenja povrede drugima Da li postoji nešto što znate o osuđenom, a za što smatrate da bi moglo da bude rizik od nanošenja povrede drugim licima - pojasnite ovde	Da Ne
Ukoliko ste na navedena pitanja odgovorili sa "da" opišite okolnosti, probleme i potrebe u pogledu rizika za samog pojedinca		

Strana 8 od 27

JАČАНЈЕ СИСТЕМА АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА У СРБИЈИ

II.7. SAŽETAK RIZIKA OD NANOŠENJA POVREDE DRUGIM LICIMA I/ILI SEBI

Ukratko prikažite sve identifikovane rizike od nanošenja povrede drugim licima/ili sebi. Uzmite u obzir trenutne i buduće rizike. Uključite i rizike koji se javljaju za vreme boravka osuđenog u zatvoru, kao i na uslovnom otpustu.

II.7.1. Ko je izložen riziku?

II.7.2. Koja ja priroda rizika?

II.7.3. **Kada bi rizik mogao biti najveći?** Uzmite u obzir vremenski okvir i navedite da li je rizik neizbežan ili ne. Uključite i rizike koji se javljaju u zatvoru, kao i na otpustu.

II.7.4. **Koje bi okolnosti mogle povećati rizik?** Opišite faktore, radnje, događaje koji bi mogli povećati nivo rizika, sada i u budućnosti.

II.7.5. **Koje bi okolnosti mogle smanjiti rizik?** Opišite faktore, radnje, događaje koji bi mogli smanjiti ili ograničiti nivo rizika, sada i u budućnosti. Šta je u prošlosti sprečilo počinitelja?

Koristeći gore navedene informacije, označite da li postoji verovatnoća da će osuđeni:
- prouzrokovati nanošenje povrede drugim licima, uključujući službenike ili osuđenike
- namerno uzrokovati samopovređivanje ili biti izložen riziku zbog ranjivosti
- predstavljati rizik u pogledu bekstva/skrivanja od zakona, kontrole ili kršenje poverenja

Ukoliko je osuđeni u zatvoru, procenite rizik koji počinitelj predstavlja u datom momentu u zatvoru, kao i rizik koji bi predstavljao u tom istom trenutku u zajednici.

Ako je osuđeni u datom trenutku u zajednici, tada bi onaj ko procenjuje trebalo da proceni samo rizik u zajednici, osim ukoliko postoje dokazi da bi osuđeni predstavljao rizik i u zatvoru.

Vrlo visok (VV): Postoji direktni rizik od nanošenja povrede drugim licima ili samom sebi. Vrlo je izgledno da je potencijalni događaj neizbežan, dok bi posledice toga događaja bile ozbiljne.

Visok (V) : Postoje indikatori rizika od nanošenja povrede drugim licima i/ili samom sebi koji se mogu identifikovati. Potencijalni događaj mogao bi se desiti u bilo kojem trenutku, dok bi posledice toga događaja bile ozbiljne

Srednji (S): Postoje indikatori rizika od nanošenja povrede drugim licima i/ili samom sebi koji se mogu identifikovati. Osuđeni ima potencijal za nanošenja povrede drugim licima i/ili samom sebi no to nije verovatno osim ako ne dođe do promene u okolnostima npr. neuzimanje lekova, gubitak smeštaja, prekid veze, zloupotreba droga ili alkohola.

Nizak (N): Trenutni dokazi ne ukazuju na verovatnoću nanošenja povrede drugim osobama i/ili samom sebi.

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

II.7.6.	Nivo rizika od nanošenja povrede drugim licima	
	Rizik u zajednici	Rizik u zatvoru
Deca		
Poznata odrasla osoba		
Javnost		
Službenici		
Osuđenici		
Trenutna zabrinutost vezana za sigurnost samoga osuđenog (iz II.5.)		
Drugi identifikovani rizici / problemi vezani uz rad s osuđenim licem (iz II.6):		
<i>Kod procene da li pojedinac predstavlja srednji, visoki ili vrlo visoki rizik od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi tu procenu potrebno je uključiti kod određivanja ciljeva u Pojedinačnom programu postupanja kako bi se smanjili rizici koje osuđeni predstavlja drugima ili samome sebi.</i>		

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Poglavlje III

III. DETALJNA ANALIZA KRIMINOGENIH FAKTORA (POTREBA)

Svaka rubrika ovog poglavlja mora biti popunjena ukoliko slučaj nalaže da se ispuni. Za većinu pitanja odgovor može biti 0 / 1 / 2, pri čemu 0 znači da ne postoji nikakav problem, a 2 da postoji značajan problem. Za bodovanje pogledati Priručnik. Odgovor na neka pitanja može biti samo 0 ili 2, što je posebno naznačeno.

III.1. USLOVI STANOVANJA

	Trenutno ili nakon otpusta		
III.1.1.	Stambeni status		
	Sa kim živi	Pojašnjenje	
			Bodovi
III.1.2	Trenutno bez stalnog smeštaja ili u privremenom smeštaju (ustanova, terapijska zajednice, neki vid privremenog kolektivnog smeštaja) Ne = 0 Da = 2		
III.1.3	Prikladnost smeštaja (kvalitet stambenog prostora, prikladnost organizacije stanovanja) Bodovi 0, 1, 2		
III.1.4	Trajnost smeštaja (Vreme provedeno na toj adresi, učestale promene smeštajnog prostora, verovatnoća dalje raspoloživosti smeštajnog prostora, je li smeštaj privremen?) Bodovi 0,1, 2		
III.1.5	Pogodnost lokacije smeštaja (Lokalni nivo kriminaliteta, pristup licima koja se bave kriminalom, blizina žrtve) Bodovi 0, 1, 2		
Ukupni bodovi za odeljak			

Molimo priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane uz smeštaj koji bi mogli doprineti riziku od nanošenja povrede drugima i ponovnog vršenja krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.

Da li su uslovi stanovanja povezani sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
Da li su uslovi stanovanja povezani sa rizikom od vršenja krivičnih dela (predmetno ili novo)?	Da	Ne

III. 2. OBRAZOVANJE, OBUKA, ZAPOSLENJE

		Bodovi
III.2.1.	Osoba je nezaposlena ili će biti nezaposlena nakon otpusta NE = 0, DA = 2	
III.2.2.	Radno iskustvo (Broj zaposlenja, razlozi prestanka zaposlenja, razdoblja između dva zaposlenja, napuštanje zaposlenja pre nego što se osiguralo alternativno zaposlenje, je li osoba ikada dobila otkaz? Uključuje li to rad u zatvoru? Rad na crno?) Bodovi 0, 1, 2	

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

III.2.3.	Veštine vezane uz posao (pripravnički staž/praksa. Rad u istoj delatnosti dugi niz godina.) Bodovi 0, 1, 2	
III.2.4.	Stav prema zaposlenju (Nivo zadovoljstva poslom, motivisanost za pronalaženje posla, dolaženje na posao, efikasnost na poslu). Bodovi 0, 1, 2	
III.2.5.	Pohađanje škole (Napustio/la školu pre zakonom propisane starosti do koje je školovanje obavezno, bežanje s nastave ili drugi razlozi neredovitog pohađanja, izbačen/a ili udaljen/a s nastave) Bodovi 0, 1, 2	
III.2.6.	Poteškoće u učenju (Ima poteškoće s učenjem ili poremećaj u ponašanju, pohađao/la posebnu školu) Bodovi 0, 1, 2	
III.2.7.	Stručna sprema (Završen bilo koji stepen obrazovanja=0, Nije završen nijedan stepen obrazovanja=2)	
III.2.8.	Stav prema obrazovanju/obuci (Stav prema obrazovanju i prema školi, motivisanost za pohađanje strukovnih/obrazovnih kurseva) Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		
Molimo priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane uz obrazovanje, obuku i zaposlenje koji bi mogli doprineti riziku od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i vršenju krivičnih dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.		
Da li su obrazovanje, obuka i zaposlenje povezani s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi		Da Ne
Da li su obrazovanje, obuka i zaposlenje povezani s vršenjem krivičnih dela?		Da Ne

III. 3. FINANSIJE		
		Bodovi
III.3.1.	Kakva je finansijska situacija osuđenog? (Izostanak finansijske stabilnosti. Bez stalnih primanja. Dugovi, sudski troškovi i kazne za koje nije verovatno da će ih moći pokriti. Nedovoljna sredstva za pokrivanje osnovnih troškova) Bodovi 0, 1, 2	
III.3.2.	Upravljanje finansijama (Veštine finansijskog planiranja, plaćanje računa/ pokrivanje osnovnih troškova, ušteđevina, krediti, mogućnost otplate duga) Bodovi 0, 1, 2	
III.3.3.	Nezakonite aktivnosti izvor su primanja (sada ili u trenutku primanja u zatvor) Bodovi 0, 1, 2	
III.3.4.	Preterano oslanjanje na finansijsku pomoć porodice/ prijatelja/ drugih osoba	

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

	Bodovi 0, 1, 2	
III.3.5.	Ozbiljne prepreke u finansijskom planiranju (finansijski tereti ili zahtevi uzrokovani spoljašnjim okolnostima. Ozbiljan finansijski teret, npr. kockanje) Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		
Opišite glavni izvor primanja osuđenog. Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane za upravljanje finansijama koji bi mogli doprineti riziku od nanošenja povrede drugim licima ili sebi i ponovnom činjenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.		
Da li je finansijska situacija osuđenog povezana s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da Ne
Da li je finansijska situacija osuđenog povezana je s rizikom ponovnog vršenja krivičnih dela?		Da Ne

III. 4. ODNOSI SA SUPRUŽNIKOM/PARTNEROM, PORODICOM, ROĐACIMA						Bodovi
III.4.1.	Trenutni odnos s članovima uže porodice (Odnos s roditeljima, braćom/ sestrama, bakom/dedom ili drugim članovima porodice/ članovima drugih porodica svojih roditelja s kojima je u redovnom kontaktu) Bodovi 0, 1, 2					
III.4.2.	Član uže porodice je kažnjavan NE = 0, DA = 2					
III.4.3.	Iskustva iz detinjstva (Uključujući indikacije o fizičkom, seksualnom ili emocionalnom zlostavljanju u detinjstvu ili adolescenciji) Bodovi 0, 1, 2					
III.4.4.	Trenutni odnos s partnerom (Nivo podrške, uzajamno poštovanje / privrženost, jačina veze i teškoće. Ako se radi o samcu, nivo zadovoljstva trenutnim ličnim životom) Bodovi 0, 1, 2					
III.4.5.	Sadašnji partner ima policijski dosije NE =0, DA =2					
III.4.6.	Prethodna iskustva u bliskim vezama (Kvaliteta, zadovoljstvo bliskim odnosima) Bodovi 0, 1, 2					
Ukupni bodovi za odeljak						
III.4.7.	Dokazi o nasilju u porodici/zlostavljanju partnera ili od strane partnera (Uključujući pretnje i psihološko zlostavljanje) U nastavku označite je li osuđeni ovde u svojstvu žrtve ili počinitelja.				Da	Ne
	Žrtva	Da	Ne	Počinitelac	Da	Ne
Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane uz lične odnose koji bi mogli doprineti riziku od nanošenja povrede drugim licima ili sebi i ponovnom vršenju krivičnih dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.						
Da li su lični odnosi povezani s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?					Da	Ne
Da li su lični odnosi povezani s vršenjem krivičnih dela?					Da	Ne

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

III. 5. ŽIVOTNI STIL I DRUŠTVO		Bodovi	
III.5.1.	Uključenost u zajednicu (Vezanost za pojedince ili grupe u zajednici. Učestvovanje u organizovanim aktivnostima koje nisu vezane za vršenje krivičnih dela uključujući i u zatvoru, npr. sportski klubovi, verske zajednice, i sl.) Bodovi 0, 1, 2		
III.5.2.	Redovne aktivnosti podstiču vršenje krivičnih dela (Stvaraju li uobičajene aktivnosti i slobodno vreme priliku za počinjenje krivičnih dela) Bodovi 0, 1, 2		
III.5.3.	Pod uticajem poznanika koji i sami vrše krivična dela (Je li većina krivičnih dela počinjena zajedno s nekim? Gde u zajednici provodi dosta vremena s drugim počiniocima?) Bodovi 0, 1, 2		
III.5.4.	Nemarno i rizično ponašanje (Životni stil uključuje adrenalinske aktivnosti i traženje opasnosti. Pokazuje netoleranciju prema svemu dosadnom, neizazovnom i nepromenljivom. Potrebna mu/joj je preterana stimulacija ili uzbuđenje) Bodovi 0, 1, 2		
Ukupni bodovi za odeljak			
Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane uz životni stil koji bi mogao da doprinese riziku od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom vršenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.			
Da li su životni stil i društvo osuđenog povezani sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da	Ne
Da li su životni stil i društvo osuđenog povezani sa vršenjem krivičnih dela?		Da	Ne

III. 6. ZLOUPOTREBA DROGA		Bodovi	
III.6.1.	Da li je osuđeni ikada konzumirao opojne droge (psihoaktivna sredstva)?	Da	Ne
Ako osuđeni nikada nije konzumirao opojne droge, molim dodelite 0 bodova celom odeljku i pređite na sledeći odeljak.			
III.6.2.	Glavna droga korišćena u poslednjih 6 meseci (ili barem 6 meseci pre zatvora, ako je osuđeni u zatvoru)		
III.6.3.	Druge konzumirane droge – sada ili u prošlosti		
III.6.4.	Stepen konzumacije glavne droge Ako je konzumira barem jednom sedmično ocenite s 2 boda, ako je konzumacija ređa ocenite s 0 bodova		
III.6.5.	Da li je osuđeni ikada konzumirao opojne droge (psihoaktivna sredstva) intravenozno? Nikada = 0, U prošlosti = 1, Trenutno = 2		

Strana 14 od 27

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

ЈАЧАНЈЕ СИСТЕМА АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА У СРБИЈИ

III.6.6.	Nasilno ponašanje povezano s konzumacijom droga (Službeni zapisnik ili izjava osuđenog o nasilnom ponašanju pod uticajem droge) NE = 0, DA = 2	
III.6.7.	Motivisanost za rešavanje problema zloupotrebe droga (priznaje li problem i da li je motivisan/a za smanjenje zavisnosti, da li je sposoban/a za promenu i da li želi da se uključi u lečenje) Bodovi 0,1,2	
III.6.8.	Konzumacija i nabavka droge je važna aktivnost/zanimacija osuđenom Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		
Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujete probleme vezane za zloupotrebu droga koji doprinose riziku od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom vršenju krivičnih dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.		
Da li je zloupotreba droga povezana sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da Ne
Da li je zloupotreba droga povezana sa vršenjem krivičnih dela?		Da Ne

III. 7. ZLUPOTREBA ALKOHOLA

III.7.1.	Predstavlja li trenutno konzumiranje alkohola problem?	Da Ne
Ako da, opišite trenutnu ozbiljnost i učestalost konzumacije alkohola. Vidi li to osuđeni kao problem, postoje li negativne posledice – za osuđenog i za ostale?		
		Bodovi
III.7.2.	Opijanje ili preterana konzumacija alkohola u poslednjih 6 meseci (Dokazi iz službenih beleški ili prema rečima osuđenog) Bodovi 0, 1, 2	
III.7.3.	Učestalost i stepen zloupotrebe alkohola u prošlosti (Dokazi iz službenih beleški ili prema rečima osuđenog, da li je imao/la problema sa alkoholom u prošlosti. Uzmite u obzir količinu konzumiranog alkohola. Za osuđene, uzmite u obzir stepen konzumacije pre služenja kazne.) Bodovi 0, 1, 2	
Ako trenutno ne postoji takav problem i za prošla ste dva pitanja dali 0 bodova, dodelite 0 bodova čitavoj celini i pređite na polje za prilaganje informacija.		
III.7.4.	Nasilno ponašanje vezano uz konzumaciju alkohola (u prošlosti ili sada) (Službene beleške, uključujući i dokaze iz sudskih postupaka ili izjavu samog osuđenog o nasilnom ponašanju pod uticajem alkohola) NE = 0, DA = 2	
III.7.5.	Motivisanost za rešavanje problema zloupotrebe alkohola (ako je primenjivo) (da li priznaje problem i da li je motivisan/a za smanjenje zavisnosti, da li je sposoban/a za promenu i da li želi da se uključi u lečenje/programe) Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		

Strana 15 od 27

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane za zloupotrebu alkohola koji doprinose riziku od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom vršenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.

Da li je zloupotreba alkohola povezana sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi	Da	Ne
Da li je zloupotreba alkohola povezana je sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

III. 8. EMOTIVNO STANJE		Bodovi
III.8.1.	Poteškoće u nošenju s problemima (Dokazi o emotivnoj nestabilnosti i stresu, osuđeni postaje jako uznemiren, oseća se loše ili teskobno ili ga more brige koje ometaju svakodnevno funkcionisanje?) Bodovi 0, 1, 2	
III.8.2.	Trenutni psihološki problemi / depresija (Psihološka rastrojenost ili simptomi koje je dijagnostikovao lekar opšte prakse, psihijatar ili klinički psiholog, uključujući i istoriju bolesti ili lečenja od fobija, hipohondrije ili PTSP-a) Bodovi 0, 1, 2	
III.8.3.	Društvena izolovanost (Ima li osuđeni mrežu poznanika izvan porodice i osim prijatelja sa kojima kontaktira na redovnoj bazi ili nema bliskih prijatelja ili poznanika? Je li počinitelac samotnjak?) Bodovi 0, 1, 2	
III.8.4.	Stav prema samome sebi (Kako osuđeni vidi sebe i na čemu temelji svoje viđenje?) Bodovi 0, 1, 2	
III.8.5.	Samopovređivanje, pokušaj samoubistva, suicidalne misli ili osećaji NE = 0 DA = 2	
III.8.6.	Trenutni psihički problemi (Psihičke bolesti ili simptomi koje je dijagnostikovao lekar opšte prakse, uključujući anksioznost, opsesivno kompulzivni poremećaj, seksualnu disfunkciju, shizofreniju, bipolarni poremećaj) Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		
III.8.7.	Označit X ako imate saznanja o sledećem:	
	Informacije koje ukazuju na poremećaje u ponašanju u detinjstvu	
	Istorijat teških povreda glave, epileptičnih napada, čestih i dugih nesvestica	
	Istorijat psihijatrijskih lečenja	
	Istorijat uzimanja lekova za manje mentalne poteškoće u prošlosti	
	Prethodno nije sarađivao/la tokom psihijatrijskog lečenja	
	Osuđeni je bio pacijent na psihijatrijskom odeljenju zdravstvene ustanove	

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane za emotivno stanje koji doprinose riziku od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom vršenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.

Da li je emotivnog stanje osuđenog povezano s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
Da li je emotivno stanje osuđenog povezano s vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

III. 9. REZONOVANJE I PONAŠANJE		Bodovi
III.9.1.	Nivo razvijenosti međuljudskih odnosa (Da li su socijalne veštine osuđenog u skladu sa njegovom/njenom prošlošću i normalnim okolnostima?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.2.	Impulsivnost (Osuđeni ima tendenciju delovanja bez prethodnog plana, donosi odluke zbog kojih kasnije žali, lako se dosađuje) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.3.	Agresivno/kontrolišuće ponašanje (Da li je osuđeni agresivan prema drugima, da li je nasilan i iznosi li pretnje kako bi rešio konflikte s drugima, npr. porodično nasilje) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.4.	Mogućnost kontrole (Da li osuđeni gubi živce često i lako? Da li ima nisku toleranciju, loše se nosi sa konfliktima, ne može kontrolisati emocije?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.5.	Mogućnost prepoznavanja problema (Da li je osuđeni svestan problematičnih aspekata svog života?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.6.	Veštine rešavanja problema (Da li je osuđenikov način pristupanja rešavanju problema nelogičan? Koristi li neprimerene strategije? Da li prepoznaje doprinos drugih? Da li može da razmišlja fleksibilno?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.7.	Svest o posledicama (Da li je osuđeni svestan da većina činova ima pozitivne i negativne ishode. Da li može da ih uravnoteži?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.8.	Postizanje ciljeva (Osuđeni ne može postavljati ciljeve u svim aspektima života. Ciljevi su nerealni i nisu utemeljeni na planu. Nedostaje mu/joj motivacije za ostvarivanje ciljeva. Nema primera ostvarenih ciljeva.) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.9.	Razumevanje stavova drugih ljudi (Osuđeni nije u mogućnosti da tumači društvene situacije? Ne pokazuje osećaje za druge ili kajanje zbog žrtve? Da li razume da drugi ljudi mogu imati drugačija mišljenja?) Bodovi 0, 1, 2	
III.9.10.	Konkretno/apstraktno razmišljanje (Osuđeni ima stroga nepromenjiva mišljenja ili ima problema s uopštenim razmišljanjem koje nije vezano uz konkretnu situaciju? Može li probleme sagledavati sveobuhvatno, uzimajući u obzir sve raspoložive informacije?) Bodovi 0, 1, 2	
Ukupni bodovi za odeljak		
Molimo priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane za rezonovanje/ponašanje koje je povezano s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom činjenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.		

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Da li su rezonovanje i ponašanje osuđenog povezani s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
Da li su rezonovanje i ponašanje povezani sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 10. STAVOVI		Bodovi
III.10.1.	Stav prema vršenju krivičnih dela (Da li iskazuje stavove koji uopšteno podupiru vršenje kriminalnih radnji? Veruje li da će većina ljudi počiniti krivično delo, ako im se pruži prilika?) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.2.	Diskriminišući stavovi/ponašanja (Dokazi o ponašanju ili stavovima ili krivičnim delima koje se mogu smatrati rasističkim/seksističkim ili neprijateljskim prema određenoj društvenoj grupi?) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.3.	Stavovi prema službenim licima (Osuđeni je pristao da saraduje s ovlašćenim službenim licima?) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.4.	Stav prema sankciji/nadzoru (Prošlo iskustvo nadzora, ako ga je bilo. Smatra li (zaštitni) nadzor pozitivnim ili ne? Verovatno je da će saradivati sa službenicima zaduženima za nadzor?) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.5.	Stav prema zajednici/društvu (Osuđeni priznaje prava drugih, priznaje potrebna ograničenja lične slobode. Da li izražava spremnost za učestvovanje u zajednici) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.6.	Razume li osuđeni svoju motivaciju za izvršenje krivičnog dela (U kojoj meri osuđeni prepoznaje koji su njegovi stavovi, uverenja, emocije i potrebe povezani s vršenjem krivičnih dela? Koliko su svesni vlastitog ponašanja?) Bodovi 0, 1, 2	
III.10.7.	Da li postoji zabrinutost vezana za motivaciju osuđenog (Osuđeni je motivisan da se pozabavi pitanjem svog delikventnog ponašanja?) Bodovi 0 ili 2	
Ukupni bodovi za odeljak		

Priložite informacije koje podupiru bodovanje iz prethodnog odeljka i identifikujte probleme vezane za stavove, a koji su povezani s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi i ponovnom vršenju krivičnog dela. Uključite eventualne pozitivne faktore.

Da li su stavovi osuđenog povezani sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
Da li su stavovi osuđenog povezani sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

SAŽETAK Poglavlja III

1. Označite u koloni (a) da li je faktor povezan s rizikom od štete
2. Unesite osnovne (neobrađene) bodove za svaki odeljak u kolonu (b)
3. Zaokružite ponderirane bodove koji odgovaraju osnovnim bodovima za svaki odeljak
4. Prenesite ponderirane bodove u kolonu za bodove s većom težinom
5. Kolona s ukupnim ponderiranim bodovima ©

No.	Odeljak	Poveznica s rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi (a)	Osnovni bodovi (b)				Kriminogene potrebe					Ponderirani bodovi (c)
			0	1	2	3	3	4-5	6	7	8	
III.1	Uslovi stanovanja		0	1	2	3	3	4-5	6	7	8	
III.2	Obrazovanje, obuka i zaposlenje		0	1	2-3	4	4	7	9	10	12	
III.3	Finansije		0	1	2	4	5	7	10	13	16	
III.4	Lični odnosi		0	1	2	3	6	7	9	11	12	
III.5	Životni stil i društvo		0	1	2	3	4-5	6-7	8-9	10-11	12	
III.6	Zloupotreba droga		0	1	2	3	3	4	5	5	6	
III.7	Zloupotreba alkohola		0	1	2	3	4	5	6	7	8	
III.8	Emotivno stanje		0	1	2	3	4	5-6	7	8-9	10	
III.9	Rezonovanje i ponašanje		0	1	1	2	2	3	3	4	4	
III.10	Stavovi		0	1	2	4	3-5	6-7	8-9	10-11	12	
			0-1	2-3	4-5	6	2	3	4	5	6	
			0	2	2	3	7-9	10-12	13-15	16-18	19-20	
			0	1	2-3	4	4	6	7	9	10	
			0	1	2	4	5-6	7-8	9-10	11-12	13-14	
			0	1	2	4	7	10	13	16	18	
Ukupni bodovi (maks. = 108)												

Verovatnoća ponovnog vršenja krivičnih dela izračunata u ovoj celini mogla bi se razlikovati od one na koju ukazuje kratki pregled obavljen u Poglavlju I. Ova celina uključuje dinamičke faktore rizika, kao i statičke faktore rizika, te je stoga tačnija procena verovatnosti svakog počinioca da će opet izvršiti krivično delo, iako donosi uopštenu procenu za grupe počilaca sa sličnim karakteristikama više nego što donosi specifičnu procenu za svakog pojedinca.

Označiti primenjivo (označiti x)

Ukupan broj ponderiranih bodova	0-40	41-70	71-108
Verovatnoća ponovnog vršenja krivičnih dela	Niska	Srednja	Visoka

Označiti sveukupni rizik od ozbiljne štete iz Poglavlja I ili II (označiti x)

Rizik od ozbiljne štete	Nizak	Srednji	Visok	Vrlo visok
-------------------------	-------	---------	-------	------------

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Poglavlje IV

IV. KRATKA ANALIZA KRIMINOGENIH POTREBA

IV.1. USLOVI STANOVANJA

IV.1.1.	Stambeni status		Pojašnjenje	
	S kim živi		Pojašnjenje	
IV.1.2.	Postoje li neki problem vezan za uslove stanovanja? (Trajnost / pogodnost / lokacija)?			
	Da li su uslovi stanovanja osuđenog povezani s rizikom nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da	Ne
	Da li su uslovi stanovanja osuđenog povezani sa vršenjem krivičnih dela?		Da	Ne

IV. 2. OBRAZOVANJE, OBUKA, ZAPOSLENJE

IV.2.1.	Stručna sprema		Pojašnjenje	
	Zanimanje		Pojašnjenje	
	Radni status		Pojašnjenje	
IV.2.2.	Postoje li problemi vezani uz zaposlenje (nezaposlenost/veštine vezane za posao ili stav prema učenju/mogućnost učenja)?			
	Da li su obrazovanje, obuka i zaposlenje povezani sa rizikom nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da	Ne
	Da li su obrazovanje, obuka i zaposlenje povezani sa vršenjem krivičnih dela?		Da	Ne

IV. 3. FINANSIJE

IV.3.1.	Opišite finansijsku situaciju osuđenog			
IV.3.2.	Da li postoje finansijski problemi (izvor primanja, dugovi, upravljanje finansijama)?			
	Da li je finansijska situacija povezana sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?		Da	Ne
	Da li je finansijska situacija povezana sa vršenjem krivičnih dela?		Da	Ne

IV. 4. LIČNI ODNOSI

IV.4.1.	Opišite sadašnju porodičnu situaciju osuđenog i odnose s članovima uže porodice			
---------	---	--	--	--

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

IV.4.2.	Postoje li problemi u odnosima (s partnerom/članovima uže porodice /osobama povezanim sa činjenjem krivičnoga dela)?		
	Da li su lični odnosi povezani sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li su lični odnosi povezani sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 5. ŽIVOTNI STIL I DRUŠTVO

IV.5.1.	Opišite učestvovanje osuđenog u zajednici i veze s prijateljima i poznanicima		
IV.5.2.	Postoji li problem s gore navedenim (aktivnosti i poznanici povezani su s činjenjem krivičnoga dela)?		
	Da li je životni stil osuđenog povezan sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li je životni stil osuđenog povezan sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 6. ZLOUPOTREBA DROGA

IV.6.1.	Dominantna droga		Pojašnjenje	
IV.6.2.	Postoje li problemi vezani uz zloupotrebu droge (stepen/mogućnost funkcionisanja/nasilno ponašanje)?			
	Ne			
	Da li je zloupotreba droge povezana sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne	
	Da li je zloupotreba droge povezana sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne	

IV. 7. ZLOUPOTREBA ALKOHOLA

IV.7.1.	Opišite zloupotrebu alkohola osuđenog		
IV.7.2.	Postoje li problemi povezani sa zloupotrebom alkohola (stepen i učestalost/problemi koji proizlaze iz zloupotrebe/nasilno ponašanje)?		
	Da li je zloupotreba alkohola povezana sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li je zloupotreba alkohola povezana sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 8. EMOTIVNO STANJE

IV.8.1.	Opišite emotivno stanje osuđenog		
----------------	----------------------------------	--	--

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

IV.8.2.	Postoje li problemi vezani za emotivno stanje osuđenog (emotivna nestabilnost/stres/psihološki ili psihijatrijski problemi/samopovređivanje i suicidalne misli)?		
	Da li je emotivno stanje osuđenog povezano sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li je emotivno stanje osuđenog povezano sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 9. REZONOVANJE I PONAŠANJE

IV.9.1.	Opišite sposobnost rezonovanja i ponašanja osuđenog		
IV.9.2.	Da li postoje problemi sa načinom rezonovanja osuđenog(mogućnost prepoznavanja problema/ rešavanje problema/svest o posledicama) i ponašanjem (sposobnost interakcije s ljudima/impulsivnost/agresivnost/samokontrola)?		
	Da li je rezonovanje i ponašanje osuđenog povezano sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li je rezonovanje i ponašanje osuđenog povezano sa vršenjem krivičnih dela?	Da	Ne

IV. 10. STAVOVI

IV.10.1.	Opišite stavove osuđenog prema drugima, kao i prema vršenju krivičnih dela?		
IV.10.2.	Da li postoje problemi sa stavovima osuđenog (prema službenicima/diskriminišući stavovi/vršenje krivičnih dela /motivisanost za promenu)?		
	Da li su stavovi osuđenog povezani sa rizikom od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi?	Da	Ne
	Da li su stavovi osuđenog povezani sa vršenjem krivičnih dela?	Ne	Ne

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

SAŽETAK					
		Povezan s rizikom od nanošenja povrede drugim licima/sebi		Povezan s rizikom vršenja krivičnih dela	
		Da	Ne	Da	Ne
IV.1.	Uslovi stanovanja	Da	Ne	Da	Ne
IV.2.	Obrazovanje, obuka, zaposlenje	Da	Ne	Da	Ne
IV.3.	Finansije	Da	Ne	Da	Ne
IV.4.	Lični odnosi	Da	Ne	Da	Ne
IV.5.	Životni stil i društvo	Da	Ne	Da	Ne
IV.6.	Zloupotreba droga	Da	Ne	Da	Ne
IV.7.	Zloupotreba alkohola	Da	Ne	Da	Ne
IV.8.	Emotivno stanje	Da	Ne	Da	Ne
IV.9.	Rezonovanje i ponašanje	Da	Ne	Da	Ne
IV.10.	Stavovi	Da	Ne	Da	Ne

Označite klasifikaciju rizika od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi (Iz Poglavlja I i II)
(označiti x)

Rizik od nanošenja povrede drugim licima i/ili sebi	☐	Nizak	☐	Srednji	☐	Visok	☐	Vrlo visok	☐
---	--------------------------	-------	--------------------------	---------	--------------------------	-------	--------------------------	------------	--------------------------

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Dodatak za rad u javnom interesu
Kako biste upravljali radom u javnom interesu, uzmite u obzir dole navedene stavke i napomene šta treba preduzeti

Postoji li nešto što morate preduzeti kako biste upravljali rizikom nanošenja povreda drugim licima i/ili sebi? Ako da, navedite što treba preduzeti	Da	Ne
Vreme raspoloživo za rad u javnom interesu		
Zdravstvene okolnosti (npr. trudnoća, epilepsija, astma, vrtoglavica, invaliditet)? Ako da, navedite što treba preduzeti	Da	Ne
Različitost (rasna, finansijsko-ekonomska, polna, zbog invaliditeta, seksualne orijentacije, vere, kulture, porodičnih obaveza) Ako da, navedite što treba preduzeti	Da	Ne
Da li je važno mesto obavljanja rada u javnom interesu Uzmite u obzir okolnosti vezane za žrtvu, putovanje, želje osuđenog	Da	Ne
Problem zloupotrebe droge? Ako da, navedite što treba preduzeti	Da	Ne
Problem zloupotrebe alkohola? Ako da, navedite što treba preduzeti	Da	Ne
Radne veštine		
Stav prema radu		

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству Републике Србије

JAČANJE SISTEMA ALTERNATIVNIH SANKCIJA U SRBIJI

Poglavlje 5

SAMOPROCENA

Ime i prezime (ime roditelja)	
Da li je osuđenom trebala pomoć pri popunjavanju upitnika?	
Datum popunjavanja upitnika	

	Da li Vam nešto od dole navedenog predstavlja problem?	Ne / Da	Da li je ovaj problem vezan za vaše krivično delo?
1	Rešavanje stambenog pitanja		
2	Razumevanje osećanja drugih ljudi		
3	Pridržavanje vlastitih planova		
4	Nošenje s autoritetima		
5	Kockanje		
6	Druženje s lošim društvom		
7	Dosađivanje		
8	Osećaj usamljenosti		
9	Posećivanje mesta na kojima upadam u nevolje		
10	Uzimanje droga		
11	Konzumacija velikih količina alkohola		
12	Sklonost ispadima besa		
13	Spontano reagovanje (bez imalo razmišljanja)		
14	Ponavljanje istih grešaka		
15	Sklonost nasilju kad sam besan		
16	Čitanje i pisanje		
17	Računanje		
18	Sticanje kvalifikacija		
19	Dobijanje posla		
20	Zadržavanje posla		
21	Raspolaganje novcem, dugovi		
22	Slaganje sa supružnikom / partnerom		
23	Briga o vlastitoj deci		
24	Zabrinutost oko različitih stvari		
25	Donošenje dobrih odluka		
26	Osećaj depresije		
27	Osećaj stresa		
28	Zdravstveno stanje		
29	Nemam partnera/partnerku		
30	Da li mislite da je verovatno da ćete počiniti krivično delo u budućnosti?		
	Zbog čega tako mislite?		

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

Министарство правде Републике Србије
Управа за извршење кривичних санкција
Одељење за третман и алтернативне санкције

Обр. бр. 6 ЗН
Датум 20. 10. 2009.

ПРОГРАМ ИЗВРШЕЊА ЗАШТИТНОГ НАДЗОРА

1. ЛИЧНИ ПОДАЦИ

Презиме, име родитеља и име:	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
Матични број:	
ЈМБГ:	
Датум и место рођења:	
Место и адреса пребивалишта:	
Контакт телефон:	

2. КРИВИЧНО ДЕЛО И ИЗРЕЧЕНА КАЗНА

Назив суда:	Први основни суд Београд
Број пресуде:	К.бр.8045/13 од 29.1.2014
Врста кривичног дела:	угрожавање сигурности из чл.138.2 КЗ и насилничко понашање из чл.344.2 КЗ
Изречена казна:	10 (десет) месеци условно на 3 (три) године
Трајање заштитног надзора	2 (две) године

3. ОБАВЕЗЕ ОСУЂЕНОГ НАЛОЖЕНЕ ПРЕСУДОМ

- да се подвргне лечењу у одговарајућој здравственој установи и доказ о томе достави органу надлежном за извршење заштитног надзора
- да се уздржи од посећивања ОШ Ћирило и Методије у Београду, ул. Учитељска бр.58
- да се сваких 30 (тридесет) дана јавља органу надлежном за извршење заштитног надзора

Почетак заштитног надзора	15.01.2015
Истек времена заштитног надзора	15.01.2017
Промене трајања заштитног надзора	

4. ДАТУМИ КОНТАКАТА И ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ ПОВЕРЕНИКА

Упућивања позивног писма	16.9.2014
Првог разговора	24.12.2014
Датум утврђивања програма са осуђеним	15.1.2015

Условна осуда као доминантан тип кривичне санкције у законодавству
Републике Србије

Министарство правде Републике Србије
Управа за извршење кривичних санкција
Одељење за третман и алтернативне санкције

Обр. бр. 6 ЗН
Датум 20. 10. 2009.

5. ВРСТА, НАЧИН И РОКОВИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРЕДВИЂЕНИХ АКТИВНОСТИ

а Планиране активности са осуђеним

- Мотивисати осуђеног да истраје у одласцима на третмане у Клинику за психијатријске болести "Др Лаза Лазаревић" у Београду, где је започео лечење у року који му је суд наложио
- Пратити осуђеног током третмана
- Инсистирати на редовним доласцима у повереничку службу једном месечно
- Инсистирати на поштовању договорених термина
- Инсистирати на уздржавању осуђеног од посеђивања ОШ „Ђирило и Методије у Београду
- Постепено успоставити контакт са невенчаном супругом осуђеног

б План сарадње са породицом

- Комуникација са невенчаном супругом, телефонским путем као и у повереничкој канцеларији

ц План сарадње са установама и организацијама

- Контакт са лекаром клинике за психијатријске болести "Др Лаза Лазаревић" у Београду, где осуђени одлази на терапије

6. САГЛАСНОСТ ОСУЂЕНОГ

У потпуности сам сагласан са утврђеним програмом извршења условне осуде са заштитним надзором и прихватам обавезу да се придржавам свих одредаби утврђених Програмом.

У Београду, 15.01.2015

Осуђени:

7 ПОВЕРЕНИК

Име и презиме:

Контакт телефон:

Седиште:

Начелник одељења за третман
и алтернативне санкције